

21—22 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 21 maj.

Sid.

Riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.	3
Anslag till en upplysningskampanj i nykterhetsfrågan.	119
Inrättande av en professur i alkoholforskning m. m.	120
Anslag till främjande av ungdomens fritidsverksamhet m. m.	122
Vissa anslag till nykterhetsvården m. m.	127

Lördagen den 22 maj.

Omorganisation av försvarets centrala förvaltning	131
Anslag under fjärde huvudtiteln:	
Begränsning av repetitionsövningskontingenten vid armén	137
Utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna	139
Avlöningar m. m. till värnpliktiga vid armén	145
Arméns tygmaterielanslag m. m.	145
Underhåll av arméns tygmateriel m. m.	146
Marinens övningar m. m.	149
Fartygsbyggnader	149
Anskaffning av vapenmateriel m. m. vid marinen	150
Anskaffning av flygmateriel m. m.	150
Anslag till försvarets forskningsanstalt	151
Folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.	155
Tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.	174
Anslag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare	183
Anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar m. m.	185
Anläggning av ett ångkraftverk på västkusten	188

Samtliga avgjorda ärenden.

Fredagen den 21 maj.

Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.	3

	Sid.
Särskilda utskottets utlåtande nr 2, ang. anslag till aktieteckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker ..	119
— nr 3, ang. anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker ..	119
— nr 4, om ändringar i förordningen ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.	120
— nr 5, ang. alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m.	120
— nr 6, ang. anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.	122
— nr 7, ang. förslag till lag om nykterhetsvård m. m.	127
— nr 8, ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.	127

Lördagen den 22 maj.

Statsutskottets utlåtande nr 133, ang. organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.	131
— nr 4, ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln (försvarsdepartementet) ..	137
— nr 134, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln m. m.	151
— nr 135, ang. löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater ..	154
— nr 136, ang. anslag till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer ..	154
— nr 137, ang. vissa anslag till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m.	154
— nr 138, ang. vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna ..	155
— nr 139, ang. vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.	155
— nr 140, ang. folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.	174
— nr 141, ang. inrättande av ordinarie lärartjänster på försökskolans högstadium m. m.	174
— nr 142, ang. anslag till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare ..	183
— nr 143, ang. vissa anslag under femte huvudtiteln ..	185
— nr 144, ang. anslag till inrikesdepartementet samt ang. psykologiskt försvar m. m.	185
— nr 145, ang. vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	188
— nr 146, ang. ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena m. m.	188
— nr 147, ang. avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen m. m.	188
— nr 148, ang. vissa anslag avseende det statliga pensionsväsendet ..	188
— nr 149, ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten ..	188
— memorial nr 150, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54 ..	201
Andra lagutskottets utlåtande nr 36, om vissa ändringar i förordningen ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m.	202

Fredagen den 21 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Undertecknad anhåller med hänvisning till bifogade intyg om ledighet från riksdagsarbetet under återstående delen av maj månad.

Stockholm den 18 maj 1954.

Axel Andersson.

Riksdagsmannen *Axel Andersson* intogs den 17 maj på Karolinska sjukhuset, där han skall undergå näsoperation, och blir därefter förhindrad att delta i riksdagsarbetet under återstoden av maj månad.

Bengt Johansson,
med. dr.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 4 och 133—149 samt memorial nr 150, bankoutskottets utlåtande nr 32 ävensom första lagutskottets utlåtande nr 25.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Föredrogos ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 151, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl.

Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, enligt samma protokoll förordade riktlinjer för den framtida nykterhetspolitiken;

dels ock antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) rusdrycksförsäljningsförordning;
- 2) ölförsäljningsförordning;
- 3) förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker; samt
- 4) förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebar bland annat, att motbokssystemet skulle avskaffas. Tyngdpunkten i nykterhetspolitiken skulle i fortsättningen läggas på de positiva åtgärderna. Forskning, undervisning och upplysning i nykterhetsfrågan skulle intensifieras. Nykterhetsvården skulle upprustas, främst genom ökade resurser för länsnykterhetsnämnder och kommunala nykterhetsnämnder. Särskild vikt skulle läggas vid nykterhetstillståndet bland ungdomen. Strävandena att skapa goda möjligheter för ungdomens fritidssysselsättning skulle stödjas. Betydande statsanslag skulle sålunda utgå till ungdomsvårdande organisationer, till ungdomsidrott och till annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdomen. I nu nämnda hänseenden hade i propositionen uppdragits allmänna riktlinjer. De detaljerade förslagen hade framlagts i särskilda propositioner.

I propositionen hade föreslagits, att starköl med en alkoholhalt av högst 4,5

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

viktprocent åter skulle få tillhandahållas. Försäljningen skulle följa samma bestämmelser som gällde för spritdrycker. Det vanliga ölet skulle bibehålla den nuvarande alkoholhalten, högst 2,8 viktprocent.

I princip skulle rätten att inköpa rusdrycker — spritdrycker, vin och starköl — vara fri för dem som kommit till myndig ålder. Spritdrycker skulle få köpas utan särskild begränsning, och köpen skulle icke registreras. Handeln med rusdrycker skulle även i fortsättningen handhas av företag utan enskilt vinstintresse. Systembolagen skulle emellertid avvecklas och ersättas av ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag med erforderlig distriktsorganisation.

I fråga om utskänkningskningen hade en skärpning skett genom att spritdrycker icke skulle få serveras före kl. 16 på vanliga arbetsdagar (kl. 14 på sö- och helgdagar samt dag före sådan dag). Utskänkning av vin skulle liksom nu få börja kl. 12. Samtidigt hade emellertid förenklingar föreslagits. Alla kvantitetsrestriktioner skulle försvinna. Måltidstvänget skulle borttagas för starkvinerna. Det skulle visserligen i princip upprätthållas beträffande alla spritdrycker men bli uppmjukat. En försöksverksamhet med spritservering utan måltidstvänget skulle igångsättas på vissa platser.

I fråga om försäljningen av öl hade kommunernas vetorätt borttagits beträffande avhämtningsförsäljningen men bibehållits beträffande utskänkning.

De nya bestämmelserna om försäljning av rusdrycker och öl hade föreslagits skola träda i kraft den 1 oktober 1955. Med hänsyn till vissa väntade svårigheter i samband med övergången hade förordats särskilda åtgärder. Utbyggnaden av de positiva åtgärderna skulle sålunda börja redan under budgetåret 1954/55. Nykterhetsnämnderna skulle — vid sidan av utbyggnaden av nykterhetsvårdens permanenta organisation — erhålla tillfällig hjälp genom frivilliga övervakare. De ökade anslagen till nykterhetsupplysning skulle utgå med hög-

re belopp det första året. Dessutom hade förordats en särskild upplysningskampanj under övergångstiden. De särskilda åtgärderna hade beräknats medföra engångskostnader om sammanlagt ca 3 miljoner kronor. Dessa anslagsfrågor hade närmare redovisats i särskilda propositioner.

I syfte att mildra övergången hade slutligen vissa uppmjukningar föreslagits i motboksransoneringen redan från och med den 1 juli 1954. Den högsta motbokstildelningen skulle åter bli fyra liter i månaden, och efterhandsinköp skulle få ske under sex månader eller dubbelt så lång tid som nu.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått ett flertal i anledning av densamma väckta motioner ävensom de före propositionens avlämnande väckta motionerna nr 111 i första kammaren av herr *Lundquist* m. fl. och nr 142 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl. angående rätt att tillverka och försälja ciderdrycker.

I motionen II: 535 av herrar *Fast* och *Pettersson* i Norregård hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 151 jämte av densamma betingade följdpropositioner samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ny utredning av ärendet, syftande till ett fortsatt tillbakaträngande av spritbruket i vårt land.

Motionen II: 546 av herrar *Lindberg* och *Spångberg* utmynnade i förslag att riksdagen ville avslå propositionen nr 151 eller, därest detta yrkande icke vunnit bifall, att ikraftträdandet av de nya förordningarna måtte uppskjutas till den 1 juli 1960.

De likalydande motionerna I: 426 av herr *Carlsson*, *Georg*, och II: 570 av herrar *Svensson* i Vä och *Jansson* i Benestad innehöllo en hemställan, att riksdagen för sin del måtte besluta, att det i propositionen framlagda förslaget angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken skulle bli föremål för folkomröstning, innan riksdagen toge ställning till detsamma.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Ett snarlikt yrkande hade framställts i de likalydande motionerna I: 427 av herrar *Huss* och *Ohlon* och II: 565 av herrar *Dahlén* och *Königson*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till pågående vårsession framlägga förslag till lag jämlikt regeringsformen § 49 andra momentet om anordnande av konsultativ folkomröstning rörande alternativen bibehållande av motboken eller fri rätt att inköpa rusdrycker samt att riksdagen, om nu nämnda yrkande bifölles, måtte besluta uppskjuta sitt ställningstagande till propositionen till höstsessionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under hänvisning till det däri anförda hemställt,

A) att riksdagen måtte, med de avvikelser som föranleddes av utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, godkänna de av föredragande departementschefen enligt förevarande proposition, nr 151,

förordade riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken;

B) att riksdagen måtte — med förklaringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda förslagen till rusdrycksförsäljningsförordning och ölförsäljningsförordning — för sin del antaga fyra under punkten införda, med 1—4 betecknade förslag till förordningar i de i propositionen angivna ämnena;

C) att motionerna I: 111, 416, 418, 422, 423, 426—442, II: 142, 534, 535, 542, 546—573 och 575 samt I: 445 och II: 574 — de båda sistnämnda såvitt de hänförde sig till propositionen nr 151 — i den mån de icke bifallits eller besvarats genom vad utskottet hemställt under A) och B), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Av de under punkten B upptagna förordningsförslagen voro de med 1, 2 och 4 betecknade i nedan angivna delar så lydande:

1) Förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1 §.

Till *rusdrycker* hänföras i denna förordning spritdrycker, vin och starköl.

Med *spritdryck* förstås varje vätska som håller mer än två och en fjärdedels volymprocent etylalkohol och som icke är att hänföra till vin eller maltdryck.

Med *vin* förstås varje dryck, som är framställd genom alkoholisk jäsnings av saft från druvor, bär, frukt eller andra växtdelar och som håller mer än två och en fjärdedels men ej mer än tjugutvå volymprocent etylalkohol.

Vad som är att hänföra till *starköl* anges i förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

7 §.

All försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

14 §.

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av den rådgivande nämnden besluta angående utminuteringsställes antal och förläggning.

Utminuteringsställe må dock ej finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Konungen eller, efter Konungens förordnande, kontrollstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelsen i andra stycket, när särskilda skäl därtill äro.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

17 §.

Vid utminuterung må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts och, där ovisshet råder om hinder enligt 18 § föreligger, köparens födelsetid och födelsenummer blivit styrkta medelst skattekort eller annan av myndighet utfärdad handling eller ock handling som enligt föreskrift av kontrollstyrelsen må godtagas såsom bevis härom. Utlänning, som ej har födelsenummer, skall styrka nationalitet och födelsetid medelst pass eller annan av myndighet utfärdad handling.

Vid utminuterung må rusdrycker icke utlämnas till köpare på utminuteringsställe eller försändas till utlämningsställe eller till köpare, förrän betalning för varan erlagts.

18 §.

Rusdrycker må ej utminuterar till den som icke fyllt tjuguet år och ej heller till person, beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuterar till honom.

Rusdrycker må ej utminuterar till den som kan antagas ej hava fyllt tjuguet år.

Utminuterung må vägras den som, enligt underrättelse som kommit utminuteringsstället till handa, av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker hos detaljhandelsbolaget.

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel. Utlänning av rusdrycker må vägras när särskild anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som ej fyllt aderton år. Den som på grund av förordnande som i 18 § sägs ej själv må inköpa rusdrycker må ej heller vara ombud.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Föreligger beträffande ombud förhållande som i 18 § andra stycket sägs, må utlämning av rusdrycker vägras.

21 §.

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget, och ställer han erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, skall varan anskaffas, om så lämpligen kan ske och hinder icke möter till följd av bestämmelsen i 69 §.

31 §.

Till utskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må länsstyrelsen ej meddela tillstånd.

Finna fullmäktige med hänsyn till särskilda förhållanden inskränkningar erforderliga i fråga om utskänkningens bedrivande, är länsstyrelsen skyldig att vid tillstånds meddelande fastställa vad fullmäktige i sådant hänseende föreslagit, i den mån inskränkningarna icke

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1) strida mot det i 7 § angivna syftet eller eljest mot bestämmelserna i denna förordning eller annan allmän författning,

2) röra måltidstväng, kvantitetsbegränsning eller tiden för utskänkningens början eller

3) innebära förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

Hava fullmäktige föreslagit visst högsta antal utskänkingsställen eller förbud mot utskänkingsställes förläggning till viss del av kommunen, må länsstyrelsen ej överskrida nämnda antal eller förlägga utskänkingsställe inom kommundelen i fråga.

38 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen vid tillstånds meddelande, jämte det länsstyrelsen fastställer av kommunen föreslagna inskränkningar enligt 31 §, lämna föreskrifter rörande utskänkning, dock ej av sådan art som anges under 1)—3) i andra stycket av nämnda paragraf.

40 § 3 mom.

I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker endast överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (*restaurangbolag*). Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Rätt till utskänkning skall även eljest överlåtas på restaurangbolaget, när så finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning.

46 §.

1 mom. Vid utskänkning skall lagad mat vara att tillgå. Vad nu sagts gäller dock ej utskänkning av vin som äger rum i samband med servering av konditorivaror.

2 mom. Spritdrycker och starköl må utskänkas endast i samband med måltid.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Konungen må beträffande *visst utskänkingsställe* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om *ansökan om sådant medgivande* skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarar att utskänkning av spritdrycker och starköl utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkning som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

Konungen må beträffande *utskänkingsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om *sådan ansökan* skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas om fullmäktige i kommunen förklarar att utskänkning av spritdrycker och starköl utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkning som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helt återkallas.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

47 § 1 mom.

Spritdrycker och starköl må ej utskänkas före klockan 16. Å sön- och helgdagar samt dag före sön- eller helgdag må dock utskänkning börja klockan 14.

Vin må ej utskänkas före klockan 12.

Rusdrycker må ej utskänkas före klockan 12 å söckendagar samt ej före klockan 13 å sön- och helgdagar.

69 §.

Bolaget vare skyldigt att vid avtal med leverantör föreskriva denne sådana inskränkningar rörande reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet som finnas erforderliga för att tillgodose det i 7 § angivna syftet.

Bolaget vare skyldigt att vid avtal med leverantör verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrivs på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

81 §.

Låter någon för honom utfärdad handling som i 17 § avses användas för inköp av rusdrycker åt den som ej fyllt 21 år eller åt den beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuterast till honom,

eller bryter någon mot föreskriften i 20 § första stycket,

dömes, där ej gärningen är belagd med straff i strafflagen, till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

1 mom. Köper någon rusdrycker hos detaljhandelsbolaget i strid mot förbud, som avses i 80 § 4 mom., straffes med böter, högst trehundra kronor.

2 mom. Bryter någon mot föreskriften i 20 § första stycket, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Övergångsbestämmelserna.

4. Utan hinder av bestämmelsen i 14 § andra stycket må utminuteringsställe bibehållas å ort, där sådant ställe var inrättat vid förordningens ikraftträdande.

9. Bestämmelsen i 69 § skall äga tillämpning även före den 1 oktober 1955, såvitt avser reklam och därmed jämförlig verksamhet under tiden efter den 1 september 1955.

2) Förslaget till ölförsäljningsförordning.

5 §.

All försäljning av öl skall ordnas och handhas så att ordning och nykterhet icke äventyras.

30 §.

Till årsutskänkning, som avstyrkts av kommunens fullmäktige, må tillstånd ej meddelas.

Hava fullmäktige föreslagit visst antal utskänkningsställen för årsutskänkning, må länsstyrelsen ej överskrida nämnda antal.

32 §.

Finnes det vara ur allmän synpunkt påkallat att å någon för turistväsendet i riket betydelsefull ort årsutskänkning äger rum på hotell eller pensionat, må länsstyrelsen, utan hinder av vad i 30 § sägs, meddela sökanden tillstånd till utskänkning (*turistutskänkning*).

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.
(Kungl. Maj:ts förslag:) (Utskottets förslag:)

34 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänkingen, i den mån de icke

- a) strida mot det i 5 § angivna syftet eller eljest mot bestämmelserna i denna förordning eller annan allmän författning;
- b) röra måltidstvång eller kvantitetsbegränsning;
- c) innebära senare tidpunkt för utskänkingens början än i 41 § 1 mom. sägs; eller
- d) innefatta förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

53 §.

Fullmäktige må uppdraga åt kommunalt organ eller åt särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttranden enligt denna förordning. I Stockholm äger nykterhetsnämnden motsvarande befogenhet.

4) Förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3 §.

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger en och åtta tiondels viktprocent.

Första klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt icke överstiger en och åtta tiondels viktprocent (lät t ö l).

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke tre och två tiondels viktprocent.

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke två och åtta tiondels viktprocent (ö l).

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger tre och två tiondels viktprocent.

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger två och åtta tiondels viktprocent (s t a r k ö l).

7 §.

7 §.

Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må tillverkning av maltdrycker av andra eller tredje klassen icke bedrivas i annat bryggeri än sådant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938.

Utan Kungl. Maj:ts tillstånd må öl icke tillverkas i annat bryggeri än sådant, i vilket dylik tillverkning enligt tillståndsbevis bedrivits efter ingången av oktober månad 1938.

För rätt att tillverka starköl erfordras särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Därvid äger Kungl. Maj:t föreskriva de villkor som prövas erforderliga.

Har, av annan anledning än för vidtagande av reparation, under ett tillverkningsår i skattepliktigt bryggeri icke företagits brygd för framställning därstädes av maltdrycker av andra eller tredje klassen, må tillverkningen av sådana maltdrycker icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd ånyo upptagas i bryggeriet.

Rätt att tillverka öl eller starköl må av Kungl. Maj:t indragas om den icke längre utövas. Innan beslut om indragning meddelas, skall tillverkaren beredas tillfälle att yttra sig.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Vid utlåtandet hade reservationer av-
givits

D) beträffande de genom propositionen framlagda förslagen i deras helhet, av herr *Elowsson, Nils*, som på anförda skäl föreslagit, att riksdagen måtte besluta att

A) avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 151;

B) hemställa hos Kungl. Maj:t att företaga en ny utredning rörande nykterhetspolitiken, avseende ett fortsatt tillbakaträngande av spritbruket i landet; samt

Förordning om ändrad lydelse av 4 kap. 4 § förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas att 4 kap. 4 § förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker skall erhålla följande ändrade lydelse.

4 §.

(Gällande lydelse:)

I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet, som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga *fyra* liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än *sex* månader därefter.

Om särskilda skäl därtill äro, må tillstånd lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än vad sålunda fastställts.

(Föreslagen lydelse:)

I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga *tre* liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än *tre* månader därefter.

Hemortsbolaget må lämna köpare tillstånd att tills vidare inköpa spritdrycker utan hinder av vad sålunda fastställts.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1954.

III) beträffande utskottets hemställan under A, såvitt angick spritbeskattningens roll i nykterhetspolitiken, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering bort utgå;

IV) beträffande förslaget att återinföra starkölet, av fröken *Öberg*, som dock ej antytt sin mening;

V) beträffande starkölet och alkoholhalten i vanligt öl av herr *Sundström*, som likväl ej antytt sin åsikt;

VI) beträffande alkoholhalten i vanligt öl, av herrar *Lundqvist* och *Huss*, fru *Ewerlöf* samt herr *Braconier*, vilka på åberopade grunder föreslagit, att alkoholhalten i vanligt öl skulle maximeras till 3,2 viktprocent samt att starköl

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

med en alkoholhalt av högst 4,5 viktprocent skulle få tillhandahållas;

VII) beträffande 14 § av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Wahlund, Lundqvist, Franzén, Huss, Onsjö* och *Braconier*, som ansett, att frågan om utminuteringsstälernas förläggning helt borde läggas i det blivande riksbolagets hand, samt under återopande härav hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 14 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning:

Detaljhandelsbolaget äger efter hörande av den rådgivande nämnden besluta angående utminuteringsstälernas antal och förläggning.

VIII) beträffande 17—19 §§ av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin, Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om avstängning från rusdrycksinköp och legitimation vid sådant köp bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt under återopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga dels 17 och 19 §§ förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen, dels ock följande lydelse av 18 §:

Rusdrycker må ej utminuterat till den som icke fyllt tjuguet år och ej heller till person, beträffande vilken veterligen förordnats att rusdrycker ej må utminuterat till honom.

IX) beträffande 21 § av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka under återopande av motiveringen för av dem avgiven reservation vid 69 och 75 §§ samma förslag, hemställt att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 21 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning:

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget, och ställer han erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, skall varan anskaffas, om så lämpligen kan ske.

X) beträffande 38 § av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets motivering bort i vissa angivna delar hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt under återopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga följande lydelse av 38 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning:

När det — — — nämnda paragraf.

Länsstyrelsen skall, när tillstånd till årsutskänkning meddelas detaljhandelsbolaget, lämna föreskrifter om det företräde, som vid utskänkingsrättighetens överlåtelse till restauratör skall gälla mellan dem som enligt 27 § gjort anmälan om sådan utskänkning.

XI) beträffande 40 § 3 mom. av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets motivering, i vad den avsåge rätten att driva folkrestaurang med utskänkning av rusdrycker, bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt under återopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 40 § 3 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning:

I fråga om restaurang eller avdelning därav, som med hänsyn till beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att anse som folkrestaurang, må rätt till utskänkning som omfattar alla slag av rusdrycker, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, endast överlåtas på ett för ändamålet bildat aktiebolag, som godkänts av Konungen (*restaurangbolag*). Närmare bestämmelser om detta bolag meddelas i 6 kap.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

XII) beträffande 46 § 2 mom. av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Franzon*, *Lundqvist* och *Huss*, fru *Ewerlöf* samt herrar *Helén* och *Braconier*, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om måltidstväng vid utskänkning av starköl bort hava den lydelse, reservationen visade, samt under återopande härav hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 46 § 2 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning:

Spritdrycker må utskänkas endast i samband med måltid.

Föreskrifter angående lägsta pris å sådan måltid utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

Konungen må beträffande utskänkingsställen på viss ort eller inom visst område för rättighetsinnehavare som göra ansökan därom medgiva undantag från stadgandet i första stycket. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 27 och 28 §§ äga motsvarande tillämpning. Medgivande må ej lämnas om fullmäktige i kommunen förklarar att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

XIII) beträffande 47 § 1 mom. av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin*, *Englund* och *Svensson* i Ljungkile, vilka ansett, att utskottets yttrande om tidpunkten för utskänkningens början bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt under återopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 47 § 1 mom. förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning:

Spritdrycker må ej utskänkas före klockan 16. Å sön- och helgdagar samt dag före sön- eller helgdag må dock utskänkningen börja klockan 14.

Vin och starköl må ej utskänkas före klockan 12.

XIV) beträffande 69 och 75 §§ av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, såvitt angick alkoholreklamen,

1) av herr *Helén*, som dock ej antytt sin mening;

2) av herr *Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets motivering i denna del bort hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt under återopande av vad sålunda anförts hemställt, att 69 § förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning måtte utgå samt att 75 § samma förslag måtte erhålla viss i reservationen angiven lydelse;

XV) beträffande 80, 81 och 89 §§ av det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin*, *Englund* och *Svensson* i Ljungkile, vilka, under återopande av de i reservation vid 17—19 §§ samma förslag anförda skälen, hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga 80, 81 och 89 §§ förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen;

XVI) beträffande 4 och 5 mom. övergångsbestämmelserna till det vid utskottets hemställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herrar *Wahlund*, *Lundqvist*, *Franzén*, *Huss*, *Onsjö* och *Braconier*, vilka, under återopande av de i reservation vid 14 § samma förslag anförda skälen, hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga i reservationen angiven lydelse av 4 och 5 mom. övergångsbestämmelserna till förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning;

XVII) beträffande 9 mom. övergångsbestämmelserna till det vid utskottets hem-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ställan under B 1 fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, av herr *Huss*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka, under åberopande av de i reservation vid 69 och 75 §§ nämnda förslag anförda skälen, hemställt, att nämnda moment måtte utgå;

XVIII) beträffande 15 § av det vid utskottets hemställan under B 2 fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin*, *Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om försäljningsformerna vid utminuterung av öl bort hava den ändrade lydelse som i reservationen angivits, samt under åberopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga i reservationen föreslagen lydelse av 15 § förslaget till ölförsäljningsförordning, innebärande bland annat kommunal vetorätt i fråga om tillstånd till avhämtningsförsäljning;

XIX) beträffande 32 § av det vid utskottets hemställan under B 2 fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herrar *Lundqvist* och *Braconier*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

XX) beträffande 34 § av det vid utskottets hemställan under B 2 fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herrar *Sundelin*, *Englund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om den kommunala medbestämmanderätten m. m. bort hava den avfattning, reservationen visade, samt under åberopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 34 § förslaget till ölförsäljningsförordning:

När det finnes påkallat, äger länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet meddela föreskrifter rörande utskänknigen.

XXI) beträffande 53 § av det vid utskottets hemställan under B 2 fogade förslaget till ölförsäljningsförordning, av herr *Lundqvist* och fru *Ewerlöf*, vilka ansett, att viss del av utskottets motive-ring bort hava den ändrade lydelse, som

i reservationen angivits, samt under åberopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 53 § förslaget till ölförsäljningsförordning:

Skyldighet för stadsfullmäktige att i fall som i denna förordning sägs höra kommunens nykterhetsnämnd skall, såvitt angår Stockholm, icke föreligga därest yttrande i ärendet inhämtats från stadsfullmäktiges kommitté för utskänkings- och utminuteringsärenden.

XXII) beträffande 3 § av det vid utskottets hemställan under B 4 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, av herrar *Lundqvist* och *Huss*, fru *Ewerlöf* samt herr *Braconier*, vilka, under åberopande av vad de i den med VI betecknade reservationen anförts i fråga om alkoholhalten i vanligt öl, hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga följande lydelse av 3 § förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker:

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen — — — viktprocent (lättöl).

Andra klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger en och åtta tiondels men icke tre och två tiondels viktprocent (öl).

Tredje klassen omfattar maltdrycker, vilkas alkoholhalt överstiger tre och två tiondels viktprocent (starköl).

XXIII) beträffande 7 § av det vid utskottets hemställan under B 4 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, såvitt angick stad-gandet om särskild koncession för tillverkning av starköl, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka dock ej antytt sin mening;

XXIV) beträffande 32 § 2 mom. av det vid utskottets hemställan under B 4 fogade förslaget till förordning om änd-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, av herrar *Lundqvist* och *Huss*, fru *Ewerlöf* samt herr *Braconier*, vilka, under åberopande av vad de i den med VI betecknade reservationen anfört i fråga om alkoholhalten i vanligt öl, hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga i reservationen angiven lydelse av nämnda moment;

XXV) beträffande frågan om en utredning rörande bryggeriernas företagsform, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets motivering i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

XXVI) beträffande ciderfrågan av herrar *Wahlund* och *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* samt herrar *Onsjö* och *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt under åberopande av vad sålunda anförts hemställt, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 111, I: 437, I: 442, II: 142, II: 555 och II: 556, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville förelägga 1954 års höstriksdag proposition med förslag till ändrade bestämmelser om tillverkning, beskattning och försäljning av ciderdrycker, framställda av svensk frukt.

Därjämte hade vid utlåtandet fogats särskilda yttranden

1) beträffande frågan om folkomröstning rörande motbokssystemet, av herrar *Sundelin*, *Lundqvist*, *Huss* och *Svensson* i Ljungskile, fru *Ewerlöf* samt herrar *Stenberg*, *Helén* och *Braconier*;

2) beträffande starkölet och alkoholhalten i vanligt öl av herr *Stenberg*.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **SANDLER** (s):

Herr talman! I avseende på föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa följande:

1. Utlåtandet föredrages punktvis under iakttagande, att punkten B behandlas före punkten A.

2. Punkten B företages till avgörande på det sätt, att de däri tillstyrkta förordningsförslagen föredrages vart för sig, de med 1, 2 och 4 betecknade, i den mån så erfordras, paragrafvis och momentvis med övergångsbestämmelser, kapitelrubriker, ingresser och förordningsrubriker sist — övergångsbestämmelserna i den mån av behov punktvis — varefter och sedan alla förordningsförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten B föredrages.

3. Vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, må denna omfatta utskottets samtliga utlåtanden i deras helhet.

4. Författningstext må ej behöva upp-läsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

5. För den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del återremitteras, lämnas utskottet öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kan föränledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

6. Utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer samt i formellt hänseende i övrigt vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten B.

Det av utskottet under B 1 tillstyrkta förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

1 §.

Herr **ELOWSSON**, **NILS**, (s):

Herr talman! Det ärende som kammaren nu går att behandla har under en lång tid, praktiskt taget under hela den tid vi har haft restriktionssystemet, stått i centrum för den allmänna debatten. Denna debatt har gått i många vågor.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Den har inneburit klander, men i viss mån kanhända också ett försvar för restriktionssystemet. När det nu är fråga om att avskaffa detta restriktionssystem, vet vi allesammans att det inte bara i riksdagen utan också ute i landet råder en mycket stor tvekan om det riktiga eller oriktiga i ett sådant steg. Denna tvekan har färgat av sig på de utredande instanserna men också på Kungl. Maj:t vid framläggandet av den proposition, som vi nu här skall behandla.

Denna tvekan hör, skulle jag tro — i detta fall som i så många andra — samman därmed att vi vet vad vi har, men inte vad vi kan få. Jag har emellertid en mycket stark känsla av att om vi nu beslutar ett upphävande av restriktionssystemet, så kommer det att dröja mycket länge innan vi kan vidtaga åtgärder av liknande slag för att, om så skulle bli nödvändigt, reglera spritkonsumtionen i vårt land. Om vi betänker, vilka erfarenheter vi tidigare har gjort i vårt land beträffande spritkonsumtionen, och vi vet vilka erfarenheter som andra länder har gjort, är det ganska naturligt att man inte är så övertygad om att den väg, som riksdagen nu föreslås slå in på, är den enda riktiga.

Vad som har föranlett detta förslags framläggande är som bekant den uppfattningen, att motbokssystemet har misslyckats. Innan något sådant påstås som att motbokssystemet har misslyckats, bör man emellertid göra klart för sig avsikten med motbokssystemet. Om den saken råder många delade meningar. Jag skulle tro att den ursprungliga avsikten var att dels hyfsa alkoholvanorna, åtminstone för den närmaste tiden, och dels försöka få ett grepp om hela spritkonsumtionen. Men man ville inte undgå att legalisera den som en företeelse i samhällslivet, som man alltså i fortsättningen kunde ha, trots de skadeverkningar den åstadkom.

Detta gjorde att restriktionssystemet i sig bar fröet till sin egen undergång. Den uppbyggnad som systemet fick måste ju leda till att fler och fler fick motbok, eftersom det inte längre fanns

samma återhållande krafter som tidigare. Den omständigheten, att det blev fler och fler motboksägare, gjorde trycket allt hårdare i riktning mot en alltmer ökad sprittilldelning. Detta har i sin tur lett till ett ökat superi i landet, och det är detta ökade superi som ligger till grund för kravet på motbokssystemets avskaffande.

Det görs nu gällande, att om vi inte haft restriktionssystemet med dess sugerande verkan till ökat spritinköp, så skulle spritkonsumtionen inte ha fått den uppgång som har skett under senare år. Vi skulle ha haft ett nyktrare Sverige, säges det, om spritförsäljningen varit fri än vad vi för närvarande har på grund av motbokssystemet. Det görs med andra ord gällande, att nykterhetstillståndet i vårt land skulle vara sämre än det hade varit under andra förhållanden. Men man måste fråga sig: Är nykterhetstillståndet i vårt land för närvarande så dåligt, att det endast kan bättras därigenom att man ger mänskorna tillfälle att dricka mera sprit? Ett sådant påstående förefaller, skulle jag tro, alla — utom möjligen statistikerna — som ganska obegripligt, ofattbart och någonting man har mycket svårt att acceptera. All erfarenhet har dock sagt oss att spriten har den egenskapen — det har vi tillfälle att konstatera gång efter annan — att som man brukar säga, »mer vill mer ha». Den som fått den första supen vill gärna ha den andra och den tredje, och när han fått den tredje har redan omdömet trubrats av så pass att det gärna blir än fler. Detta gäller för en mycket stor del av svenska folket.

När man alltså vet, vilken inställning som svensken i allmänhet har till spritbruket, har man ytterligt svårt att tro, att ett slopande av kontrollsystemet skulle leda till en ökad nykterhet. Jag kan i varje fall inte tro det.

Men nykterhetskommittén kan det! Nykterhetskommittén har arbetat i åtta år. När man ser dess resultat får man det bestämda intrycket, att kommittén redan från början var inställd på att orsaken till det försämrade nykterhets-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tillståndet i vårt land var restriktionssystemet. Restriktionssystemet borde följaktligen bort, och det gällde att skaffa tillräckligt mycket material för att kunna rycka undan grunden för detta restriktionssystem. Hela den verksamhet, som nykterhetskommittén har utövat under dessa åtta år, har tagit sikte på detta.

Jag skall inte tvista med nykterhetskommitténs ledamöter om huruvida detta var den egentliga avsikten med deras uppdrag, men jag har för min del trott att det gällde att åstadkomma en annan nykterhetspolitik i vårt land, en nykterhetspolitik som tog sikte på att få en ökad folknykterhet i landet. Jag föreställer mig följaktligen, att om nykterhetskommittén riktigt hade fullgjort sitt uppdrag skulle den inte ha stirrat sig blind på att ta bort motboken, utan den skulle sökt efter eventuella andra utvägar att komma till det resultat, som man väl ändå måste säga har varit nykterhetskommitténs uppgift, d. v. s. att skapa en nykterhetspolitik som kunde vara till gagn för land och folk.

Men det är inte bara nykterhetskommittén, som i detta fall har svikit åtminstone mångas förväntningar, utan även nykterhetsfolket. Det är alldeles klart att om de, som vill ha mer sprit och av den anledningen vill avskaffa restriktionssystemet, får understöd från nykterhetsfolkets sida, och dessa bägge krafter förenar sig om att motboken bör bort — ja, då är det inte lätt för en regering att stå emot det tryck som på detta sätt plötsligt uppstår. Det är en mycket underlig koalition som i detta sammanhang ingåtts! Den är mycket underlig emedan i nykterhetskommittén ju insattes personer, som inte alla var absolutister, medan vi i nykterhetsrörelsen uteslutande har folk som är absolutister. Man tycker att *de* åtminstone borde ha tagit sikte på något annat mål än att ge folk frihet att supa hur mycket de vill — både att köpa hem och supa på restaurang så mycket de vill. Men det har nykterhetsfolket inte gjort. De vill i stället släppa spritfloden praktiskt taget fri över hela vårt land.

Så gör inte holländarna, när Nordsjön ligger på. När havet hotar att rasera deras vallar, skyndar holländarna till med något att fylla igen hålen med. De skyndar dit med redskap och arbetar för brinnande livet. Men nykterhetsfolket i vårt land kastar skyfflarna i sjön och springer sin väg!

Man tycker kanhända att detta är hårda ord om nykterhetsfolket. Men om vi skall få någon nytta av nykterhetsrörelsen i detta land för att motverka det olyckliga beslut, som riksdagen sannolikt kommer att fatta i dag, är det nödvändigt att tala svenska inte bara med dem som super, utan också med dem som i många fall har tagit till sin livsuppgift att försöka åstadkomma folknykterhet i vårt land. Om vi skall kunna tänka oss en motvikt mot den lös-släppta spriten i samhället, kan vi inte ha någon säkrare motvikt — alla de propositioner som regeringen framlägger till trots — än en nykterhetsrörelse, som i varenda socken verkar genom medlemmarnas personliga exempel och genom den påverkan som medlemmarna kan utöva i olika sammanhang. Det är den säkraste motvikt som man över huvud taget kan skapa mot spritmissbruk i vilket land som helst.

Man kan fråga sig efter anledningen till denna allians mellan dem, som vill ha bort motboken på grund av att de vill supa mer, och nykterhetsvännerna, som vill ha bort motboken därför att folk därigenom skall supa mindre. Anledningen får man väl delvis söka däri, att när doktor Bratt lyckades genomföra sitt restriktionssystem, gav han för litet åt »de våta», medan »de torra» tyckte att han gav dem för mycket. Detta skapade redan från början en situation, som kommit att bli olycklig för Brattssystemet under hela dess tillvaro. Nykterhetsfolket på den tiden betraktade nämligen Brattssystemet som en olycka därigenom att det legaliserade spritbruket i detta land, vilket det också har gjort. Många anser det vara en medborgerlig rättighet att få motbok. De unga pojkarna betraktar det som ett manbarhetsbevis att ha fått motbok. Det är precis som det

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

var förr i tiden, då de unga grabbarna skulle ta sitt första rus och menade, att de sedan var karlar.

Men att Brattssystemet erhöi en sådan utformning, som det fick, hade ju inte behövt innebära, att detta system skulle få vara i fred oförändrat under alla dessa trettio år. Man kunde åtminstone från nykterhetsfolkets sida ha resonerat som så, att man genom Brattssystemet hade fått en gräns för spritkonsumtionen, en barriär som dämde upp spritfloden. Vi skall, borde man ha sagt sig, försöka hålla den barriären till en början, men inte nöja oss bara med den, utan försöka att bygga upp en eller kanske flera nya barriärer för att därigenom utnyttja detta restriktionssystem på sådant sätt att det verkligen kom att tjäna folknykterheten. I stället har utvecklingen blivit den motsatta. Det som har hänt och som motiverar att man även från nykterhetsfolkets sida ställer sig avvisande till ett fortsatt restriktionssystem är ju, att det har gått precis så som nykterhetsfolket sade för trettio år sedan. Man gick ut ifrån att det måste gå på det sättet, om man inte vidtog åtgärder för att förhindra det — och det har också gått på det sättet.

Man kan fråga sig, vad nykterhetsfolket, och framför allt ledningen inom de olika nykterhetsorganisationerna, har gjort under alla dessa år. De har inte gjort något annat utöver det dagliga rutinarbetet än att de har suttit och grämt sig över att nykterhetsrörelsen förlorade slaget om förbudet år 1922. De har fyllt ut hela denna tid med vecklagan över att man inte lyckades genomföra förbudet den gången. Under hela tiden från 1880-talet fram till 1922, när förbudsomröstningen gav nykterhetsrörelsen ett bakslag, hade kravet på förbud varit nykterhetsrörelsens program och framtidsmål. När man förlorade det slaget, förlorade man samtidigt också sitt framtidsmål. Man förlorade det egentliga samlande programmet. Det har medfört att under den tid, som har gått därefter, har det skett en ständig nivellering av nykterhetsrörelsen i olika avseenden, kanske framför allt markerad därav att

nykterhetsrörelsen har förlorat i runt tal en tredjedel av sitt medlemsantal.

Det borde ha varit tydligt för länge sedan, att nykterhetsrörelsen inte skulle handlat på det sättet, utan nykterhetsrörelsen skulle naturligtvis ha angripit problemet från flera andra sidor för att i alla fall försöka komma fram till ett bättre resultat än det som man förutsåg skulle komma fram ur Brattssystemet. Det har den emellertid inte gjort.

Man kan nu fråga sig: Vad finns det för anledning att stå här och tala om dessa ting i detta sammanhang? Det är ju dock ting som har varit. Jo, det har skäl för sig att göra det, därför att vi inte, såsom jag sade tidigare, kan åstadkomma en ökad folknykterhet med mindre än att vi har en stark nykterhetsrörelse, som arbetar ute i kommun efter kommun över hela landet. Om vi skall kunna hoppas på att nykterhetsrörelsen skall återvinna sin idealitet, få ett framtidsmål och kunna fylla den uppgift, som man nu från regeringens, från nykterhetskommitténs och även från andra håll väntar att nykterhetsrörelsen skall fylla, måste nykterhetsrörelsen ovillkorligen skaffa sig ett framtidsmål, som kan i verklig mening stimulera till arbete i folknykterhetens tjänst. Kan inte nykterhetsrörelsen det, kommer inte bara nykterhetsrörelsen att ebba ut och förlora sin betydelse, utan vi kommer att gå mot en mycket snabbare alkoholisering av det svenska folket, än vi under andra förhållanden skulle göra. Man kan nämligen inte komma ifrån, att om det kontrollsystem avskaffas, som vi har för närvarande, så kommer en mycket stor del av de 60 procent, som nu köper ut hela sin ranson om tre liter att köpa mer. De som nu har bara två liter i månaden, och av vilka nu över 80 procent tar ut hela sin ranson, kommer också att köpa mer. De som bara har en liter i månaden, och av vilka också ungefär 80 procent tar ut sin ranson, kommer likaledes att köpa mer. En del av de ungdomar, som nu inte har någon motbok och som alltså, i den mån de vill skaffa sig sprit, är hänvisade till langare, kommer också att köpa mer.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Vi kommer här under dagens lopp att få höra talas mycket om statistik, och så många vackra siffror, som man över huvud taget kan begära, kommer att radas upp. De kommer emellertid inte för ett ögonblick att rubba det faktum, som vi kan läsa av siffrorna för spritkonsumtionen i vårt land, att om vi slopar systemet, så får vi en ökad konsumtion. Vi vet ingenting om dess storlek, men den kommer sannolikt att stiga. Det kan hända att den inte stiger så mycket, att det blir någon särskilt kraftig topp vid övergången. Jag hör till dem — om det nu har något intresse — som inte tror på att det blir någon markerad topp. Men det är inte däri faran ligger, ty vi kan väl stå ut med ett års glädjesupning i detta land, även om den skulle föra med sig en del skadeverkningar, bara vi kan räkna med att kurvan sedan kommer att gå ned. Men det är inte så det kommer att gå! Utan det blir naturligtvis på samma sätt i vårt land som det varit i andra länder, att det kommer att bli en i jämn takt stegrad alkoholisering — all statistik och allt vad man säger för att gendriva ett sådant resonemang till trots.

Det är detta som jag menar att man borde ha ägnat större uppmärksamhet i det här sammanhanget. Man borde ha tagit sikte på att en stor del av det svenska folket nu en gång är så funtat, att det inte kan handha sprit med förstånd, utan folk kommer att supa så mycket man vill i det ena fallet och så mycket man har råd till i det andra fallet. Spritkonsumtionen kommer inte att följa några andra lagar än dessa båda: sprittörsten och välståndsutvecklingen. Det blir dessa båda faktorer, som kommer att bestämma konsumtionen under den närmaste framtiden och förmodligen för all framtid, så länge spritbruket finns kvar. Det är detta som jag alltså menar att man borde ha ägnat betydligt större uppmärksamhet.

En annan svaghet i det restriktions-system, som vi har för närvarande, är att man inte har kunnat kontrollera i vilken strupe spriten har runnit. Det har kommit langarsprit i farten i alltför

stor utsträckning. Efterhållningen av dem, som brutit mot systemet, har inte varit tillräckligt effektiv.

Men därtill har också kommit en annan omständighet, som jag anser vara något av det mest beklämande i detta sammanhang. Det är, att samtidigt som man mycket allvarligt har försökt att åstadkomma en hyfsning av alkoholvanorna i vårt land och även sökt förebygga alkoholskadorna i landet, har detta arbete under alla dessa trettio år varit utsatt för ett ständigt förlöjligande inte bara man och man emellan utan också i tidningspressen. Det är nedsättande för tidningspressen, som bedrivit denna trafik och gjort sig löjlig över nykterhetsrörelsen och restriktionssystemet, som försökt inrikta svenska folkets tankeverksamhet i detta avseende på att det över huvud taget inte finns något angelägnare än att man får supa så mycket man vill och så stark sprit som möjligt.

Det är ett beklagligt faktum att man ännu i våra dagar bedriver denna trafik och detta förlöjligande. Trots att alla vet vilka skador spritbruket i olika avseenden vållar, kan man också nu finna exempel på sådana skrivelser i tidningarna. Även om jag riskerar att trötta kammarens ledamöter, skall jag be att få läsa upp ett färskt exempel ur en sydsvensk tidning: »Med anledning av den hotande sänkningen av alkoholstyrkan på inhemska varor — de utländska originalen vågar man ännu inte nedskära eller förskära — kan det vara skäl att erinra om hur Sundbybergs spritbolag i april 1910 visade att försäljningsåret 1909 uppstått en vinst på 82 000 kr. Orsaken till denna stegring berodde på att Göteborgssystemet, som då benådade landet, sänkte alkoholprocenten till 40,6 medan Sundbyberg höll 43-procenthaltigt brännvin. Därför vallfärdade stockholmarna dit och köpte hem. Svenskarna tyckte inte om det svaga brännvinet, och Reymersholm fann sig också föranlåtet offentligt förklara att det inte var deras gamla 46 %-iga 'Absolut renat', som tillhandahölls på Göteborgssystemet. Detta på grund av många klagomål.»

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Så tillägger skribenten av egen fatatur: »Där ser man nyttan av en fri och öppen konkurrens mellan brännerier och bryggerier, som borde tillåtas av rusdryckssakkunniga, innan de blir helt senila. Nu kan de inte tänka i andra banor än förskärning och centiliter. Ett dylikt beslut skulle verka uppfriskande och vittna om en förnyingsprocess i hjärncellerna.»

De som önskar åtgärder för att rädda människor från en folkolycka är alltså senila! Ho vet om man inte egentligen betraktar dem som mer eller mindre imbecilla; de är över huvud taget ingenting att räkna med, ty vill de inte ha stark sprit så har de inte förstått livets innersta mening.

Detta för över tanken på någonting som enligt min mening är rätt viktigt i detta sammanhang och som det finns anledning för oss att tänka på. När det gäller folksjukdomarna — kräftan, tuberkulosen, barnförlamningen, reumatismen, de epidemiska sjukdomarna och många andra — gör vi på olika sätt och i skilda sammanhang mycket stora insatser och ansträngningar för att söka förebygga de skadeverkningar som dessa sjukdomar vållar. Vi ordnar insamlingar, och när Hans Majestät Konungen sätter sig i spetsen för en sådan insamling, då följer inte bara nykterhetsfolket utan de allra flesta parollen och ger villigt sin skärv, stor eller liten. Men när Konungen ger ett lika efterföljansvärt exempel i fråga om umgänget med alkoholen, då följer man honom inte längre. Och ändå går de alkoholskador, som vi dras med i detta land, säkert upp mot många av de skador som vållas av de nyss nämnda folksjukdomarna.

Man frågar sig, vad det egentligen finns för anledning att behandla alkoholskadorna på annat sätt än skadorna av olika folksjukdomar. Det finns ingen som helst förnuftig mening i den dubbla inställningen, det är bara så att vi allmänt har förlikt oss med det onda, som alkoholskadorna utgör för ett land och ett folk. Man tycks mena att dessa skador är något som vi över huvud taget inte kan frigöra oss från utan som vi

måste dras med och finna oss i. Jag för min del anser, att man inte bör göra det.

De alkoholskador jag tänker på är först och främst familjetragedierna. Vi har ingen statistik — och inte heller nykterhetskommittén har det, trots att den presenterar statistik i en mängd olika avseenden — på hur många hem och familjer som årligen splittras genom att alkoholen kommer in som ett förstörande moment. Vi vet ingenting om de lidanden, som framför allt alkoholisternas hustrur måste genomgå, men vi vet att dessa kvinnor har fått ett kors att bära. Det är någonting som man sällan talar om i denna församling. Jag tror att dessa olyckliga hustrur är, om inte en helt och hållet bortglömd grupp så i varje fall en grupp människor som man inte nämnvärt syselsätter sig med, en grupp som i allmänhet tiger och lider.

Men försök att sätta er in i hur en sådan människas liv måste bestalta sig, när hon ser sina barn växa upp, när hon ser sin pojke leka på golvet och frågar sig, om han skall bli likadan som fadern, eller när hon ser sin lilla flicka göra detsamma och frågar sig, om hennes öde skall bli detsamma som moderns. Man kan säga att detta är sentimentalitet, men det är det inte. Det är en högst allvarlig realitet. Ändå utgör familjetragedierna ju bara en mycket liten del av alla de alkoholskador, som vi på olika sätt försöker bota men som vi — det vet vi allesammans — är oförmögna att bota.

Vi har en annan sak, nämligen skilsmässorna. Hur många hem har inte splittrats på det sättet? Det går väl an när det inte finns några barn i familjen. Men hur gestaltar sig förhållandena för skilsmässobarnen i allmänhet? Hur gestaltar de sig i en familj, där fadern är alkoholist och i allmänhet inte kan lämna något underhåll till barnen? Jag är säker på att om man mera allvarligt tänkte igenom, vilket öde som kan drabba ett sådant litet skilsmässobarn, skulle man se på hela alkoholproblemet på ett annat sätt. Ty människorna är i allmänhet inte hjärtlösa — det finns naturligtvis sådana också, det vet vi ju — men

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

de är så oerhört tanklösa. De tänker så sällan på följderna av sitt handlande, och därför begår de den ena lättsinniga handlingen efter den andra utan att tänka på att de inte alltid själva behöver bära den tyngsta bördan utan att det ofta blir andra som får göra det. Till dessa andra hör i mycket stor utsträckning skilsmässobarnen, inte minst barnen från de alkoholiserade hemmen. En annan grupp av alkoholskador är de skador, som hör samman med olycksfallen i arbete. Dem tänker man väl inte heller så mycket på. Det händer så många olyckor av annan orsak, tycker man, att det inte är så konstigt att det också händer olyckor av den anledningen. Och så förliker man sig också med dem.

En annan omständighet är den försämrade ekonomien i alkoholisternas hem och över huvud taget i deras hem, som missbrukar sprit i större eller mindre utsträckning. Hur stor uppmärksamhet ägnar vi åt den saken? Jag tror inte vi gör det så mycket. Tänker vi någon gång på hur produktionen minskas på grund av spritbruk och spritmissbruk? Det gör vi i regel inte heller.

Någon större uppmärksamhet fäster vi vid den brottslighet, som så ofta blir resultatet av alkoholmissbruk. Vi straffar dem som har gjort sig skyldiga till brott i detta sammanhang, även om vi straffar mildt. Men tänker vi egentligen på det öde, som en sådan människa går till mötes? I allmänhet är hans liv helt och hållet förspillt. Det är inte så mycket att göra åt en sådan människa. Han blir en sådan person, som samhället får en mängd kostnader för, men vi tar dessa kostnader. Varför gör vi det? Varför finner vi oss i allt detta?

Vi har till slut alkoholisterna själva. Man kan ju tycka att den som är nykterhetsman inte skulle fästa så stort avseende vid dem utan resonera som så, att om de nu har ställt det så för sig, som de har gjort, får de väl själva lida för det. Vi får emellertid inte glömma att i många fall, kanske de allra flesta, är alkoholisterna olyckliga människor. För någon tid sedan var det en tidning,

som intervjuade några medlemmar av föreningen Länkarna. Det är som vi vet en sammanslutning av alkoholister, som tagit sig själva i kragen och som blivit absolutister och nu gör sitt bästa för att rädda dem som befinner sig i samma fördömdelse som de själva har varit i. Några av dem har uttalat sig för tidningen. Jag skall inte redogöra för alla, men jag skall ta två av dem för att därmed visa hur de ser på sitt öde.

En säger: »Man var ju inte människa förrän man fick sej några supar på morron. Det gällde för tanten att spara undan ett par så att man kom i gång på morron annars satt man bara på sängkanten med en strumpa på ena foten eller gick omkring därhemma i kalsingarna och väntade på att tanten skulle komma hem, så att man kunde skicka ner henne i magasinet och köpa några pilsner. Eller också till systemet efter en flaska bludder, ifall det var slut på boken. Men vin räckte ju inte så länge utan när man hade stått på jobbet ett tag, så var man med och skramlade till en halvpåse, och sen blev det ett par krogar på eftermiddan innan man gick hem. Och hade man inte en halvpåse varje lördagsmiddag, så var man sur som ättika. Halv två kom man hem och fem över två var halva urdrucken. Sen gick man som på nålar till klockan slog tre så att man fick full ranson, och då var det två, tre krogbesök och sen hem till resten i flaskan vid sju—halvåtta-tiden. Och så nätterna... det var det värsta, när man frös och svettades och inte kunde sova, bara satt på sängkanten och rökte och rökte.»

»Det är ett dyrt pris man får betala», säger en annan. »Många år efteråt kan det suga till i en ibland. Det är svårast på jobbet där alla snackar sprit. 'Nu ska kröken blir dyrare' ... 'Jocke fyller på fredag, vi tar väl med oss en halvpåse och uppvaktar' ... 'Ska vi skramla så vi får några getingar till frukost'. De regelbundna spritvanorna får man ofta på arbetsplatsen. Och när man söker sig till Länkarna? Ibland kan det vara yttre omständigheter som ger en stöten. Som när frugan tar ungarna och går.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Men också inre skräckupplevelser som han som började bli rädd för broar och måste åka taxi över S:t Eriksbron därför att han led av tvångsföreställningen att han skulle hoppa över räcket, ifall han gick till fots.»

När man ser detta — och de flesta människor har väl sett någon yttring av dessa alkoholskador — frågar man sig onekligen, om vi kan stå likgiltiga inför det. Är det riktigt att ens försöka att förebygga dessa olyckor och skadeverkningar genom att ge spriten fri till människorna? Vem kan på allvar påstå, att det är en realistisk syn på saken? Ja, vi får snart höra dem som tror det! Men det är väl ändå rätt tydligt, att när vi skall lösa det här problemet, måste vi göra det efter andra riktlinjer än att ge spriten helt och hållet fri och bara lita till åtgärder, vidtagna i efterhand i form av en förbättrad nykterhetsvård och ett litet stöd till en nykterhetsrörelse, som enligt vad jag tidigare har framhållit befinner sig i ett sådant tillstånd, att den inte kan bli i verklig mening slagkraftig.

Vi måste naturligtvis inrikta oss på någonting annat. Vi vet med bestämdhet, att detta andra inte kan bli ett förbud. Den saken tror jag att vi alla är på det klara med. Men man måste väl ändå fråga sig, om det inte finns någon som helst annan utväg än att ge spriten helt och hållet fri.

Jag föreställer mig att det finns en annan väg. Man kan ställa in sig på att låta dem, som nu är försjunkna i spritbruket — både de som är alkoholister och de som sköter spriten förståndigt, vilka senare dessbättre är den största delen — behålla sina spritvanor livet ut, men strama åt beträffande de övriga — man kan alltid diskutera om man skall börja med dem som är 50 år eller 40 år eller om man skall gå längre ned i åldersgrupperna — genom att låta dem få en mindre tilldelning. Samtidigt kan man minska alkoholstyrkan i de olika spritsorterna, varigenom man åstadkommer en minskad alkoholvolymer ute bland folket. Då måste alkoholskadorna efter hand bli mindre och mindre.

Man säger: Allt det där är så världsfrämmande! Det står så litet i samklang med den allmänna meningen! Kan man över huvud taget ens tänka sig att gå den vägen?

Men är det så alldeles säkert? Är det inte i stället på det sättet — det kan vi väl ändå lära av historien — att varje stor och riktig tanke, och i detta fall syftar jag på tanken att vi skall göra mänskligheten fri från alkoholbruket, i allmänhet har fått bryta ett motstånd, som varit mer eller mindre starkt, för att kunna förverkligas? Det kommer naturligtvis att bli på samma sätt med denna sak.

Om vi gick den av mig skisserade vägen, skulle vi inte bara allttjämt ha ett grepp om alkoholbruket i landet utan även kunna successivt tränga tillbaka det, om vi koordinerade denna politik med en verksamhet från nykterhetsrörelsens sida, som tog sikte på stödjande åtgärder i samma riktning. Man skulle alldeles säkert kunna göra detta med framgång, om man ställde in sig på att inte kunna göra det plötsligt, utan låt åtgärderna verka under kanske en generation, innan vi vore framme vid målet. Vi kan inte tänka oss snabba resultat på detta område, vad vi än gör. Men om vi gör på detta sätt, skulle vi kunna inte bara tränga tillbaka spritbruket utan också anpassa samhällets ekonomi, jordbrukets ekonomi och våra utlandsförbindelser, i den mån de påverkas av import av alkoholdrycker, till ett läge där vi övervunnit beroendet av spritbruket. Även mycket annat skulle vi få ta på oss för att anpassa samhället till ett sådant läge. Därigenom skulle vi slippa en stor del av det motstånd, som nu ligger latent däri att statens ekonomi är ytterligt nära knuten till spritkonsumtionen, liksom även motståndet från jordbrukets sida av den anledningen att man, vilket inte minst är förhållandet i mitt hemlän, bränner så mycket brännvin och vill fortsätta därmed för att inte gå miste om den inkomst, som brännvinstillverkningen tillför jordbruket. Det samma är det med bryggerinäringen.

Skulle vi följa linjen att successivt an-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

passa sedvänjorna till ett minskat spritbruk, skulle det inte behöva bli en sådan fruktansvärd chock, som exempelvis ett förbud skulle medföra. Man skulle kunna låta dem, som nu vant sig vid att bruka sprit, att så att säga supa ut. Men de som kommer efter skulle inte få samma supvanor. Det skulle på det sättet bli en avvänjningsperiod, som skulle leda till en avalkoholisering av vårt folk i stället för en tid av förnyad alkoholisering, som man nu står beredd att åstadkomma.

Det är klart att med en sådan politik skulle förenas en hel del andra åtgärder. Man skulle till att börja med få inrikta folkets vanor på svagare spritsorter, och man skulle försöka åstadkomma alkoholfria drycker för festligare tillfällen, så att man över huvud taget kom bort från råsupandet. På detta sätt skulle supsederna mildras. Man skulle över huvud taget arbeta realistiskt med detta mål för ögonen, nämligen att till en början försöka åstadkomma mildare alkoholvanor och så småningom i varje fall i huvudsak göra slut på seden att förtära spritdrycker.

Man kan fråga sig, varför man kan vara så absolut säker på att det kommer att bli en ny alkoholiseringsperiod i vårt land. Utom de erfarenheter, som kan göras och som gjorts under årens lopp, hade vi under slutet av 1700-talet och fram till mitten av 1800-talet i vårt land en period, som i detta avseende var i verklig mening avskräckande. Vi vet att Gustaf III gjorde slut på husbehovsbränningen och i stället skapade kronobrännerier för att få pengar till sina krig och sina teatrar. Detta brännvin blev för dyrt, och det blev kan hända inte alla gånger lika starkt som det bönderna själva brände. Och detta ledde till att man slutligen gick så långt, att regeringen uppmanade biskoparna att i sin tur uppmana prästerna att uppmana befolkningen att supa bara av kronans brännvin.

Det är klart att det på detta sätt inte skapades någon folknykterhet. Den alkoholisering, som då grep omkring sig i vårt land, skall jag inte exemplifiera ge-

nom någon statistik, men jag skall tala om ett par händelser, som inträffade i detta sammanhang. När den prins, som sedermera blev Gustaf IV Adolf, skulle komma till världen, samlades en hel del hovdignitärer på slottet i väntan på händelsen, och bland dem befann sig också sedermera greven Runge och hovpredikanten Flodin. Det hela drog ut på tiden, som det ofta gör, och för att tiden inte skulle bli för lång, skickade konungen upp en bål med diverse drycker, som de väntande skulle fördriva tiden med. Det gjorde de också, och bålen fylldes på gång efter annan, så att när sällskapet slutligen i procession gick från slottet upp till slottskyrkan för att förrätta den tacksägelsegudstjänst, som skulle äga rum, var sällskapet ganska beskänkt. När de kom tillbaka från tacksägelsegudstjänsten till konungen, frågade Gustaf III om det hade varit mycket folk i kyrkan. »Ja, det var det nog,» svarade Runge, men han drog på målet. Gustaf III, som var mån om sin popularitet, frågade ännu en gång: »Var kyrkan full?» »Ja, det var den,» blev svaret, »men prästen var fullare!»

Vid 1810 års riksdag i Örebro valdes som bekant Bernadotte till svensk tronföljare. När ständerna förrättat valet skulle de hålla en middag, och det var en middag som inte bara bestod av torrskaffning utan som blev fämligen våt. När man skildes därifrån var de flesta ganska darriga i benen, och då gick Svea rikets ärkebiskop, Lindblom, som var prästeståndets talman, tillsammans med tio andra prästmän arm i arm på gatans hela bredd i Örebro hem till respektive login.

Jag har inte tagit med dessa bägge historier för att roa kammaren. Jag har tagit med dem därför att de visar, hur det kan gå till att spritbruket inte bara griper omkring sig bland de grupper som ibland kallas för plebsen, nämligen de obildade grupperna, utan griper omkring sig också bland folk som står hur högt som helst i samhället. I detta fall får väl sägas, att prästeståndet var det stånd, som skulle ha gått främst i spetsen för att visa gott exempel. När sådant

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

kan hända inom en grupp som präster-na, då förstår vi att det i spritbruket ligger en fara, som vi inte tillräckligt observerat men som gör det angeläget att man tar mycket allvarligare på denna sak än vad man i allmänhet hittills har gjort.

Men nu skall vi veta, att vad jag här berättade inte kännetecknade det värsta tillståndet. I samband med 1809 års revolution lyckades bondeståndet också genomdriva att bönderna fick tillbaka husbehovsbränningen — det var i själva verket den för bondeståndet allra viktigaste frågan i samband med de omvälvningar, som ägde rum 1809 och 1810. Vad resulterade detta i? Jo, det resulterade i att vi 20 år senare hade en konsumtion av 46 liter sprit per invånare i vårt land per år. Hade 1800-talets kvinnor supit lika mycket som 1800-talets män, så skulle vi i detta land sannolikt ha varit mycket mer olyckligt lottrade till följd av det ohejdade supandet under denna period än vi har varit. Det blev dock som vi vet så allvarligt att de, som stod i ledningen för svenskt näringsliv på den tiden, nödgades ta ett initiativ för att få ett slut bland annat på de många frimåndagarna, som ju ofta blev både fritisdagar och frionsdagar och stundom utsträcktes över hela veckan, på verkstäder och arbetsplatser över huvud taget. Man lyckades naturligtvis inte helt och hållet, men man kom ändå så långt att husbehovsbränningen år 1855 kunde avskaffas.

Med sådana exempel för ögonen är det inte så underligt om man säger sig att resultatet kommer att bli likartat, om vi nu gör ett nytt experiment att ge spriten fri. Det föreligger nämligen nu en faktor, som man inte behövde räkna med på samma sätt förr i tiden, nämligen att kvinnorna i mycket större utsträckning än då har lagt sig till med alkoholvanor — många har redan skaffat sig motbok — och det finns ett mycket större antal kvinnor nu än förr som har egen inkomst och som kommer att lägga sig till med alkoholvanor. Resultatet kommer alltså att bli inte bara ett alkoholiserat manligt Sverige, som vi hade under

1800-talet, utan också ett alkoholiserat kvinnligt Sverige. Och, ser ni, det är kanhända ännu mycket allvarligare!

Nu säger man att motbokssystemet, varigenom motboksinnehavaren inte kan få köpa hur mycket sprit som helst, verkar på samma sätt som ransoneringar av andra varor: folk köper ut mer än de annars skulle köpa. Motboken suggere-rar till köp, säger bl. a. nykterhetskommittén, den åstadkommer en pressning uppåt av förbrukningen. Men det resonemanget kan naturligtvis inte hålla. Ransonering av andra varor förekommer ju endast i samband med en brist-situation, då människorna är ängsliga för att de inte skall kunna komma över de varorna alls, eftersom de kan ta slut. Men det finns väl ingen motboksinnehavare, som hyser någon oro för att spriten skall ta slut på systemet? Och därför faller naturligtvis resonemanget om att motboken på det sättet skulle ha en suggererande verkan platt till marken. Den som skulle låta suggerera sig i den riktningen av motboken är inte någon normal människa. Den som har motbok vet ju att han vilken dag och vilken timme som helst får köpa så mycket han har rätt till, bara han visar upp sin motbok. Vem kan då ängslas för att han inte skulle få ut sin ranson? Detta är naturligtvis prat och ingenting annat.

Ett annat ganska märkligt förhållande när det gäller nykterhetskommitténs utredning är att kommittén huvudsakligen bara har gjort jämförelser med nordeuropeiska förhållanden, då den sökt visa att stegringen av spritkonsumtionen i vårt land har varit större än i andra nordeuropeiska länder. Kommittén har märkvärdigt nog inte ägnat nämnvärd uppmärksamhet åt hur det ser ut i andra länder där spritförsäljningen är fri. Enligt min mening vore det minst lika stor anledning att göra det, då man nu föreslår att försäljningen även hos oss skall bli fri.

Hur ser det då ut i dessa länder? Ja, om vi ser på Frankrike, finner vi att där konsumeras 30,5 liter sprit per invånare och år mot mellan 5 à 6 liter hos oss. Som vi vet håller det franska

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

folket för närvarande på att alkoholiser-
 ras i en sådan grad att det utgör ett
 allvarligt bekymmer. Det råder nog in-
 tet tvivel om att en av anledningarna
 till att Frankrike befinner sig i en så
 besvärlig ekonomisk situation, som det
 gör, inte bara är att det har varit i
 krig och att det för krig i Indokina,
 utan det sammanhänger utan minsta
 tvivel också med den alkoholisering som
 det franska folket har undergått och
 alltjämt undergår.

Man påstår ibland i Frankrike att
 en av orsakerna till att siffran på sprit-
 konsumtionen per invånare i Frankrike
 är så hög, är den att det reser så myc-
 ket turister dit, bland annat kommer det
 så mycket svenskar till Paris och andra
 platser i Frankrike och super så myc-
 ket att de driver upp siffrorna. Detta
 håller emellertid inte streck. Det finns
 läkare i Frankrike som har konstaterat
 — det gäller departementet Côtes-du-
 Nord — att 50 procent av deras pa-
 tienter fullkomligt är impregnerade av al-
 kohol — det kan inte turisterna vara
 skuld till. I departementet Calvados lär
 detta vara förhållandet med två tredje-
 delar av patienterna. I vissa inskriv-
 ningsområden i samma departement har
 man somliga år konstaterat att inga
 värnpliktiga kunnat anses vapenföra på
 grund av ärftliga sviter av alkoholmiss-
 bruk. Det förtjänar i detta sammanhang
 också nämnas att det till Förenta Natio-
 nernas ekonomiska råd har avlämnats
 en offentlig rapport från franska staten,
 där det heter att 30 procent av dödlig-
 heten mellan 35 och 50 år i Frankrike
 är direkt eller indirekt att föra på alko-
 holens konto. Detsamma gäller för 30—
 40 procent av trafikolyckorna, 20—30
 procent av olycksfallen i arbete och 30
 procent av brotten.

Alkoholismen kostade Frankrike år
 1952 enligt samma rapport 2,5 miljar-
 der svenska kronor, medan man på
 spritskatten tog in en knapp miljard
 svenska kronor. Detta är ett land, där
 man praktiskt taget alltid haft fri sprit-
 konsumtion.

Låt oss så se på ett land som Ameri-
 ka. Där ökades under åren 1940—1948

spritkonsumenternas antal från 40 mil-
 joner till 60 miljoner. I detta land fanns
 icke någon som helst kontrollapparat,
 som drev upp siffrorna. Det var alltså
 inte fråga om någon suggererande ver-
 kan, utan det var kort och gott så, att
 välståndsutvecklingen i Amerika kom
 att ligga till grund för den ökade sprit-
 konsumtionen; folk ville ha mera sprit
 och följaktligen skaffade de sig också det.

Vi har här i Stockholm precis samma
 exempel. Det visar sig nämligen, att ut-
 tagningen på motböckerna alltid är
 störst i början av månaden, under det
 att utskänkningen är störst i slutet av
 månaden; när man supit upp sin ran-
 son, skaffar man sig så mycket sprit
 man kan få på restaurangerna. Trots det
 finns det de som tror, att de männi-
 skor, som super upp sin sprit under
 första hälften av månaden och sedan
 går på restaurangerna, i fortsättningen
 skall nöja sig med att gå på restaurang.
 Nog är det tämligen klart, att man kom-
 mer att köpa ut mer sprit på bolaget i
 stället för att köpa den dyrare restau-
 rangspriten och i samband därmed även
 betala för maten.

Nej, man kommer inte att köpa mind-
 re sprit när motboken upphör. Man
 kommer att köpa mer. Men då kan det
 naturligtvis, som ofta sker, frågas: När
 nu låt oss säga 70 eller 80 procent av
 det svenska folket sköter spriten på »ett
 vettigt sätt», som det heter — varför
 kan man då inte låta dem vara i fred
 och låta dem supas så mycket de vill?

Ja, här står vi inför den mycket gam-
 la frågan, den fråga som redan den
 hade ställt som sammanställde legenden
 om Kain och Abel: »Skall jag taga vara
 på min broder?» Frågan är kort och
 gott, om de som har karaktär nog att
 sköta spriten på ett vettigt sätt vill göra
 en uppoffring för att hjälpa dem som
 inte kan det. Vill de avstå från sin kon-
 sumtion för att till en början minska
 och för framtiden eventuellt helt och
 hållet eliminera alkoholskadorna? Det
 är en fråga, som en mycket, mycket stor
 del av svenska folket ställs inför i dag
 och kommer att ställas inför också i
 fortsättningen, om spriten ges fri.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Vi skall veta, att när regeringen lagt fram denna proposition, har det skett utifrån den förutsättningen, att ansvaret skall läggas på svenska folket. Det är ett oerhört ansvar, och det skall bli mycket intressant att se hur stor del av svenska folket som är i stånd att bära det. Vi skall komma ihåg, att vi skall bära ansvaret inte bara på så sätt att vi använder spriten på ett vettigt sätt, utan även på det sättet, att vi hjälper dem som inte kan handskas med spriten på ett ordentligt sätt. Det är en sak, vilken alla, som använder sprit i större eller mindre omfattning, nödgas ställning till. Det finns, skulle jag tro, grundad anledning att tänka över den saken mycket noga, när vi vet, att inte mindre än 175 000 barn i detta land växer upp i hem, där antingen far eller mor missbrukar sprit, och att över 200 000 personer årligen blir omhändertagna av de samhällsliga myndigheterna på grund av alkoholmissbruk av mer eller mindre svårt slag, vi vet, att om vi avskaffar motboken, så får vi ett ökat rattfylleri på samma gång som ett ökat fylleri över huvud taget, vi får flera förstörda familjer, fler skilsmässor och fler skilsmässobarn, vi får en ökad brottslighet, vi får flera olycksfall. Vi får över huvud taget en stor olycka över detta land.

Men regeringen har, när den lagt fram denna proposition, inte bara lagt över ett stort ansvar på svenska folket. Den har också gjort enligt min mening mycket lovvärda ansträngningar för att försöka motverka det ökade spritmissbruk, som skulle bli följden. Detta har skett genom ökat ekonomiskt stöd till nykterhetsrörelsen och genom att bispringa idrottsrörelsen och en hel mängd andra liknande sammanslutningar, som kan intressera människorna för en verksamhet, som gör att de inte tänker lika mycket på sprit som de eljest skulle göra. Man har framför allt inriktat sig på att ge en starkare organisation — enligt min mening också en mera effektiv organisation — åt de samhällsliga nykterhetsvårdande organen. Men vad det gäller dem blir det ju i allmänhet

först i efterhand, när nedsupningen har ägt rum, som en åtgärd kan vidtas. Det är klart, att om man inte skall vidta förebyggande åtgärder, blir det motstånd som man genom de nykterhetsvårdande organen kan resa gentemot spritbruket dess värre mycket ringa. Jag säger inte detta därför att jag skulle på något sätt undervärdera dessa organ eller ett ögonblick tänka på att vi inte skulle företa denna utökning. Jag vill bara göra klart, så långt det nu går, att vi inte bör sätta så stor lit till detta som regeringen och särskilda utskottet har gjort och som många andra också gör. Jag tror att man överskattar betydelsen därav. Likaså överskattar man de möjligheter som nykterhetsrörelsen har, att utgöra en broms i den händelse vi slopar restriktionssystemet.

Med detta har jag, herr talman, sagt det jag tänkte säga. Men innan jag slutar, skulle jag vilja rikta en fråga till kammarens ledamöter. Anta att vi i denna stund hade ett helt och hållet spritfritt Sverige. Kan det då tänkas att någon enda medlem av denna kammare, med alkoholens alla skadeverkningar för ögonen, skulle här i dag vilja rösta för spritbrukets införande i vårt land? Svarar man nej på den frågan, då är det väl den allra enklaste konsekvens att man säger sig, att om vi inte vill ha spritbruket, bör vi göra allt vi kan för att slippa det när vi nu har det. Det är den principen som jag menar att nykterhetspolitiken i vårt land skall följa, inte de linjer som förordas i det förslag som särskilda utskottet nu råder kammaren att anta.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har sagt ber jag att få yrka bifall till reservation nr I.

Häri instämde herr *Werner* (bf).

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Då jag sattes till arbete i det särskilda utskottet, fick jag börja som en novis och nära nog gå i klostret. Åtskilligt har jag naturligtvis lärt mig under denna tid, men jag har visst inte inhämtat det försprång som andra

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

innehar, som sysslat i årtal med detta ämne. Nu har det nog även varit andra än jag inom utskottet som har behövt en viss lärotid i detta ämne, men jag skulle tro, att det har varit till en viss fördel för utskottsarbetet att så många med mig varit helt obundna av ståndpunkter, som de tidigare har intagit.

Jag vill också redovisa beträffande utskottsarbetets karaktär, att vi knappt har haft någon kännning alls av den sedvanliga partiuppställningen. Om det någon enstaka gång har fallit ett ord om en ståndpunkt, betecknad som »högers», så har det inte upprepats. Jag har heller inte för egen del förmärkt, att överläggningar i de olika partigrupperna inom eller utom utskottet har föregått och bestämt ställningstagandet inom utskottet. Detta såvitt jag vet — av naturliga skäl är ju mitt vetande i det avseendet begränsat. Om någon motion har kunnat verka partifärgad, har också det varit ett rent undantag. Allt detta tror jag har varit till gagn för utskottets arbete. Situationen har t. o. m. uppfattats som innebärande vissa element av tjuvning för utskottets ledamöter. Det har å andra sidan lämnat ett brett spelrum för individuella meningar, och den möjligheten har ju också, såsom kammaren finner, blivit utnyttjad med stor marginal. Om man nu i alla fall kan tycka, att en del reservationer framträder med en viss karaktär av partigrupperingar, får det väl anses vara antingen en sällsam tillfällighet eller gamla vanan.

En annan sak, som varit av stor betydelse för att utskottet har kunnat fungera som en verklig arbetsgrupp, har varit den omständigheten, att inom utskottet har förekommit ett friktionsfritt samarbete i dessa allvarliga ting emellan absolutister och icke absolutister. Jag skall återkomma till den saken senare.

Det har ju visats stort intresse för utskottets arbete från pressens sida. Åtskilliga mer eller mindre riktiga informationer har varit synliga — i synnerhet mindre riktiga, t. o. m. efter det att fullständiga och korrekta upplysningar har blivit lämnade om utskottets arbets-

resultat. Till frågande har jag endast kunnat säga: Man skall inte tro allt som står i tidningar, i synnerhet inte då det gäller sprit. Men det kan vara skäl att meddela till protokollet, att i överensstämmelse med utskottets beslut har från utskottet endast två meddelanden lämnats till pressen: för det första den kommuniké, som utgick efter avslutad principdebatt med tillkännagivande, att utskottet hade beslutat lägga regeringsförslaget till grund för sin behandling, och för det andra, efter det att alla definitiva beslut hade fattats, utsändandet genom TT av utskottets egen justerade sammanfattning av arbetets resultat.

Nu är det ju bruk här i kammaren, särskilt mot slutet av riksdagen, att då man får nya utlåtanden i sin hand, tittar man allra först efter vad det är för reservationer. Det torde väl också kammarledamöterna ha gjort i detta fall, och då har de kunnat konstatera, att därav finns nog och övernog. Vill man besvära sig med litet statistik, skulle man kunna konstatera, att de som i alla yrkanden står bakom utskottets förslag är fyra i första kammaren och fyra i andra kammaren. Om man räknar reservationerna, finner man att det förekommer nära nog två meningar per utskottsledamot. Det vore ju mycket beklagligt, om därav det intrycket framkallades utåt, att utskottet inte har förmått att uppnå den samling som denna stora och allvarliga fråga förtjänar. Jag vill då från början här starkt understryka följande.

Det föreligger kompakt enighet kring huvudfrågan, motbokssystemets avskaffande, reservationsfritt bifall till lagen om nykterhetsvård samt reservationsfrihet beträffande två andra utlåtanden — om detaljhandelsbolaget och maltdrycksbeskattningen — väsentlig enighet kring anslagen till nykterhetsvård, likaså kring de nya betydande anslagen till forskning och upplysning, mycket betryggande flertal, ehuru inte full enighet, för de helt nya positiva insatserna beträffande ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet och likaså i fråga om medel för en upplysningskampanj. Förekomsten av reservationer i stort antal — vissa av-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

seende i och för sig betydelsefulla detaljer — får inte bortskymma detta huvudresultat av utskottsarbetet. Att sålunda i den grundläggande frågan — utbytet av hittillsvarande restriktionssystem emot en ordning, baserad på större frihet och större ansvar, med positiva insatser avlösande de negativa — en nära nog total enighet föreligger, det kommer säkerligen talare ur olika politiska grupper efter mig att bestyrka.

Men här föreligger ju, som vi alldeles nyss har hört, ett rent avslagsyrkande på hela huvudpropositionen. Detta är blott naturligt. Kammaren har säkerligen med mycken respekt lyssnat till vad den ensamme utskottsreservanten har haft att säga. Visst är, att många här i landet, som inte har haft tillfälle att genomgå det omfattande material som nykterhetskommittén har framlagt, har känt tvekan inför den förestående omläggningen. Man vet vad man har etc., som reservanten nyss sade. Men min ärade utskottskamrat herr Elowsson föreställer sig väl ändå inte att han är ensam i denna kammare om insikten rörande den allvarliga karaktären av de alkoholskador, vid vilka han så utförligt uppehöll sig. Anekdoter från 1700-talet kan bereda oss en tillfällig munterhet. Men ger de oss någon vägledning om vad vi nu bör företa oss? Om man säger nej nu med än så respektabla motiv, vad sedan? Det som reservanten ställer i utsikt är en ny utredning ovanpå nykterhetskommitténs åttaåriga arbete, och det perspektiv som han har framlagt för oss är att vi någon gång i en avlägsen framtid efter några generationer skall komma fram till att verkligen på allvar kunna bekämpa de alkoholskador, som man tycker att vi borde ta itu med nu med all den kraft som vi kan förfoga över.

Och den utredningen skall ske efter direktiv om vilka utskottet stillsamt har fått konstatera att erfarenheten visar, hur dåligt det gått med tidigare gjorda försök av just den art som reservanten nu förordar.

Herr Elowsson har själv här talat om att motbokssystemet bar fröet i sig till sin undergång. Det kanske vore rikti-

gare att säga, att motbokssystemet var betingat av tidsomständigheter, som inte längre föreligger. Men om det nu var så med det där fröet, och vi sedan har sett det växa upp till en planta som har frodats, tror jag att de allra flesta av oss i denna kammare menar, att den plantan nu är mogen för lien.

Vi har bakom det som nu skall ske en mångårig, grundlig utredning, ingående granskning från remissinstanserna, en ytterligare genomlysning under den grundliga regeringsberedningen och en mycket bestämd förnimmelse om den allmänna opinionens mognande för den förändring som nu skall ske. Allt detta ligger bakom utskottets förord till riksdagen att biträda propositionens grunduppfattning.

Fråga har väckts, både i motioner och i utskottet, om ett uppskov för att få anordna en folkomröstning. Sådana yrkanden ställdes under utskottets principdebatt, men avböjdes med mycket betydande majoritet. Jag vill nu understryka att utskottets motivering för att icke biträda sådana förslag inte innehåller någon polemik vare sig mot folkomröstningen i princip eller mot en folkomröstning i detta särskilda fall, och det finns därför ingen anledning att i dag föra någon folkomröstningsdebatt — den tiden kommer ju mycket snart. Utskottets motivering är helt lagd på den bogen, att utskottet finner att anledning till ett uppskov icke föreligger då nu, såsom utskottet säger på s. 32, »efter den grundliga beredning ärendet erhållit ett hela problemet omspannande och i alla väsentliga delar godtagbart program för den framtida nykterhetspolitiken föreligger». Med den motiveringen vill utskottet förordar att riksdagen utan ytterligare dröjsmål fattar beslut på grundval av propositionen.

Det samlade program, som har framlagts i denna proposition och därmed sammanhängande propositioner, har sålunda i väsentliga stycken biträts av utskottet.

Jag bör emellertid säga några ord om viktigare avvikelser från huvudpropositionen.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Den främsta avvikelserna är väl den som gäller klockslaget för utskänkningsbörjan, där utskottets majoritet icke funnit skäl för den skärpning i förhållande till nuvarande bestämmelser som regeringsförslaget innehåller. Utskottet gör en högaktningfull bugning för den spritfria arbetsdagen men kan icke förbise den realiteten, att utminuterings-spriten är tillgänglig från klockan nio varje morgon, och inte heller från att hela detta problem inte existerar för den landsbygd som inte har tillgång till några som helst utskänkingsställen. Visst kan man tycka — jag instämmer däri — att det är ett oskick med snapsandet till en lunch som skall efterföljas av arbete, men den nykterhetseffekt man tror sig vinna av regeringsförslagets bestämmelse är tvivelaktig, och den saknar det stöd i allmän uppfattning som behövdes för upprätthållanden.

Beträffande den i regeringsförslaget förekommande spärrlistan har utskottet gått längre än regeringsförslaget i förenkling och därmed också kunnat spara ungefär en halv miljon kronor på borttagandet av spärrlista och legitimation genom födelsenummer. Det enda angivna skälet i propositionen var, att det skulle vara stötande om ett utminuteringsställe vore skyldigt att utlämna sprit åt en avstängd eller en langare. Utskottet har nu företagit en omkonstruktion av ansvarsfördelningen och lagt ansvaret inte på säljaren, den som utminuterar, utan på köparen. Därmed har också anständighetssynpunkten kunnat tillgodoses genom straffsanktion riktad emot köparen respektive langaren.

Det var en intressant sak att i propositionens formulering finna uttrycket »skyldighet att sälja». Det visar hur segt motbokstänkandet i själva verket är, ty det är ett litet rudiment av motbokstänkandet, som har kommit med rent av i själva regeringsförslaget. Vi vet alla, att folk har börjat vänja sig vid att betrakta motboken som ett slags bankbok som innehåller ett tillgodohavande som man har rätt att ta ut. Tänk er, ärade kammarledamöter, att nykterhetskommittén, som ju har arbetat så kraftigt emot

detta motbokstänkande, inte kunnat hindra att det har trängt in i dess egen sammanfattning! Jag blev chockerad då jag läste den första och viktigaste punkten i nykterhetskommitténs sammanfattning så lydande: »Rätt till inköp av rusdrycker tillkommer varje man och kvinna, som fyllt 21 år och inte har avstängts från inköpsrätt.»

På skämt har jag en gång i utskottet ifrågasatt, om man skulle förbättra förordningens lagtext genom att sätta in en allra första inledande paragraf, där det säges: »Rätt att köpa rusdrycker tillkommer envar enligt vad nedan säges.» Men det är naturligtvis så att denna författning, lika litet som den tidigare, grundar något slags medborgerlig rusdrycksrätt. Med utskottets förslag i detta avseende har utskottet kunnat utrensa den sista biten av motbokssystemet. Må då också motbokstänkandet följa med i graven!

Jag kommer så till den fjärde litern. Regeringsförslaget i detta avseende har utskottet icke kunnat biträda; det avböjdes på ett tidigt stadium med kvalificerad majoritet. Detta förslag har faktiskt olyckligt påverkat utskottsbehandlingen och framlockat mycken uppfinningsrikedom i fråga om s. k. successiv övergång. Utskottet har avböjt den fjärde litern, med den motiveringen att ett införande av denna vore en föga tillfredsställande förberedelse för de måttfulla konsumtionsvanor, som den nya förordningen i frihet under ansvar avser att grundlägga.

I detta sammanhang kan jag ej underlåta att redovisa att det föreligger en reservation av tio utskottsledamöter, syftande till att ransonsfri utminuterings skall inträda tidigare än vid författningens ikraftträdande. Nu har jag ingen önskan att från början leda in huvuddebatten på detta sidospår och på det viset bidra till att huvudfrågan kommer i bakgrunden, utan jag vill för närvarande, utöver att redovisa utskottets avböjande av reservanternas förslag, endast ställa den frågan: Vilket är det viktiga samhällsintresse, som kräver ransonsfri sprit före den 1 oktober 1955?

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Jag anser visst att det är av vikt vad riksdagen kommer att besluta i detta hänseende, men utöver vad jag nu har sagt förbehåller jag mig endast att få göra en mera ingående granskning av denna fråga senare under debatten.

Vad beträffar övriga delar av det stora programmet har utskottsarbetet från början varit inriktat på att behandla alla förslag som ett sammanhängande program. Jag har redan angett i vilken utsträckning de i andra propositioner framlagda beståndsdelarna har vunnit utskottets bifall. Här förekommer ju disposition av medel av en mycket betydande storleksordning, som blivit frigjorda genom motbokssystemets försvinnande. Regeringen har förfogat över ett sannskyldigt ymnighetshorn, och den har förfogat över dess hävor med ovanlig generositet.

Mot ändamålen för pengarnas användning har icke förelegat några befogade invändningar. De positiva åtgärder, som anslagen avser att tjäna, har tvärtom av utskottet ansetts vara väl behövliga och klokt avpassade. Då nu ett sådant sällsynt tillfälle att förfoga över pengar erbjudit sig, har den allmänna reaktionen inom utskottet varit den: varför inte tacka ja då det gäller ett bra ändamål? Men nog har det undrats — utskottets utlåtande bär tydliga spår därav — huruvida alla dessa stora anslag, särskilt under närmaste kommande budgetår, kan komma till en förnuftig användning. Utskottet har därför understrukit vikten av att sörja för denna sak. Det har också inom utskottet på tal om det stora antal instruktörer, som det är meningen att skaffa fram, framhållits, att pengar framlockar inte automatiskt de människor som passar för ändamålet. I både det ena och det andra hänseendet menar nog utskottet, att en ändamålsenlig planering har att inte bara svälja alla anslag som det nu finns möjlighet till utan också se till, att dessa anslag ger verklig effekt. Särskild tveksamhet har rätt beträffande upplysningskampanjen och de kostnader på över två miljoner kronor som den enligt regeringsförslaget skulle dra, tveksamhet bå-

de om behovet och effekten. Men som kammaren nu finner genom att titta på reservationerna är det i alla fall bara en enda reservant som har velat ta risken att ingenting åtgöra. Utskottsmajoriteten har visserligen trott sig kunna peka på vissa utvägar till kostnadsbesparingar men har inte förfogat över möjligheter att utarbeta någon helt ny plan och har därför icke fixerat något totalbelopp men förväntar en avsevärd kostnadsbesparing och tillstyrker anslagsäskanden för det närmaste budgetåret. Men utskottet har funnit det vara en meningslös gest, om man bara planlöst ställer en mindre del av det begärda anslaget till förfogande. Utskottet understryker för övrigt, att tanken ingalunda är att här få någon i braskande offentliga former sig utspelande reklamkampanj. I det avseendet befinner sig utskottet i god överensstämmelse med intentionerna inom den kommitté som har utarbetat planen. Jag fäster kammarens uppmärksamhet på att det i denna plan heter: »Kommittén har funnit att kampanjen bör få en alltigenom positiv och konstruktiv inriktning. Den bör i möjligaste mån vara fri från skrämsel, förmynderskap eller moraliserande. Den bör påverka den enskilde medborgaren att själv reflektera över sina reaktioner inför det nya spritsystemet.»

Den följande debatten kommer säkerligen att syssla också med åtskilliga andra frågor än dem som jag nu har berört. Det är ju ett problemkomplex av mycket stor omfattning som kammaren har att behandla. Utskottet har understrukit, att detta är första gången de olika aspekterna av nykterhetspolitiken blir behandlade alla i ett sammanhang.

Bakom utskottets tillstyrkan av detta program ligger tilltron till att de svenska medborgarnas stora flertal — låt mig säga mer än 90 procent — efter en relativt kort övergångstid skall ha stabiliserat sina konsumtionsvanor så att dessa vanor icke innebär någon sänkning men väl innesluter förutsättningar för en höjning av folkets allmänna nykterhetsstandard. Därjämte även övertygelsen att för mindretalet missbrukare

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

nykterhetsvården skall bli både mer human och mer effektiv och att de av utskottet förordade positiva åtgärderna skall undan för undan kunna begränsa missbruket inom en minimal sektor.

Motboken har gjort sin tjänst. Den tjänsten bör erkännas. Men tiden är nu mogen för restriktionssystemets avlösning.

Till de olika bedömningarna, om motboken är till skada eller numera till ingen nytta, har utskottet icke haft anledning att ta ställning som något slags skiljedomare. Det senare argumentet räcker och kan bara förstärkas i den mån det förra äger giltighet.

Jag har tidigare påpekat betydelsen av att i särskilda utskottet, liksom för övrigt också i nykterhetskommittén, arbetet har varit byggt på samverkan mellan personer med olika inställning till helnykterheten som levnadsprincip men med ett gemensamt intresse att indämna missbruk och avvärja personliga och sociala alkoholskador. Det tycker jag är ett gott omen för framtiden. Det nya nykterhetspolitiska programmet får sin säkraste ankargrund i ett sådant samfällt arbete.

En samling nu inom riksdagen, motsvarande den som skett inom utskottet, har nu att konfirmera de riktlinjer för framtida nykterhetspolitik, som av nykterhetskommittén förberetts, av regeringen framlagts och av utskottet förordats.

I övertygelsen att så kommer att ske yrkar jag, herr talman, bifall till 1 §.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Utskottets ordförande herr Sandler riktade en direkt maning till oss efterföljande talare att betyga den enighet som funnits inom utskottet. Jag vill för min del oreserverat göra detta. Vad som innehålles i reservationerna är i stort sett detaljer, och i fråga om de stora principerna är 23 av utskottets 24 ledamöter överens.

Jag vill också liksom utskottets ordförande uttrycka min tillfredsställelse över att partipolitiken hållits borta från dessa frågor, åtminstone i stort sett.

Inom utskottet har vi inte heller räknat med grupperingen nykterister—icke nykterister. Jag vet faktiskt inte i dag beträffande den övervägande delen av utskottets ledamöter, om de är absolutister eller inte, och den frågan har för övrigt oerhört liten betydelse. Jag skulle också — nu vänder jag mig till herr Elowsson — vara tacksam om vi i fortsättningen sluppe denna distinktion här i kammaren.

Vad sedan gäller de reservationer, som jag står för, vill jag öppet säga ifrån, att jag inte skulle ta det med så stor ledsnad, om de skulle avslås. Jag undantar dock reservationen II, som jag anser har större betydelse.

Det är klart, herr talman, att jag under sådana förhållanden i mitt anförande kan uppehålla mig vid de allmänna principerna i frågan. Jag skall spara detaljerna till ett senare anförande, som kanske rent av inte ens blir behövligt.

Herr Elowsson uppehöll sig rätt utförligt med historiken bakom denna fråga. Jag anser att han gjorde det med viss rätt. Man förstår åtskilligt av vad som förekommer i den nuvarande situationen genom att se tillbaka på vad som hänt.

Jag skall börja med några citat ur en skrift, som jag har med mig. Här står först: »Det är icke den kvantitet alkohol som en viss individ förtär som bör läggas till grund för en samhällelig reaktionsåtgärd, men det skadliga sociala följdtilstånd som därav inträder.» Det står vidare: »Vad man vinner med dessa bestämmelser är i stort sett endast inskränkning i de måttligas konsumtion och — ovilja mot restriktivbestämmelser.» Slutligen heter det: »Lagstiftningsåtgärder mot alkoholmissbruk ha en mycket begränsad betydelse, därest de icke vid sidan om sin direkta uppgift verksamt bidraga att omskapa den allmänna opinionen gentemot missbruket. Ty i denna allmänna opinion ligger dock en av de verksammast bidragande orsakerna till själva missbruket.»

Dessa citat är hämtade ur en skrift av Ivan Bratt, däri han först lade fram de grundtankar, vilka utgör basen för

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

den moderna svenska nykterhetslagstiftningen. Dessa Bratts uttalanden är giltiga ännu i dag och skulle kunna tagas som utgångspunkt för den inställning, som intagits såväl av regeringen som av särskilda utskottets ledamöter med undantag av herr Elowsson.

Det är många som tror att riksdagen just nu är i färd med att avskaffa Brattssystemet. Men vad vi i dag håller på att göra, herr talman, är snarare att för första gången införa Brattssystem. Ty vad Bratt främst ivrade för var en utminuterung med fri inköpsrätt för sköt samma och avstängning för alkoholmissbrukare, en utskänkning med måttliga restriktioner, en effektiv nykterhetsvård och en folkupplysning med sikte på att åstadkomma en opinion mot alkoholmissbruket. Det är också detta vi vill. Det vill Kungl. Maj:t och det vill särskilda utskottets ledamöter. Det är bara herr Elowsson som är av avvikande mening beträffande utminuterungen och utskänkningen.

Men Bratts idéer förfuskades redan från början. 1917 års lagstiftning med dess motbok och en liter i veckan infördes. Och så utvecklades successivt genom lagar och framför allt genom administrativa åtgärder ett restriktions- och kontrollsystem som i sin byråkratiska detaljrikedom torde sakna motstycke i Sveriges historia. Litertänkandet kommer till ett säreget uttryck i exempelvis systembolagens förtroendenämnds cirkulär till systembolagsdirektörerna anno Domini 1947. Jag har det i min hand i avskrift. Cirkuläret innehöll allmänna regler och specialregler för motbokstilldelningen, vilka var lindrigt sagt anmärkningsvärda. Det föreskrevs rent *lagstridigt* att 21—25-åringar, som är gifta eller ensamstående, ej skulle ha någon motbokstilldelning. Sedan följer i detta cirkulär bestämmelser hur mycket var och en skall ha efter kön, ålder och civilstånd. Därefter följer detaljrika regler hur man skall förfara med dem, som saknar taxeringsbar inkomst, sådana som resterar för skatt, sådana som har tilläggspension, sådana som har eller har haft varaktigt eller tillfälligt under-

stöd från fattigvården, sådana som icke fullgjort försörjningsplikt, o. s. v., o. s. v.

En annan anmärkningsvärd sak är att detta odiösa cirkulär, som på en punkt går emot lagen och i övrigt innehåller viktiga tillämpningsregler, har betecknats som konfidentiellt. Det har inte kungjorts utan undanhållits den stora allmänheten. Jag är väl medveten om att systembolagens förtroendenämnd, som formellt står för cirkuläret, är att betrakta som en privat institution eller i varje fall en institution, som icke faller under bestämmelserna om handlingars offentlighet. Jag vill ändå framhålla som högst anmärkningsvärt att kontrollstyrelsen låtit viktiga ämbetsåtgärder ta sådana här märkliga former. För att inget missförstånd skall uppstå vill jag understryka, att jag här talar om kontrollstyrelsen av år 1947, och ej om kontrollstyrelsen av år 1954.

Jag har nämnt detta som ett exempel, och jag vill konstatera att det är orimligt med sådana här och andra skrivbordskonstruktioner då det gäller levande människor. I alkoholhänseende är väl 90 procent av svenskarna hyggligt folk, och 95 procent tror sig vara det. Bland vanliga, hyggliga människor har det uppstått en utbredd reaktion mot restriktionerna. Restriktionsreglerna ter sig för medborgarna såsom ologiska eller åtminstone meningslösa och irriterande. Skall hyggligt folk vara tvungna att finna sig i systemets ingrepp i deras livsföring, då samtidigt missbrukare av alkohol ingalunda genom restriktionerna förhindras att tillfredsställa sitt spritbegär?

Vi vet ju vilka som köper sprit hos systembolagen, men vi vet inte vilka som dricker denna sprit. Spritmissbrukaren kan, som vi alla vet, skaffa sig motbokssprit på svarta börsen, i regel till de kvantiteter han önskar — och han kan för den delen också komma över sprit på restaurangerna.

Jag tror att snart sagt varje svensk — det vill jag säga med direkt adress till herr Elowsson — inser nykterhetsfrågans allvar och farorna av det växan-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

de ungdomsfylleriet. Vi inser hur alkoholen ödelägger tiotusentals hem, förårar umgänget människorna emellan och minskar deras arbetsförmåga. Men hos alltför många har reaktionen mot alkoholen skadeverkningar avtrubbats genom irritation över alkohollagstiftningens och spritbyråkratins ingripande i vad de anser vara sitt privatliv. Herr Elowsson nämnde i detta sammanhang ordet fögderi. Ja, det är så att svenska folket älskar frihet, herr Elowsson, men tycker illa om fogdar. Svensken värdesätter kanske ingenting högre än just friheten i sin vardagstillvaro. Ser han den minskad, då vill han ha verkligt fullgoda skäl, om han skall finna sig i påbudet.

Det värsta är, såsom också framhålles i propositionen, att irritationen över restriktionssystemet skapat en uppluckring i rättsmedvetandet. En hygglig svensk brukar inte bryta mot lagar och förordningar, men då det gäller alkoholen gör han det tyvärr ofta. Restriktionssystemet odlar lagbrytare. En hygglig svensk köper visserligen inte sprit av langare, men han tycker inte det är så farligt att köpa sprit av en kamrat till systembolagspris eller att, som det heter, »låna» en motbok. Sådant är ju klart olagligt, men det blir mycket sällan beivrat! Och om vi tänker på restaurangerna, vet ju alla att eljest fullständigt laglydiga människor ofta försöker lista sig till en extra grogg.

Vi bör inte underskatta betydelsen av sådana företeelser. En lagstiftning, som inte har fast förankring i det allmänna rättsmedvetandet och som inte kan effektivt beivra förseelser, skapar lagöverträdare och uppluckrar rättskänslan inte bara på det ifrågavarande området utan också på andra; överträdelserna »smittar av sig».

Finansministern har gjort en syntes av alla dessa fakta och på ett välgörande sätt frigjort sig från kontrolltänkandet. Han föreslår att motboken skall avskaffas och restaurangrestriktionerna lindras. Den frihet, som sålunda har skapats, skall bli en frihet under individuellt ansvar, ansvar mot sig själv och sin

familj, men också ansvar gentemot de alkoholskadade och deras anhöriga. Minskningen av spritbyråkratins frigör pengar, som skall användas till positiva nykterhetspolitiska åtgärder.

Inom särskilda utskottet har ingen uppträtt till försvar för det nuvarande motbokssystemet, inte ens herr Elowsson. Han vill med det nuvarande systemet som grundval söka sig fram till någonting annat, som åtminstone för mig ter sig ganska diffust, men som väl närmast kan karakteriseras såsom en nedvänjning av svenskarnas alkoholkonsumtion.

Nu bör det i rättvisans namn konstateras, att det nuvarande motbokssystemet till en början säkert hade en positiv nykterhetspolitisk betydelse. Men frågan gäller, om det har någon betydelse i dag.

Låt mig först konstatera, att vårt verkliga unika svenska system väckt stort intresse, eller snarare nyfikenhet, hos utländska nykterhetspolitici. Men jag tycker att det säger åtminstone något, att ingen har fallit på idén att ta efter oss och importera vårt motbokssystem till sitt eget land.

Vi vet att nykterhetskommittén gick så långt att den ansåg att systemet, och enkannerligen motbokssystemet, varit till direkt skada. Ransoneringen hade, menade man inom kommittén, åstadkommit en sugning uppåt mot tilldelningsmaximum och en insugning i kundkretsen av sådana som eljest skulle ha stannat utanför. Man behöver inte vara mycket iakttagare av den värld, som man lever i, för att konstatera, att det ligger mycket i vad nykterhetskommittén sålunda framhållit. Motboken har, såsom herr Sandler nyss sade, blivit något av en sandbok, där man tar ut vad man har rätt till. Och en restaurangbesökare suggereras ofta att ta ut sina 15 centiliter, och kanske desutom en lättgrogg.

Men låt oss övergå till mera påtagliga fakta — och det kan inte hjälpas, herr Elowsson, att det blir statistik. Herr Elowsson underkände mer eller mindre nykterhetskommitténs undersökningar i

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

det avseendet. Jag har ingående studerat dem, och herr Elowsson vet mycket väl att jag inom särskilda utskottet sagt att man får vara mycket försiktig och återhållsam, när man försöker analysera statistik på detta område. I varje fall måste man vara betydligt mera återhållsam än herr Elowsson själv var, när han i senare delen av sitt anförande presenterade egna siffror. Jag har inte sett de siffror från Frankrike, som herr Elowsson åberopade. Han drog oförskräckt slutsatser i fråga om spritkonsumtionens utveckling i Amerika. Däremot underkände han i första delen av sitt anförande de omsorgsfullt bearbetade uppgifter från England, som nykterhetskommittén har sammanställt och som återfinnes i mitten på de planscher som är uppsatta bakom talarstolen här i kammaren. Vi måste vara försiktiga med statistik, det har jag alltid sagt, och jag tror att det kan vara anledning att påpeka för herr Elowsson att det är på samma sätt med statistik som med de starka dryckerna: man kan bruka dem, men man kan också missbruka dem.

Nej, nykterhetskommitténs statistik står på ett mycket vederhäftigt plan, och kommittén har gjort vad den kunnat i fråga om dessa siffror för att resonera sig fram till kausalitetssammanhang.

Jag ser att herr Englund står här framför mig. Jag tänker inte alls diskutera siffrorna på den plansch, som han låtit hänga upp här i kammaren. Jag vill bara säga — och det ger mig säkert herr Englund rätt i — att jämförelsen mellan spritkonsumtionens utveckling i England och Sverige inte ger något slutgiltigt besked eller har något avgörande bevisvärde. Det visar bara att Sveriges utveckling är ogynnsam i jämförelse med andra länders. Man har så gott man kunnat försökt att skala ur de viktigare faktorer, som har varit i spel, och man kan ju säga att den oförmånligen utvecklingen för Sveriges del möjligheten beror på vår speciella spritlagstiftning, men den kan naturligtvis också sammanhänga med andra saker. Då är jag mera övertygad av den statistik, som i övrigt är redovisad på kammarens vägg, näm-

ligen jämförelserna mellan uttagningarna på motboken i Sverige och motsvarande konsumtion i Finland. Den saken kommer väl emellertid herr Englund senare att ta upp, och då kanske jag eventuellt får återkomma till frågan i mitt andra anförande.

Man kan utan tvekan dra den slutsatsen av nykterhetskommitténs tabeller, en slutsats som är värdefull nog, att systemet allmänt sett inte längre har någon påvisbar nykterhetsbefrämjande effekt. Systemet är inte till nämnvärd hjälp för dem som behöver det. Det är, såsom också finansministern menar, motivering nog. Vi kan inte effektivisera systemet och se till att dess bestämmelser hålles i helgd. Det skulle göra vårt land till något av en polisstat. Alltså bör systemet, åtminstone i huvudsak, avskaffas.

Jag övergår till frågan, när systemet skall avskaffas. Vi är ju överens om att det nuvarande systemet är ett avslutat experiment. Vi kan inte behålla det på längre sikt. Någon gång måste vi våga steget att avskaffa det, och då är det enligt min bestämda mening bäst att vi gör det så snart som möjligt. Vi måste äntligen försöka komma ifrån diskussionerna kring detta ämne, ty de skapar ett onormalt intresse för spriten. Vi bör få bort spriten från den plats den har i människornas tankar. Just detta anser också finansministern. I propositionen sägs nämligen: »Då det kring nykterhetskommitténs förslag framkomna särskilda intresset för alkoholen snarast bör försvinna, är det av vikt att ikraftträdandet sker snarast möjligt.» Jag instämmer oreserverat häri.

I detta sammanhang kommer övergången till den nya ordningen in. Jag vill inte ge mig in på att så här i början av debatten diskutera detaljfrågor. Det skulle nämligen förrycka diskussionen. Jag vågar emellertid av herr Sänders anförande dra den slutsatsen, att han inte skulle anse det vara en sådan förfärlig olyckshändelse, om reservationen nr 2 skulle vinna majoritet här i dag. Jag hade tänkt tala en del om reservationen, men jag skall avstå från det med den motivering, som herr Sandler lämnade.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Jag vill bara som svar på herr Sandler's direkta fråga säga, att vår reservation i möjligaste mån vill liberalisera tilldelningen inom det nuvarande systemets ram, där vi ju har ett tak för motbokstilldelningen av tre liter. Vi vill låta systembolagen medge fri inköpsrätt för skötsamma motboksinnnehavare. Vi vill låta denna ordning träda i kraft så snart som möjligt, nämligen den 1 juli detta år. En motivering för att göra detta så snabbt som möjligt är att det på så sätt inte blir något extra ståhej kring spritfrågan och att övergången kommer att ske under en tid, då vi har kvar den återhållande verkan på spritinköpen, som de nyss höjda spritpriserna medför.

Jag vill på denna punkt varna för utskottsmajoritetens förslag, vilket innebär att frisläppningen av spriten sker tämligen abrupt den 1 oktober 1955. Jag är rädd för den publicitet, som återigen kommer tillbaka, då spriten »släpps lös». Det är ju något som vi väl ändå vill försöka undvika. Det tror jag också representanterna för utskottsmajoriteten vill undvika. I vart fall vill vi det, som svarar för reservation nr II.

Kanske jag också i likhet med herr Sandler skall säga något om den s. k. spritfria arbetsdagen. Efter vad herr Sandler här anförde har jag inte så mycket att tillägga. Vi vet att nykterhetskommittén hade förordat ett förbud mot utskänkning av spritdrycker före kl. 15. I remissvaren godkände somliga detta klockslag. Andra ville ha spritservering, såsom nu är fallet, från kl. 12. Så var det några, som sade att det förelåg risk för att en del människor skulle komma att ta så sen lunch som efter kl. 15 för att få sprit. Nu ingrep finansministern i detta sammanhang på ett »hurtfriskt» sätt — om man får använda ett sådant ord i detta sammanhang — och satte tiden till kl. 16.

Det är ju klart att vi, som här representerar majoriteten — och detta har herr Sandler redan framhållit — anser att det bör vara en spritfri arbetsdag, men vi menar att arbetsdagen i huvudsak redan i dag är spritfri. Vi påminner oss mycket väl, hur förhållandena ge-

staltade sig i äldre tider, då det ofta förekom sprit på arbetsplatserna. Men fackföreningarna intresserade sig för att motverka saken, och numera förekommer praktiskt taget inte förtäring av sprit under arbetet. De personer, som dricker sprit vid lunchdags, är som regel sådana, som kan råda över sin egen arbetstid. Det kan vara fråga om representanter för handeln, inländska och utländska turister etc. Naturligtvis finns det också en del missbrukare bland dem, som dricker sprit till lunch, men vi kan nog vara tämligen övertygade om att oavsett det klockslag, när utskänningen av sprit släppes lös, kommer dessa personer ändå alltid att förse sig med den sprit de önskar.

Jag kan avstå från att gå vidare bland floran av reservationer, och jag vill sluta med några allmänna reflexioner. Jag vill anknyta till vad jag i början sade, att vad vi är i färd med att göra, i propositionen och i utskottsutlåtandet, är faktiskt att realisera Bratts grundläggande idéer. Vi vill förena frihet för den skötsamme förbrukaren med effektiviserade samhällseliga åtgärder i syfte att komma till rätta med alkoholens skadeverkningar. Vi avskaffar i stort sett krånglet inom hithörande lagstiftning och övertar och förstärker det bästa i vad som med orätt har kallats Bratts system, nämligen samhällets nykterhetsvård. Vi stöder verksamhet, som kan ge ungdomen sunda intressen, och vi tror oss på så sätt kunna motverka alkoholvanorna inom den generation, som växer fram.

Detta är huvudsaken. Detta är regeringens inställning och det är det särskilda utskottets inställning, och kring detta som är det väsentliga i de propositioner, som föreligger, tycks i dag riksdagens medlemmar oberoende av partitillhörighet kunna samla sig.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Att särskilda utskottet har haft ett styvt arbete och att pressen också varit hård, är väl i dag allmänt

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

känt, redan därför att det så många gånger har framhållits i tidningspressen. Mot den beskrivningen tror jag nog inte heller att någon berättigad erinran kan göras. Det är inte bara materialets synnerligen stora omfattning, som har vållat mycket arbete och mycken möda, utan man kan säkerligen våga det påståendet, att det spørsmål, som det här gäller att komma till rätta med, hör till våra viktigaste och samtidigt mest känsliga och svårösta samhällsproblem, där det sannerligen inte varit så lätt att finna rätta vägen genom den djungel av detaljer och paragrafer, som de många propositionerna och motsvarande gällande lagar och förordningar innehåller.

Det vare mig fjärran att här vilja göra något som helst uttalande om hur utskottet lyckats att lösa sin svåra uppgift — detta tillkommer väl inte oss, som deltagit i arbetet. Men så mycket kan väl ändå böra och få sägas, att viljan nog har varit den bästa hos alla utskottets ledamöter och att de många och besvärliga frågorna därför ägnats ett ingående och starkt positivt intresse. Att det sedan för utskottet och dess ledamöter också varit särskilt värdefullt och därför en av alla högt skattad förmån att ordförandeskapet legat i Rickard Sänders i olika avseenden sällsynt skickliga händer, behöver jag knappast inom denna kammare understryka, men ärligheten och tacksamheten synes mig emellertid kräva detta erkännande från en av männen i ledet inom utskottet.

Självfallet har ett arbete av den omfattning och av den komplicerade art, varom det här är fråga, vid behandlingen av olika detaljspörsmål ibland bjudit på mycken glädje, men ibland också på ganska stor besvikelse — underligt vore ju annat. För egen del vill jag emellertid gärna ha sagt ifrån, att även om många reservationer under de olika utlåtandena också bär mitt namn och alltså i och för sig måste anses vittna om i viss mån svikna egna förhoppningar på åtskilliga punkter, har dock denna besvikelse ingalunda kunnat hindra, att mitt starkaste och bäst bestående intryck av vårt långvariga och intensiva men

samtidigt mycket intressanta utskottsarbete ändå är och förblir den ogrumlade glädje, som jag personligen känt över den nära nog 100-procentiga enighet, som har uppnåtts inom utskottet i själva huvudfrågan och även beträffande flertalet av de väsentligaste detaljspörsmålen.

Jag vill gärna erkänna, att den samling, som sålunda har skett här, inte minst med tanke på den i skilda avseenden starkt olikartade personsammansättningen inom utskottet, varit en stor överraskning för mig och helt naturligt en mycket glädjande sådan. Att den stora enighet i det väsentliga, som har uppnåtts inom utskottet, för fortsättningen måste rent sakligt sett vara utomordentligt värdefull, behöver väl knappast sägas. En sådan enighetens manifestation kan inte gärna undgå att gynnsamt påverka såväl den fortsatta behandlingen av dessa problem på olika håll som också den allmänna opinionens inställning till den nu förestående reformen. Detta är naturligtvis, herr talman, sagt under den givna förutsättningen att riksdagen kommer att i det väsentliga godtaga utskottets olika förslag. Att så skall ske vill jag därför livligt hoppas. Jag vill även gärna tro, att riksdagens majoritet i sitt handlande i denna fråga vill följa samma ledstjärna, som särskilda utskottet har haft, nämligen »frihet under ansvar». Sker detta, måste det för utfallet av den genomgripande reformen vara av oerhört stor betydelse, att beslutet i alla viktigare avseenden bäres upp av en mycket bred majoritet inom samtliga riksdagens partier.

Vinner utskottets förslag i vad det gäller själva huvudfrågorna riksdagens bifall, skulle alltså motbokens saga nu snart vara all. För mången är det väl så, att en sådan reform måhända ännu ter sig som något hart när otänkbart. Så starkt grepp har förvisso motboks- och ransoneringstänkandet under årens lopp fått om våra dagars generation i detta land, och vi är sannerligen inte heller bortskämda i Sverige med reformer under senare tid, som syftat till större personlig handlingsfrihet över

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

huvud taget. Lagarnas och förordningarnas snårskogar av paragrafer har tvärtom — det kan väl inte gärna på allvar bestridas — mer och mer gripit omkring sig.

Frestande vore att här inför motbokens fall gå närmare in på vad motboken och därmed sammanhängande ransoneringssystem kan ha betytt på gott och ont under den följd av år, som motboken spelat sin framträdande roll i vårt svenska samhällsliv. Jag skall emellertid inte ta upp någon längre tid därmed. Säkert är det många som kan dessa saker långt bättre än jag. Alla vet vi nog å andra sidan säkerligen, att synpunkterna på den frågan har divergerat och allttjämt divergerar i mycket hög grad, och på den punkten går också de personliga uppfattningarna isär ganska mycket även bland utskottets egna ledamöter. Att det inte desto mindre lyckats att uppnå så stark majoritet i utskottet för motbokens snara avskaffande, beror, såvitt jag har kunnat finna, väsentligen därpå, att alla i varje fall har kunnat vara överens så långt, att även om motboken inte kan sägas direkt ha befordrat spritmissbruket, som många också inom utskottet velat göra gällande, är det dock obestridligt, att motboken i varje fall inte har förmått att mera märkbart motarbeta eller minska spritmissbruket.

Personligen skulle jag i detta avseende endast vilja tillägga, att det inte gärna kan bestridas, att Brattssystemet, när det på sin tid infördes, gjorde sin nytta ur nykterhetssynpunkt. Man gick emellertid här, herr talman, liksom i så många andra fall snart nog för långt i fråga om detaljbestämmelser och regleringar av alla de slag. Och den vanliga och ofrånkomliga följderna uteblev därför inte heller. Restriktionerna förlorade allt mera resonans i det allmänna rättsmedvetandet, och respekten för alla de nya lagarna och förordningarna på detta område avtog mer och mer. Alla vet vi nog därför att vi i dag redan kommit så långt, att det allmänna rättsmedvetandet över huvud taget ofta inte alls eller i varje fall i mycket ringa grad rea-

gerar till och med när gällande föreskrifter medvetet kringgås.

Herr Wahlund var alldeles nyss inne på de direkta lagöverskridanden, som här, enligt vad som nu har kommit till offentlig kännedom, har förekommit under en lång följd av år från kontrollstyrelsens sida. Jag tänker särskilt på behandlingen av alla ogifta personer i åldern mellan 21 och 25 år, vilka i direkt strid mot riksdagens principbeslut över lag har vägrats motbokstilldelning. Detta endast nämnt som ett exempel på vad som har förekommit i skydd av detta system vid sidan av lagen. Jag nämner det också som ett exempel på den mentalitet, som här har gjort sig bred. Reflexionerna gör sig, som det brukar heta, själva här som eljest.

I det läge, som vi nu har kommit fram till, är det enligt min bestämda uppfattning trängande angeläget, att ett radikalt systemskifte kommer till stånd och att det sker med minsta dröjsmål.

Jag tycker det i och för sig är beklagligt redan det, att övergången inte ser ut att kunna bli fullt klar, vilket alternativ vi än väljer, förrän den 1 oktober 1955. När jag kommit fram till min uppfattning om angelägenheten av en snar förändring, har det varit av mycket stort värde att kunna konstatera, att de utpräglade nykterhetsrepresentanterna inom utskottet ingalunda har hör till de mera betänksamma på denna punkt utan snarare varit de mest pådrivande. Jag medger, att även denna inställning på det hållet för mig varit en överraskning. Jag har emellertid ansett mig kunna utgå ifrån att den hållning, som dessa utskottsrepresentanter sålunda intagit, måste delas av de stora nykterhetsorganisationerna i vårt land liksom också av det övervägande flertalet av dess medlemmar. Jag har alltså vågat ta för givet, att det inte bara inom särskilda utskottet och inom riksdagen utan också bland vårt folk i dag finns en överväldigande majoritet för den principiella reform, som vi nu skall gå att besluta, en reform som skall befria medborgarna, i varje fall alla någorlunda skötsamma, från det hittillsvarande

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

förmynderskapet på detta område och i stället vädja till den enskildes ansvar för sig själv och för andra.

Jag skulle, herr talman, i detta sammanhang gärna också vilja uttala min glädje över det meddelande, som lämnades bara för några dagar sedan av pressen, om det initiativ till en aktion i samverkans tecken som vid något möte i Sigtuna har tagits. Där hade mött upp inte bara absolutister utan också andra ansvarskännande medborgare för att hand i hand söka göra en insats i nykterhetsfrämjande riktning. Jag är personligen övertygad om att den direkta samverkan, som på det sättet här har skapats, bör kunna bli till mycket stort värde just för nykterhetens främjande.

Med anledning av det anförande som herr Elowsson höll skulle jag sedan här bara vilja göra ett litet inpass. Jag tror inte, att jag var den ende som fick det intrycket, att herr Elowsson lätt och lekande delade in utskottets ledamöter och oss vanliga människor över huvud taget i två kategorier, en som håller på att motboken fortfarande skall finnas i någon form — det är den som vill förbättra nykterhetstillståndet — och en annan, däribland alltså utskottsmajoriteten, som vill medverka till en ökad spritförtäring här i landet. Denna uppdelning har, herr talman, såvitt jag känner till efter det ingående studiet av frågorna och den långa tid, som vi suttit tillsammans och arbetat i särskilda utskottet, inte tillstymmelse till överensstämmelse med verkliga förhållandet. Det är väl ändå skäligen onödigt att man skall behöva påpeka, att det inte finns någon, oavsett vilket förslag man kommit med, som inte haft en bättre nykterhetsvård och ett bättre nykterhetstillstånd i sikte. I varje fall vägar jag bestämt bedyra, att detta varit framtidsmålet för utskottets 23 ledamöter.

Det steg, som riksdagen nu går att taga, är förvisso av synnerlig vikt. Vi hoppas naturligtvis alla livligt, att framtiden skall visa, att den genomgripande förändring, som nu, enligt vad jag hoppas, med stora steg närmar sig förverkligandet, i det långa loppet skall visa

sig vara ett lyckligt grepp och därför också bli till verkligt bestående gagn för hela det svenska folket. Personligen är jag övertygad om att de huvudlinjer, som Kungl. Maj:t uppdragit i de propositioner vi nu har att ta ställning till, i stora drag anvisar en väg som långt bättre än det nuvarande systemet har utsikter att länka utvecklingen in på önskvärda sundare banor.

Jag tror också att man vägar säga, att utskottet i sin tur ärligt bemödat sig om att ta fasta på allt som i olika propositioner och motioner vid den ingående prövningen kunnat anses vara värdefullt, medan utskottet å andra sidan velat utmönstra och undvika allt sådant, som för vanligt hyggligt folk måste te sig som en styggelse, utan att ens erbjuda någon som helst påvisbar vinst ur nykterhetssynpunkt. De ändringar av Kungl. Maj:ts förslag som sålunda av utskottet vidtagits har därför helt naturligt skett i den övertygelsen, att därigenom skulle skapas en bättre folkpsykologisk grund för en aktiverad nykterhetsvård i egentlig mening. Att denna principiella inställning från utskottets sida har mycket som talar för sig, synes i varje fall mig uppenbart. Jag kan endast beklaga, att utskottsmajoriteten inte har vågat eller velat gå ännu längre än som skett. De många olika reservationer, som återfinns i utlåtandena, håller ju ännu så länge en dörr öppen för ytterligare åtgärder i samma förnuftiga riktning. Jag återkommer något till dessa reservationer senare. Låt mig redan nu, herr talman, endast få understryka, hur angeläget det enligt min bestämda uppfattning är, att vi på alla legala vägar söker göra vad vi kan för att äntligen i vårt gamla land avromantisera spriten. Den har förvisso i det allmänna medvetandet — och detta ej minst genom det hittillsvarande motbokssystemet med alla dess millimeterrestriktioner och även övriga för de flesta obegripliga och många gånger stötande olika klassbestämmelser — kommit att få en olyckligt dominerande plats i centrum i många människors hela tankevärld. Vi kan säkert inte i någon annan vrå av värl-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

den finna någon motsvarighet. Vi måste börja om igen och på helt andra vägar än de nu senast trampade söka påverka vår folkmentalitet i sundare riktning — mot mer hyfsade vanor. Det är min bestämmda övertygelse.

Innan jag sedan går något närmare in på en del av de frågor där meningarna inom utskottet gått isär eller där utskottet mera väsentligt har avvikit från Kungl. Maj:ts proposition, får jag kanske här åtminstone i förbigående uttala ett beklagande av att det med den uppläggning, som detta reformkomplex fått från Kungl. Maj:ts sida, inte gärna låtit sig göra att genom en folkomröstning få mera klart besked om vad folket självt tänker och önskar i denna mycket personliga fråga. Skulle en sådan omröstning nu ha skett, måste detta nämligen, såvitt jag kunnat finna, ha medfört att en reform på detta område hade måst skjutas ännu längre fram i tiden än som tyvärr redan enligt Kungl. Maj:ts proposition kommer att bli fallet. Ett sådant uppskov anser jag för min del vara olyckligt. Ingen lär er eljest kunna bestrida, att det hade funnits goda skäl för att låta folket självt få yttra sig före avgörandet just i en fråga som den nu föreliggande.

Övergår jag sedan till några av de många detaljbestämmelser där meningarna gått isär, så vill jag beträffande utminuteringsbestämmelserna helt ansluta mig till majoritetens ståndpunkt utom i vad gäller den bestämmelse i 14 § som säger, att utminuteringsställe ej må finnas annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle med en befolkning på minst 5 000 invånare.

Jag skyndar mig att tillägga, att jag är medveten om att enligt samma bestämmelse dispens skall kunna lämnas av Konungen »när särskilda skäl därtill äro». I motiveringen uttalar emellertid departementschefen, att dispensregeln skall tillämpas tämligen restriktivt. Jag kan, herr talman, svårligen förstå, vad det kan finnas för skillnad mellan en vanlig landskommun och en köping eller en stad, som ansetts kunna motivera denna olika behandling. Alla vet vi väl,

att det särskilt nu efter storkommunreformen finns många stora vanliga landskommuner med åtminstone någon tätort av sådan storlek och med sådan belägenhet inom kommunen, att det för lojala innevånare där skulle vara en stor lättnad och innebära mycket mindre besvär för deras inköp av här ifrågavarande slag, om ett utminuteringsställe bleve förlagt dit. Jag har mycket svårt att förstå, att det kan finnas tillräckliga sakskalet för den principiella åtskillnad som nu i detta avseende har gjorts mellan olika slag av kommuner. Jag kommer därför sedermera att yrka ändring av 14 § rusdrycksförsäljningsförordningen i enlighet med reservation nr VII.

Jag kommer därefter till frågan om utskänkningstidens början. Flera talare har ju redan redogjort för hurusom utskottet i enlighet med en högermotion har förordat, att utskänkingen skulle få börja kl. 12 på vardagar och kl. 13 på sön- och helgdagar. Jag vill endast ge uttryck åt min fulla anslutning till detta ändringsförslag. Jag vill också understryka vad som redan tidigare har framhållits, nämligen att det för många människor måste te sig ganska orimligt att flytta fram utskänkingstidens början till kl. 16 och därmed t. ex. hindra en hygglig medborgare från att vid en lunch på restaurang, om han så önskar, få ta en snaps, medan vem som helst kan gå in på vilket utminuteringsställe som helst när som helst efter kl. 9 på morgonen och skaffa sig så mycket sprit han vill och även förtära den var han vill, bara han inte går in på en vanlig hygglig restaurang.

Vad sedan angår den så mycket omdebatterade ölfrågan i stort, har ju meningarna i flera avseenden gått mycket kraftigt isär därom i utskottet.

Vad allra först det vanliga ölet, klass II, beträffar har utskottets majoritet godtagit Kungl. Maj:ts förslag, att alkoholhalten liksom nu inte skulle få överstiga 2,8 viktprocent i stället för tidigare normalt medgivna 3,2 viktprocent. Jag kan, herr talman, till nöds förstå att nykterhetskommittén på sin tid stannade för den lägre alkoholhalten. Till stöd för

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

denna talade ju vid den tidpunkten resultatet av de mycket omfattande undersökningar rörande ölet, som hade verkställts av docenten Goldberg och där han enligt vad det uppgivits hade påvisat betydligt större risker ur nykterhetssynpunkt, om ölet fick den styrka som det hade för ett tiotal år sedan, då de normala 3,2-procentsbestämmelserna gällde. Emellertid är det ju ett faktum, att samme vetenskapsman på allra sista tiden avgivit ett nytt utlåtande som — visserligen sedan det preliminära ställningstagandet inom utskottet hade skett — dock kommit även utskottet till handa. I detta senare utlåtande har påvisats, att tidigare undersökningar varit missvisande. Det starkare ölet av klass II skulle enligt docent Goldbergs nuvarande uppfattning icke få några ogynnsammare verkningar än 2,8-procentsölet. Hans förklaring rörande orsakerna till det tidigare missvisande resultatet skall jag inte gå närmare in på här för att inte i onödan tynga debatten. Jag kan emellertid inte efter vad som sålunda nu bringats till utskottets kännedom se, att det längre finns bärande skäl att icke nu förorda det bättre klass II-ölet. Jag skulle, herr talman, för min del gärna velat gå så långt att jag, om ett sådant val hade kunnat ske inom utskottet, skulle ha föredragit det bättre klass II-ölet framför det nuvarande klass II plus starköl. Under alla förhållanden finner jag det ganska förvånande, att utskottets majoritet helt synes ha gått förbi de färskaste uppgifter rörande de båda öltypernas verkningar som docent Goldberg låtit bringa till utskottets kännedom.

För att beröra de flesta av de reservationer som jag är ansvarig för skall jag ta upp ytterligare ett par punkter. Jag behandlar då först måltidstvänget vid förtäring av starköl. Jag erinrar om att särskilda utskottet har föreslagit åtskilliga lättnader i Kungl. Maj:ts förslag, och jag är för min del övertygad om att de kommer att visa sig bli till verklig fördel ur nykterhetssynpunkt. Enligt min och mångas uppfattning skulle det ha varit lyckligt om utskottets »upp-

snyggningsskampanj» — om jag får använda ett sådant ord — hade sträckt sig åtskilligt längre än nu skett. Särskilt vill jag i detta avseende erinra om det försök som gjorts inom utskottet för att på sätt i olika motioner föreslagits befria starkölet från det av Kungl. Maj:ts föreslagna måltidstvänget. Det är väl inte längre någon hemlighet, att när det preliminära beslutet inom utskottet fattades, nåddes majoritet för måltidstvängets avskaffande just i vad gäller starkölet. Utan tvivel skulle det vara mycket välbetänkt, inte minst ur nykterhetssynpunkt, om riksdagen nu ville följa reservanterna och stryka detta tvång. Sker inte det, blir näppeligen starkölet det önskvärda alternativet till spriten. Att en ändring här bör ske, synes mig för övrigt så mycket mer motiverad som t. ex. starkvinet, vilket har betydligt högre alkoholhalt, får utskänkas utan varje annan förtäring. Vanlig logik borde väl här kräva en ändring.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vidare utskänkning av starköl över huvud få förekomma endast på spritrestauranger. Här har utskottet uppmjukat denna bestämmelse, så att rätt till starkölsutskänkning jämväl skulle kunna kombineras med rätt att utskänka, visserligen inte sprit men vin. Jag ansluter mig helt även till detta förslag.

Vid närmare studium av utskottets motivering har jag blivit litet osäker på om den möjligen kan tolkas så att detta endast skulle gälla vissa utpräglade allmänna vinstugor eller vinrestauranger. Jag vill i anledning därav begagna tillfället att här erinra om vikten av att jämväl de turisthotell ute i landsorten som har vinrättigheter erhåller också denna rätt att servera starköl, allt givetvis under den förutsättningen att rörelsen över huvud taget skötes utan erinran. Annars hade dessa hotell ju inte heller fått vinrättigheter.

Frågan om inspektörerna och distriktcheferna har ju kommit att uppta mycken tid av diskussionen i utskottet. Detta har också i viss mån tillmötesgått de önskemål som framförts i motioner från högerhåll om något mindre maktbefo-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

genhet för dessa inspektörer, vilka skulle komma att finnas inom varje detaljhandelsdistrikt. Kvar står emellertid att dessa tjänstemän alltjämt synes ha fått behålla alltför stor makt, vilken lätt kan komma att missbrukas till allvarligt förfång för de näringsidkare som här kan bli berörda. I reservation nr X har därför utöver de ändringar som utskottet självt har vidtagit i Kungl. Maj:ts förslag förordats, att avgörandet vid beviljande av utskänkningsrättigheter skulle överflyttas direkt till länsstyrelserna. En sådan ändring vittnar enligt min mening om klok försiktighet och innebär önskvärda garantier mot mannåmån. Därför ansluter jag mig till den reservationen.

Beträffande upplysningskampanjen i samband med övergången vill jag, såsom utskottets ordförande redan har gjort, erinra om att i proposition nr 153 har föreslagits en särskild upplysningskampanj, som skulle dra en kostnad av ca 2,3 miljoner kronor, varav på budgetåret 1954/55 skulle falla 700 000 kronor.

Det framgick redan av herr ordförandens redogörelse, att man inom utskottet har varit mycket tveksam över huvudtaget inför detta förslag, både i fråga om den allmänna uppläggningsen och beträffande omfattningen och kostnadssumman. Utskottsmajoriteten har givit klart uttryck åt denna tvekan, då utskottet säger sig förutsätta, att under alla förhållanden »väsentliga besparingar kan ske i fråga om kostnaderna». Utskottets tvekan inför detta uppslag förefaller mig mycket lätt att förstå, särskilt om man kommer ihåg att utskottet självt i annat sammanhang uttalat sin uppfattning om hur betydelselöst ur nykterhetssynpunkt det nuvarande restriktionssystemet i verkligheten har varit. Den olika inställning till behovet av denna kampanj som dock obestriddligen finns inom skilda läger torde närmast bottna i olika uppfattningar om hur just själva övergångstiden kan komma att te sig ur nykterhetssynpunkt. Det kan då vara av värde att här konstatera att nykterhetskommittén, där ju även åtskilliga av nykterhetsrörelsens främsta krafter hade säte, på sin tid efter ingående övervä-

ganden kom fram till den övertygelsen, att övergångsåret inte skulle behöva medföra allvarligare problem.

Med stöd av den argumentering som även utskottsmajoriteten fört i denna fråga och under åberopande av de övriga skäl som jag här har anfört och som vidare har framhållits i vår reservation har därför jag jämte två övriga högerrepresentanter i utskottet ansett oss kunna och böra föreslå en sänkning av reservationsanslaget i vad rör budgetåret 1954/55 till 200 000 kronor. Det är vår bestämda övertygelse, att här ifrågasvarande kampanj bör avsevärt nedtonas och läggas på den »inre linjen». En sådan ändring i planeringen kan endast vara till fördel. Sker denna omläggning, skall säkerligen detta mindre anslag visa sig vara fullt tillräckligt. Jag återkommer alltså senare med yrkande om bifall till reservation nr 2 vid utskottets utlåtande nr 3.

Beträffande frågorna om de allmänt ungdomsvårdande åtgärderna, som behandlas i utskottets utlåtande nr 6, skall jag, herr talman, be att få återkomma i mitt andra anförande senare under debatten.

Vad sedan till sist angår övergången till den nya reformen delar jag i allt väsentligt de synpunkter som herr Wahlund här nyss har framfört i frågan. En snabbare och smidigare successiv övergång till den nya ordningen från det nuvarande av utskottet underkända ransoneringssystemet har ju redan på ett mycket tidigt stadium av utskottsarbetet varit föremål för de mest ingående överväganden inom utskottet eller olika grupper av detta. Det ena alternativet efter det andra har varit uppe, och jag undrar om jag tar fel, när jag säger att jag har en mycket stark känsla av att det i dag är ytterst få av utskottets 24 ledamöter, som med handen på hjärtat kan säga att de är riktigt glada åt den övergångsform som Kungl. Maj:ten har föreslagit och som nu också förordats av utskottets majoritet. Det måste ju för de allra flesta framstå som ganska ologiskt och orimligt att under så lång tid som nära ett och ett halvt år behålla ett av

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

riksdagen redan utdömt system. Ingen vågar väl ens tro, att efter det riksdagsbeslut som jag hoppas kommer att fattas i dag den gamla lagstiftningen skall i någon nämnvärd grad bli respekterad av allmänheten. Vill man undgå alltmera förekommande lagöverträdelser på detta område och vill man undslippa befärade olycksverknningar av ett plötsligt frigivande på en enda gång av alla spritköp, måste väl den bästa och effektivaste metoden vara att successivt, med början så snart som möjligt, lätta på de restriktioner som ju under alla förhållanden skall försvinna.

Jag tror, att herr ordföranden frågade, vad det kunde finnas för verkligt bärande skäl ur samhällssynpunkt för att redan före den 1 oktober 1955 stryka de olika ransoneringsgränserna. För mig är detta klart med hänsyn till vad jag nyss har sagt, och jag tillägger, att om en sådan successiv övergång skulle införas, skulle det medföra att motboken kom att avvecklas under åtskilligt mindre uppseendeväckande former och utan det ståhej, som herr Wahlund talade om här nyss och som eljest oundvikligen kommer att uppstå omkring den minnesvärda dagen den 1 oktober 1955. Det gäller enligt min uppfattning, ärade utskottsordförande, att beröva denna dag det olyckliga drag av sensation som den eljest säkerligen kommer att få inom många kretsar. Personligen är jag övertygad om att en övergångsform med fri inköpsrätt skulle få en ur nykterhets-synpunkt långt mer tilltalande effekt än den form, kring vilken utskottsmajoriteten har samlats. Man bör i detta sammanhang inte alldeles bortse från att, om inköpsbegränsningarna nu lättas, de så nyligen vidtagna starka höjningarna av spritpriserna säkerligen mycket snart skulle visa sig vara en ganska effektiv spärr mot den befärade köpruschen.

Jag ansluter mig alltså till och förordar på det varmaste och utan minsta tvekan den reservation nr II för vilken herr Wahlund främst står.

Herr talman! Jag har med det nu anförda velat något utveckla min principiella syn på det betydelsefulla problem-

komplex som vi i dag har att ta ställning till.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Såsom redan tidigare här i debatten har anförts, har ju uppfattningarna om det restriktionssystem som vi har och om verkningarna av detta varit divergerande. Nykterhetskommittén hävdade ju, att motbokssystemet suggererar till ökad spritförtäring, medan man från andra håll har givit uttryck för den uppfattningen, att motbokssystemet utgör en värdefull spärr för konsumtionen. Departementschefen har i propositionen vid sin bedömning kommit fram till en ståndpunkt, som man skulle kunna säga ligger emellan de båda här antydda uppfattningarna. Han anser sig kunna konstatera, att systemet totalt sett icke längre har någon märkbar nykterhetsfrämjande effekt. Det finns därför ur denna synpunkt icke någon anledning att längre behålla motbokssystemet. Men departementschefen säger också, att det finns andra argument för att avskaffa systemet, bland annat det, att motbokssystemet innebär ett tämligen starkt ingrepp i den enskildes livsföring. »Ett sådant ingrepp bör icke ske utan goda skäl. Det bärande motivet för detta ingrepp», säger departementschefen vidare, »har varit att det skulle utgöra ett verksamt skydd för framför allt missbrukare och ungdomar.» Detta skydd anser emellertid departementschefen vara i stor utsträckning illusoriskt.

Ett annat och allvarligare argument för motbokssystemets avskaffande anser departementschefen vara, att systemet icke vunnit önskvärd förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Olaga överlåtelser av sprit i annan form än langning anses i vida kretsar inte vara förkastliga.

Utskottet har, såsom här tidigare anförts, funnit sig kunna i stort instämma i de synpunkter som anförts av departementschefen. Huruvida fog kan finnas för nykterhetskommitténs uppfattning, att motbokssystemet huvudsakligen sug-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

genererar till ökad förbrukning, har utskottet inte ansett sig böra pröva i detta sammanhang. Tillräckliga skäl har ändock ansetts föreligga för motbokssystemets avskaffande. Utskottets majoritet har därför, såsom också tidigare påpekats, anslutit sig till departementschefens uppfattning, att motbokssystemet bör avvecklas.

Mot utskottets majoritet står i huvudfrågan en reservant, herr Nils Elowsson, som i sitt inledande anförande här i dag utvecklat sina synpunkter på frågan. För egen del får jag säga, att jag förstår herr Elowssons betänkligheter. Jag har själv inte varit främmande för dem. Herr Elowsson säger i sin reservation, att en fri spritförsäljning och en fri spritutskänkning kan väntas leda till ökad spritkonsumtion. Han har också sagt det i sitt anförande här. Jag måste ärligt bekänna, att jag inte helt är fri från farhågor i det avseendet. Men jag hoppas att dessa svårigheter huvudsakligen skall komma att hänföra sig till ett övergångsskede av jämförelsevis kort varaktighet. Jag fäster i det fallet också stort avseende vid de positiva åtgärder, som här är föreslagna från Kungl. Maj:ts sida. Vad jag inte tror är praktiskt genomförbart, är reservantens förslag att minska alkoholkonsumtionen genom en långsam avvänjning på så sätt, att alkoholhalten i spritvarorna steg för steg sänkes och tilldelningen efter hand minskas. Herr Elowsson får ursäkta mig, men jag har verkligen den bestämda uppfattningen, att detta förslag saknar förutsättningar för att kunna genomföras i praktiken.

Vad beträffar övergångstiden räknade nykterhetskommittén med vissa svårigheter men ansåg inte några särskilda åtgärder i anledning därav vara påkallade. Departementschefen anser däremot att samhället bör vidtaga åtgärder för att möta och motverka de väntade övergångssvårigheterna. Utbyggnaden av nykterhetsvården bör påbörjas snarast. Nykterhetsnämnderna bör få ökade ekonomiska möjligheter att anlita frivilliga medhjälpare. Nykterhetsupplysning och ungdomsocial verksamhet bör intensi-

fieras, och en särskild upplysningskampanj bör sättas in under själva övergångstiden. Utskottet har i stort sett anslutit sig till propositionernas förslag i dessa avseenden.

Bland de anordningar som skulle tjäna som övergång till det nya och friare system, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skall träda i tillämpning den 1 oktober 1955, har, såsom redan anförts av herrar Wahlund och Lundqvist, ett antal reservanter inom utskottet föreslagit en ändring, som skulle innebära att systembolagen från och med den 1 juli i år skulle erhålla befogenhet att medge skötsamma motboksägare fri inköpsrätt. Till detta kan sägas, att utskottet haft att ta ställning till motioner om att någon tid före den 1 oktober 1955 slopa kvantitetsbegränsningarna i fråga om spritinköp men med bibehållande av motboken. Dessa motioner har utskottet inte ansett sig kunna biträda, framför allt därför att man då inte skulle hinna vidtaga de planerade åtgärderna för att möta övergångstidens svårigheter. Reservanterna har också anslutit sig till den synpunkten. På s. 250 i utskottets utlåtande nr 1 säger reservanterna: »Den i vissa motioner anvisade vägen att i förtid, vid viss angiven tidpunkt slopa ransoneringen för motboksägarna, d. v. s. sätta ur kraft 4 kap. 4 § i nuvarande försäljningsförordning, anser sig utskottet, efter prövning av förslagets olika konsekvenser, icke kunna förorda. Åtgärden skulle nämligen innebära att till viss i förväg fastställd tidigare tidpunkt koncentrera en väsentlig del av den övergång som enligt Kungl. Maj:ts förslag helt skulle ske den 1 oktober 1955, alltså en övergång med koncentration till två fastlagda tidpunkter.» Men leder då inte reservanternas förslag ändå fram till att ransoneringen i praktiken slopas den 1 juli 1954? Förslaget anges av reservanterna själva innebära, att systembolagen erhåller befogenhet att medge skötsamma motboksägare fri inköpsrätt och därmed för dessa kunders vidkommande åstadkomma en successiv anpassning till förhållandena efter den 1 oktober 1955. Då man emel-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

lertid kan vara aldeles säker på att övervägande antalet motboksägare är skötsamma, bör väl alla dessa enligt reservanternas förslag kunna få fri inköpsrätt fr. o. m. den 1 juli i år. Men detta har reservanterna, som jag förut påpekat, i sin motivering tagit avstånd från.

Nu kan givetvis reservanterna invända, och jag tror att den invändningen kommer att göras, att det inte är meningen att alla anmärkningsfria motboksägare skall släppas fram till fri inköpsrätt på en gång, utan att det skall ske i etapper. Jag tror emellertid inte att detta kommer att bli så lätt för systembolagen, och det skulle också komma att vålla en hel del irritation bland motboksägarna.

Jag måste emellertid uppriktigt säga, att jag inte tycker att detta med övergången är någon så särdeles stor fråga. Vi har haft ett ransoneringssystem i ungefär 40 år. Nu föreligger förslag om att detta ransoneringssystem skall slopas och efterträdas av ett system med större frihet för medborgarna. Vi har varit i det allra närmaste eniga i utskottet om att förorda detta friare system. Skall vi då behöva föra några längre diskussioner om huruvida möjlighet till fria inköp bör tillkomma vissa medborgare något tidigare än vad Kungl. Maj:t föreslagit? Hela ransoneringssystemet skall ju ändå slopas om något mer än ett år enligt förslaget, och det har väl ändå förebragts rätt goda skäl för detta dröjsmål med förslagets genomförande.

Herr Lundqvist förmodade — jag förstår att det endast var en förmodan, och några verkliga belägg för den finns väl inte — att bland annat den organiserade nykterhetsrörelsen skulle stå bakom strävandena att få en övergång till ett friare system snarast möjligt. Jag har ingen fullmakt att här tala för den organiserade nykterhetsrörelsen, men jag är mycket tveksam om huruvida man här kan åberopa den organiserade nykterhetsrörelsen såsom stående bakom ett sådant förslag.

Tillsammans med herrar Englund och Svensson i Ljungskile står jag för någ-

ra reservationer beträffande detaljer i det nu föreliggande utskottsförslaget. Det rör, vad utskottets utlåtande nr 1 beträffar, frågan om avstängning från rusdrycksinköp och legitimation vid sådant inköp, frågan om tidpunkten för utskänkningens början samt frågan om den kommunala medbestämmanderätten. Jag skall inte gå in på att motivera dessa reservationer, då jag tror att en annan av reservanterna, herr Englund, kommer att göra det. Till några reservationer under utskottets utlåtande nr 8 angående vissa anslag till nykterhetsvården skall jag be att återkomma senare.

Herr Lundqvist förde på tal frågan om måltidstvång för starköl. Det ger mig anledning att med några få ord beröra den frågan.

Enligt Kungl. Maj:ts proposition skulle ju starkölet i allt följa bestämmelserna för spritdrycker. Inom utskottet framhölls det såsom önskvärt, att starkölet också skulle kunna få serveras på vissa välskötta vinrestauranger. Utskottet var däremot inte med på att starkölet skulle få därutöver serveras på exempelvis de s. k. vinkonditorierna. Kravet på att starköl skulle få serveras på vinrestaurangerna motiverades med att det ju ändå var rätt orimligt, att dessa restauranger, som har tillstånd att servera drycker med en högre alkoholkhalt än starkölet, inte också skulle kunna få tillhandahålla ett glas starköl till maten. För egen del var jag i början rätt tveksam beträffande ett frikopplande i detta fall av starkölet från spritdryckerna. Jag måste dock säga, att de skäl som anfördes för en dylik frikoppling var rätt starka. Att man skulle gå så långt, att starköl fick serveras utan måltidstvång, har inte utskottet velat vara med om. Beträffande måltidstvångets upphävande har ju föreslagits vissa försöksanordningar, och utskottet har i det fallet gått t. o. m. längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Jag tror därför att man bör se tiden an och avvakta resultatet av dessa undersökningar, innan man här företar någon ändring.

Till slut skulle jag, herr talman, vil-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ja säga några ord i anledning av vissa uttalanden, som inför nykterhetsfrågans behandling i riksdagen har gjorts under de sista dagarna. Jag syftar närmast på vad herr Lundqvist också nämnde om i sitt anförande, nämligen önskvärdheten av ett vidgat samarbete mellan den absolutistiska nykterhetsrörelsen och andra riktningar inom vårt samhälle, vilka önskar stödja strävandena att motverka alkoholismissbruket. Jag vill gärna för egen del uttrycka min glädje över dessa initiativ till ett vidgat samarbete på detta område. Jag tror att det skulle vara möjligt att nå resultat i nykterhetsfrämjande riktning, om de olika meningsriktningarna inom en dylik samarbetsrörelse är villiga att respektera varandras olika grundinställning till nykterhetsfrågorna och trots denna olika grundinställning kan finna en gemensam plattform för ett samarbete av här antydd art.

Herr talman! Jag ber att få anmäla, att jag kommer att tillstyrka utskottets förslag med förbehåll för de reservationer, som jag tillsammans med andra ledamöter av utskottet har antecknat men vilka rör endast detaljer i förslaget.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Anledningen till att så många riksdagsledamöter och många medborgare i övrigt står tveksamma inför den otvivelaktigt radikala reform, som nu föreslås, ligger i öppen dag. Man har mer och mer på känn, att den nykterhetspolitiska farkosten är en bräcklig farkost, som kommer att ha svårt att hålla sig uppe i de häftiga kastvindar, som den nu blir utsatt för. I motionsfloden kan man särskilja två huvudgrupper av förslag, vilkas genomförande hade kunnat i hög grad bidra till att möjliggöra en bättre bedömning av reformens lämplighet och verkningar än vad det omfångsrika utredningsmaterialet förmått göra. De föreslagna åtgärderna skulle också ha kunnat ge icke minst de tveksamma riksdagsledamöterna en säkrare grund för deras ställningstagande.

Ett av dessa båda väsentliga förslag gick ut på att riksdagen inte borde ta ställning till reformen utan att först inhämta besked om medborgarnas inställning genom en konsultativ folkomröstning. Det är svårt att tänka sig en fråga, som bättre än denna skulle ha lämpat sig för en pejling av folkmeningen. Icke minst skulle det ha varit av vikt att veta vad kvinnorna, speciellt hustrur och mödrar, tänker om vad som här föreslås. Det har visserligen höjts röster inom utskottet, som menat att denna fråga är för invecklad för att kunna göras till föremål för en folkomröstning. Om detta, vilket framskyttade, skulle bero på att ett ställningstagande till reformen förutsätter noggrann kännedom om utredningsmaterialet, torde även riksdagen kunna betecknas såsom inkompetent att fatta beslut, eftersom ytterst få utanför kommittéledamöternas krets torde ha tillägnat sig någon mer ingående kännedom om detta material. För de flesta av utskottsledamöterna har det emellertid säkerligen tett sig omöjligt att tillmötesgå folkomröstningsförslaget av den enkla anledningen, att detta skulle ha inneburit att riksdagsbeslutet måst uppskjutas åtminstone till höstriksdagen.

Till frågan om nackdelarna av att frampressa ett brådstörtat avgörande nu i en så stor och viktig reformfråga återkommer jag strax.

Förslaget om folkomröstning har emellertid också en konstitutionell sida. Som bekant hade förra årets riksdag till behandling en motion med samma syfte. Bevilningsutskottet framhöll då, och dess utlåtande godkändes av kamrarna, att efter remissbehandlingen av nykterhetskommitténs förslag skulle det finnas tid att pröva frågan, huruvida det fanns anledning verkställa folkomröstning i rusdrycksfrågan. Utskottet förutsatte härvid, att Kungl. Maj:t prövade de åtgärder som måtte anses erforderliga i detta avseende. Tydligt menade utskottet, att om en omröstning beslutades, skulle denna äga rum före framläggandet av en proposition.

Det finns ingenting som talar för att

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

regeringen verkställt en realprövning rörande denna fråga, och i varje fall har den inte redovisats i huvudpropositionen. Regeringen har alltså helt nonchalerat riksdagens beslut förra året i folkomröstningsfrågan, vilket jag härmed vill slå fast.

Beträffande utskottets utlåtande tillåter jag mig att konstatera, att det måste betecknas som argumentfattigt. Utskottets ordförande har menat, att utskottets uttalanden icke innehåller någon polemik, och kanske är detta orsaken till att argumenten är bräckliga. Men när herr Sandler samtidigt anser, att denna omständighet gör en folkomröstningsdebatt i dag överflödigt, kan jag icke dela hans uppfattning, med all veneration i övrigt för herr Sinders stora förtjänster som utskottsordförande.

Utskottsmajoriteten börjar med att konstatera, att remissbehandlingen av nykterhetskommitténs förslag inte lämnar belägg för någon mer allmänt utbredd opinion för motbokssystemets bibehållande, och gör sig därvid uppenbaligen skyldig till misstaget att tro, att remissmyndigheternas uppfattning är en tillförlitlig mätare på den allmänna folkopinionen, däri inbegripet kvinnoopinionen. Därpå heter det att ärendet nu efter den grundliga beredningen erhållit ett i alla väsentliga delar godtagbart program för den framtida nykterhetspolitiken. Detta är ju något som utskottet haft till uppgift att bevisa och som utskottet därför enligt logikens lagar inte får använda som argument, i varje fall inte i början av utlåtandet, såsom har skett redan på s. 32.

En folkomröstning i detta ärende kunde med all säkerhet ha fått stor betydelse för svenska folket och för riksdagen. Svenska folket skulle, om dess majoritet, vilket kanske är sannolikt, hade förordat motbokssystemets avskaffande, kommit att känna större ansvar för konsekvenserna än vad som nu kommer att bli fallet, när det inte har blivit tillfrågat. För riksdagsledamöterna eller åtminstone många riksdagsledamöter hade en folkomröstning otvivelaktigt betydett, att de med större lugn och mindre

tvekan kunnat ta ställning till det ansvarsfulla beslut, som de nu står i begrepp att fatta.

Herr talman! Med hänsyn till den behandling, som frågan om folkomröstning i detta ärende erhållit framför allt från regeringens sida, en behandling som enligt mitt sätt att se är konstitutionellt felaktig, odemokratisk och oklokt, kommer jag att nedlägga min röst i huvudvoteringen om motbokssystemets avskaffande. De, som anser sig kunna underlåta att inhämta folkets mening i frågan, må ta ansvaret!

Den andra gruppen av motionsförslag, som ville göra övergången till det nya systemet mindre brysk och bättre förberedd, utgjordes av sådana som anvisade olika metoder för att mildra övergången. Herr Wahlund och herr Lundqvist har redan behandlat denna fråga. Jag vill endast tillägga några reflexioner.

I den manstarka reservation II) föreslås en enkel och av allt att döma smidig övergång genom att ge systembolagen fria händer att bevilja extra tilldelning av spritdrycker, utan att det behöver lämnas särskilda skäl härför. Herr Sundelin har nyss mot detta förslag anfört, att det skulle komma att betyda praktiskt taget obegränsad tilldelning redan från och med den 1 juli 1954, alltså i sommar. Emellertid vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att reservanternas förslag utmynnar i ett yrkande om ändring i vederbörande bestämmelse i rusdrycksförsäljningsförordningen, där det skulle komma att heta, att hemortsbolaget må lämna köpare tillstånd att tills vidare inköpa spritdrycker utan hinder av vad sålunda fastställts, d. v. s. den vanliga bestämmelsen om en övre gräns av tre liter per kalendermånad. Reservanterna har alltså förutsatt, att systembolagen skulle pröva denna fråga individuellt. Även om jag medger att vi därmed lägger en ganska tung börda på systembolagen, är det ju ingalunda meningen, att tilldelningen skulle bli helt fri från och med den 1 juli, om nu reservanternas förslag accepterades. Jag vill tillägga, att reser-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

vationen endast berör utminutereringen, inte utskänkningsen.

Utskottsmajoriteten vill behålla de nuvarande bestämmelserna intill övergångsdagen. Riskerna för en dramatisk övergång måste därmed enligt vår mening ofelbart ökas. Mot övergångsordningarna har invänts, att de dock inte kan ge sådana erfarenheter före den 1 oktober 1955 som kan bilda underlag för något ingripande från riksdagens sida förrän reformen redan trätt i kraft. Detta är sant, och många av reservanterna — däribland undertecknad — hade från början den uppfattningen, att reformen inte borde genomföras så snabbt utan under en övergångstid som skulle börja förslagsvis den 1 oktober 1955 och sträcka sig ett eller ett par år framåt, varunder kvantitetsbegränsningarna skulle upphävas men motbokssystemet och systembolagsorganisationen bibehållas oförändrade. Man skulle på det sättet, menade vi, få en bild av reformens verkningar i praktiken, och riksdagen skulle med stöd av de vunna erfarenheterna kunna besluta de ändringar, som eventuellt kunde visa sig behövliga, innan de sista resterna av motbokssystemet slopades. Men vi fann snart att utskottsmajoriteten hade samma inställning som departementschefen, nämligen att motbokssystemet icke finge behållas ett ögonblick längre än till den 1 oktober 1955. Det var då inte längre praktisk politik att i utskottet resonera om ett övergångsskede efter detta datum, utan vi tvingades övergå till ett förslag, som kunde möjliggöra insamlande av praktiska erfarenheter före övergångsdagen. Enligt vår uppfattning kan man också på den vägen nå fram till vissa, om också begränsade slutsatser av stort värde, alldeles frånsett betydelsen av att man därigenom skulle neutralisera dramatiseringen av själva övergången.

Vilka skäl är det då som anförts mot oss ett obetydligt uppskjutande av reformen? Jag har nämnt ett av de skäl herr Sundelin anförde; ett annat av hans skäl var, att man inte skulle hinna genomföra de praktiska nykterhetspolitiska

åtgärderna förrän till den 1 oktober 1955 och därför inte heller kunna släppa loss spritfloden tidigare. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att en hel del av de praktiskt nykterhetspolitiska åtgärderna ingalunda är fullt utvecklade den 1 oktober 1955; några av dem kommer då alltså att befinna sig på det embryonala stadiet. Jag tänker bl. a. på den speciella klinik för alkoholsjukdomar som föreslås av departementschefen och som utskottet har accepterat. Den kommer med all säkerhet icke att kunna stå färdig förrän tidigast om fem år.

Man har vidare menat, att under en övergångsperiod skulle kunna uppkomma frestelser för illojala restauratörer att undandraga sig utskänkningsskatten. Bortsett från att det är tveksamt, om en insinuation av det slaget är på sin plats i ett utskottsutlåtande, har vi ju ändå möjlighet att kontrollera restaurangernas utskänkning genom att ta del av deras bokföring.

Man har också resonerat på följande sätt: restriktionssystemet kostar cirka 10 miljoner kronor per år, och det kan icke bli tal om att bibehålla den utgiften längre än som är nödvändigt. Det ligger med andra ord så till, att finansministern inför utsikten att tjäna några miljoner kronor per år, som för övrigt genast förbrukas för andra ändamål, slänger alla sina eventuella nykterhetspolitiska betänkligheter över bord och inte tvekar att släppa spritfloden lös plötsligt och utan återvändo, åtminstone utan möjlighet att återgå till restriktionssystemet.

Nykterhetskommittén arbetade under åtta år, och ingen sade något om det, men när nu reformen skall beslutas, får den inte uppskjutas en enda månad, även om ett uppskov skulle vara till det allmännas bästa. Det gör också ett egendomligt intryck, att man föreslår en försöksverksamhet i detaljfrågan om måltidstvänet, men inte i huvudfrågan. Vi har dock haft det nuvarande systemet i närmare 40 år, varför ett år mer eller mindre inte borde spela någon större roll, åtminstone inte inför risken att riksdagen nu fattar ett förhastat beslut.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Det är inte osannolikt, tvärtom sannolikt, att finansministern fullt och fast tror, att man inte löper någon som helst risk genom att göra spriten lättillgänglig för praktiskt taget alla vuxna människor här i landet. Men det är ändå bara en hypotes, och osäkerheten i mänskliga beräkningar borde knappast vara mera uppenbar än för finansministrar.

Nu vill jag visst inte förneka, att finansministern liksom nykterhetskommittén på ett högst lovvärt sätt söker möta de väntade övergångssvårigheterna, så långt det nu kan lyckas, med positiva nykterhetspolitiska åtgärder. Men det behövs något mer än dessa åtgärder för att nå ett gott resultat. Herrar Lundqvist och Sundelin har redan varit inne på det spørsmålet. Vad man då främst måste sikta på är att försöka få fram en opinion för en mer värdig inställning till alkoholvänorna här i landet. Av största vikt är givetvis att reformen kan räkna på nykterhetsrörelsens fulla stöd. Kring denna betydelsefulla kärna av nykterhetsfolk bör man, ungefär i överensstämmelse med vad de föregående talarna framhållit, söka bygga upp en organisation med anslutning från den betydligt större del av vårt folk, som använder vin eller sprit men som har intresse av att utbreda insikten om att vårt folks vanor i detta avseende inom alla samhällsklasser behöver reformeras i riktning mot större varsamhet bland annat med starkspriten. Tecken tyder på att det redan satts krafter i gång för att stifta en riksförening med detta syfte, vilket man måste hälsa med den största tillfredsställelse.

I fråga om den föreslagna speciella kliniken för alkoholsjukdomar, vilken i och för sig är synnerligen behövlig, råder oklarhet och oenighet både beträffande förläggningen och beläggningsprinciperna. Av största vikt är att vårdbehövande inte avskräcks från att frivilligt söka sig till kliniken. För att nå detta syfte är nödvändigt dels att kliniken ansluts till ett annat, större sjukhuskomplex, så att dess särart i möjligaste mån utplånas, och dels att kliniken helt reserveras för frivillig vård.

Beträffande placeringen framhåller statsrådet, att det vore lämpligt att förlägga kliniken till karolinska sjukhusets område men erkänner samtidigt, att det sannolikt inte blir möjligt, varför det kanske finge övervägas att inrätta kliniken på annan universitetsort. Inte desto mindre förordar såväl statsrådet som utskottet, att riksdagen måtte besluta att uppföra kliniken i Stockholm eller dess omedelbara närhet.

Vi är några reseranter, som inte har funnit det riktigt att besluta om placeringen av kliniken på så lösa boliner, varför vi föreslår att riksdagen skall besluta om kliniken, utan att ange lokaliseringen, och att Kungl. Maj:t efter utredning får bestämma, var kliniken skall ligga.

Av samma skäl har vi reserverat oss i utlåtandet nr 5, där utskottet instämmer i Kungl. Maj:ts förslag, att professuren i alkoholforskning, som skall få sin institution samordnad med kliniken, skall inrättas vid karolinska institutet. Vi menar, med rätta synes det, att professuren inte skall beslutas höra till karolinska institutet förrän det är klart, på vilken universitetsort kliniken skall uppföras.

Herr Braconier och jag har dessutom reserverat oss för att attributet »teoretisk» till »alkoholforskning» vid definitionen av professurens ämnesområde bör utgå. Vi anser nämligen, att man bör ha rätt fria händer när det gäller att utse en professor i alkoholforskning och att man inte har någon anledning att utesluta forskare, som angripit alkoholproblemet från exempelvis invärtesmedicinska och neurologiska synpunkter.

Beträffande beläggningsen av kliniken för alkoholsjukdomar har de verkligt sakkunniga remissmyndigheterna, såsom styrelsen för statens alkoholanstalt å Svartsjö, de erkända alkoholistanstalternas centralorganisation m. fl., enhälligt intygat att kliniken bör reserveras för dem som frivilligt söker vård. Det är också uppenbart, att i samma ögonblick som man till kliniken överför tvångsintagna klienter från alkoholistanstalterna, kommer kliniken att i allmänhetens ögon

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

få karaktären av alkoholistanstalt och överges av patienter, som frivilligt söker vård. Vi har en exakt analogi härtill när det gäller de psykiatriska avdelningarna vid centrallasaretten. Där intages inga sinnessjuka, som tvångsvis hänvisats till vård genom utfärdande av s. k. vårdattest. Det anses också allmänt bland dessa avdelningars överläkare, att man måste upprätthålla denna distinktion. Släpper man den, kommer den nervklene att överge de psykiatriska avdelningarna och i stället söka sig in på invärtesmedicinska eller neurologiska avdelningar.

Departementschefen har i denna fråga gjort två uttalanden, som går så långt i smidighet åt båda hållen, att de, såvitt jag förstår, delvis motsäger varandra. Först säger statsrådet, att en frivillig sjukhusvård i största möjliga utsträckning bör eftersträvas. Men något senare heter det, att det nu sagda givetvis icke innebär, att sjukhuset endast eller ens till övervägande del skulle äga mottaga sådana patienter, som av egen drift söker sig dit. Jag vädjar till herr statsrådet att på nytt överväga denna fråga. En lösning enligt den av statsrådet i proposition nr 158 angivna linjen kommer endast att leda till att kliniken inom kort degraderas till alkoholistanstalt.

Det är på flera andra punkter som jag återfinnes såsom reservant i sällskap med andra medlemmar av utskottet. Sålunda har jag den uppfattningen, att § 69 i förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning angående alkoholreklamen inte står i överensstämmelse med tryckfrihetsförordningens anda och har därför yrkat att denna paragraf bör utgå. Härav följer yrkande om ändringar även av §§ 21 och 75.

Gentemot utskottets förslag om anvisande av 700 000 kronor till utgifter för nästa budgetår för en upplysningskampanj har anförts reservationer, som dels går ut på avslagsyrkande, dels på yrkande om en väsentlig kostnadsminskning. I detta fall har jag stött utskottsmajoriteten och i debatten särskilt anför, att vi har ett fullt godtagbart jämförelsematerial i de upplysningskam-

panjer, som anordnas för bekämpande av de veneriska sjukdomarna och som givit ett åtminstone på många håll uppmuntrande resultat. Behovet av kampanjen reduceras visserligen något i händelse av att vi får en övergångsperiod, men skulle ingalunda helt bortfalla.

Beträffande ersättningen till den systembolagspersonal, som inte kan beredas ny anställning, vill jag framhålla vikten av att denna ersättning utmättes av det nya riksbolaget efter relativt generösa grunder. Utskottet har också skrivit ganska välvilligt på denna punkt. Vi måste betänka att det här är fråga om en personalgrupp, som på grund av sin hittillsvarande mycket starkt specialiserade verksamhet är svårplacerad, inte bara vid avskedandet utan även framdeles. Framför allt gäller detta givetvis om personer i åldern över 30 år. Jag förutsätter att det samråd med personalorganisationerna, som departementschefen talar om, får formen av verkliga förhandlingar.

Slutligen vill jag önska denna reform all möjlig framgång, trots de brister som jag menar förefinnes i fråga om sättet för dess iscensättande.

Herr BERGVALL (fp):

Herr talman! Den omständigheten, att jag under en rätt lång följd av år sysslat inom ett systembolag med frågor av den art, som vi här i dag diskuterar, kanske motiverar att jag också drar mitt strå till stacken och söker tillföra diskussionen några synpunkter — jag har ingen förhoppning om att de skall vara nya eller på något sätt revolutionerande, ty detta ämne är ju sedan lång tid tillbaka så stött och blött att det i viss mån måste bli en upprepning av argument som kommit fram tidigare.

Jag vill först ta fasta på ett yttrande, som det särskilda utskottets ordförande, herr Sandler, fällde. Han talade om den stora enigheten inom utskottet, och jag tror att han förväntade att denna enighet på den avgörande punkten — jag lämnar åt sitt öde de många detaljreservationer, som karakteriserat utskotts-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

behandlingen — skulle avspegla sig även när riksdagens kamrar går till votering.

Jag tror att herr Sandler får rätt, när han räknar röstsiffrorna. Men jag undrar, ärade kammarledamöter, om ni, när ni drar er till minnes de diskussioner, som under denna vårs förlopp och tidigare förts både inom denna kammare och utom kammarens väggar, ändå inte får en känsla av att den betydande enighet, som röstsiffrorna kommer att demonstrera, inte är en enighet i de glada förväntningarnas, förhoppningarnas och entusiasmens tecken, utan på många, många håll en enighet visserligen, men en enighet i den inre osäkerhetens, farhågornas och resignationens tecken. Jag tror att osäkerheten här i kammaren är betydligt större än den som kommer att ta sig uttryck i röstsiffrorna.

Jag skall inte på något sätt ta upp den folkomröstningdebatt, som särskilda utskottets ordförande ansåg att det var tillfälle till längre fram, men eftersom jag ändå en gång, när det ännu fanns tid att anordna folkomröstning i denna fråga, motionerade om detta, må det vara mig tillåtet att säga, att i en fråga av denna art, som så pass djupt griper in i den enskilde medborgarens liv och som rör för honom påtagliga förhållanden, där de flesta medborgare har bildat sig en uppfattning, mer eller mindre grundad — ty alla profeterar vi i en sådan här fråga endels — förefaller det mig, som om det hade varit utomordentligt naturligt och klokt att fråga det svenska folket om vad det tycker i detta avseende. Jag anser att man begått en oklokhets, när man inte till folket framställt denna fråga, som kunnat formuleras enkelt, och jag tror att man begått en oförsiktighet som man kanske — på den punkten hoppas jag att mina farhågor inte skall besannas — en dag kommer att ångra.

För att ge ett litet begrepp om min inställning och för att kanske ställa i belysning det som man i dag är beredd att göra skall jag ge en — låt vara mycket kortfattad — historisk bakgrund till det vi nu diskuterar.

När man nu säger, att man är i färd med att avskaffa restriktionssystemet, kan man gärna för mig använda det uttrycket. Terminologien spelar i och för sig ingen roll. Men det som man en gång i världen, när det nuvarande motbokssystemet kom till, ville bygga upp var inte allenast ett motbokssystem, vilket den som var med på den tiden och följde diskussionen mycket väl vet. Det var jämte motbokssystemet restriktionerna på utskänkningsområdet, som skulle komplettera motbokssystemet, och en nykterhetsvård, som man ville mycket nära samordna med försäljningsrestriktionerna för att få en koncentrisk omvårdnad om och jag skulle vilja säga ett koncentriskt tryck på dem, som inte kunde handha alkoholhaltiga drycker på ett hyggligt sätt. Allt detta ansåg man var en förutsättning för att man skulle kunna nå ett resultat, som skulle bli av bestående värde för det svenska samhället.

Nu är det klart, att vad motbokssystemet beträffar startade det under en ovanligt olycklig tid. Ty dess startår inföll under första världskriget, och från att ha varit tänkt såsom ett system med individuell kontroll, som skulle i första hand träffa allenast dem som inte på ett hyggligt sätt kunde sköta sig i fråga om alkoholhaltiga drycker, blev det ett stelt ransoneringssystem med nedpressning av konsumtionen till tidvis två liter i kvartalet; ett system som med hänsyn till vaneförhållandena och opinionsläget inom det svenska folket måste föda missnöje och olaga rusdryckshantering på många håll, som det tog många år att bekämpa och som naturligtvis gav systemet en mycket sämre start än det eljest skulle ha fått. Därjämte försummade man i mycket betydande utsträckning att bygga upp nykterhetsvården, sådan den speglade sig i nykterhetsnämndernas verksamhet och på andra håll. Jag tillhörde dem som strax före 1920 och under 1920-talets första år deltog i arbetet på att försöka bygga upp nykterhetsnämnderna, och jag vet väl med hur liten förståelse och litet stöd man vid den tiden kunde räkna.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Det fanns då emellertid en helhets-syn, låt vara att man försummade att realisera den. Det fanns verkligen en helhetssyn på alkoholfrågan, som innebar att man förstod, att man inte klarade det här problemet bara med nykterhetsvård, forskning, uppfostran eller upplysning o. s. v., utan man hade klart för sig att dessa saker, som i och för sig är oundgängliga, goda och nyttiga, måste kompletteras med någonting, som gör den åtrådda varan i form av spritdrycker svåråtkomligare för det svenska folket.

Det är denna helhetssyn, som man i dag på nytt är i färd med att släppa. Då det särskilda utskottets ärade ordförande nyss talade om det stora nykterhetsprogram, som man i dag går att realisera, så vare det mig mycket fjärran att säga några förklenande eller onda ord om detta, ty det innehåller på en serie punkter så mycket, som jag anser vara värdefullt och gott, att jag av fullaste övertygelse och varmaste hjärta tillstyrker saken. Men det är inte något nytt program på något sätt. Det är ett försök i större skala att realisera vad som ingick som det *ena* ledet i en stort upplagd aktion redan för 40 år sedan. Felet är bara att man i dag tror sig kunna klara sig med hälften av vad man behöver för att nå det avsedda resultatet.

När vi så kommer till motbokssystemet, är ju buden väldigt många. Vi har en kategori, karakteriserad av nykterhetskommitténs utlåtande. Jag känner mig inte hundra procentigt övertygad om att hela majoriteten i nykterhetskommittén är beredd att skriva under sitt eget utlåtande i det avseende som jag nyss har berört. I varje fall har olika uttalanden till mig varit av den arten, att de berättigar mig till ett mycket starkt tvivel på den punkten. Men det, som i varje fall är den officiella ståndpunkten inom nykterhetskommittén, det är att motbokssystemet är ett ont. Bara man avskaffar det, får man automatiskt en förbättring av nykterhetstillståndet, som gör mycket annat överflödigt. Jag skall komma tillbaka till den uppfattningen om ett ögonblick.

Så har vi finansministerns betydligt mera nyanserade och försiktiga uppfattning, som icke bekänner sig till denna tro eller övertro, eller vad man nu skall kalla det, som man hade inom nykterhetskommittén, utan som säger, att såvitt man kan bedöma har motbokssystemet visserligen inte så tråkiga effekter, som kommittén målat ut, men inte heller någon särdeles gynnsam effekt, och när det är fråga om ett likgiltigt ting skall man avskaffa det.

Ytterligare har vi den tredje ståndpunkten, som kommit till uttryck i vissa remissyttranden och som jag för min personliga del bekänner mig till. Den ståndpunkten innebär, att vi ingalunda tror att motbokssystemet är det allena saliggörande, som åstadkommer några märkvärdiga resultat av revolutionerande natur, men vi tror att det systemet i sin mån är nyttigt och användbart för att hjälpa till att åstadkomma de förbättrade nykterhetsförhållanden, som vi alla strävar efter.

Det är ungefär dessa tre ståndpunkter som förekommer.

Det finns naturligtvis ingen möjlighet att — även om vi har rätt många plancher uppsatta på väggen här bakom mig — ge sig in på en siffermässig analys av de undersökningar som nykterhetskommittén gjort och som anses bestyrka riktigheten av den uppfattning kommittén företräder. Jag tror att nykterhetskommittén har samlat ett i vissa avseenden mycket värdefullt material, till vilket vi kanske inte kan finna så många motsvarigheter när vi blickar ut över världen. Men jag tror att nykterhetskommittén har varit mycket vårdslös när den dragit sina slutsatser.

Jag skall som sagt inte ge mig in på en sifferanalys, men jag vill peka på de kurvor som utmärker inköpsfördelningen i Finland och Sverige. Kurvan för Finland är en jämn linje. Nu säger man att den omständigheten att den kurva, som markerar inköpsfördelningen i Sverige, har en topp vid 12 liter och en topp vid 24 liter utgör ett tecken på att motbokssystemet har en suggerande effekt på köparna att gå upp mot

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

maximigränsen. Jag skall inte fördjupa mig i någon analys, men det är väl, mina damer och herrar, uppenbart, att vi inom vida gränser kunde godtyckligt ändra systembolagens tilldelningsbestämmelser, så att vi flyttade den där toppen vart som helst. Ty det är ju den lagliga försäljningen som registreras och som utmärks genom kurvan. Det finns ingen möjlighet att dra några slutsatser av den art, som man här har gjort, av dessa kurvor. Man kan precis lika gärna vända på resonemanget och säga, att kurvan visar att motbokssystemet utövar en press nedåt, ty om det inte hade funnits, skulle kurvan ha stigit ännu mycket högre. Man kan för övrigt se på den finska kurvan att den på slutet stiger mycket kraftigt. På samma sätt förhåller det sig med åtskilliga andra slutsatser som nykterhetskommittén har dragit.

Jag kan inte förneka att motbokssystemet i enstaka fall kan ha en suggererande effekt. Dock måste jag i anslutning till vad någon föregående talare sagt framhålla, att min personliga uppfattning är den att ransonering — och jag vill inte gärna beteckna motbokssystemet som en ransonering — har sin verkligt suggererande effekt när folk väntar en bristsituation, en kommande knapphet på en vara, mot vilken man vill rusta sig, eller väntar en prisstegring vars verkningar man vill söka undvika.

Jag tror inte på att man gör några vinster genom motbokssystemets avskaffande. Jag tror i stället att man riskerar att få åter oarter i en svårare form, oarter som vi hade innan motbokssystemet såg dagens ljus. Nu är det självklart att jag liksom alla andra ytterligt gärna vill tro att den utveckling, som har ägt rum under decennier och som karakteriseras av ökade kunskaper om alkoholmissbrukets natur, ökar folkbildning, höjd levnadsstandard, starkare utbredning av olika rörelser, såsom folkbildningsrörelsen och andra ideella rörelser, fackföreningsrörelsens starka disciplin över sina medlemmar, idrottsrörelsens stora utbredning o. s. v.,

har medfört att riskerna för ett spritmissbruk av den art, som förekom för en femtio år sedan, är vida mindre i dag än för femtio år sedan. Jag vill gärna tro det, och jag tror det. Men jag vill inrymma en reservation. Studerar man utvecklingen världen över när det gäller narkotiska och andra sådana varor, får man en skrämmande känsla av att allt det goda, som jag nyss nämnde, dock i många fall utgör ett utomordentligt bräckligt värn mot att folk brukar sådana varor, även till övermått, som skänker dem en tillfällig trevnad, en tillfällig stimulans genom att de besitter vissa kemiska egenskaper.

Jag tror, som jag nyss sade, inte alls på motbokssystemets suggererande effekt i allmänhet, och när det nu talas om att diskussionen om spriten i våra dagar står i förgrunden för det allmänna intresset, drar jag mig till minnes hur det i min ungdom såg ut i skämttidningarna, exempelvis dåtidens Strix, där man fick se alla dessa bilder av Kolingen o. s. v. Brännvinet i centrum för det allmänna medvetandet var en mycket klarare realitet för femtio år sedan än det är i dag. Människorna har bara så oändligt lätt att glömma — även de som har kommit till sådan ålder att de har förutsättningar att själva minnas hur det var förut. Det är naturligtvis på det sättet — vilket man hade anledning att förutse även på den tid då jag började syssla med dessa frågor — att den stora faran för det svenska restriktionssystemets bestånd måste komma den dag då den generation, som hade upplevat och sett tillståndet i nykterhetsavseende i landet före motbokssystemets införande, började försvinna och en ny generation, som inte hade ett eget erfarenhetsmaterial att jämföra med, hade växt upp.

Ja, mina damer och herrar, jag har för min personliga del den uppfattningen, att vad vi i dag borde göra, det vore att försöka beröva det svenska motbokssystemet en del av de svagheter, som det alldeles otvivelaktigt har. Skulle jag karakterisera den svaghet, som är den största och som aldrig helt kan undanröjas, så är det, att över den indivi-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

duella kontrollen finns ett patriarkaliskt drag, ett prövande från fall till fall, som det är mycket svårt — det erkänner jag villigt — att införliva i tänkandet och vanorna i ett modernt samhälle. Jag tror emellertid, att det man borde göra i dag vore att åstadkomma sådana reformer i det svenska motbokssystemet, att det bleve bättre och ändamålsenligare än det nu är, och sedan komplettera det med de åtgärder, som här rekommenderas på alkoholforskningens, nykterhetsvårdens och andra områden, för att se vad man kan få för resultat av denna syntes i stället för att försöka komma fram med tillhjälp av ett ben, sedan man amputerat det andra.

Jag vet inte, om övergångssvårigheterna blir de mest betydande, eller om de tråkigaste effekterna kommer först på längre sikt. Jag befarar emellertid, att utvecklingen ingalunda blir den man hoppas. Hela tvisten om det datum vi skall avskaffa restriktionerna är i och för sig en obetydlig fråga. Varför man skall vänta till den 1 oktober 1955 är för mig fullkomligt omöjligt att begripa. Det är ingenting som händer före den 1 oktober 1955 annat än att vissa organisatoriska åtgärder vidtagas. Ingen människa tror väl, att vi på den tiden hinner rusta upp någon fullständig nykterhetsvård, att anslagen till alkoholforskningen har givit några större resultat, eller att vi fått någon alkoholklinik o. s. v. Det enda vi med säkerhet får är den även av utskottet misstrodda — eller i varje fall icke så högt skattade — upplysningskampanjen. Personligen tror jag alltså, att om vi i dag beslutar oss för att avskaffa motbokssystemet, så finns det inget skäl att låta restriktionerna existera på det sättet att man har kvar några kvantitativa begränsningar. Jag tror inte att det går i realiteten. Men detta tycker jag, som sagt, är en underordnad fråga; om vi får olägenheterna litet mer eller mindre markerade vid den ena eller andra tidpunkten spelar för mig personligen inte någon större roll.

Jag kan bara, innan jag slutar, tillägga en enda sak. Det är, att jag livligt hoppas, att de farhågor som jag hyser

för en ogynnsam utveckling i nykterhetsavseende som en följd av det beslut, som den svenska riksdagen med all sannolikhet går att fatta i dag eller i morgon, *icke* måtte bli besannade. Ingen skulle bli gladare än jag, om mina farhågor komme att visa sig överdrivna eller helt obefogade. Jag vågar emellertid inte vara optimistisk nog att tro på det sättet. Mina farhågor är djupt grundade. Jag vill icke bära något medansvar för det beslut som fattas. Jag hemställer därför om avslag på Kungl. Maj:ts proposition, vilket yrkande sammanfaller med hemställan under punkten A) i herr Elowssons reservation.

I detta anförande instämde herrar *Albert Hermansson* (s) och *Eskilsson* (h).

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Det anförande, som herr Elowsson börjande denna debatt med, innehöll en del överblickar över den tidigare utvecklingen, avsedda att karakterisera den vinst i nykterhetskänseende, som vi har nått under den tidsperiod som vi haft det svenska restriktionsystemet. Anförandet var i andra hänseenden rätt typiskt för den kritik, som har drabbat nykterhetskommitténs utredningar. Man presenterar alkoholskadorna vid olika tidpunkter och förutsätter att ens egen föreställning om orsaksbakgrunden till alkoholskadorna är riktig, och mot den bakgrunden ifrågasätter man rent av den etiska halten hos de människor som företräder en annan åskådning.

Herr Elowsson fann skäl att erinra dem, som nu föreslår motbokssystemets avskaffande, om den gamla plikten att »taga vara på sin broder». Herr Elowsson, den plikten har nykterhetskommitténs majoritet varit lika medveten om som herr Elowsson! Men skillnaden mellan herr Elowsson och nykterhetskommittémajoriteten är den, att kommitténs uppfattning om vilka faktorer som bestämmer tillkomsten av alkoholskadorna har varit en helt annan än den föga genomtänkta uppfattning, som herr Elowsson på denna punkt företräder.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Vad har nykterhetskommittén gjort? Nykterhetskommittén har presenterat ett undersökningsmaterial av två typer. Kommittén har så litet försummat att belysa alkoholskadorna i det svenska samhället, att den har ägnat en hel volym åt att studera exempelvis de skilsmässor, om vilkas sammanhang med alkoholmissbruket herr Elowsson var övertygad. Denna undersökning är på det sättet originell, att den i motsats till de tidigare undersökningar som har gjorts om alkoholskadorna har kunnat, tack vare motbokssystemet, göra en jämförelse inte bara mellan å ena sidan helnyktra och måttliga alkoholförbrukare samt å andra sidan missbrukare. Den har kunnat dela upp det svenska folket i olika alkoholvanegrupper, nämligen absolutister, nästan absolutister, moderatister och missbrukare av olika grovleksgrader.

Detta undersökningsmaterial har gett ett resultat, som är av avgörande vikt när man skall bedöma möjligheten att med den metod som restriktionssystemet representerar nå ett resultat i kampen för en begränsning av alkoholskadorna. Det har nämligen där visat sig, att gränsen mellan alkoholskadorna och frånvaron av sådana icke går mellan nyktra — i den mening jag nysst definerade detta ord — och missbrukare, utan den går mellan absolutister och nästan absolutister.

När doktor Ivan Bratt och hans medarbetare på sin tid skapade ett system som ville eliminera alkoholskadorna genom att dra en gräns mellan de måttliga och de omåttliga, är detta således en konstruktion som inte har någon motsvarighet i alkoholskadornas faktiska struktur. Tar vi exempelvis kriminaliteten så visar det sig att av den straffregisterkriminalitet, som vi har i landet, skulle 80 procent falla bort om kriminaliteten hos folket i gemen vore lika liten som bland de helnyktra. Av den överrиск som representeras av alkoholbrukarna, alltså av de återstående 80 procenten av kriminaliteten, faller 30 procent på nästan absolutister och moderatister. Vill man en effektiv elimina-

tion av kriminaliteten duger således en sådan paroll som den grundläggande parollen för den individuella kontrollen icke.

Nykterhetskommittén har i samma volym underminerat en av de andra förutsättningarna för den individuella kontrollen, nämligen att det över huvud taget skulle vara möjligt att genom någon åtgärd plocka bort missbruksyttringarna utan att samtidigt begränsa totalkonsumtionen i proportionell omfattning. Det visar sig nämligen vid denna analys att när den individuella kontrollen i Stockholm i början, år 1914 och åren närmast därefter, verkligen lyckades begränsa yttringarna av missbruk — fylleri — så följdes detta icke av en olikformig tillbakagång av det övriga bruket, utan det blev tvärtom en fullkomligt proportionell sänkning av totalkonsumtionen. Det har vid nykterhetskommitténs undersökningar visat sig, att sambandet mellan den lagliga förbrukningen i form av utminuterung och utskänkning samt fylleriförseelserna är lika utpräglad i restriktionssystemets Sverige, som i andra länder. Hypotesen att det skulle vara möjligt att utmönstra missbruket med bevarande av bruket är således icke hållbar.

Denna del av nykterhetskommitténs undersökningar är emellertid av underordnad vikt i bredd med den — jag vågar säga det — omsorgsfulla orsaksundersökning som kommittén har utfört. En sådan orsaksundersökning på detta område innebär ju mycket vanskliga metodiska problem. Det antal faktorer, som bestämmer om herr Andersson eller herr Pettersson i detta ögonblick dricker brännvin eller icke, är mycket betydande. Över huvud tag gäller ju detta om alla orsakssammanhang, där ett biologiskt fenomen, en handling över huvud taget skall förklaras. När man skall skilja de orsaksfaktorer, som i det sammanhanget är relevanta, från de irrelevanta i en utveckling, har man ju inget annat instrument att tillgå än en statistisk metod som arbetar med den förutsättningen att några faktorer i en utveckling är mindre relevanta och att några kommer

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

med i sammanhanget på ett relevant sätt. När man skall begränsa utredningens vanskligheter gäller det att försöka få ett jämförelsematerial med den egenskapen, att några omständigheter i de jämförda grupperna kan tänkas vara likartade i sin utveckling under det förlopp, där det gäller att försöka få tag i de omständigheter som bestämmer skillnaden i utvecklingen.

Från dessa utgångspunkter har nykterhetskommittén studerat ett antal länder, som befinner sig på samma kulturella och ekonomiska nivå som Sverige och som därför kan tänkas erbjuda begränsning i antalet av de faktorer som kunna tänkas variera från det ena landet till det andra. Det är därvid inte så, herr Elowsson, att vi har undersökt bara de nordiska länderna, utan vi har — i motsats till vad herr Elowsson sade — också studerat exempelvis Frankrike. Vi har studerat Frankrike med mycket stort intresse. Där har vi på sätt och vis fått ett nollmaterial i vår undersökning angående lagstiftningens inflytande. I Frankrike är nämligen alkoholitressena så dominanta — 10—15 procent av den franska nationalproduktionen är ju alkohol — att det icke är tänkbart att i det franska samhället få igenom åtgärder som begränsar alkoholkonsumtionen. Detta gäller normala förhållanden — under första världskriget vidtogs inskränkningar också i Frankrike. Försäljningen i Frankrike är praktiskt taget fri, och någon prisstegring, som har kunnat påverka konsumtionens höjd, förekom icke under mellankrigsåren. Det intressanta inslaget i det diagram, som är uppsatt på väggen här, är att den franska konsumtionskurvan har sjunkit med ungefär en tredjedel under tiden efter första världskriget i jämförelse med tiden före. Den har sjunkit lika mycket som motsvarande kurva i Sverige under samma tid. I Frankrike, som icke har gjort någonting för att få ned spritförbrukningen — man liar suttit med armarna i kors — har denna förbrukning således minskat lika mycket som i Sverige, där man har gjort starkare ansträngningar än i något an-

nat land för att begränsa spritkonsumtionen.

Vad är anledningen till att konsumtionen i Frankrike har gått ned? Jag markerar här, att den har gått ned — jag talar således icke om den absoluta höjden. Över huvud taget är det i sådana undersökningar som dessa nödvändigt att strängt hålla isär den absoluta höjden och förändringen. Orsaksfaktorerna måste studeras mot bakgrunden av förändringen och icke mot bakgrunden av den absoluta höjden.

Det är två orsaker till att spritförbrukningen i Frankrike har sjunkit så mycket efter första världskriget. Lyckligtvis — det är en tillfällighet — har en offentlig undersökning av dessa faktorer verkställt av det franska arbetsdepartementet. Den första faktorn är arbetslöshet och rationalisering inom industrien — arbetsgivarens möjlighet att välja arbetskraft ledde till att alkoholisterna, som tidigare hade varit säkra på anställning, hamnade utanför arbetsmarknaden och fick leva på knappa arbetslöshetsunderstöd. Den andra faktorn är den nya strukturen i nöjeslivet och fritidslivet över huvud taget — framför allt biografernas frammarsch.

Alla andra länder med vilka vi har gjort jämförelse — det är fyra länder — visar en gynnsammare utveckling än Sverige, och den avgörande orsaken till förbättringen i dessa länder ligger i stegringen av priset. I Sverige har vi, till skillnad från dessa andra länder, inte bara infört motbok, inte bara kvantitetsbegränsningar och måltidstvång på restaurangerna och inte bara en alkoholistlag — som hur bristfällig den än är dock är bättre än i något annat land — utan vi har också, i motsats till Frankrike, infört starka prisstegringar. I själva verket är den svenska prisstegringen sedan 1913 ungefär lika stark som den engelska, men den engelska prisstegringen har lyckats få ned konsumtionen till 30 procent av dess ursprungliga nivå medan vår stannar på 75 å 80 procent.

Ett sådant material tvingar till en mera ingående analys. När den förra nykter-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

hetskommittén arbetade, 1928 års rusdrycksrevision, observerade den redan då denna ogynnsamma konsumtionsutveckling i Sverige. Och man förklarade då saken ungefär så här: Det är visserligen sant att vi har en ogynnsammare utveckling än i England och Danmark, men det beror på att vårt ekonomiska läge är så mycket gynnsammare. Vid den tidpunkten stod tro mot tro, och det fanns inte någon möjlighet att knäcka den motsättningen.

Emellertid har det, tack vare statistikens utveckling efter den tidpunkten, blivit möjligt att spalta upp konsumtionsutvecklingen i olika faktorer. Det är en engelsman, som i det hänseendet har lämnat de nya möjligheterna. Det resultat man här kommit till har blivit ett avgörande argument för nykterhetskommittén. Man har kunnat göra en uppspaltning, som tar hänsyn till spritpriserna och inkomsterna och som sedan visar vad som blir kvar i fråga om summan av alla återstående omständigheter, och man har sedan undersökt hur utvecklingen i fråga om sistnämnda restsumma har varit i England, Danmark, Holland å den ena sidan och Sverige å den andra. Då visar det sig att vi vid den tidpunkt det gäller har en stigande resttrend, en stigande spritförbrukning, medan de andra länderna — England finns också med på detta diagram — har en fallande trend.

Den engelske forskare, som har gjort denna undersökning om utvecklingen i England, har även studerat en rad andra varor, bl. a. tobaken. I fråga om tobaken finner han, att konsumtionen företer ett annat utvecklingsförlopp. Det kan han föra tillbaka på att de engelska damerna i slutet av perioden presenterar fler konsumenter än i utgångsläget. När han så kommer till den motsatta tendensen i fråga om spriten säger han, att han inte kan förklara denna på annat sätt än att engelsmännen är på flykt undan sitt tidigare alkoholbruk. Det är inte längre »modernt» i England på samma sätt som tidigare att dricka sprit.

Utvecklingskurvan beträffande Danmark och Holland är till och med på

siffran densamma och nära den i England. Här är således en företeelse som är gemensam för tre länder. De presenterar naturligtvis i och för sig olikheter inbördes av samma slag som föreligger mellan dessa tre länder å ena sidan och Sverige å den andra, men de har en fulkomligt enhetlig utveckling på denna punkt.

Varje analys på detta område har alltså att förklara, vad det beror på att Sverige i fråga om själva grundsedvånjan — sedvånjan sådan den föreligger när man spaltar bort inflytandet av pris och inkomster — är annorlunda än de andra länderna.

Ja, då gäller det naturligtvis att pröva en rad olika tänkbara faktorer som skulle kunna medverka till denna ogynnsamma utveckling i Sverige. I regeringens förslag finns en rad åtgärder föreslagna, som avser att komplettera den avveckling av motbokssystemet som föreslås i huvudpropositionen. Det är förbättring av alkoholistlagen, gynnsammare livsbetingelser för nykterhetsrörelsen, förbättrad vetenskaplig forskning och förbättrad undervisning både i skolan och utom skolan i alkoholfrågan. På dessa punkter befinner vi oss redan i utgångsläget i en bättre ställning än något av de andra länder, som varit föremål för jämförelsen. Vi önskar vår alkoholistvård förbättrad, men den har förbättrats mer under restriktionstiden än vad något annat land kan uppvisa en motsvarighet till. Det är således icke frånvaron av en lika god alkoholistvård eller av en lika gynnsam inriktning fram mot ändrad alkoholistvård under denna tid, som kan ge förklaringen till den olikhet som föreligger mellan Sverige och de andra nämnda länderna.

Vår nykterhetsrörelse har gått tillbaka under denna tid, men den medlemsförlust, som den svenska nykterhetsrörelsen har lidit, är dock mindre än i de andra länderna. Den danska nykterhetsrörelsen har drabbats av en katastrofartad nedgång, och även den engelska nykterhetsrörelsen arbetar under mycket ogynnsamma betingelser. Vår nykterhetsundervisning har under perioden

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

varit bättre än i något av dessa andra länder och har förbättrats mer än i något av dem. Prövar man således faktor efter faktor av denna typ, finner man att det icke är möjligt att genom en hänvisning till någon sådan faktor förklara den ogynnsamma utvecklingen i den svenska sedvänjans förskjutning.

Om det nu är på det sättet, är det då inte rimligt att nykterhetskommittén har frågat sig, huruvida inte den folkliga föreställningen, som säger att den individuella kontrollens verkan här är det avgörande, är riktig och att denna kontroll representerar den avgörande faktorn bakom denna utveckling?

Det är flera moment i denna individuella kontroll, som här spelar in. Man sällar för det första ut sådana som får motbok och sådana som inte får motbok. Tidvis har denna procedur om förvärv av motbok varit förbunden med en mycket komplicerad mekanism, som måste skjuta den in i medvetandets förgrund. Denna gränsdragning är naturligtvis särskilt markant när det gäller förhållandet mellan missbrukare, bl. a. alkoholister, och dem som får samhällets godkännande.

Läkarnas nykterhetsförening har i ett yttrande, som är citerat av nykterhetskommittén, påpekat att den individuella kontrollen har utgjort ett försvarande moment i den svenska alkoholistvården. Enligt en terapeutisk regel, om vilken alla läkare är ense oavsett egen hållning till alkoholbruket, bör alkoholisterna, om de över huvud taget inte skall ramla tillbaka i sitt missbruk, helt och hållet avstå till och med från att dricka pilsner. Men den sociala ambitionen »att vara som andra» inriktar sig hos dessa alkoholister inte på att vara nykterister, utan på att ha motbok som andra. En lång tid, när jag satt i Stockholms stads nykterhetsnämnd, hade vi att sammanträde efter sammanträde pröva främställningar från systembolaget i Stockholm, huruvida den ena eller den andra alkoholisten kunde anförtros en motbok igen. Det var ofta mycket allvarliga fall. I ett land som inte har ett motbokssystem är det naturligtvis på ett helt an-

nat sätt möjligt att på detta område tillämpa terapiens grundläggande regler.

Ett av de mest tragikomiska inslagen i denna bild om restriktionssystemets inverkan på alkoholistvården har vi i alkoholisthustrurna. Gång på gång har jag varit med tjänstemän i nämnden till sådana hem, där hustrurna vill ha motbok så att de kan »bjuda precis som andra». Allt deras lidande är inte tillräckligt motiv för att motverka denna sociala ambition!

Jag kan inte låta bli att berätta en mycket betecknande upplevelse härom. Då jag en gång i världen hade att handlägga besvärsmål i kontrollstyrelsen, uppsöktes jag av en kvinna med lidande präglat i sitt ansikte. Hon berättade sin livshistoria. Hon hade varit gift med en alkoholist, som regelrätt hade pryglat henne. Så småningom hade han emellertid dött. Med en säker destruktiv instinkt gifte hon om sig med en alkoholist. Det äktenskapet representerade emellertid så till vida ett framsteg, att hon inte längre fick prygel. Men mannen kom på sjukhus och där konstaterade överläkaren att det var fråga om en alkoholsjukdom, och i enlighet med i rusdrycksförsäljningsförordningen givna direktiv avstängdes han från motbok.

När kvinnan kommit så långt, frågade jag mig, om hon skulle fortsätta och berätta, hur hopplös hon fann avstängningen vara, eftersom mannen i den olaga marknaden kunde köpa så mycket sprit han ville. Men nej, detta var inte syftet hos kvinnan med det härjade ansiktet. Denna kvinna, hustru till två alkoholister, kom till mig för att begära, att jag skulle inrikta min energi på att hjälpa henne att få tillbaka en motbok till familjen, ty det var, ansåg hon, nödvändigt för familjens sociala position!

Är det verkligen rimligt att behålla en ordning, som ger så förvridna värdeföreställningar?

Jag går vidare till det andra momentet i detta sammanhang. Man får en ranson, som inte är enhetlig utan graderad. Graderingsreglerna genom åren har vid sidan av bristfällig nykterhet

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

varit inkomst eller social position. Systemets livsduglighet har i hög grad varit betingad av den anpassning till den sociala positionen, som varit möjlig. Om en arbetare har blivit invald i en fullmäktigförsamling, får han, utöver den glädje, som han kan ha av detta inval, ofta ett nytt belägg på att han verkligen har förvärvat en ny social position därigenom, att han då åker upp i en ny tilldelningsklass.

Systembolagen har systematiskt försökt att gardera sin position genom att på det sättet ge favörer åt dem som kan tänkas utöva inflytande på oktrojerna. Det roade mig en gång, då jag i nykterhetskommitténs regi studerade registreturen i Stockholmssystemet att se efter vad systemet hade för anteckningar om mig. Jag har aldrig sökt motbok och aldrig varit tagen av polisen för fylleri. Jag hittade verkligen mitt kort i registret. Där fanns en röd stämpel, följd av ett utropstecken: »Obs! Stadsfullmäktig!» Det var år 1946 eller 1947 och var nu *en* ovederhäftig upplysning, ty jag hade fallit ur stadsfullmäktige redan 1935.

Man har sålunda på detta sätt gjort tilldelningen beroende av den sociala positionen, vilket medfört, att i de breda folklagren möjligheten att avancera i tilldelning har haft en likartad betydelse — alla aspirationer är ju beroende på vilket utgångsläge man befinner sig i — som när det gäller att avancera från Stora korset av Nordstjärneorden till serafimerriddarnas grad.

Herr Bergvall sade i sitt anförande, att om man såg tillbaka, var spritintresset lika starkt vid seklets början som det är nu. Han anförde Strix och gjorde gällande, att det i det hänseendet inte har inträtt någon ändring. Jag skulle då vilja fråga herr Bergvall, om den läroverksungdom, som han och jag tillhörde strax före det första världskriget, inte på ett mycket markant sätt skilde sig från läroverksungdomen av i dag. Den tidens läroverksungdom fångades i mycket hög grad av de studerandes nykterhetsorganisation. Vid Uppsala universitet var vid den tidpunkten av dåva-

rande lilla studentkår inte mindre än 400 medlemmar i studenternas helnykterhetssällskap. Nu finns det i den mycket större studentkåren kanske 50 stycken aktiva medlemmar. Vid den tidpunkten fanns det icke i svenskt samhällsliv någon motsvarighet till vad som är en specifik svensk ungdomsföreteelse av i dag, nämligen röjargängen, som går från familj till familj och dricker ur familjernas sprittillgångar. Det fanns vid den tidpunkten inte heller en sådan systematisk inriktning i breda ungdomslager på förvärvet av »halvpannan» till lördagen, som är en punkt omkring vilken festen grupperas. Så nog har det skett förändringar i ogynnsam riktning på flera punkter, främst beträffande ungdomen, som ju är den rörligaste gruppen.

Detta är sålunda iakttagelser, som den medborgare, vilken observerar sina grannar, kan göra. Nykterhetskommittén har nu varit inriktad på att pröva huruvida dessa iakttagelser kan bekräftas genom det statistiska material, som kommittén bearbetat. Den mest intressanta delen av detta material är den jämförelse mellan Sverige och Finland, som herr Bergvall ett ögonblick var inne på. I mitt diagram här har den finska kurvan ett mycket jämnt förlopp. Den är avbruten vid 36 liter — diagrammet redovisar inte högre litertal för att kurvan inte skall bli för lång. Men eljest har kurvan samma form i slutet som i den redovisade förra delen. Det framgår av den att de vanligaste inköpsmängderna ligger i Finland mellan 5 och 18 liter per år.

Den röda kurvan på diagrammet redovisar förhållandena i Sverige. Där ser vi bestämda anhopningar omkring 12 liter, 24 liter och 36 liter per år. Köp av andra kvantiteter per år är relativt sällsynta. Det är alltså endast ett relativt fåtal av kunderna, som väljer något annat litertal.

Det har nu varit en av de stora tvissterna mellan nykterhetskommittén och systembolagen, hur man skall tolka dessa anhopningar på kurvan. Rent teoretiskt är två tolkningar lika möjliga. Man kan säga att det beror på motbokens utom-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ordentliga förtjänst; den hindrar större inköp. Men det är också möjligt att ge den förklaringen, som den allmänna iakttagelsen gör: att när nu folk har en viss ranson, så anser de att de inte bör låta den frysa inne eller, som man säger i andra landsändar, brinna inne.

Vilkendera tolkningen är nu den riktiga? Nykterhetskommittén har härvidlag använt ett matematiskt resonemang, som jag inte här skall gå närmare in på, men som är tämligen bindande. Det resonemanget säger, att det är otänkbart på grund av frekvenskurvans naturliga form, att denna anhopning exempelvis vid 36 liter om året skulle kunna bero på att de nuvarande bestämmelserna bromsar upp inköpen och hindrar dem att nå upp till vad de eljest skulle bli. Ett annat resonemang skulle nämligen förutsätta inköp av så enorma kvantiteter, att det är otänkbart att några kunder verkligen skulle vilja göra sådana inköp. Man kommer nämligen fram till att det skulle vara genomsnittligt normalt för treliterskunderna att köpa 100 liter om året, vilket naturligtvis är en alldeles orimlig kvantitet.

Bland de statistiker, som sysslat med nykterhetskommitténs betänkande, tror jag att anslutningen har varit starkast till denna del av nykterhetskommitténs bevisning. Det finns ett ytterligare skäl på den punkten. Det är den socialpsykologiska forskningen i Amerika. Den har har faktiskt inriktat sig på att undersöka hur folk beter sig, när de handlar under föreställningen att något är tillbörligt, att det är en norm. Den amerikanska undersökningen visar — det är en av Förenta staternas främste psykologer, Allport, som gjort undersökningen — att när folk handlar under intrycket av en sådan norm, hopar de sig regelbundet omkring normen. På precis samma sätt hopar sig de svenska systembolskunderna kring var och en sin tilldelningskvantitet. Denna samstämmighet mellan vissa allmänna psykologiska iakttagelser i Amerika och den företeelse, som vi kunnat konstatera här i Sverige, är ju ett ytterligare belägg för riktigheten av den folkliga iakttagelsen, att

det i själva verket finns en föreställning om att den kvantitet, som man fått sig tilldelad, den skall man också ta ut.

Jag har, herr talman, ansett det riktigt att denna debatt inte genomföres utan att nykterhetskommitténs analys av utvecklingen i Sverige, jämförd med utvecklingen i andra länder, och den kausalitetsuppfattning om motbokens verkningar, som framkommer ur denna analys i samklang med en bred folklig föreställning, också kan visas vara hållbar, inom de gränser en sådan statistisk analys nu kan vara det. Man kan faktiskt inte kräva mer av den vetenskapliga forskningen, vare sig på detta eller något annat område, än att den förebär en hypotes med egenskapen att förklara så många fakta som möjligt. Och jag tror att den rad av fakta, som jag här har presenterat, får en enhetlig förklaring genom antagandet att motbokssystemet har i stort sett sådana verkningar som den folkliga iakttagelsen i enskilda detaljer och under samtal man och man mellan har fixerat. Hypotesen visar sig ge en entydig förklaring till hela serien av säregna statistiska fakta på området. Jag tror att detta resultat är ganska vackert, och oavsett hur man ställer sig till det, anser jag att det är en förtjänst hos nykterhetskommittén att på detta sätt ha lyckats gå över från de allmänna resonemangen till den statistiska mätningens plan.

Självfallet kan dessa mätningar ytterligare kompletteras; jag är för min del liksom exempelvis herr Wahlund mycket intresserad av att en fortsatt forskning och analys på detta område äger rum. Naturligtvis har mätningarna blivit föremål för kritik, men utan att åtminstone för ögonblicket vilja trötta kammaren med en analys av den kritiken, skulle jag vilja säga att den icke har sådan bärkraft att den kan anses föra forskningen på området vidare.

Herr talman! Jag tror således att nykterhetskommittén gett goda grunder för sin bestämda uppfattning, att restriktionssystemet varit en faktor som stegrat alkoholkonsumtionen. Vi har till och med räknat ut hur stor stegringen varit,

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

på grundval av den differens som föreligger mellan Sverige å ena sidan och Storbritannien å andra sidan i fråga om själva den grundsedvänja som blir kvar när man spaltar bort inflytandet av pris och inkomst. På det sättet har vi kommit till det resultatet, naturligtvis med stora statistiska felmarginaler, att alkoholkonsumtionen i vårt land sannolikt i detta nu inte skulle ha varit fem liter per år och invånare, utan två liter, om vi under den period då restriktionssystemet tillämpats i landet hade underlåtit att införa den individuella kontrollen men vidtagit alla de övriga åtgärderna.

Uppenbart är att den, som nått övertygelsen att psykologiska faktorer medfört en stor stegring av konsumtionen, som ger de olika statistiska utslag jag här belyst, måste betrakta eliminerandet av den individuella kontrollen såsom en kvantitativt betydelsefullt åtgärd i syfte att skapa ökad folknykterhet i vårt land, detta i all synnerhet mot bakgrunden av den samväxling mellan bruk och missbruk som jag tidigare har berört.

Men detta innebär naturligtvis icke, att den svenska alkoholkonsumtionen plötsligt kan väntas sjunka från fem till två liter per invånare och år i samma ögonblick som den individuella kontrollen slopas. Nykterhetskommittén har ingalunda hängett sig åt någon sådan illusion. Inom fysiken gäller till exempel beträffande gravitationen, att utgångsläget plötsligt och utan besvär återinträder, om man undanröjer en kraft som man tillsatt, men i det sociala orsakssammanget är förhållandena mycket mera komplicerade. Nykterhetskommittén har varit fullkomligt medveten om att det bör kräva en avsevärd tid att komma tillbaka till utgångsläget, när stegringen av konsumtionen fått uppbyggas under 40 år. Vi väntar oss alltså inte något omedelbart paradisktillstånd, men vi räknar med att den ständiga uppskrivning av konsumtionen, som försiggått under 40 år, skall avbrytas och att vi skall få ett intervall med en konsumtionsnivå i horisontellt läge samt att en sänkning av konsumtionen så små-

ningom skall inträda, när de äldre generationerna efterträdes av yngre generationer, som inte lever under suggestionen om alkoholen såsom något märkvärdigt utan som inriktar sin strävan mot andra föremål än lördagarnas halvpanna.

Det är ett blygsamt resultat, mina damer och herrar, men man skall icke inbilla sig att vi över huvud taget kan på detta område konstruera någon maskin, som ger några revolutionerande resultat. Om nykterhetsrörelsen och sociala nydanare har fått lära sig någonting under allt reformarbete, är det att vara nöjda med blygsamma resultat och små successiva förbättringar. Och det är ingenting annat nykterhetskommittén hoppat, när den har föreslagit en avveckling av motbokssystemet.

Det alternativa perspektivet, nämligen att vi bibehåller motboken, att vi steg för steg pressar tillbaka den del av det svenska folket som icke har motbok, att vi får ett ökat antal kvinnor i motbokskretsen, är så skrämmande, att redan möjligheten att göra ett avbrott i den nuvarande utvecklingen borde vara en tillräcklig anledning för det svenska folket och riksdagen att överväga den nu föreslagna förändringen.

Låt mig sedan, herr talman, säga några ord om den omedelbara effekten av det ifrågasatta frisläppandet av spriten. När vi i nykterhetskommittén till en början diskuterade övergångssvårigheterna, rådde stor betänksamhet inom kommitten. Det var särskilt en av mina politiska meningsfränder, som sammantråde efter sammantråde övervägde olika anordningar, som man skulle kunna tänka sig för att mildra denna övergång. Men då sade vi oss: Om vi skulle se efter, hur det gått vid andra tillfällen, då ett samhälle har övergått från att ha stränga regler eller förbud mot alkoholförtäring till ett system med fri försäljning! Vi studerade ur denna synpunkt tre förbud och den hårda ransonering som Norge hade, när Quislingregimen föll. Vad blev resultatet? Jo, det visade sig att man exempelvis i Amerika över huvud taget icke, när förbudet upphäv-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

des, kunde avläsa någon som helst övergångsvåg. Förbudet hade tydligen haft en fördelaktig inverkan. Det hade mycket avsevärt pressat ned de statistiskt pålitligaste yttringarna av alkoholskadorna. När förbudet föll, började dessa stiga igen. Men det blev ingen plötslig första stegring utan en successiv sådan år för år. Denna nya möjlighet att dricka skapade med andra ord tydligen inte ett plötsligt hopp över till nya alkoholvanor hos sådana, som inte tidigare haft några sådana. Hela det knippe av vanor, som man hade på detta område, lämnades med andra ord relativt oberört av övergången.

Ännu mera karakteristiskt var det när man släppte förbudet i Finland. Eftersom man där hade en olaga hantering, som man ansåg det önskvärt att fort komma till rätta med, började man, samtidigt som förbudet släpptes, att sälja ett starkt och billigt brännvin »björnbrännvin». Hur verkade den åtgärden? Ja, den inverkade inte mera på fylleriet än att fylleriförseelserna i Finland följde konjunkturvågen nedåt år 1932. Det kan hända att den påverkade fylleriet, men i så liten utsträckning, att det statistiskt inte kan särhållas från andra faktorer, som påverkar fylleriet.

Hur gick det i Norge, när man den 1 februari 1946 gick direkt över från en ransonering, som innebar att man på ett år fick köpa mellan 5 och 6 liter sprit och vin på sitt kort, till fullkomligt fri försäljning med någon prisstegring, vilken dock knappast kompenserade den varubrist, som fanns på andra håll i det norska samhället vid den tidpunkten? Ja, man fick i Oslo under januari 1946 dubbla antalet fyllerifall mot vad som var normalt för Oslo före kriget. Man hade under det första året ytterligare en del besvär, men i januari 1947 var man nere i det normala igen även i Oslo. För Norge i dess helhet betydde denna övergång inte mera än att totalfylleriet under året gick upp med 7 procent i förhållande till förkrignivån. Även där var det således en förändring, som icke är större än att den höll sig inom en normal konjunktursvängnings nivå.

När den här mannen, som var så angelägen att få särskilda övergångsanordningar, fick se dessa resultat, släppte han tanken på några sådana. Det gjorde också nykterhetskommittén i sin helhet. Den har på denna punkt inte sagt annat än att det är skäl att nykterhetsnämnderna upprustas så, att de förete en viss beredskap med hänsyn till denna övergång.

Jag tror att dessa iakttagelser kommer att kunna verifieras också i Sverige. Vi har ju redan den största brännvinsförbrukningen per invånare i världen. Hur mycket skall vi egentligen kunna dricka mera? Jag tror att för den övervägande delen av det svenska folket gäller den psykologiska lagen om att man inte hoppar ur sitt vanemönster, även om en lag vid en viss tidpunkt blir ändrad, utan man håller sig i allmänhet inom detta vanemönster. Samhället kan med säkerhet bygga på denna grundläggande psykologiska lag, när det slopar motbokssystemet. Restriktionssystemet är ju ändå inte något slags korsett omkring den svenska samhällskroppen av den grundläggande innebörd för dess konstitution, att den, om vi slänger bort korsetten, faller ihop i en formlös hög. Vi kommer att vara ungefär som förut.

Jag tror således att särskilda övergångsanordningar på denna punkt icke är starkare motiverade med hänsyn till den erfarenhet man har från andra länder och till allmänna psykologiska lagar, och jag tror att det blir ännu mindre skäl att tveka inför denna övergång, om riksdagen följer den linje, som reservanterna här har föreslagit.

Kungl. Maj:t har i sitt förslag i fråga om denna övergång förutsatt, att den skall ske i ett slag den 1 oktober 1955. Men när man har ett ur denna synpunkt så ändamålsenligt instrument som det svenska restriktionssystemet med dess möjlighet att successivt överföra delar av kundkretsen, varför skulle vi då inte använda den möjligheten och låta systemet göra oss den sista tjänsten att beröva det svenska folket den stora dagen F?

Såsom en anmärkning mot vad herr

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Sundelin här sade, vill jag nämna, att i utskottets debatter var vi helt och hållet inriktade på, inte att få en extra övergång vid sidan av övergången den 1 oktober 1955 utan att för de kunder, som redan är inordnade i systembolagens kundkrets och som är skötsamma, göra en successiv övergång, och det betonas ytterligare i de formuleringar, som är valda i den avgivna reservationen.

Jag tror att den frihetspsykos, som finansministern fäster en viss vikt vid, inte kommer att uthärda denna spridning av övergången för den hittillsvarande kundkretsen under en längre tidrymd, utan spritmissbruket kommer då att begränsas och bli av mycket mindre format den 1 oktober 1955, då det tillkommer en del nya unga kunder och till äventyrs en del av de misskötsamma element inom systembolagens kundkrets, som man inte före den tidpunkten vågat anförtro fria inköp.

Jag kan således inte hjälpa att jag tycker, att det är i linje med tankegången att dra bort uppmärksamheten från en bestämd tidpunkt att på det här sättet successiv överföra den nuvarande kundkretsen under en längre tidrymd. Det är den enda form, i vilken man före den 1 oktober 1955 kan skapa anpassning till den ordning som därefter kommer att råda. Det gäller däremot inte alternativet att återinföra 4-literstilldelningen. Det är uppenbart, herr talman, att den, som under ett långvarigt kommittéarbete med statistikens hjälp försökt belysa de föreställningar, som härskat hos det svenska folket beträffande motbokens verkningar, och med ledning av denna statistik lyckats visa att restriktionssystemet icke har de förtjänster som man på vissa håll tillskriver det, utan tvärtom med mycket stor sannolikhet har medverkat till att stegra konsumtionen — något som en majoritet på tio kommittéledamöter av elva ansett — inte kan dela den pessimism, som herr Bergvall här givit uttryck åt. Han karakteriserade visserligen en grupp av människor riktigt, när han sade att de fattar sitt beslut i resignationens tecken,

men kommitténs majoritet har inte format sitt betänkande under denna känsla. Denna tankegång har inte heller kommit till uttryck hos den svenska nykterhetsrörelsen. Inom denna rörelse har man efter ingående debatter i dess ledande instanser och på dess särskilda riksdag med trehundra medlemmar för sin del beslutat att ge sin anslutning till kravet på den individuella kontrollens avskaffande. Efter att ha resonerat med många i dessa församlingar kan jag bekräfta att en mycket bred krets av dessa nykterhetsvänner motser riksdagens kommande beslut med lugn förtröstan. De ser däri bl. a. en ökad möjlighet att uppnå det syfte, som för både nykterhetskommittén och propositionen varit ett av målen, nämligen att få en så stor mängd personliga absolutister i det svenska samhället som möjligt.

Såsom en sista iakttagelse vill jag säga, att det inte finns någon tillförlitligare mätare av nykterhetstillståndet i sin helhet i ett land än totalkonsumtionen av spritdrycker. Antalet absolutister stiger ju, då konsumtionen sjunker, och på samma sätt ökar antalet missbrukare av olika grovhetsgrad, när konsumtionen stiger. Det behövs således inte något annat mått på nykterhetslägets förändringar än siffrorna beträffande spritkonsumtionen. När det gäller att bekämpa själva alkoholskadorna bör man alltså se till, inte att missbruket försvinner — det är en paroll, som inte kan ges något konkret innehåll, eftersom det inte finns någon separat metod att bekämpa missbruket — utan man måste se till, att samhället med de hjälpmedel, som står till dess förfogande, direkt inriktar sig på åtgärder i syfte att minska den totala spritkonsumtionen. Detta är ett resultat av nykterhetskommitténs undersökningar, och jag skulle tro att kommitténs majoritet — oavsett sin personliga ställning till alkoholförbrukningen — är ense på den punkten.

Med dessa utgångspunkter, herr talman, är det med lugn förtröstan som jag här tillstyrker bifall till särskilda utskottets förslag att avskaffa den individuella kontrollen.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! När det problemkomplex, som i dag föreligger till avgörande i riksdagen, kom hit till kammaren, hade ett ofantligt förberedelsearbete genomförts. Under många år hade nykterhetskommittén genom omfattande utredningar försökt belysa nykterhetstillståndets utveckling och nykterhetstillståndets läge här i vårt land. Alla vet ju att det var ett mycket ingående utredningsarbete och att problemen blev så grundligt genomlysta som aldrig förr här i landet när det gäller denna fråga och knappast i något annat land heller. Det har rått mycket delade meningar om det resultat, vartill kommittén kom, men det finns väl egentligen bara en åsikt om att utredningsarbetet var föredömligt och mycket genomlysande.

Det fanns enligt mitt sätt att se emellertid vissa luckor i de förslag, som hade kommit från kommittén, och jag fick Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla några särskilda kompletterande sakkunnigutredningar för att ge ytterligare belysning åt problemen. Jag kan bara med tillfredsställelse konstatera, hurusom folk från skilda håll beredvilligt ställde sig till förfogande och försummade för dem väsentliga uppgifter för att under en kort tid försöka nå fram till resultat inom sina områden. Och så kom hela materialet till finansdepartementet, där det bearbetades och gjordes till propositioner. Nu har särskilda utskottet gjort en granskning av hela detta material, och i dag ligger resultatet på kammarens bord.

Det har varit ett hängivet och skickligt arbete på alla de händer, som jag här har omnämnt, och jag måste med talmannens tillstånd uttala mitt tack till alla dem som gjort det möjligt att få fram detta material till ett avgörande här i riksdagen. Det har för mig varit en stor tillfredsställelse, att arbetet har kunnat fortgå på detta tillfredsställande sätt, när det nu genom tillfälligheternas spel blev

jag som fick ta det parlamentariska ansvaret för denna fråga.

Den åsikten har kommit fram under diskussionen även i denna kammare, att frågan ligger på kammarens bord för tidigt; den borde även ha underkastats en folkomröstning. Den saken har, som alla känner till, övervägts i det förberedande arbetet, och för min del förklarade jag, att vi borde avvakta vad remissmyndigheterna hade att säga om de framlagda förslagen, innan vi tog ståndpunkt till frågan om folkomröstning. Det är väl ändå på det sättet, att om det skall anordnas en folkomröstning, så skall det gälla en fråga, om vilken det råder verkligt delade meningar inom nationen. Det bör dessutom finnas organisatoriska uttryck för de olika ståndpunkterna, så att det är möjligt att genomföra den kampanj, som måste föregå en folkomröstning, om den över huvud taget skall ge något resultat. Men remissvaren gav ju till känna, att det icke föreligger någon sådan djupgående meningsskiljaktighet och att det inte fanns några organisationer, som ville ställa sig på det gamla systemets sida — det kan vi väl slå fast. Jag menade därför, att det i grund och botten saknades förutsättningar för att göra frågan till föremål för en folkomröstning.

Det har blivit nödvändigt, att nu skapa nya uttryck för det svenska samhällets nykterhetspolitik. Man kan säga, att vi nu står inför en milstolpe, att vi intar en ändrad ståndpunkt till dessa spörsmål. Man kan fråga varför. Ja, ett negativt svar ger sig väl självt på den frågan: Det är inte därför att det har inträffat någon märkbar förändring i nykterhetstillståndet i vårt land. Det har varken inträffat en hastig försämring eller en hastig förbättring. Nej, orsaken är väl, att vi har kommit underfund med att förändringarna har blivit alldeles för små. Det är klart, att om man ser tillbaka på det sista halvsekle — och det finns väl en och annan som kan göra det — så måste man, liksom herr Bergvall, konstatera att det har blivit en viss förbättring i nykterhetstillståndet. Alkoholbruket har blivit mera hyfsat, och de

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

yttre uttrycken för missbruket är kanske inte lika iögonenfallande som tidigare. Men samtidigt vet vi, att nykterhetstillståndet hos vårt svenska folk ingalunda är gott. Det är inte min mening att här försöka ge en skildring av detta, ty det känner vi alla så väl till. Vi vet, att alkoholbruket ligger bakom som orsak till de flesta brott, till de flesta skilsmässor och till de svårigheter barnavården har med skilsmässobarnen. Vi vet, hurusom alkoholbruket ned-sätter vår produktionsförmåga och försämrar effekten av vårt arbete, och vi vet vilken effekt alkoholbruket har på trafiksäkerheten. Man skulle lätt kunna fortsätta denna uppräkninng. Vi måste slå fast, att bakom största delen av den sociala misären i vårt land skymtar alkoholbruket. Det är ju ett faktum, som vi inte kommer förbi och som måste göra alkoholfrågan till en av våra viktigaste sociala frågor, en fråga som vi måste ägna ingående uppmärksamhet och på vars lösande vi måste vara beredda att offra krafter, även om vi naturligtvis har klart för oss, att frågan inte kan lösas annat än genom en långsamt fortskridande förbättring.

Vi har haft ett intensivt nykterhetsarbete under det sista halvsekle. Vi har gjort stora samhällseliga insatser för att få en förbättring till stånd, och vi måste konstatera att resultatet har varit mycket litet. Vi kan fråga: Varför har det inte blivit bättre? Ja, det kan ges många svar på den frågan. Man kan naturligtvis filosofera hit och dit, men den mening man har kan man ju inte på något sätt vetenskapligt styrka. Men för mig har det med åren blivit på det sättet att jag icke har kunnat komma förbi att det i den mänskliga naturen finns ett djupt rotat behov att komma bort från den trista vardagen och den hårda verkligheten, och för de allra flesta människor är alkoholbruket ett medel att undfly det gråa och det hårda. Därför värdesattes alkoholbruket högt av majoriteten av alla dem som är tongivande för åsiktsbildningen inom det svenska folket. Ett par gånger har man här i dag ställt den gamla frågan: »Skall jag

laga vara på min broder?» Här är verkligen ett område där de flesta människor ständigt ställs inför den frågan. Men man vill icke avstå från den förgyllning av verkligheten, som alkoholbruket innebär, för att därigenom rädda medmänniskor, och man tänker inte alltid på att faran lurar på oss alla. Jag minns att jag i nykterhetsvårdskommitténs betänkande för några år sedan såg en uppgift att t. ex. här i Stockholm var åttonde manlig medborgare riskerar att få nykterhetsanmärkning. Sådant kan drabba oss litet till mans.

Jag skulle tro att vi här har den djupast liggande orsaken till att våra ansträngningar att komma till rätta med alkoholfrågan har givit så litet resultat.

Om man tänker som jag, så måste man finna det ganska verklighetsfrämmande när herr Elowsson, som inte nu vill ta bort molbokssystemet, tänker sig en ny form av nykterhetsarbete som skulle bestå i en långsam avvänjning av det svenska folket genom sänkning av alkoholhalten i rusdryckerna och genom minskning av tilldelningen. Och så tilllägger han: »Härigenom skulle såväl sed som personliga vanor förhållandevis lätt anpassa sig till den ändrade tilldelningen.» Nej, herr Elowsson, den anpassningen av sed och personliga vanor vinner man icke på det sättet. Tvärtom har erfarenheten under det senaste halvsekle visat oss att det icke går att lagstifta bort vare sig alkoholbruk eller alkoholmissbruk. Totalförbud har försökts i många länder, och det har misslyckats. I vårt land har vi haft ett unikt ransonerings-system för spritdrycker. Jag kan icke säga annat än att det har misslyckats. Jag tillhör visserligen inte dem som påstår att detta system har försämrat nykterhetstillståndet. Jag är inte alldeles säker på att inte detta system i början av sin tillvaro kanske tvärtom medförde en förbättring, men även på den punkten finns det skepsis i mitt sinne. Vad man emellertid inte kan komma ifrån, herr Bergvall, när man har sett alla dessa utredningar och fördomsfritt har granskat dem såsom jag har gjort, eftersom jag inte haft några förutfattade meningar i

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

denna sak, är att numera fördelarna av det nuvarande motbokssystemet är så små och även nackdelarna är så små, att systemet betyder så litet på både gott och ont för hela nykterhetsfrågan, att man nästan utan tvekan kan se bort ifrån det. Jag vill inte bestrida att det finns fall, kanske många fall, där detta system har varit och kanske ännu är till nytta för enskilda människor. Jag tror också att det förekommer många fall där det är till skada för enskilda människor. Men jag kan inte komma ifrån den uppfattningen att systemet i det stora hela nu gör varken från eller till. Och om jag kommer till det resultatet, då ter det sig väl som något av en meningslöshet att upprätthålla denna stora administrativa apparat och allt det krångel som ändå är förenat med detta system.

Jag menar därför att alla förnufts-skäl talar för att vi avskaffar systemet. Men jag vill med all styrka understryka att jag icke har den meningen att man genom borttagandet av systemet skapar en förbättring av nykterhetstillståndet. Inte ens på längre sikt tror jag att detta blir fallet. Om en förbättring skall kunna skapas, måste man tillgripa andra medel, inte bara ta bort systemet. Men eftersom systemet inte har några märkbara verkningar bör man inte bibehålla — jag säger det ännu en gång — en sådan administrativ apparat, ty det måste i alla fall finnas skäl för att ha kvar någonting sådant..

Nej, behovet att skapa ett bättre nykterhetstillstånd kvarstår, och det anmäler sig med större styrka i samma mån som man river bort dessa illusionernas slöjor, vilka man hittills har dolt sig bakom, när man kanske ändå trots att detta system haft någon betydelse för ett förbättrat nykterhetstillstånd. Det är klart att man då står inför frågan: Vad skall vi göra, var går vägen framåt? Jag svarar: Tyvärr får vi göra klart för oss, att det inte finns några genvägar eller några möjligheter att snabbt komma fram till ett förbättrat läge. Vad som nu återstår, sedan man fått klart för sig att man inte lagstiftar bort seder och bruk, som omfattas av den överväldi-

gande majoriteten av folket, det är den gamla linjen, den urgamla kulturkampen: ett ihärdigt uppfostringsarbete, ett oförtrutet påverkande av människorna för att ändra deras åsikter och deras vanor. Det måste genom uppfostran skapas möjligheter för människorna att värdigare uthärda den grå vardagen och den hårda verkligheten. Det viktigaste i det beslut, som vi nu här går att fatta, är att vi är på det klara med att vi måste inrikta samhällets krafter på att få till stånd en förstärkt upplysningsverksamhet i alkoholfrågan. Men det är inte någon lätt sak, och det är inte heller någon sak, i vilken man kan nå resultat i brådsket. Det kan ta sekler, innan det blir ett tillstånd som vi i våra dagar skulle vilja betrakta såsom tillfredsställande.

När man griper sig an med uppfostringsuppgifter i samhället och då, såsom naturligt är, främst riktar sig till ungdomen, som är lättast att påverka, brukar man säga: Här måste hem och skola gå hand i hand för att gemensamt nå ett resultat. Tyvärr är den parollen inte så självklar i detta sammanhang. Det är väl tvärtom så att de flesta hem inte är ägnade — det är ett hårt ord — att ta någon verksam del i detta uppfostringsarbete. Det finns ju i detta land en oerhörd massa hem, i vilka det är fullständigt naturligt att barnen skall bruka sprit, när de kommer till vuxen ålder. Detta är någonting så självklart, någonting så socialt naturligt, att där icke kan finnas någon jordmån för en nykterhetsuppfostran. Men även i sådana hem, där man har en annan känsla för barnens verkliga välfärd, blir ju ofta skillnaden mellan liv och lära så iögonfallande för de unga, att hemmets inverkan inte blir effektiv. Därför måste vi här försöka att supplera det arbete, som vi ålägger samhällets uppfostringsapparat, med någonting annat. Det räcker inte med att vi nu, såsom vi tänker göra här, inriktar hela vårt undervisningsväsen från högskola ned till folkskola och över till det frivilliga folkbildningsarbetet med uppgifter att handha en alkoholupplysning. Det måste kom-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ma ett stöd, och det stödet kan vi icke få på något annat ställe än hos nykterhetsrörelsen och andra ideella rörelser, som vill arbeta för ett förbättrat nykterhetstillstånd, samt också hos alla de många hundratusen, som kanske i alla fall skulle vilja vara med och göra en insats. Det viktigaste blir därför att vi ropar in alla frivilliga krafter i arbetet på att skapa ökad förståelse för faran av alkoholbruk och alkoholmissbruk, ropar in dem i arbetet på att skapa nykterhetsbefrämjande miljöer, vilket icke är det minst viktiga.

Men man bör inte se bort ifrån att samhället kan utöva en uppfostrargärning i detta avseende även på annat sätt, nämligen genom den uppfostrande och vanebildande verkan som en alkohol-lagstiftning kan ha. Man bör naturligtvis inte överdriva verkan härav, men man bör inte heller försmå detta medel. Det är ju i främsta rummet beträffande den offentliga spritserveringen som vi har en ingående lagstiftning, och det är i restaurangerna som en icke så ringa vanebildning sker beträffande alkoholbruket. Därför är det viktigt att man här anlitar lagstiftningen för den inriktning av vanorna till det bättre som är möjlig att nå. Man får inte vika undan därför att det finns olika små skikt, som uttalar sitt missnöje över de ingrepp som man gör här. Huvudsaken är att man kan stödja sig på principer, som allmänt godtas, och att man kan göra reglerna tillräckligt enkla att tillämpa och tillräckligt svåra att kringgå.

I det föreliggande lagstiftningsförslaget innefattas många regler med denna innebörd. Jag skall inte redogöra för dem. Många har kommit från den gamla lagstiftningen, och åtskilliga nya har kommit till. Jag skall bara tillåta mig att kommentera ett par, beträffande vilka det råder delade meningar.

Det har gått ut en paroll att arbetsdagen skall göras spritfri. Det är klart att den parollen är för pretentiös, ty det har ju aldrig varit tal om detta, utan det har varit tal om att man skall göra restaurangerna spritfria under arbetsdagen. Men det är viktigt det också. Denna pa-

roll har vunnit allmän anslutning, och även utskottet har uttalat sig sympatiskt därom, men så finner man genast så många argument för att visa att det hela är varken nyttigt eller möjligt. Jag hörde utskottets ärade ordförande ange ett skäl här i förmiddags. Han sade: »Man kan ju köpa sprit i systembutikerna klockan 9 — varför skall man då inte få sprit på restaurangerna förrän klockan 16?» Herr Sandler är ju en stor analytisk begåvning med starkt sinne för logik. Jag tror inte han själv kan finna någon logik i att man skulle låta spritserveringen börja på restaurangerna klockan 12 i stället för klockan 16, därför att systembolagsbutikerna öppnar klockan 9.

Det har också från utskottets sida sagts att denna paroll saknar stöd i den allmänna uppfattningen. Är detta nu så alldeles säkert? Jag tror inte det. Jag tror att utskottet nog i viss mån har förväxlat sin egen uppfattning med den allmänna uppfattningen, och det är ju en mänsklig svaghet. Jag respekterar i mycket hög grad den synpunkt, som jag har hört framföras, att man inte skall genomföra en lagstiftning, om det finns en stark allmän opinion emot den. Jag betvivlar att det finns en stark allmän opinion emot denna lagstiftning. Jag har visserligen sett oerhörda uttryck för opinionsbildningen både i pressen och på möten, men jag tycker liksom inte att det går ihop. Man säger: Vad nyttar det till att människor inte skall få sprit på restauranger», de kan ju dricka på kontoren, innan de går att äta, de kan dricka i portarna, de kan gå in på toaletterna.» Kom ihåg att detta gäller icke mannen på gatan, det gäller icke arbetare och lägre tjänstemän eller den stora massan av det svenska folket! Det gäller folk i affärsvärlden, folk som kanske har offentlig representation, som det kallas. Det gäller kanske också en och annan lantbo som kommer till staden. Men det är i stort sett mycket begränsade kretsar det gäller. Herr Wahlund sade dessutom att det är ytterst få människor som förtär sprit till lunch. Är det inte förskräckligt att pådyvla dessa begränsade kretsar ett sådant rått levnads-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

sätt som man här gör, då man påstår att de till varje pris måste försöka skaffa sig sprit innan de går att äta lunch?

Vi måste ha helt andra regler för utskänkning av sprit än för utminuterung. Jag upprepar: Här gäller detta faktum att restaurangvanorna lätt smitars av sig på folks vanor i allmänhet. Jag kan inte för min del inse att man inte skulle kunna genomföra denna mycket förnuftiga åtgärd enligt parollen att man inte skall dricka sprit under arbetsdagen. Då skulle man bibehålla sin arbetsförmåga opåverkad av alkoholets dövände gift. Detta kan kringgås på restauranger, säger man. Ja, det kan det kanske, men det där systemet tillämpas ju i andra länder med framgång. Jag förstår inte, varför inte vi skulle kunna få samma disciplin på våra restauranger som man kan ha i både England och Norge. Jag kan för min del inte finna de skäl övertygande som från utskottets sida har anförts på denna punkt.

Det finns i de framlagda förslagen en tendens som har samma principiella innebörd. Man skall med olika slag av regler försöka att vrida över konsumtionen från alkoholstarkare till alkoholsvagare drycker. Detta har godtagits av alla. Då har man anmärkt på ett av förslagen i propositionen, i det man sagt att reglerna om starköl är ologiska. Det föreslås att vid utskänkningen skall starkölet följa spriten. Då säger man: På det sättet motverkas ju den nyttiga övergång från sprit till öl som vi väl ändå skulle önska.

Det verkar, som om det var en viss brist i logiken här, men låt oss komma ihåg en sak! Det är mer än 30 år sedan riksdagen beslöt att det icke skulle få finnas starköl i vårt land. Under hela denna tid saknade svenska folket i stort sett erfarenhet av starköl — jag ser då bort ifrån ett par hundratusen liter, som säljes genom apoteken, ty det är ju en förhållandevis ringa kvantitet.

Vad vet vi om det svenska folkets attityd gentemot starkölet, när man nu på nytt vill sätta det i folkets händer? Den risken kan uppstå att folk övergår från pilsner till starköl, alltså från en sva-

gare till en starkare dryck. Däröfver vet vi inte mycket, och därför har också den kungl. propositionen på denna punkt velat inta en försiktig hållning, som naturligtvis i det långa loppet inte skall vara det sista ordet.

Jag är mycket tacksam att utskottet här i allt väsentligt har följt propositionen. Det är bara en avvikelse, som jag inte kan underlåta att göra anmärkning emot, och det är att starköl skall få serveras inte bara på spritrestauranger utan även på »välskötta vinrestauranger». Jag har i och för sig ingenting emot detta i sak men däremot i form. Kammarens ledamöter märker väl att här kommer in en värdesättning, då det talas om »välskötta» vinrestauranger. Är inte alla vinrestauranger välskötta? De som inte är välskötta får ju inte finnas till. De får sina rättigheter indragna. Så menar inte utskottet. Det menar att vinrestaurangerna skall graderas. Myndigheterna skall alltså avgöra vilka av de välskötta vinrestaurangerna som är så välskötta, att de får servera starköl. Det kommer att finnas rum för godtycke och ge anledning till mycket missnöje. Jag anser att det inte är nödvändigt att under en övergångstid sätta myndigheterna i dessa svårigheter.

Det har ändå i det gångna halvseklets nykterhetspolitik funnits en linje, som kan sägas ha varit bärkraftig, nämligen principen om det privata vinstintressets avkoppling från alkoholhanteringen. Nu står vi här inför ett beslut som, om utskottets förslag bifalles, kommer att leda till att systembolagsorganisationen i stor utsträckning krympes. Ett tusental anställda får lämna sina befattningar. Det framgår av förslagen att det skall göras vad som göras kan för att ge dem nytt arbete, och där det inte är möjligt skall man se till att de får kompensations på annat sätt.

Låt mig fråga: Hur skulle det ha gått för oss i dag, vilken opinionsstorm skulle vi på detta område inte ha fått möta, om utminuterungen av sprit hade skötts av privata företag, där företagare och anställda hade förenat sig om att skapa ett hårt motstånd mot varje inskränk-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ning av rörelsen? Det hade säkert blivit oerhört svårt att genomföra en sådan. Detta förstår vi om vi ser på restaurangsidans inställning — när det gäller systembolagen har det icke varit något knorr. Både ifrån företagens och personalens sida har där visats förståelse inför vad som här föreslås skall ske. På restaurangsidan däremot ser vi huru- som både restauratörerna och deras anställda, var för sig och ibland förenade, reser våldsamt motstånd emot olika ting som här föreslås. Eftersom jag nyss var inne på frågan om den ändrade tiden för spritutskänkningens början, kl. 16, kan jag inte underlåta att ta upp även denna sak. Därvid har det här- daste motståndet kommit just från dem, som för sin vinst eller utkomst på ett eller annat sätt är beroende av restaurangnäringen. Det måste ju sägas vara något oroväckande, när, som här har skett, den fackliga organisationen på området säger: »Genom denna åtgärd kommer 9 000 personer att bli arbetslösa i restaurangfacket, och på grund därav bör inte denna nykterhetsfrämjande åtgärd vidtas. Människorna skall bibehållas vid sitt arbete.»

Nu är det väl ingen som tror på att detta förslag om sprit först kl. 16 skulle få sådana stora konsekvenser ut sysselsättningssynpunkt. Men låt oss ponera att det var sant. Det skulle ju betyda att en förfärlig massa människor, vilka brukar ta en snaps till lunch, nu, när de inte längre får snapsen, helt enkelt skulle låta bli att äta lunch. Vi lever ju i kalorijaktens dagar, och människor äter inte i onödan. Men man måste äta för att få dricka, som alla känner till. Kanske en stor mängd människor lät bli att äta lunch ute och i stället åt den hemma och tog snapsen hemma.

Oavsett detta får man väl säga, att om det blev så mycket mindre supet på restaurangerna, att 9 000 servitörer och servitriser icke längre var erforderliga, då blev det en kraftig förbättring av nykterhetstillståndet; ty vi skall inte glömma att det är utskänkingen på restaurangerna som ger det stora materialet till fylleristatistiken. Oordningen ge-

nom sprit har ju till alldeles övervägande del sin orsak i restaurangsupandet. Men en sådan åtgärd som den nyss nämnda skulle man alltså inte kunna vidtaga, därför att det är ett intrång i näringsidkarnas och personalens rättigheter att behålla sitt arbete. Det skulle väl vara en tröstlös utveckling samhället skulle befinna sig i, om vi undan för undan av hänsyn till sysselsättningen i alkoholanteringen skulle förhindras att vidtaga nykterhetsbefrämjande åtgärder. Det som här förekommit måste ju med mycket stor styrka understryka behovet av att vi fortsätter på den inslagna vägen och låter allt större delar av alkoholanteringen befrias från enskilt vinstintresse, ty det är, såvitt jag förstår, den enda möjlighet som finns för samhället att bevara fria händer för att föra den politik som behövs för nykterhetens befrämjande och göra nykterhetslagstiftningen som en uppfostrande kraft så effektiv som möjligt.

Riksdagen slår nu utan tvivel inför ett beslut som i olika avseenden har stor räckvidd. För min egen del är jag faktiskt inte så ängslig för verkan på längre sikt av motbokssystemets avskaffande. Jag tror att efter en övergångstid kommer allt att ungefär återgå till det vanliga; det kommer inte att bli bättre, det kommer inte heller att bli särskilt mycket sämre, det kommer i varje fall att bli behövt för samhället och för alla intresserade krafter att arbeta för en förbättring.

Däremot är det faktiskt så, herr Englund, att jag är litet orolig för frihetspsykosen. Herr Englund är ju på detta område en synnerligen lärd man, och han menar att individerna inte så lätt hoppar ifrån sina vanemönster. Men min erfarenhet säger tvärtom, att människor har lätt att hoppa ifrån sina vanemönster. Jag har faktiskt sett huru som i sin vanliga miljö mycket skötsamma och nyktra människor, om de helt oförhappandes befinner sig utanför den miljön, t. ex. långt ute i skogen i ett jaktsällskap, kan umgås med sprit på ett sätt som det inte skulle falla dem in att göra därhemma. Och vi läser ganska ofta om folk

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

från landsbygden, som med späckad plånbok kommer till staden Stockholm. De har gott om pengar och är ofta rangerade personer med stort socialt anseende i sin hemtrakt. Men en vacker dag läser vi i tidningarna hur de dukat under för storstadens frestelser på det mest uppseendeväckande sätt. Det finns en frihetspsykos, herr Englund. När människorna känner sig tillfälligt eller mera permanent befriade från de fjättrar som den vanliga miljön pålägger dem, firar de friheten, och jag har blivit alldeles övertygad om att när vi släpper motbokssystemet, kommer många svenskar att fira friheten.

Herr Englund har här ingående talat om de undersökningar och överväganden som i detta avseende skett i nykterhetskommittén, och han sade, att man inte hade kunnat finna några sådana verkningar på andra ställen. Det har emellertid arbetat en annan kommitté, vars sakkunskap på detta område jag inte vill underkänna och som i fråga om vetenskaplig kapacitet gott kan mäta sig med nykterhetskommittén. Den här andra kommittén kom till andra resultat än nykterhetskommittén, och särskilt beträffande både Norge och Finland konstaterade man klart att det där vid övergången blev en våg av ökad spritkonsumtion. Jag tror därför att vi får vara beredda på att det kommer att bli så här också.

Det är klart, att om man har den uppfattningen, kretsar gärna ens tankar kring frågan, om det skulle vara möjligt att göra denna övergång mindre hård, att minska vågen av firande. I regeringen kom vi överens om att föreslå riksdagen att ta bort kristidsbegränsningen i fråga om motbokstilldelningen, d. v. s. att man skulle återinföra den fjärde litern. Det innebär alltså att man skulle bibehålla systemet oförändrat, bara med den skillnaden att tilldelningen i någon mån förändrades.

Vad menade vi skulle vara att vinna med det? Kanhända vår tankegång var felaktig, men vi resonerade på följande sätt: Det har nu nyligen genomförts en kraftig skärpning av spritbeskattningen.

Många människor säges vara så förargade över de höga spritpriserna, att de bestämt sig för att under en tid framåt inte köpa ut lika mycket sprit som tidigare. Vi menade, att det då inte skulle vara så stor risk att låta dem få fyra liter, ty många människor skulle vara så förargade över de höga spritpriserna, att de inte köpte ut hela den kvantiteten. Då skulle man, resonerade vi, vänja dem vid att ha sprit på motboken, som de inte behövde ta ut.

Nu säger man från utskottets sida, att det kunde verka tvärtom, nämligen på det sättet att många människor skulle begagna denna möjlighet att få köpa fyra liter, och då skulle vi vänja dem vid en högre konsumtion. Jag vill för min del inte förneka, att även sådana exempel kan anföras. Jag kan uppriktigt sagt inte säga, vilken grupp som är störst. Jag förstår mycket väl, att det kan vara delade meningar om denna sak, och därför skall jag heller inte uppta någon polemik mot utskottet på denna punkt.

Däremot måste jag säga, att jag är ganska förskräckt beträffande den reservation om övergången, som herr Englund så varmt talade för. Den reservationen innebär ju, att det skulle skrivas in i lagen en bestämmelse, att från den 1 juli i år skulle systembolagen ha rätt att åt skötsamma motboksinnehavare ge obegränsad inköpsrätt. Hur skulle nu systembolagen använda den rätten? Skall de böja sig för en opinion, som säkerligen kommer att få uttryck i tidningspressen, att nu skall de skötsamma ha obegränsad tilldelning? Vilka är för övrigt att anse som de skötsamma? Det måste väl vara de som inte har någon prick på sig i nykterhetshänseende, d. v. s. 90 procent av motboksinnehavarna. Vad innebär det, om bestämmelsen skulle få denna verkan? Jo, då skulle vi nu till sommaren få en våg av frihetspsykos, som omfattade de 90 procenten motboksinnehavare. Innan den vågen hade hunnit domna av, skulle vi den 1 oktober 1955 få en ny våg för ungdomar, kvinnor och sådana som tidigare prickats i nykterhetshänseende. Det kan väl inte bestridas, att detta skul-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

le komma att förlänga övergångssvårigheterna. Jag kan inte förstå, att detta skulle vara en klok åtgärd, även om det vore så, vilket vi inte vet, som herr Englund här antytt, att man på det sättet skulle kunna göra vågkammen lägre. I varje fall betyder det att svårigheterna skulle utsträckas under en mycket lång tidpunkt.

Men, säger kanske någon, det skall väl bara vara de verkligt skötsamma, som skall få denna ökade tilldelning. Vilka är då att anse såsom verkligt skötsamma? Det skulle systembolagens styrelser avgöra. Så får den ene motboksinnehavaren ökad tilldelning och den andre icke. Denne andre skriver då en insändare i en tidning. Så får den tredje och icke den fjärde, och den fjärde skriver också en insändare i en tidning. Tidningen i sin tur frågar: Vilka principer tillämpar man egentligen i systembolagen? Och så är diskussionen i gång, och den diskussionen kommer att pågå ända till den 1 oktober 1955. Man eldar på så sätt upp under ångpannan och skapar ett intresse utan gräns för dessa frågor, vilket väl inte kan vara en lycklig utveckling det heller. Jag skulle därför för min del vilja säga, att jag hoppas verkligen att första kammaren inte faller för frestelsen att införa en dylik övergångsbestämmelse.

Men även om man följer utskottet och alltså försöker undvika denna påspädning, måste jag för min del säga, att naturligtvis blir det svårigheter. Frågan är då, om vi skall göra något för att mildra övergångssvårigheterna. I Kungl. Maj:ts förslag ingår, att vi skall ha en upplysningsverksamhet, som kostar mycket pengar, för att försöka få folk att ta sitt ansvar, i avsikt att vi på den vägen skall söka dämpa svårigheterna. Det är uppenbart att detta är en fråga, som har mer än en sida. Den har mycket grundligt övervägts, innan förslaget lades fram, ty det kan — det medger jag — vara en sak på ont likaväl som på gott. Den kommitté som har utrett frågan kom till det resultatet, att det nog ändå var klokast att göra något. Regeringen vill inte ta på sitt ansvar att inte göra

något. Det är väl också väldigt svårt att säga, att vi vet inte hur det kan gå, men vi tar på vårt ansvar att man inte gör det som kan göras.

Det finns en reservation om avslag på all upplysningsverksamhet, vilket jag tycker skulle vara onaturligt. Det finns också förslag om att kostnaderna skulle begränsas till i stort sett en tredjedel av vad regeringen föreslagit. Jag skulle för min del vilja vädja till kammaren att inte låta sparsamheten här överväga — det är så sällan som jag riktar en sådan maning till kammaren.

Det är väl ändå bättre att man nu får göra allvarliga försök att få förståndiga och kloka människor som planlägger denna verksamhet och söker komma fram till det som är klokast och bäst. Kan man komma fram till att detta kan ske med mindre medel än vad den av Kungl. Maj:et föreslagna ramen medger, är det bara bra. Inte skall vi från regeringens sida propa på att alla pengar som ställes till förfogande skall användas i onödan. Men det är väl ändå bäst att det finns litet fria händer för att man skall kunna göra det som efter moget övervägande befinnes vara det bästa.

När Sveriges riksdag i dag står inför ett beslut i denna fråga, kan detta helt naturligt icke träffas i någon känsla av triumf över att vi nu har tagit ett långt steg framåt. Vi får nog fatta vårt beslut i en känsla av besvikelse, att vi har nått så svaga resultat under den tid som gått. Men låt oss göra det i den fasta försatsen, att vi nu skall ta nya tag och inte släppa greppet utan försöka arbeta oss fram till ett bättre nykterhetstillstånd. Jag tror att även om den grund, som vi nu, sedan illusionernas dimma i viss mån har skingrats, tvingas att stå på, är kargare, kommer den ändå att vara fastare, därför att den ligger verkligheten närmare. Det kanske ger en viss förhoppning om att vi skall kunna göra framsteg, även om dessa inte kommer på en gång utan först långsamt och steg för steg.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Herr talman! Jag har ett starkt behov av att till statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta ett tack, då han i långa stycken underströk de synpunkter som jag hade i det anförande, vilket jag höll här i förmiddags.

Jag fick också den mycket bestämda känslan, att finansministern har lagt fram denna proposition, därför att han varit nödd och tvungen till det. De remissutlåtanden som kom över nykterhetskommitténs betänkande var sådana, att det inte var så lätt att avstå från att göra någonting. Därom är jag väl medveten. Men jag är också medveten om att finansministerns påstående, att man inte kan lagstifta sig fram i nykterhetsfrågan, inte håller streck.

Det framgår bland annat av att medan propositionen tar sikte på att släppa utminuterings spriten så gott som helt och hållet fri — de begränsningar som finns kvar gäller ju i huvudsak ungdomen — tillämpar man inte samma princip när det gäller utskänknings. Den söker man i stället kringgärda på olika sätt. Där anser man alltså att det går för sig att lagstifta.

Nu ligger det naturligtvis så till, att svårigheten att lagstifta på detta område hör samman med den reaktion, som människorna ute i landet visar gentemot de lagstiftningsåtgärder som vidtages. För egen del menar jag, att man skall inte bara här använda sig av upplysningsverksamhet, utan man skall också lagstifta. Men man skall låta denna lagstiftning åtföljas av en annan sorts upplysningsverksamhet än finansministern föreslagit, nämligen att göra klart för den stora allmänheten ute i landet varför man lagstiftar i denna fråga. Man bör försöka ge hela nykterhetspolitiken och hela tänkandet på detta område en helt annan inriktning, som tar sikte på de förändrade förhållandena i det moderna samhället, vilka utan varje tvivel tvingar oss — hur än utvecklingen kommer att bli under den närmaste framtiden — att ta upp nykterhetsspörsmålen till dryftande under de nya förutsättningar som föreligger.

De nya förutsättningar som förelig-

ger är ju framför allt att vi lever i ett samhälle, där folk har mera gott om pengar, samt att vi lever i ett mekaniserat samhälle. Båda dessa omständigheter är tillräckligt starka för att man skall få ta upp detta spörsmål till helt ny behandling. Nykterhetskommittén har ju egentligen bara följt de gamla linjerna, i den mån den följt några linjer alls, och man har gått efter dessa linjer endast i den riktningen, att man velat avskaffa motboken, men inte dragit upp några linjer i avsikt att försöka öka folknykterheten. På den punkten har man kapitulerat.

Jag vill inte påstå att finansministern också har kapitulerat — även om det ser ut som om han har gjort det — men man kanske kan säga att han har böjt sig inför den bittra nödvändigheten. Han hänvisar till remissinstanserna och har naturligtvis full rätt därtill. Men det förekommer ju ibland att man inte fäster sig så mycket vid remissinstanserna. Jag vill för övrigt i detta sammanhang fråga: Vilka är det som har formulerat uttalandena ute hos de olika myndigheterna? Ja, det är inte motboksvänner. Det är i allmänhet inte heller sådana som gjort personliga insatser för att skapa folknykterhet, utan det är personer som haft en tämligen flack mening om hela detta spörsmål. De har tagit intryck av de allmänna resonemangen, av den allmänna stämningen i landet etc., och så har det blivit på detta sätt. Jag vill hävda, att detta inte är ett tillräckligt underlag för Sveriges riksdag, när den i dag skall fatta ett så viktigt beslut som det föreliggande. Vi kan inte ta hänsyn till den mening, som kommit till uttryck i de remissyttranden, vilka inriktat sig på att vi skall få spriten fri. Det ansvaret är för tungt att bära, och det bör vi om möjligt komma ihåg.

Det sägs att restriktionssystemet inte gör någon skada — det säger förstås inte herr Englund. Nu säger finansministern, att det inte heller göra någon nytta och att det inte är någon mening med att betala 10 miljoner kronor för nöjet att ha det kvar. Ja, om saken låg till på det sättet, skulle jag självfallet inte ett ögon-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

blick tänka mig att vi skulle ha kvar systemet under någon längre tid.

Herr ENGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern åberopade en av sina egna kommittéer, som enligt hans mening besatt lika stor sakkunskap som nykterhetskommittén. Nu förhåller det sig emellertid så, att ordföranden i denna kommitté vid upprepade tillfällen avböjt att besitta någon sakkunskap i statistiska frågor. Denna kommittés argumentering lider också bitvis av metodiska fel, som jag inte tror att att nykterhetskommittén skulle ha gjort sig skyldig till. Trots det har man kommit till ungefär samma resultat som nykterhetskommittén i fråga om övergångstidens längd.

Sedan vill jag säga, att finansministern slår in öppna dörrar, när han ger belägg på att det finns folk, som har en frihetspsykos av något slag, livligt företrädd även under restriktionssystemet. Men herr finansminister: åstadkommer dessa nya omständigheter vid motbokens avskaffande sådana ändringar på den punkten, att det blir någon väsentlig skillnad? I det fallet kan man inte ge något svar annat än genom en statistisk analys, hur det förhållit sig i andra länder, och det är med stöd av en sådan statistisk analys som nykterhetskommittén funnit, att det icke är antagligt, att det kommer att bli så besvärligt i det här landet heller.

Slutligen vill jag beträffande övergången säga, att reservanterna ju förutsett, att det skulle bli en övergång av en grupp, som systembolagen har skyldighet att känna — den saken är reglerad genom en paragraf i försäljningsförordningen — och att övergången skulle ske successivt genom en objektiv regel, som herr finansministern och kontrollstyrelsen med säkerhet äro skickliga nog att utforma.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det sista herr Englund sade var ytterligt intressant. Han me-

nade att man med reservationsförslaget skulle ordna en övergång gruppvis enligt objektiva regler. Jag har ju från utskottet hört sägas, att man där gjort förtyvlade försök att finna objektiva regler för en sådan övergång. Men det har inte lyckats, och där fanns ju ändå en oerhörd sakkunskap presenterad. Hur skall då vi stackars människor i regeringen och kontrollstyrelsen rå med detta?

Sedan vill jag beträffande herr Englunds resonemang om frihetspsykosens framträdande i olika fall säga, att vi inte bör fördjupa oss så mycket i detta. Här står vi inför ett konkret läge, och det gäller att bedöma detta. Jag tror inte att jag bedömt det fel. Om nu ordföranden i den av mig åberopade kommittén har avböjt att besitta statistisk sakkunskap i sina resonemang med herr Englund, kanske det kan bero på att olika människor framträder med olika blygsamhet.

Så ett par ord till herr Elowsson i Kristianstad. Nej, herr Elowsson, jag har inte här uppträtt som biskop Brask. Jag har inte varit nödd och tvungen. Det har inte förekommit någon Gustav Vasa. Om jag icke hade varit övertygad om det riktiga i detta förslag, hade jag inte lagt fram det.

Fru CARLQVIST (s):

Herr talman! När nykterhetskommittén framlade sitt stora betänkande och man kunde börja ta del av det, var nog många med mig litet betänksamma inför tanken på motbokens avskaffande. Efter att ha tagit del av utredningen och under arbetet i särskilda utskottet har jag dock blivit mer och mer övertygad om att motboken spelat ut sin roll som nykterhetsbefrämjare.

Huvudpunkten i propositionen är ju att motboken skall avskaffas. Det kan tyckas att jag såsom kvinna kanske borde intaga en mera återhållsam ståndpunkt, i synnerhet som jag under 20 års tid deltagit i arbetet att ta vård om de olyckliga människor som har svårt att handskas med spriten; främst tänker

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

jag då på alla de hem där hustrun och barnen får lida oerhört. Men jag måste för min del säga, att man ofta glömmar, att motboken inte varit någon fullgod spärr mot missbruket utan långt därifrån. Den som velat skaffa sig sprit har många gånger kunnat göra det utan att själv inehålla motbok, och jag tror att statistiken över fylleriförseelser knappast ger belägg för att motboken varit ett hinder för spritmissbrukarna. Under dessa omständigheter förefaller det mig sundare och riktigare att nykterhetspolitiskt söka nya vägar: det positiva, upplysande och förebyggande arbetet. Sjukdomsytringar i förhållande till alkoholen lär man aldrig kunna komma ifrån, men ingenting säger att man når bättre resultat med ett bristfälligt ransoneringssystem än med uppbyggande, positiva åtgärder.

Den 1 oktober 1955 skall ransoneringen av spriten vara borta, men man får inte förbise att många svårigheter kan uppstå vid övergången. Då är det viktigt att de nykterhetspolitiska strävandena har fått en ny och positiv inriktning. Särskilt är man i detta sammanhang bekymrad för ungdomens allt mer tilltagande spritvanor.

Nu föreslås stora summor utgå till intensifierad undervisning och upplysning i alkoholfrågorna. Jag tror att man kan påverka ungdomens vanor i fråga om alkoholbruket genom att sprida kunskaper och upplysning. Jag har fäst mig vid ett uttalande av nykterhetskommittén, där det heter: »Särskilt i fråga om ungdomen synes en intensifierad upplysningsverksamhet vara nödvändig. I skolan och under värnpliktsutbildningen bör kunskaper i alkoholfrågan meddelas och även på andra sätt bör upplysning spridas.

Upplysningen skulle bli mera effektiv, om den — utom genom skolan — kunde nå medborgarna genom de stora organisationerna i samhället. Den insats, som nu göres genom samarbetskommittéer med nykterhetsrörelsen, är i och för sig aktningvärd men inte tillräcklig. Om man kunde få en aktiv medverkan från de stora organisationerna själva, skulle

upplysningsverksamheten otvivelaktigt få en ökad slagkraft.

När det gäller ungdomen intar idrottsrörelsen en särställning genom den livliga anslutningen till denna. Dess ansvar blir därigenom stort. Då alkoholförtäring är så uppenbart oförenlig med idrottens stil, borde det vara en naturlig uppgift för idrottsrörelsens ledning att här göra en insats. En sådan åtgärd skulle med säkerhet ha ett stort propagandavärde.»

Jag instämmer till fullo i detta uttalande, då jag anser att propagandan bör sättas in mest intensivt på ungdomen, om det skall lyckas att göra svenska folket till ett nyktrare folk.

För alla de olyckliga människor, som inte till något pris kan avstå från missbruket och som därför blir till skada både för sig själva och för andra, kommer vårdmöjligheter av helt annat slag än hittills att finnas. Stora summor kommer också att anvisas till nykterhetsvården, och de kommunala nykterhetsnämnderna får en stor och svår uppgift. Det är såvitt jag förstår mycket viktigt, att den nödvändiga upprustningen i fråga om upplysning och vård av alkoholskadade människor är klar, när spriten släppes fri.

Jag skulle kunna anföra ytterligare synpunkter, herr talman, men hela denna stora fråga har redan blivit belyst i en rad skickliga anföranden. Jag ber för min del att få instämma i utskottsordförandens yrkande om bifall till utskottets förslag.

Till sist vill jag bara ha sagt, att jag är övertygad om att vår ungdom — som till den alldeles övervägande delen ändå är en stilig ungdom — skall genom undervisning och upplysning bringas att förstå, att umgänget med spriten är något som man båda kan och bör avstå från.

Herr ELFVING (s):

Herr talman! Det jag har på hjärtat anknyter till de tankegångar, som låg bakom fru Carlqvists anförande, men innan jag går in därpå vill jag göra några allmänna reflexioner.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

I allt vårt sysslande med framtiden är vi människor dömda till begränsningen att veta endels och profetera endels. Den 9 maj 1917 skrev dåvarande ledamoten av riksdagen Erik Palmstierna i sin dagbok: »Nykterhetsreformen är till all lycka klarad. Det blir intressentgrupperna, vilka förlora därpå — jag menar såväl yrkesnykteristerna som rusdryckskapitalet — men tusentals familjer, vilka lida av alkoholförbannelsen, erfara lättnad, och de skola helt visst hälsa beslutet med glädje.»

Det är möjligt att det nu, 37 år senare, sitter andra dagboksskrivare i detta hus och lika säkert, för att inte säga tvärsäkert, bedömer vad som nu skall ske. För min del har jag svårt att dela vare sig de djupa farhågor, som min aktade partivän herr Elowsson i Kristianstad gjort sig till tolk för, eller den trosvissa entusiasm, som min lärde granne på andra sidan, herr Englund, hade så svårt att hålla tillbaka.

Brattssystemet skapade inte nya himlar och en ny jord, och jag har en känsla av att både yrkesnykterister och rusdryckskapital — för att nu använda herr Palmstiernas en smula lättvindiga vokabulär — klarat sig tämligen väl; rusdryckskapitalet har uppenbarligen klarat sig rent av glänsande, fastän det numera i främsta rummet representeras av samhället och ölintressenterna. De tusentals familjerna, som lider under alkoholförbannelsen, har vi däremot kvar, och medan måttliga och lojala alkoholförbrukare begär Brattssystemets avskaffande som en gård åt friheten, är det, om jag har förstått herr Englund rätt, hans mening att systemet skall bort under precis samma slags motivering som herr Palmstierna 1917 ville införa det med. Jag hör till dem som vill skicka med en brasklapp: systemet har tjänat ut och måste försvinna. Det nya som kommer i stället innebär en chans men inte mer, och det beror på oss alla vad som följer — ökad folknykterhet, eller kanske man försiktigtvis skall säga icke försämrad folknykterhet, eller någonting som liknar de olycksprofetior vi hört tidigare i dag.

Med denna utgångspunkt — ett erkännande av nödvändigheten att röja upp med det söndermurkande systemet och riktigheten att i dess ställe sätta fri inköpsrätt — faller det sig naturligt att fullt ut acceptera huvudprincipen i Kungl. Maj:ts förslag, som finansministern har tolkat ungefär så, att den gamla kontrollen måste ersättas av en rad olika medel i syfte att neutralisera och minska skadeverkningarna i samhället av alkoholmissbruket. Jag tror att man i trygg förlitan på att ha stöd i verkligheten i stället för »alkoholmissbruket» kan säga »alkoholbruket».

Som särskilda utskottets ordförande tidigare i dag har framhållit, utgör de nio propositionerna ett sammanhängande helt. Detta komplex är visserligen icke odelbart, och dess innehåll är inte på något vis sakrosankt. Utskottet har också för sin del företagit åtskilliga ändringar i förslagen, men man kan inte utan våda plocka bort väsentliga ting utan att sätta någonting annat i stället. Till de väsentliga tingen räknar jag då inte övergångsbestämmelser eller propagandakampanjer i samband med själva systemskiftet, hur viktiga de än kan vara. Det vore inom parentes sagt orimligt, om vi gjorde sådana efemära frågor till huvudsak i debatten och låte dem skymma undan de stora sammanhangen.

Däremot är det i hög grad väsentligt, att propositionerna vid sidan av en upp- rustad nykterhetsvård och ett icke ringa handtag åt vår spirande alkoholforskning ställer åtgärder för att utveckla upplysning och undervisning i alkoholfrågan och strävanden att göra ungdomsorganisationerna bättre i stånd att utkämpa sin ojämna kamp med det industrialiserade nöjeslivet, som i så hög grad är inpyrt med alkohol och som nu, när spriten släpps loss, säkerligen blir det i ännu högre grad än förut.

De förslag, som göres i propositionen nr 156 om sådant stöd har inte sin utslutande motivering i motbokens avskaffande. Snarare kunde man säga, att den huvudsakliga motiveringen finns där, vilket beslutet i motboksfrågan än skul-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

le bli. Här ligger lång erfarenhet och ett stort utredningsarbete bakom, och jag tror för min del, att det är nödvändigt, att riksdagen kommer fram till ett resultat, som utan alltför lång tidsutdräkt kan sätta dessa organisationer i stånd att utföra sitt arbete på ett mera tillfredsställande sätt än hittills. Det är ju nämligen så att vid sidan av hem och skola är föreningslivet — och detta nog i stigande utsträckning — en av de viktigaste replipunkter, som samhället kan stödja sig på i kampen om ungdomen och i strävandet att inrikta ungdomen åt ett håll, som leder fram till verkligt medborgarskap och verklig medlevelse i samhällsarbetet. Ungdomsorganisationerna har det betydligt svårare nu än förr att göra sig gällande helt enkelt därför att de inte längre representerar den enda formen av fritidsverksamhet, inte som förr det stora, lockande inslaget i fritiden. De har att möta en konkurrens, som i neonskyltarnas tidevarv lätt blir övermäktig. Det händer ibland, att pionjärer säger, att det är skräp till ungdomsföreningar, som behöver samhällsstöd. Annat var det i vår ungdom o. s. v. Ja, så kan man säga. Men man får komma ihåg, att tiderna ser helt annorlunda ut även i detta avseende. Konkurrensen från dansbanor och danshak, från restauranger och biografier är en annan än förr. Vi vill att föreningarna skall kunna leva och kunna verka, men då måste vi också hjälpa dem. Det fanns ett utredningsarbete, i första omgången redovisat i ungdomsvårdskommitténs betänkanden, som innefattade ett program, som inte kunde realiseras, därför att innan man blev färdig, hade den samhälls-ekonomiska situationen förändrats så att detta blev motivering för ett uppskov.

Å ena sidan kommer genom förändringen i lagstiftningen att uppstå ett ökat behov av nya krafter, och å andra sidan kan pengar frigöras, när väsentliga delar av den gamla byråkratiska spritapparaten avvecklas. Dessa medel kan knappast nyttiggöras på bättre sätt än genom att på detta frontavsnitt företaga en upprustning.

Det är en under många år konstaterad erfarenhet, att vi genom motbokssystemet har fått en droppning av sprit ned i allt lägre årsklasser, djupt under den nedre åldersgränsen för innehav av motbok och även djupt under åldersgränsen för servering av sprit på utskänkningsställen. Om detta utgjort en fara tidigare — jag kan i detta avseende endast hänvisa till det material, som ungdomsvårdskommittén på sin tid redovisade — hur mycket större blir inte den risken nu, både i övergångsskedet och därefter! Detta är bakgrunden till de positiva åtgärder, som finansministern velat sätta in och som han har vidrört i sitt utomordentligt skickliga anförande tidigare i dag.

Det nya förslag, som i propositionen tagits upp från den utredning, vilken i följd under undervisningsrådet Lunds ledning bearbetade ungdomsvårdskommitténs betänkande, innefattar — såsom kammarens ledamöter har observerat — bidrag till utbildning av ungdomsledare, bidrag till fritidsverksamhet bland ungdom, bidrag till ungdomsidrotten och bidrag till ungdomsorganisationerna för anställande av instruktörer i ungdomsarbetet och utrustning av vissa föreningslokaler. Det är ganska sorgligt att behöva konstatera, att allmän enighet inte har uppnåtts om sådana som det kan tyckas självklara åtgärder. Det finns på olika punkter reservationer, som jag med några ord skulle vilja beröra i syfte att vädja till kammaren att vid beslutet gå på utskottsmajoritetens linje.

För att ta reservationerna i den ordning de förekommer i betänkandet skulle jag först vilja säga ett par ord om de ändringsförslag till allmänt principuttalande, som herr Lundqvist, fru Ewerlöf och herr Braconier har lagt fram. Det gäller en detalj, som måhända kan synas vara av mindre intresse men som det likväl kan vara tänkbart att åtskilliga av kammarens ledamöter har stannat inför. Vad reservanterna här i huvudsak begär är att riksdagen utan föregående utredning skall intaga en negativ ståndpunkt till tanken på att de politiska ungdomsorganisationerna när det gäller deras all-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

männa arbeten — givetvis inte deras politiska verksamhet — skulle jämföras med andra ungdomsorganisationer. Departementschefen — det är som bekant ecklesiastikministern som svarar för denna proposition — säger att han ämnar företaga en utredning på denna punkt. 1953 års utredning hade inte anledning att ta upp ärendet, men det säges i propositionen, att det är departementschefens avsikt att göra det.

Reservanterna har alltså avgivit sin reservation för att avstyra denna utredning. Jag vill gärna påpeka att det inte gäller något ärende som skall avgöras i detta sammanhang. Det gäller ett ärende som det blir dags att titta på när en eventuell utredning kan vara färdig. Det finns naturligtvis skäl att anföra på båda sidor. För min del är jag positivt inställd till de synpunkter, som upprepade gånger förts fram av de politiska ungdomsorganisationerna, att de i sin allmänna ungdomsuppfostrande verksamhet inte borde diskrimineras i jämförelse med andra ungdomsorganisationer. Men det finnes å andra sidan inte någon anledning att i dag yrka vare sig bifall till eller avslag på tanken om ett sådant stöd. Att motsätta sig en utredning skulle väl däremot vara alldeles orimligt.

Samma reservanter vill också minska anslaget till utbildning av ungdomsledare med hälften av det belopp som föreslås i propositionen. Det är angeläget att här lägga märke till att man rör sig inom ett område, där behovet av ungdomsledare är som störst. Redan nu ropar ungdomsorganisationerna efter stöd för denna utbildning och säger, att de inte kan med egna medel åstadkomma den. Detta betyder ett handikap i konkurrensen om ungdomen. Om det nu i det nya läget ställes ökade krav på ungdomsorganisationerna och de uppmanas att ta hand om tonåringarna för att försöka ge dem en positiv inriktning, som inte leder dem in i alkoholbruk — i varje fall inte i de yngre åren — måste vi respektera det krav som organisationerna uppställer i orden: »Ge oss hjälp till en sådan upprustning av vår verksamhet, att vi verkligen förmår att ta hand

om dessa stora ungdomsskaror!» Jag vill i detta sammanhang erinra om att vi befinner oss i ett utvecklingsskede, där de unga årgångarna blir större och större. Inom ett tiotal år kommer dessa årgångar att ha vuxit oerhört i antal i de åldersgrupper, som det här är fråga om.

Reservanterna pekar då på att statskontoret inte har kunnat vara med om de summor som utredning och departement har kommit fram till. Det är sant, men statskontoret hade en representant med i utredningen. Denne har alltså haft tillfälle att noga sätta sig in i vad det här gäller, och han stödjer utredningens förslag, som är enhälligt. Däremot har hans överordnade i statskontoret, som inte deltog i utredningens arbete, sedermera intagit en för detta ämbetsverk traditionellt negativ ståndpunkt, väl känd i denna kammare.

Samma reservanter jämte herr Stenberg vill bryta ut det belopp, som kan tillfalla idrottsrörelsen när det gäller ledarutbildningen, och ställa det direkt till idrottsrörelsens disposition via fonden för idrottens främjande. Med all högaktning för idrottsrörelsens verksamhet och med understrykande av den stora insats, idrottsrörelsen kan göra på detta område, får man väl ändå säga att det inte finns någon anledning att splittra anslaget och att undandraga dess användning en gemensam planläggning och kontroll. Även om den ifrågakvarande summan inte är så stor i jämförelse med de belopp det här över huvud taget gäller, skulle väl ändå en uppdelning innebära en åtgärd, som vore så irrationell att den knappast kan godkännas.

Den för ifrågakvarande ändamål allvarligaste reservationen gäller emellertid den summa på en miljon kronor som föreslås till fritidsverksamhet. De tre högerledamöterna yrkar helt avslag på detta förslag.

Vad det här rör sig om torde vara välbekant. Det är fråga om att stödja sådan fritidsgruppverksamhet, som redan förekommer inom många organisationer eller drivs i kommunal regi eller som har startats av enskilda personer. Tanken är att vidareutveckla verksamheten på

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

detta område genom att göra det möjligt för speciellt organisationerna att vända sig till den organisationslösa ungdomen och att söka samla den under former, som hjälper dem att få ett grepp om denna ungdom. Det räcker ju inte att gå ut på gatan och bjuda in ungdomarna till de organisationer som finns, helt enkelt därför att så många av dessa ungdomar åtminstone i begynnelsen inte har sinne för organisationen och dess arbete. Men om man kan inbjuda dem till en verksamhet, som ger praktiskt utlopp för deras verksamhetsbegär, om man på så sätt skapar en positiv miljö och knyter an den till organisationen, kan det längre fram vara möjligt att göra aktiva organisationsmedlemmar av dessa tidigare passiva ungdomar, sådana som har kallats för byxficks- eller gathörnsungdomar.

De ursprungliga motiven för ett avslag på anslaget till denna verksamhet finner man i motionen nr 519 i denna kammare. Detsamma gäller om motiven för avslag på anslaget till instruktörer, som inte heller har funnit nåd inför reservanterna.

Vad beträffar instruktörerna, alltså de funktionärer, som inom de olika riksorganisationerna skulle arbeta med att sätta framför allt lokalföreningarna i stånd att ta emot de ökade ungdomsskarorna och påverka dem på det sätt som man här önskar, yrkas i motionen avslag med den motiveringen, att det skulle vara mycket olämpligt att beskära organisationernas frihet genom att, som man säger, t. ex. anslå medel till länsinstruktörer, som skulle syssla med dessa organisationer. I själva verket förelåg ett sådant förslag om länsinstruktörer endast på utredningsstadiet, där det för resten tillstyrktes både av Högerns bildningsförbund och av Högerns ungdomsförbund, men det finns inte med i propositionen, som endast avhandlar frågan om anslag till riksinstruktörer. I fråga om dem är ju principen sedan länge prövad genom anslag till vissa folkrörelser, som med allmänna medel under årtal har byggt upp en verksamhet mot vilken ingen anmärkning kan

göras utan som tvärtom har varit mycket gagnande.

Det hör också till pjäsen, att man i denna motion avstyrker anslaget till dessa organisationer med ett allmänt tal om att det vore bättre att bygga bostäder åt ungdomen och vidta andra sådana åtgärder, som kunde vara nödvändiga. Det ligger visserligen någonting i det, men här gäller det ju att det ena göra och det andra icke låta. Vad vi nu sysslar med är åtgärder, som direkt kan knyta an till den nya lagstiftning som här skall genomföras. Det är alldeles självklart, att man inte med ett allmänt tal om andra, i och för sig berömvärda åtgärder hör strypa möjligheten att bygga upp en fritidsverksamhet som avser att samla den föreningslösa ungdomen, som ju är den största gruppen av den svenska ungdomen, och att bygga upp en miljö, där det blir möjligt för den att undgå några av de inflytelser som kan bli följden av den nya lagstiftningen.

Det finns en synpunkt som i detta sammanhang möjligen kan förefalla föreläddande, nämligen att det skulle kunna uppstå svårigheter att finna en användning för de relativt stora penningssummor det här gäller. Även inom utskottet har dessa farhågor förts fram, och utskottets ordförande berörde dem i sitt inlägg i morse. Utskottet har emellertid allmänt sett i sin skrivning mycket starkt tryckt på nödvändigheten av sparsamhet och kontroll över anslagens användning, och utskottet har också i något fall genom en omläggning från förslagsanslag till reservationsanslag sökt gardera sig på den punkten. Jag skulle vilja säga att svårigheter att rätt utnyttja speciellt anslaget till fritidsverksamhet inte gärna kan föranledas av någon brist på arbetsfält, utan de skulle snarast uppkomma därigenom att försiktigheten vid utformandet av bidragsgrunderna kan leda till att många organisationer kanske får svårt att ta dessa pengar i anspråk. Det anslag som föreslås räcker till knappt 6 kronor per deltagare i den ungdomsverksamhet som här åsyftas, och för att få den miljon kronor, som anslaget omfattar, måste ungdomarna själva satsa

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

720 000 kronor. Detta är en ganska stram anslagspolitik, jämfört med vad vissa kommuner ger ut för detta ändamål. Siffrorna i de exempel jag fått varierar från 16 kronor till — det är visserligen ett extremt fall — 210 kronor per deltagare och arbetsår. Här förutsätter vi, att staten skall lämna knappt 6 kronor per deltagare och att ungdomsorganisationerna skulle bidra med inalles tre kvarts miljon. Jag tror att vad jag sagt bör verka tillräckligt klarläggande för att man skall våga säga, att det här inte rör sig om något slöseri med allmänna medel. Även på den punkten har högerns studieförbund och ungdomsförbund, liksom naturligtvis hela raden av ungdoms- och bildningsorganisationer, tillstyrkt. Detsamma gäller om punkten beträffande upprustning av de föreningslokaler som det här är fråga om. Det gäller en i och för sig relativt liten summa för uppsnygning av lokaler, som ungdomsorganisationerna kan ha denna fritidsverksamhet i, för att på det sättet kunna konkurrera med de lokaler, där ungdomen eljest tillbringar sin fritid.

Jag hade begärt ordet för att uttrycka den förhoppningen, att högermännen i denna kammare skall följa sitt studieförbund och sitt ungdomsförbund, som ingående sysslat med dessa problem och som kan antagas ha en mera fullständig kännedom om dem än de krafter som står bakom reservationen. I det sammanhanget finns det anledning att peka på att vad som här avses är ett verkligt stöd till ungdomsorganisationerna, både när det gäller utbildningskurser, fritidsverksamhet, bidrag till instruktörer och lokalfrågan. Att man i några punkter har lagt huvudmannaskapet för detta stöd på studieförbunden innebär inte något underkännande av ungdomsorganisationernas självstyrelse, som man tvärtom önskar utveckla, utan det är en praktisk åtgärd, som dessutom ytterligare bidrar till att skapa kontroll över medlens användning.

De åtgärder som föreslås är bara en del av det som man kunde önska från allmänna ungdomsvårdande synpunkter, men detta är väl inte, som reservan-

terna säger, något skäl för att yrka avslag på dessa punkter. Det är väl tvärtom ett skäl att säga, att låt oss nu göra detta och sedan gå vidare, när tillfälle erbjödes! När det nu frigöres ett antal miljoner kronor, genom att stora delar av den byråkrati som växt upp kring Brattsystemet skärs bort, då är det ju mycket lämpligt att använda dem för att lösa några av de mest brännande frågorna på ungdomsvårdens område. Det skulle säkerligen vara mycket oklokt, ja, jag skulle vilja ta ett så starkt ord som cyniskt i min mun, att säga nej.

För egen del hoppas jag dessutom att regeringen i annat sammanhang anser sig kunna föreslå andra delar av ungdomsvårdsutredningarnas resultat till förverkligande. Jag är övertygad om att verkningarna även i fråga om kampen mot ungdomsfylleri och ungdomens alkoholbruk över huvud taget skulle bli positiva.

Som en sammanfattning av min syn på dessa frågor skulle jag vilja säga, att föreningslivet är samhällets bästa bundsförvant vid sidan av hem och skola, då det gäller att värna den unga generationen mot inflytelser, som lätt kan få icke önskvärda verkningar. Jalmar Furskog — en av Folkrörelse-Sveriges största gestalter, han var ledamot av nykterhetskommittén men fick tyvärr icke leva länge nog att se verket fullbordat — brukade citera ett gammalt ord, som hade gjort ett djupt intryck på honom: »Lång är vägen genom föreskrifter, kort och verksam är exemplets väg.» Att föreskrifter inte alltid blir vad de varit avsedda att bli har nära fyra decennier av spritransonering i det här landet gett oss besked om. Men skänk de positiva krafterna bland de unga ett handtag, hjälp föreningarna att ta upp konkurrensen, ge positiv idealbildning och praktisk sysselsättning en chans — ingen tror väl att allt blir bra därmed, men det kanske blir en liten aning bättre än det eljest skulle vara. Nog vore det underligt, om folkrörelsernas land inte skulle ha generositet nog att ge folkrörelsernas ungdom möjlighet att bli en verkligt betydelsefull faktor i det

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

fostringsarbete som vi alla anser nödvändigt.

Ett positivt beslut på denna punkt utgör en icke obetydlig förutsättning för en lyckosam utgång av det dådkraftiga experiment, som riksdagen nu synes vara beredd att besluta om, nämligen en kombination av största möjliga frihet under ansvar och starkt verkande positiva åtgärder.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 279, angående val av fullmäktige i riksbanken med suppleanter;

nr 284, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret med suppleanter; och

nr 289, angående val av en suppleant i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 280, för herr Mats Herman Lemne att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 281, för herr Ragnar Valdemar Persson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 282, för herr Ragnar Sundén att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 283, för herr Gösta Teodor Skoglund att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 285, för herr Axel Strand att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 286, för herr Sigurd Lindholm att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 287, för herr Anselm Gillström att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 288, för herr Gösta Andersson i Mölndal att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 290, för herr Axel Henrik Munktell att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.16.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 21 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående 1 § i det av särskilda utskottet i utlåtande nr 1 punkten B 1 tillstyrkta förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Under en följd av år har det inte förekommit någon nämnvärd debatt om nykterhetslagstiftningen, beroende på att 1944 års nykterhetskommitté har arbetat. De förslag som eventuellt har framförts har avfärdats med hänvisning till att kommittén har hållit på att utreda frågan och att man måste avvakta utredningens resultat. Vi har därför inte märkt mycket av den upprörda stämning, som tyvärr ofta brukar förekomma när det diskuteras lagstiftning som rör alkohol och nykterhet.

Nu, när hela detta problem tas upp till behandling, får man hoppas att de förändringar som kommer att företas skall tas emot av svenska folket på ett förnuftigt sätt. Målsättningen är i stort sett densamma för de olika meningsriktningar, som här har framkommit. Den går ut på att förhindra de förfärliga verkningar, som vi vet alkoholen har. Det är framför allt missbruket man vill komma åt; i övrigt vill man inte ha mera restriktioner än nödvändigt.

Nykteristerna skulle kunna invända, att även om de får en absolut garanti mot missbruk, skulle de ändå kunna påstå att spritförtäring ur medicinska och andra synpunkter är olämplig. Jag tror dock att i varje fall de som har tagit steget ut, de organiserade nykteristerna, för sin del har ansett och sett många bevis därpå, att det är omöjligt att gå

någon annan väg än helnykterhetens. Ur denna synpunkt är det kanske egendomligt att den del av vårt folk, d. v. s. nykterhetsrörelsens medlemmar, som inte direkt berörs av lagstiftningen, ändå är de som mest har studerat den och mest satt sig in i de samhällsproblem som vi nu har att besluta om.

Det är onekligen en svår uppgift som nu skall lösas, och alla är vi medvetna om de verkningar alkoholen har. Vi har blivit upplysta därom av de siffror, som presterats inte minst av 1944 års nykterhetskommitté. Å ena sidan skulle man med tanke på dessa siffror kunna hävda, att det enda riktiga vore att förbjuda användning av alkohol, men å andra sidan innebär restriktioner och regleringar i olika avseenden ingrepp i friheten.

Eftersom friheten så ofta kommer på tal när det gäller att införa vissa lagstiftningsbestämmelser, tycker jag att det är anledning att erinra om att det omöjliga kan få förekomma någon ohämmad frihet på detta område. Jag skulle vilja erinra om vad den engelske filosofen Spencer sade vid något tillfälle om friheten. Han säger, att friheten är varje människas rätt att göra vad hon vill under förutsättning att detta inte inkräktar på andra människors enahanda rätt. Det är riktigt att vi måste ta hänsyn, då vi lever tillsammans med andra människor i ett samhälle. Man kan inte gärna göra gällande, att en person skulle ha rätt att gå in på en restaurang och dricka sprit och sedan sätta sig vid en bilratt och köra. Den friheten har han absolut inte, och glädjande nog har alla denna uppfattning. Jag vill starkt understryka vad utskottets ärade ordförande sade om att »envars rätt att köpa sprit» inte kan tas på annat sätt än att man måste ta de hänsyn, som jag här ha antytt.

Man kan inte likställa alkoholen med narkotika av andra slag. Men det finns dock en viss släktskap, och därför är

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

det anledning att betrakta båda miss-tänksamt och också utfärda sådana resiriktationer, som kan förhindra de obehagliga verkningar som vi har sett under lång tid.

1944 års nykterhetskommitté har sedan sin tillkomst utfört ett utomordentligt gott arbete. Jag kan inte dela herr Elowssons uppfattning, då han på ett antal punkter ställde sig kritisk till kommitténs siffermaterial. Jag vill påpeka att kommittén inte utgick ifrån den förutfattade meningen, att motboken skulle avskaffas, något som herr Elowsson ville göra gällande. Utredningen var förutsättningslös, och kommittén har gjort mycket grundliga och utförliga undersökningar.

Man skulle kanske kunna beklaga den stora uppmärksamhet, som riktats speciellt emot motbokens avskaffande, i den del den stora nykterhetslagstiftning som vi nu diskuterar. Tidningspressen har ägat denna del en stor uppmärksamhet, något som också har exemplifierats här i kväll. Till min förvåning har jag också erfarit att radion kommer att ägna frågan större uppmärksamhet än jag anser vara riktigt. Vi har här i riksdagen fattat beslut om stora och omfattande sociala reformåtgärder, vi har diskuterat författningsfrågor och en hel mängd andra viktiga problem, och dessa debatter har refererats i radio utan några speciella arrangemang. Jag vill ifrågasätta om motbokens avskaffande kan vara en så betydelsefull fråga, att radioprogrammet skall behöva avbrytas och sändningar göras, som mera liknar referat om valresultaten. Jag anser att det inte finns anledning att väcka sådan uppmärksamhet kring motboken.

Det har framförts många argument emot motboken i denna debatt. Det finns knappast någonting som längre talar för ett bibehållande av motboken utom möjligen det skäl, som användes av herr Elowsson, nämligen »att vi vet vad vi har men inte vad vi får». Jag tycker dock, att inte heller det skälet längre är bärande. Skall vi döma motbokens fördelar bara av det som vi vet att vi har, så måste jag säga att det inte finns

någonting som uppmuntrar oss att behålla den.

När jag inte gärna önskade denna stora uppmärksamhet kring saken var det därför, att det väsentliga i denna lagstiftning inte är att vi avskaffar motboken — vilket också anförts i propositionen — utan de positiva åtgärder som föreslagits. I fråga om det andra har vi bara konstaterat, att motboken inte gör någon nytta och kanske aldrig har gjort någon nytta och att vi därför bör avskaffa den. Men det är de positiva åtgärderna vi skall förlita oss på.

Herr Elowsson hade vissa anmärkningar mot att nykterhetsrörelsen inte åstadkommit så mycket utan i stället grämt sig över det förbud som inte kunde genomföras. Till det vill jag säga, att om det verkligen funnes en patentmedicin, så att man kunde säga, att exakt så bör vi göra och därmed har vi löst detta stora problem, då skulle vi nog allesamman vara villiga att göra så. Men nu är det inte på det sättet. Man kan inte finna på något, som utan vidare löser de väldiga och svåra problem, som alkoholen har skapat för oss.

Herr Elowsson gjorde alltså den bedömningen, att nykterhetsrörelsen inte hade uträttat något stort arbete. Men jag måste ju säga, att hans egen rekommendation väl knappast är någonting som man allvarligt kan tro skulle kunna leda till resultat. Herr Elowsson talade om nykterhetsrörelsen med en bild från Zundersee, då havet strömmar in, och han sade att nykterhetsrörelsen kastat skyfflarna i sjön och inte bryr sig om att dämna upp floden. Men det arbete herr Elowsson här ville utföra tycktes vara ganska ensidigt. För honom fanns det tydligen bara den möjligheten att ha någon sorts sten i vägen, men sedan låta det strömma vid sidorna hur mycket som helst. Det är inte det enda medlet att tänka sig ha motboken kvar och eventuellt fortsätta arbetet i samma riktning som förut, då vi dock är mycket skeptiska mot att det alls kan leda till några resultat.

Vad beträffar talet om att få sprit av lägre alkoholstyrka visar det sig, att

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

folket antagligen inte skulle reagera på rätt sätt. Vi har i Sverige starkare sprit-sorter än t. ex. det vanliga brännvinet, men det visar sig att folk har benägenhet att ändå till 60 å 70 procent av sin konsumtion köpa just det 40-procentiga brännvinet.

Jag skulle också vilja vända mig emot ett yttrande av herr Huss, som tyckte det var högst anmärkningsvärt och inte bara orättvist, utan också odemokratiskt, att vi inte ställt till med en folkomröstning om motbokens avskaffande. Kan man verkligen påstå att det är odemokratiskt, när en i fullt demokratisk ordning vald riksdag beslutar i enlighet med de författningar, som nu är gällande, hur vi skall ha det med nykterhetslagstiftningen? Jag tycker det är anmärkningsvärt att man kan ta till sådana uttryck och påstå att det är så odemokratiskt, att man för sin del föredrar att lägga ned sin röst när det gäller att fatta beslut i frågan. Då kunde man ju lika gärna välja ut vilken fråga som helst som man är särskilt intresserad av och säga, att går inte den frågan till folkomröstning, då anser man beslutet odemokratiskt.

Jag är i stort sett beredd att acceptera de olika avsnitten av den nu föreslagna lagstiftningen. Jag skulle dock vilja säga, att jag knappast anser de ändringsförslag som utskottet har tillagt innebära några förbättringar. I de flesta fallen skulle man hellre ha önskat, att propositionens förslag gått igenom.

I fråga om utminutereringen har jag inte någonting att anmärka mer än på en punkt, och det är i fråga om ölförsäljningen. Där föreslår man att ta bort det kommunala vetot, och det anser jag inte vara någon klok åtgärd. Utskottet har inte särskilt mycket tagit upp den sidan av saken, men här är naturligtvis den väsentligaste synpunkten att man får bort det privata vinstintresset från hela ölhanteringen. Man kan inte på något sätt säga att ölet är så ofarligt som somliga ibland vill ge sken av när de betecknar det som en »måltidsdryck som också är bröd», som det ibland heter i

reklamen. Men det är inte så enkelt. Ölet har inte bara obehagliga verkningar genom det direkta pilsnerfylleriet och som »medhjälpare» till andra spritorter, utan det har också en benägenhet att sprida otrevnad omkring sig på ett sätt som man märker inte minst här i Stockholm på vissa platser, som vi alla har sett. Därför anser jag att kommunerna bör ha rätt att själva bestämma, om och i vilken utsträckning pilsner skall få säljas. Pilsnerindustrien bör inte ha möjligheter att locka ett försäljningsställe att börja sälja pilsner med den följden att konkurrensen gör att de andra också måste börja försäljning av pilsner, varvid tillverkaren till slut kommer in på hela marknaden. Det böra vara kommunens rätt att bestämma om den vill att pilsner skall få säljas eller inte.

Utskänkingen har förenklats på många punkter, och det kan man hälsa med tillfredsställelse. Det är dock även här på en punkt, som jag inte anser att utskottet har förbättrat propositionen, nämligen i fråga om tiden för serveringens början. Med största tillfredsställelse såg man att propositionen skulle söka genomföra den goda tanken att arbetsdagen skulle bli spritfri, men utskottet har nu tyvärr ändrat det så, att allt skall förbli vid det gamla och utskänkingen skall få börja redan kl. 12. De argument som framförts mot propositionens förslag har redan bemötts av finansministern. Man har invänt mot klockslaget 16, att det ju går att köpa sprit redan kl. 9 i butikerna. Men skulle man då vara konsekvent borde man väl också påyrka spritservering redan kl. 9 också på restaurangerna.

Skulle det verkligen vara så, att spritbegäret är så stort att människor, om utskänkingen började först kl. 16, skulle dricka sprit på arbetsplatsen innan de går till lunch? Jag får säga att jag knappast tror att det är så dåligt med nykterhetstillståndet i vårt land — även om det inte är gott. Vi får ändå hoppas att vi inte skall komma fram till så grova sup seder. Och om det nu verkligen skulle bli så, att regeringsförslaget

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

leder till sådana konsekvenser, ja då talar detta ju ännu mera för att det är i högsta grad behövt att vi icke tillåter spritservering före klockan 16 för att kunna få en spritfri arbetsdag.

Jag skall, herr talman, efter det sagda inte ingå på några ytterligare detaljer i lagförslaget, men vill säga några ord om stödet till ungdomsvårdsorganisationerna.

Oroväckande tendenser har gjort sig gällande i fråga om ungdomsfylleriet. Det har påvisats att ungdomen över huvud taget numera dricker mer sprit än förr. Alla torde ha observerat denna utveckling, och alla torde också vara eniga om att det är en ytterst angelägen uppgift att söka få ungdomen att avstå från bruket av alkohol. Av nykterhetskommitténs undersökningar har framgått, att föreningsungdom i det avseendet klarar sig betydligt bättre än annan ungdom. Det är därför ett önskemål att stödja den verksamhet som bedrivs av ungdomsorganisationerna.

Herr Elfving har redan talat om denna sak, och jag kan i stort sett instämma i vad han sade — utom beträffande idrotten. Jag anser nämligen att idrotten bör ha sin egen administration och att allt inte bör sammanslås. Idrottsorganisationerna har visat sig fullt vuxna sin uppgift tidigare, och de bör därför alljämt få fortsätta med denna del av sin verksamhet och även få anslag härför direkt.

Jag beklagar liksom herr Elfving att det framställts rena avslagsyrkanden på denna punkt. Jag har inte hört, vilken motivering reservanterna i det fallet anför för sin ståndpunkt. Herr Elfving hade dock vissa spekulationer om vad som skulle kunna ligga bakom. För egen del har jag inte kunnat undgå att se på högerns motion II: 703. Där redovisas vilka besparingar man anser möjliga, och i denna motion upptages även en besparing just på dessa punkter på sammanlagt 1 812 150 kronor. Jag vet inte i vilken utsträckning den uppfattning, som kommer fram i denna motion, också har spelat in när man nu yrkat avslag på de enligt min mening så viktiga punk-

terna i hela nykterhetslagstiftningen som just dessa angående stödet åt ungdomsvårdsorganisationerna.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att jag är mycket glad över att motboken — jag skulle nästan kunna säga denna guldkalv — kommer att försvinna. Men jag vill framför allt understryka, att det är de andra åtgärderna som här är de mest betydelsefulla. Motboken skall bort, men det är de positiva föreslagna åtgärderna som är det väsentligaste och som kan ge oss något för framtiden och skapa vad vi väl alla anser vara det viktigaste: ett nyktrare folk.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det har ordats så mycket i denna debatt, att det torde vara svårt att komma med några nya synpunkter. Men om man som jag under en halv mansålder sysslat med socialvård har man fått en viss erfarenhet, som gör att man anser sig böra ta till orda i en sådan diskussion som denna.

Alla torde väl erkänna, att det just nu råder en anti-motbokpsykos. Hur har den uppstått? Den torde väl bero på flera olika orsaker, men som jag ser på problemet, har den delvis framkommit på grund av en rad insändare i våra tidningar, vari vederbörande skribent klagat över att han, enligt vad han själv anser, inte fått tillräckligt med sprit vid besök på våra restauranger. Det har dessutom förekommit insändare från turister och andra, som tycker att de på detta område inte fått sin vilja fram. Det torde också finnas andra skäl till den rådande inställningen mot motboken.

Det skulle inte förvåna mig, herr talman, om i dag hundratusentals hem har sina blickar riktade på Sveriges riksdag och vad den nu kommer att besluta. Jag är övertygad om att det är oerhört många som med stor bävan kommer att motse den dag då riksdagens beslut kommer att föras ut i praktiken. Jag utgår, herr talman, ifrån att det kommer att bli ett beslut här i dag, och de som röstar för motbokens avskaffande skall naturligtvis bära sitt ansvar. Jag förut-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

sätter att varje riksdagsman är beredd att ta sitt ansvar, och det är vi väl alla i denna församling.

När nykterhetsfolket, eller rättare sagt vissa ledare för nykterhetsfolket, har anslutit sig till denna nya giv, blir man litet betänksam. Vad kan deras inställning egentligen ha berott på? Vad förväntar man sig av denna nya lagstiftning? Väntar sig nykterhetsfolket att det skall bli bättre förhållanden på detta område sedan man har släppt spritfloden lös? Jag tror inte att det är den inställningen som ligger bakom, utan det torde tyvärr vara så, att en del av nykterhetsfolket hyllar en katastrofteori. Man säger: Låt oss släppa loss spritfloden och se verkningarna därav; då kommer kanske folk att få större förståelse för våra idéer. Jag tillhör nykterhetsfolket, men jag vill inte inräkna mig i den grupp, som eventuellt ansluter sig till en dylik katastrofteori. Det är alltför stora värden som här står på spel. Även om man har den uppfattningen, att svårigheterna bara kommer att göra sig gällande under en övergångstid, är det tillräckligt många hem, som kommer att skövlas, för att man skall känna sitt ansvar, inför vad som kommer att ske på detta område.

Dessutom tror jag att en mycket stor grupp av det s. k. nykterhetsfolket inte har satt sig in i vad den nya ordningen kommer att innebära. Ofta får man höra sådana som säger: Ja, men våra ledare har gått in för att motboken skall avskaffas, och då torde det väl vara riktigt. Under dessa senaste dagar har jag försökt att tala med en hel del folk för att efterhöra, vad de tror att utgången skulle ha blivit, om det hade anordnats en folkomröstning i denna fråga. De flesta som jag har talat med har svarat, att de anser att motboken troligen skulle ha blivit kvar. Varför det? Jo, de som då direkt hade ställts inför problemet att vara med och avgöra, huruvida man skulle ta detta steg eller inte, hade i så fall känt sitt ansvar på ett helt annat sätt.

Finansministern sade före middagen, att man haft så många remisser ute och fått svar på dem, så att han ansåg att

det inte behövdes någon folkomröstning. Till det vill jag fråga: Är det samma klientel som svarar på remisser och som skulle ha deltagit i en eventuell folkomröstning?

Jag måste, när jag ändå är inne på detta område, också fråga mig var vi har företrädarna för den svenska kyrkan av i dag och var vi har företrädarna för frikyrkorörelsen. I ett tidigare skede, när det gällde att rädda gamla Sverige, som då praktiskt taget var ett försupet folk, fick vi god hjälp från dessa organisationer. Jag måste erkänna, att när det gäller dagens debatt har jag ingenting hört från de hållen och ingenting läst. Det kanske beror på att det har undgått mig. Det skulle dock vara mycket intressant att höra: Är dessa rörelsers företrädare beredda att på sina organisationers vägnar ta sin del av ansvaret för vad som här kommer att ske?

Här har sagts att motbokssystemet inte har gjort någon nytta. Men det var detta, herr talman, som skulle bevisas! Men vad har vi haft att jämföra med i det egna landet? Jo, ingenting annat än med hur förhållandena var före motbokssystemet. Det är väl med den tiden, som man får göra jämförelserna. Det har vidare sagts att under de sista åren en mycket stark ökning skett i förbrukningen av spritdrycker. Och det är riktigt. Man har dock inte försökt att på något sätt analysera varför detta har skett. Jag för min del skulle tro att utvecklingen i allra högsta grad beror på att vi har haft en högkonjunktur som aldrig tillförne. Jag vill dock fråga: Hur skulle spritförbrukningen ha varit om vi inte hade haft motbokssystemet? Om vi hade haft möjligt att göra en dylik jämförelse, tror jag att den skulle utfalla till motbokssystemets fördel. Och det är väl ur dessa synpunkter vi skall föra diskussionen och inte bara utgå ifrån att motbokssystemet har medverkat till att öka förbrukningen under de sista åren, vilket inte kan vara riktigt.

Jag förstår att kammaren i dag kommer att besluta om att motboken skall avskaffas. Jag skulle tro att i den rösträkning, som kommer att anställas, blir

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

vi inte så många, som inte vill vara med om den saken. Men det hindrar ju inte att vi har vår mening i alla fall.

De som vill avskaffa motboken säger: Vi kommer här med en ny giv, som innebär att motboken skall bort, men samtidigt skall vi se till att sådana anordningar genomföres, att olägenheterna av det nya systemet inte kommer att bli så allvarliga. Vad är det då för anordningar som skall sättas in? Jo, man talar så vackert om ökad upplysning. Hur skall den ske? De som sysslat med upplysningsarbete på detta område under årens lopp vet, att detta inte är någon lätt sak. Vem besöker egentligen de möten och de konferenser, som hålles i nykterhetsfrämjande syfte? Jo, en rad trogna helnykterister. De människor, som vi egentligen vill nå, kommer aldrig dit.

Sedan talas det om att man i skolorna och i hemmen skall söka få en ny propaganda för en nykter livssyn. Det vore mycket bra om det kunde komma till stånd. Men skolan har redan sin nykterhetsundervisning. Är det någon i denna församling, som vill stiga upp och intyga att den haft någon större betydelse? Det tror jag inte. Det har flera olika orsaker. Det var några talare här som nämnde — jag vill minnas att det var finansministern — att det gäller inte bara att prata på detta område, det gäller också att gå före med goda exempel. Om en lärare talar om nykterheten i sin skola, men barnen vet att läraren inte är nykter själv — hur mycket blir då kvar av den vinning som man tänkt sig av undervisningen? Jag tror mycket litet av värde. Detsamma kan gälla i hemmen: om fadern eller modern försöker ge barnen en nykterhetsundervisning av den art som man förväntar, men barnen i hemmen har möjlighet att själva se exempel på motsatsen till en nykter livsföring — vad blir det då för värde med en dylik nykterhetsundervisning? För min del tror jag att det i mycket hög grad är det personliga exemplets makt, som man här har att förlita sig på. Jag syftar då på helnykterhet. Jag vet inte, herr talman, om jag gör något brott mot etiketten, därest jag i detta sammanhang

riktar ett varmt tack till Hans Majestät Konungen för att han gått före med gott exempel på detta område.

Det har här talats så mycket om vad som skall ske sedan motboken försvunnit. Kan vi inte vara överens om en sak, nämligen att vi vet så oerhört litet om hur utvecklingen kommer att bli?

Herr Bergvall yttrade på förmiddagen att ingen skulle vara gladare än han, om det visade sig att våra farhågor är överdrivna eller till och med felaktiga. Jag vill helt instämma däri. Jag skulle också vara mycket glad, om det skulle bli på det sättet. Men, herr talman, jag tror inte på det. Den här något blåögd uppfattningen om att vi skall kunna slå tillbaka stormfloden med någon sorts ny giv i form av en speciell upplysning tror jag inte på. Vilka injektioner skall vi då kunna göra? Betyder det att våra nykterhetsorganisationer hittills har fört en upplysningsverksamhet, som har varit undermålig? Det måste man väl i så fall mena. Jag tror det emellertid inte. Alla som haft med denna sak att skaffa tror jag har gjort en god personlig insats. Förhållandena har emellertid så till den grad ändrats, att vad man i början av seklet menade med nykterhetsagitation och vad man i dag menar inte är samma sak. Nykterhetsorganisationerna har i dag begränsade möjligheter att påverka människorna. Det hade de inte tidigare. På rätt många platser var på den tiden nykterhetslogen kanske den enda föreningen och det enda samlingsstället. Den nådde stora grupper av landets innevånare med sin förkunnelse. Det gör den inte i dag. Det är alltför många olika föreningar och alltför många olika intressen, som nu tävlar om människornas guast, och det i sin tur gör att man inte har samma möjligheter som tidigare att sprida denna upplysnings- och agitationsverksamhet.

Det har här sagts att situationen kommer att bli bättre sedan vi öppnat slusarna. När jag hör det talet, tycker jag det är ungefär som om en lantbrukare, som har ogräs på sin åker och som frågar grannen hur han skall bära sig åt för att bli av med det, skulle få till svar:

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

»Det behövs ingenting. Det är bara att låta det växa. Blir det för mycket, kan du plocka bort en eller annan planta.» Jag tror att den liknelsen håller i detta sammanhang.

Herr Elowsson sade, att vi vet vad vi har, men vi vet inte vad vi får. Det är så sant som det är sagt. Allesammans hoppas vi att det skall gå bra. Vi som röstar för reservationen om avslag på det nu framlagda förslaget blir glada, om det visar sig att vi har fel. Men om de, som nu vill genomföra detta förslag, kommer att få se någonting helt annat än vad de förväntat sig, vad händer då? Man har sagt att vi nu har ökat priset på spriten så mycket, att vi inte kan öka det mera. Om det nu går illa, vad skall då hända? Vi kan inte höja priset ytterligare och på det sättet försöka motverka en ökad spritkonsumtion. Skall vi då gå tillbaka till motbokssystemet? Eller är det någon som sitter inne med de vises sten på detta område? Man tycks inte ha tänkt på den saken. Man tycks vara säker på att allt kommer att gå bra och att man inte behöver ha några reservåtgärder, om det skulle hända någonting helt annat än vad man har förmodat.

När jag läst dessa olika utskottsutlåtanden har jag sagt mig: Ack, om det vore så enkelt, som man här skriver! Det talas om att man skall företa förberedande åtgärder för att rädda dem som håller på att bli alkoholister. Hur skall det gå till? Vid vilken tidpunkt får en nykterhetsnämnd ingripa? Vid vilken tidpunkt kan den gå ut till en människa och säga: Du får se upp med din spritföräring. De som försökt detta vet att det är en mycket svår sak.

Dessutom befarar jag att det här i allra högsta grad kommer att bli fråga om en klasslag. Nykterhetsnämndernas ombud kanske mycket väl går till hamnarbetaren och säger: Nu skall du ta igen dig och avstå från spriten! Men kommer de att gå till de högre skikten med samma anmodan? Jag är inte säker på att de kommer att göra det. Någon kanske säger, att spritmissbruket yttrar sig på olika sätt. Ja, det är mycket möjligt att

den ene offentligt visar sig berusad, men det kan också hända att den andre inom fyra väggar förtär väsentligt mycket mera sprit. Till honom anser man sig emellertid inte kunna gå. Och det var väl ändå inte en klasslag, som vi hade förväntat oss på detta område?

Jag kan inte tänka mig annat än att de, som nu gått in för detta förslag, gör det i god tro. Jag kan inte tänka mig att de påtar sig detta stora ansvar av andra skäl. Men om vi nu misslyckas, blir det intressant att se vad som kommer att hända. Jag skulle gärna vilja ha en upplysning på den punkten.

Det har sagts att Brattsystemet, motbokssystemet, har gjort större skada än nytta. Det var detta som skulle bevisas. Jag har ännu inte fått något bevis på den saken. Man har gjort jämförelser med andra länder. Vi har kanske på många områden säregna förhållanden här i landet, och jag tror inte att vi så där utan vidare kan göra jämförelser mellan olika länder. Man har olika traditioner och det finns även mycket annat, som påverkar dessa förhållanden.

Herr Elowsson talade om förhållandena under 1800-talet. Dess bättre har en väsentlig förbättring ägt rum sedan den tiden. Jag kan inte säga hur stor del motbokssystemet har i denna glädjande förbättring, och det kan väl inte heller någon annan göra, men att motbokssystemet bidragit till de bättre förhållandena torde man utan vidare kunna fastslå.

Då vi nu skall ta ställning till denna verkligt besvärliga fråga, tror jag att vi också bör tänka på att inte kasta bort de möjligheter att utjämna svårigheterna och ta bort de värsta topparna, som vi under årens lopp har haft. När jag läser dessa betänkanden får jag en känsla av att man har sett frågan framför allt ur storstadssypunkt. Hur mycket resonerar man inte om klockslaget på restaurangerna, kl. 16 eller kl. 12. Jag skulle för min del önska att finansministerns förslag på den punkten går igenom.

Här har talats om en spritfri arbetsdag. Utskottet har gjort den invänd-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ningen, att när utminuterungen börjar redan kl. 9 på morgonen är det kanske meningslöst att bestämma klockslaget till kl. 16, och därför har man i stället föreslagit kl. 12. Finansministern har redan svarat på den punkten, och jag behöver därför inte orda mera om saken.

Men om den spritfria arbetsdagen borde vi väl ändå kunna vara överens. Folk i allmänhet är nog, som finansministern sade, inte särskilt intresserade för denna fråga om klockslagen, utan det är en viss kategori som vill slå vakt om sina spritintressen, men den är kanske den mest högljudda av alla. Det är detta jag finner verkligt beklämmande.

Jag hoppas och tror att alla, när vi nu går att fatta beslut i denna stora fråga, har bildat sig en bestämd uppfattning och är beredda att ta sitt ansvar för vad som kan komma att hända. Det viktiga är att vi alla ser frågan från de synpunkter Sveriges riksdag är skyldig att anlägga. Vi har att ta ansvar inte bara rent personligt utan också med tanke på verkningarna för framtiden.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr Elowssons reservation.

Häri instämde herr *Carlsson, Georg*, (bf).

Herr FRANZON (s):

Herr talman! Man bör kanske inte förvåna sig över att det råder en viss — jag skulle vilja säga ganska stor — tveksamhet inför den fråga vi nu går att besluta om. Den senaste talaren har ju velat ge uttryck för den tveksamhet, som enligt hans mening finns inom de djupa leden. Det är kanske litet svårt att få någon säker uppfattning om vad menige man tänker och känner i denna fråga, men jag vill gärna inför kammarens ledamöter säga, att jag själv såsom ledamot av särskilda utskottet i det längsta varit mycket tveksam om motbokens avskaffande, så mycket mera som jag tidigare i offentliga debatter försvarat motboken och menat att den inte bör avskaffas. Men inför de utredningar som förebragts och den ytterligare bearbet-

ningen av frågan i Kungl. Maj:ts proposition, liksom efter de — jag vill gärna säga det här — ypperliga föredragningarna inom särskilda utskottet, har också jag anslutit mig till utskottsmajoriteten, som förordar att motboken nu skall avskaffas och ransoneringarna därmed upphöra.

Jag motiverar detta ställningstagande på följande sätt.

För mig liksom för utskottets allra flesta ledamöter har det stått alldeles klart, att motbokssystemet inte längre är något verksamt nykterhetspolitiskt medel. Vill man ett bättre sakernas tillstånd, då måste man nog pröva nya vägar. Det är väl just om de vägarna man nu är tveksam, och med tanke på den debatt i tidningspressen, som försiggått i anslutning till frågans riksdagsbehandling, är det kanske rätt överraskande att majoriteten för utskottets förslag blivit så stor att den omfattar inte mindre än 23 av utskottets 24 ledamöter. Man får naturligtvis säga vad man vill om statistik och siffror som många gånger kan betyda både det ena och det andra, men om man vill se denna fråga realistiskt, tycker jag att man måste ta någon hänsyn till röstsiffrorna från utskottet.

Det framgick mycket tydligt av herr Näsströms anförande att han betraktar helnykterheten såsom det allra bästa, och jag tror att vi alla erkänner det berättigade i en sådan uppfattning. Men då frågar man sig omedelbart: Tillgodoser vi önskemålet om helnykterhet bättre genom att bibehålla det nuvarande systemet än genom att pröva något nytt? Ja, det är därom striden står.

Genom nykterhetskommitténs utredningar och uppgifter, som också återfinnes i propositionen, har man fått klart för sig att 10 procent av dem, som nu köper sprit på motbok eller på annat sätt, har missbrukat den. Man anser kanske med visst fog, att de 90 procenten av motboksägarna har varit sköt-samma.

Då är naturligtvis frågan den, herr talman, hur mycket man kan vänta sig i framtiden av dessa 90 procent för att resultatet skall bli sådant, som man nu

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

från utskottets och jag hoppas även riksdagsmajoritetens sida väntar sig. Dessa 90 procent måste väl känna sitt ansvar och bidra till att vi inte blir besvikna på den nya rusdryckslagstiftningen. Av det organiserade nykterhetsfolket — förlåt mig, herrar Englund, Elowsson och Näsström — som nu är goda föredömmen kanske man inte väntar sig så förfärligt mycket mer, än vad de redan gör, utan vi får hoppas på de 90 procenten, som har haft sin motbok, tagit ut sin tilldelning och ofta förtärt fulla ransonen på restaurangerna. Jag vill tillägga, att jag själv tillhör dessa 90 procent. Det organiserade nykterhetsfolket och dessa 90 procent skulle säkerligen, om de senare känner sitt ansvar på allvar, kunna i samarbete genomföra en nykterhetspropaganda, en upplysningskampanj, som jag tror till slut ändå skulle kunna ge ett visst resultat. Utan en sådan propaganda och upplysningskampanj tror jag nog att vi skulle stå oss ganska slätt. Jag anser att det skulle vara förfelat att släppa spriten fri utan att samtidigt göra något i form av propaganda. Eljest skulle de nykterhetsfrämjande uppgifterna bli i hög grad försvårade.

När jag är inne på frågan om propagandan, vill jag omedelbart — utan att beröra den alltför mycket — säga ett par ord till dem som föreslår, att vi skall få en vad de kallar »mjukare övergångsbestämmelse». Jag vill gärna säga, herr talman, att när jag lyssnade på reservanternas, tyckte jag ett tag att det låg något i deras förslag. Men när man vill avvakta resultatet av propagandan, som jag anser vara så viktig, innan man släpper spriten fri, bör man inte ge en friare tilldelning under en övergångstid, utan först avvakta verkningarna av denna propaganda.

Det är svårt att säga, hur man skall göra med dem som missköter sig. Ingen vågar påstå, att det problemet skall bli lättare i framtiden än nu. Men det ligger väl ändå en viss portion sanning i det av utskottet citerade uttalandet i propositionen, att man gör reglerna för inköp och förtäring av spritdrycker enklare, men samtidigt efterlevnaden lät-

tare att kontrollera. Det finns också två grundläggande principer, som bibehålles, nämligen friheten från enskilt vinstintresse både inom utminuteringen och i övrigt samt en noggrannare kontroll över själva utskänknigen.

Det har rätt och råder fortfarande mycket delade meningar i frågan om normalöl och starköl. Jag måste säga, att jag är mycket varm anhängare av ett normalöl, som är godare än det normalöl, som vi nu har och som innehåller 2,6 eller 2,8 alkoholprocent. Anledningen till denna min uppfattning är, såsom det uttalats av utredningen och i propositionen och även understrykes av utskottet, att man skulle kunna hoppas, att de som använder spritdrycker skulle kunna övergå från starkare till svagare drycker. Jag tycker att kontrollstyrelsen har framburit mycket starka skäl för att alkoholprocenten i ett gott normalöl borde vara 3,2 eller 3,4.

När jag förfäktade den ståndpunkten i utskottet, ansåg jag att man skulle kunna nöja sig med det och skrinlägga tanken på ett starköl som innehåller 4,5 procent. Det blev ingen större anslutning till det förslaget. Det finns en riktning som företräder den meningen, att det bör finnas ett normalöl med 3,2 procent alkohol, men de föreslår samtidigt, att det skall tillverkas ett starköl. Jag böjde mig för de upplysningar, som lämnades inom utskottet, och frånträdde mitt förslag. Jag tillhör således utskottsmajoriteten i fråga om normalölet, och jag tillhör även den majoritet som föreslår starkölets införande.

Men på en punkt har jag inte biträtt utskottsmajoritetens förslag, och det gäller måltidstvänet för den som vill ha starköl. Finansministern har i dag utvecklat den ståndpunkten, att han hänför starkölet under samma rubrik som spritdrycker. De senare dryckerna får inte serveras annat än i samband med måltider, och finansministern anser, att även det starköl, som nu efter så många års förlopp åter införes, bör förenas med måltidstväng för att man skall kunna söka sig fram till den bästa lösningen. Nykterhetskommittén och även den

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

andra kommittén, som behandlade denna fråga, har sett den ur litet liberalare synpunkt och ansett, att starkölet skulle kunna få serveras under något friare former än finansministern nu föreslår.

Jag hoppas att kammarens ledamöter har märkt, att vin enligt det föreliggande förslaget kommer att få serveras utan mattvång. Starkvin innehåller ju ändå en alkoholhalt på omkring 20 procent och lättvin mellan 10 och 12 procent, under det att starköl innehåller 4,5 procent. För vin skulle alltså inte behövas något mattvång, under det att så är fallet beträffande starköl. Jag kanske får stryka under, att bestämmelsen om att maten skall vara lagad föreslås utgå. Det är bra att få bort den bestämmelsen, då restauratörerna har den uppfattningen, att rätterna härigenom kan varieras mycket mera, något som folk tycker bättre om än att ha en stående varmrätt. Det är sådan ej lagad mat, som då även skall serveras till starköl.

Finansministern har, som kammarens ledamöter torde veta, ansett att utminuterung av starköl skall ske endast av detaljhandelsbolag och att servering av starköl endast skall ske på spritrestauranger. Utskottet har gjort en uppmjukning härvidlag och föreslår, att även vinrestaurangerna efter noggrann prövning skall få rätt att servera starköl. Jag vill i detta sammanhang omedelbart vända mig mot finansministerns ståndpunkt i fråga om denna uppmjukning. Det finns ju förstklassiga vinrestauranger, som är ypperliga matställen och som har stor besöksfrekvens. Utskottet har frågat sig, varför inte dessa välskötta vinrestauranger skulle få servera öl, när de får servera vin, och varför deras kunder, om de vill ha öl, måste överge restaurangen och i stället besöka en spritrestaurang för att få sitt starköl. Man bör naturligtvis pröva sig fram, men jag tror att det efter ett så noggrant övervägande som dessa frågor underkastats inte är någon risk att genomföra det förslag det här gäller.

Jag återkommer till frågan, varför måltidstvång skulle finnas vid utminuterung av starköl. Utskottets ordförande

har här i dag talat om de justeringar vi gjort inom utskottet, bland annat när det gäller förslaget att spritdrycker ej skulle få utskänkas före klockan 16. Utskottet har ju på denna punkt stannat för klockan 12. Jag anser att förslaget att behålla måltidstvånget vid utskänkning av starköl är så att säga en ytterligare skönhetsfläck, som jag och fem andra utskottsledamöter vill ha bort. Nu är det ju så enligt förslaget, att det endast är spritrestauranger som skall få servera starköl. Man befärrar nämligen då att om starköl får serveras utan mattvång, kommer dessa restauranger att besökas av en icke önskvärd publik, därför att starköl inte skulle få serveras på kaféer. Jag vill i detta sammanhang stryka under vad som sagts i propositionen och i utredningen, att det efter det nya systemets ikraftträdande kommer att ställas mycket högre krav på restauratörerna än tidigare, därför att friheten blir så mycket större. Om de i fortsättningen vill behålla sina utskänkingsrättigheter, måste de också se till att verksamheten skötes på rätt sätt. Jag tror då inte att man behöver hysa farhågor för att slopa måltidstvånget i samband med servering av starköl och att restaurangpubliken inte skulle bli den önskvärda. Av den anledningen har jag i min reservation ansett, att 46 § 2 mom. bör ändras så, att måltidstvång endast skall ifrågakomma i samband med utskänkning av spritdrycker.

Ett par ord till, herr talman, om förslaget om spritservering efter klockan 12 i stället för efter klockan 16. Bakom detta ändringsförslag står ju en stor utskottsmajoritet. Till förmån för Kungl. Maj:ts förslag har tre ledamöter reserverat sig, men även de har när det gäller starkölet förordat en viss uppmjukning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Även om de anser att sprit inte bör få serveras före klockan 16, förordar de att vin och starköl skulle få serveras från klockan 12, naturligtvis i samband med måltid. Och genom den skrivning, som utskottet har givit innehållit i 46 § med dess mera fria tillämpning, har det kanske också gått ifrån den princip, som

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

finansministern haft, i det att det inte helt jämställer starköl med spritdrycker, ty detta hade varit väl restriktivt i ett visst hänseende.

Vad sedan gäller förslaget om utskänkning av sprit kl. 12 vill jag säga, att jag liksom alla andra tycker att det ligger en viss tjustning i uttrycket »spritfri arbetsdag». Alla önskar säkerligen att detta kan genomföras. Men det är en stor skillnad på en önskan och vad som verkligen kan realiseras. Finansministern nämnde om vilket klientel det var som besökte spritrestaurangerna, men jag tycker att han glömde bort folkrestaurangerna. Det är ju huvudsakligen arbetarpubliken, som besöker dem. Därmed har jag inte sagt att det är nödvändigt att arbetarna skall ha sprit i samband med lunchen. Kan man komma dithän, att man får en spritfri arbetsdag, är detta naturligtvis önskvärt. Men frågan är om man vinner detta genom förbudet mot utskänkning före kl. 16. Jag tycker att det är konstigt att säga till människorna, att de får så mycket sprit de vill efter kl. 16, under det att man inte låter dem få någon sprit på restaurangerna tidigare på dagen, fastän de vet att de redan kl. 9 får köpa ut så mycket de vill på systembolagen.

Det är klart, att representationsluncher och affärssuppgörelser vid en lunch förekommer. Dessa former av representation kan kanske aldrig undvikas. Man kan ju diskutera, om sådan representation hellre bör ske vid en middag än vid en lunch. Här vill jag bara upplysa om att tiden till kl. 5 — och alltså även lunchtid — ju är affärsmännens arbetstid. Vill de använda arbetstiden till att göra en affär eller träffa sina affärsvänner, tycker jag inte man skall förmena dem det. Det gör man ju visserligen inte genom att göra arbetsdagen spritfri, men varför skall man ovillkorligen tvinga dem att fullgöra sin representation vid en middag vid en senare tidpunkt på dagen, då de i stället skulle kunna — jag skall inte bli sentimental — ägna sig åt hemmet.

Om jag visste att det skulle bli ett bättre nykterhetstillstånd genom den

ifrågavarande åtgärden, skulle jag kanske inte säga någonting. Man jag tycker ärligt sagt, herr talman, att det är meningslöst att införa friare bestämmelser på ett område, medan man skärper dem på ett annat. Det är väl ändå inte i stil med hela det förslag som här föreligger.

Jag kommer senare att yrka bifall till min reservation, vilken är betecknad med nr 12.

I detta anförande instämde herr *Anderson, Iwar*, (s).

Herr LINDBLOM (fp):

Herr talman! Sedan det nu hållits så många och långa tal i den här frågan och fältet i stort sett är avbetat, kan jag fatta mig mycket kort. Och jag hoppas att det skall bli ett efterföljansvärt exempel i den fortsatta debatten.

Jag har emellertid, herr talman, känt behov av att i ett par avseenden avge en personlig deklARATION. Jag vill då först säga, att jag inte i alla avseenden kan följa utskottsmajoriteten — kanske inte ens på alla de punkter, där man har sökt kompromissa sig fram — och inte heller på de punkter i reservationerna, som har nykterhetsfolkets etikett över sig. Jag skall inte besvara kammaren med att exemplifiera detta — det tror jag inte har någon större betydelse. Jag vill bara deklarerera, att jag vid röstningen kommer att ta ställning på det sätt jag nu angivit.

När jag begärde ordet var det speciellt för att säga några ord i den fråga, som herr Franzon var inne på nu senast, nämligen frågan om den spritfria arbetsdagen. På den punkten har nu finansministern tidigare i dag motiverat propositionens linje på ett så utmärkt sätt, att jag helt och fullt kan instämma med honom. Låt mig bara få tillägga ett par saker. För det första tycker jag, att man borde kunna förvänta något av det ansvar, som herr Näsström talade så varmt om, även från restauratörernas sida. Här slogs larm mycket häftigt, när förslaget på denna punkt kom fram, och det förekom olika slag av skrämseltak-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tik från de fackorganisationer, som berörs av restaurangverksamheten. Har man inte rätt att begära, när det gäller åtgärder som kan gagna vårt folks bästa, att de enskilda människorna skall eftersätta något av sina egna intressen? Jag tycker att det är beklämmande, att man, så snart ens eget intresse är i fara, har en absolut negativ inställning och inte vill ta hänsyn till att den föreslagna åtgärden kan vara till gagn i den kamp för bättre alkoholvanor, som vi nu diskuterar.

Jag har i min verksamhet många gånger — i synnerhet sedan denna proposition kom fram — haft tillfälle att samtala med personer, som ofta äter affärsluncher och tar in sprit, och jag har då frågat dem, hur de ställer sig till propositionens förslag. Visserligen har en och annan tyckt att det var en onödig restriktion, men jag vill säga att det stora flertalet av dem, som jag har talat med, har sagt: »Det vore en välsignelse, om vi kunde komma ifrån detta system som mer eller mindre fördärvar arbets-effektiviteten hos de personer som måste delta i sådana måltider.» Måste? frågar kanske någon. Ja, det är just det som är det betänkliga att detta är en umgängessed som de flesta har mycket svårt att bryta mot, i all synnerhet de som skall bjuda på lunchen.

För det andra vill jag starkt understryka att vad som nu har förekommit i detta sammanhang ger oss ännu större anledning än vi hade tillföre att vidtaga sådana åtgärder som leder till att vinstintresset i sprithanteringen vid restaurangerna försvinner.

Jag vill slutligen icke fördölja att jag i principfrågan nog tidigare har varit en smula tveksam. Men ju mer jag har försökt sätta mig in i problemet, desto mer tycker jag det har klarnat att det ändå förr eller senare måste bli en ändring på det motbokssystem som vi har. Vi får ju komma ihåg att när detta system infördes, var det en kompromiss. Förbudsfrågan var aktuell då, och motbokssystemet var en kompromiss mellan förbudsanhängare och icke förbudsanhängare. Vi skall också komma ihåg att

det har rätt delade meningar om systemet under hela den tid det har existerat. Jag skall inte gå in på frågan om dess fördelar och nackdelar. Jag erkänner att det är mycket svårt att avge några bestämda deklARATIONER därvidlag. Men nog har jag väldigt svårt att upptäcka så stora fördelar med detta system att de uppväger de kostnader som är förenade med det och det krångel och obehag i många avseenden som det medför. Jag har därför kommit till den slutsatsen att när vi nu har haft systemet på prov i snart 40 år, så är det inte för tidigt att vi nu lämnar det. Det tjänar ingenting till att prova det i ytterligare 40 år.

Jag vill tillägga att jag mycket har undrat över om det verkligen kan förhålla sig så, att det svenska folket ensamt bland alla andra folk i världen är så funtat att det ovillkorligen behöver en reglering på detta område av det slag som vi nu har. Jag tror inte att det kan vara nödvändigt. Jag är fullkomligt överens med de talare som tidigare har sagt att sloandet av motbokssystemet kommer att medföra vissa svårigheter under en tid — hur lång är svårt att säga — men jag är också ganska övertygad om att dess avskaffande i det långa loppet icke kommer att försämra nykterhetstillståndet utan tvärtom. Visserligen kan det väl hända att åtskilliga kommer att utnyttja den nya ordningen till sitt fördärv i högre grad än det nuvarande systemet, men å andra sidan kommer säkerligen tusen och åter tusen människor, som nu liksom känt sig tvungna att skaffa sig det myndighetsbevis, som motboken har ansetts utgöra, i framtiden inte att köpa någon sprit och över huvud taget inte lägga sig till med alkoholvanor.

När systemet kostar så mycket och uträttat så litet som det gör, tror jag det är bättre att, såsom nu är föreslaget lägga ned pengarna på den förebyggande verksamhet varom talas i de betänkan- den som föreligger i dag. Jag har haft anledning att i något över 40 år ta verksam del i nykterhetsarbetet. Med sorg måste jag bekänna att nykterhetsarbetet många gånger har fått bedrivas under

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

rätt primitiva förhållanden och med rätt stora uppoffringar, i synnerhet av folk i de breda lagren. Det är inte för tidigt att man verkligen sätter in en ordentlig kraftåtgärd från det allmännas sida även ekonomiskt för att om möjligt rädda vårt folk undan alkoholvanorna. Härvidlag synes det mig att man bör låta den upplysningsverksamhet, den propaganda och allt det organisatoriska arbete som hör hit få så stark utbredning och så djup förankring i olika skikt och olika organisationer som det är möjligt. Det skall inte längre vara bara nykterhetsfolket, frikyrkofolket och möjligen i någon mån de kyrkliga som känner ansvar för nykterhetstillståndet. Låt oss försöka få även andra organisationer av olika slag — fackliga organisationer och andra sammanslutningar — att dela ansvaret för detta vitala problem och att hjälpa till i arbetet därmed. Lyckas man med det och ger samhället nykterhetsarbetet ett kraftigt stöd, anser jag att man kan hysa förhoppningar om att det beslut, som vi nu går att fatta, om tio år skall visa sig ha haft goda verkningar.

Herr PETERSSON (s):

Herr talman! Man kan få fram nära nog hur många exempel som helst på den förbannelse som alkoholbruket utgör. Man möter varje dag något brottsligt som har med alkohol att göra. Jag vill bara erinra om den stora insamling som IOGT gjorde för några år sedan av pressklipp. Organisationen fick, om jag inte minns fel, ihop inte mindre än 20 stycken folioband med ruskiga skildringar av fall som helt måste skrivas på alkoholens konto. Inför sådant måste man säga sig att det är naturligt att det finns en allmän önskan att försöka åstadkomma ett förbättrat nykterhetstillstånd i detta land. Jag förmodar att samma önskan rådde vid den tidpunkt då man beslutade sig för den individuella kontrollen och ransoneringen av rusdrycker. Det är möjligt att man till en början med denna kontroll och denna ransonering vann vissa resultat, men allt eftersom åren gått har man kommit i

den situationen att denna s. k. kontroll inte längre är vad man från början hade avsett. Den verkar inte mer konsumtionshämmande.

Jag vill här också ta upp något av vad herr Näsström yttrade. Han ansåg att ransoneringssystemet verkade hämmande och försvärande framför allt för dem som icke borde använda alkohol. Jag har i det stycket en annan erfarenhet från den tid, då jag själv fungerade som tjänsteman i en nykterhetsnämnd i detta land. Man försökte att avstänga vederbörande från alkohol. Man försökte med alla möjliga åtgärder som skulle verka hindrande, men det hjälpte inte. Vederbörande fick ändå tag på berusningsmedel. Det visar sig också att vår ungdom, som är utestängd från möjligheten att få alkohol, icke synes ha några större svårigheter att få tag på rätt avsevärda mängder. Man kan sålunda säga att denna kontroll, detta ransoneringssystem inte längre fyller sitt syfte. Den individuella kontrollen av medborgarna, som omfattar även de skötsamma, vilka ju utgör 90 procent av den del av befolkningen som är i mothöksåldern, kostar tio miljoner kronor om året. Finns det då anledning att lägga ned så stora summor på ett system som inte längre fyller något ändamål, i varje fall inte på det sätt som man avsett? Är det inte bättre att försöka att slå in på vägar, där man så att säga siktar på att den enskilda människan skall bära ett personligt ansvar? Jag tror att det vore förnuftigare att använda dessa pengar till att stärka de krafter som verkar för att öka det personliga ansvaret.

Det väsentliga som nu kommer att ske ligger inte däri att vi, som jag förmodar, går att fatta beslut om ransoneringssystemets avskaffande, utan det väsentliga ligger däri att vi här, som jag också förmodar, även kommer att fatta beslut om rätt vittgående åtgärder för att åstadkomma ett minskat alkoholbruk. Man kommer ju att redan för det budgetår som börjar den 1 juli anslå sju miljoner kronor till olika åtgärder för att stärka det personliga ansvaret och de krafter vilka medvetet och enträget ar-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

betar för att minska alkoholkonsumtionen i detta land. Dessa medel som anslås skall ju användas för alkoholforskning — det är en nyhet — och de kommer att användas för en utökad undervisning och upplysning i alkoholfrågan. Det ligger rätt mycken sanning i uttalandet att skolöverstyrelsens cirkulär om undervisning i alkoholfrågan kanske inte är det allra bästa, men det sista ordet är inte sagt, och det har ju också uttalats av Kungl. Maj:t att man skall söka få in detta som ett ämne bland övriga ämnen. Jag tror i varje fall att de anslag som gives för undervisning och upplysning inte ges förgäves utan skall komma att lämna goda resultat.

Vi skall också erinra oss att våra nykterhetsorganisationer kommer att få ett väsentligt ökat direkt stöd för sitt arbete. De kommer att få ökade möjligheter att heltidsanställa tjänstemän och medarbetare för sin verksamhet, och erfarenheten säger oss att sådant arbete ändå inte är förgäves utan ger resultat, i varje fall på längre sikt. Vi har väl också anledning förmoda att det stöd som nu kommer att lämnas till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet — som inte bara kommer att vara ett stöd för de direkt nykterhetsfrämjande åtgärderna utan också ett stöd för att skapa en sundare och friskare ungdom — kommer att avsätta vissa resultat och lämna vissa spår efter sig.

I kommunerna har vi ju gjort den erfarenheten, att svårigheten att samla ungdomen kring vissa sysselsättningar — det är framför allt detta som behövs — många gånger ligger på det ekonomiska planet. Ungdomen har inte råd att skaffa sig de lokaler som erfordras för fritidssysselsättningar. Den har inte heller råd att skaffa sig den ledare, som kan behövas. Nu kommer här att lämnas ett anslag som uppgår till 6 kronor och 50 öre per deltagare i sådan fritidsverksamhet.

Jag tror att man på lång sikt har anledning förmoda, att dessa förebyggande åtgärder skall komma att visa sig vara mycket beydelsefulla i det gemen-

samma arbetet för att förbättra nykterhetstillståndet.

Vi skall kanske härvid också erinra oss det som sker beträffande de kommunala nykterhetsnämnderna. Vi kommer att få en ny lagstiftning om dessa, och förändringen framgår redan av namnskiftet. För närvarande har vi ju alkoholistlagen, och vi kommer nu att få en lag om nykterhetsvård. Alkoholistlagen, sådan den nu är, ger mycket begränsade möjligheter för nykterhetsnämnderna att arbeta, framför allt i förebyggande syfte. Genom den nya lagen får ju nykterhetsnämnderna väsentligt rikare möjligheter att vidta förebyggande åtgärder. Man kan därför förvänta en aktivisering av de kommunala nykterhetsnämnderna. Även denna aktivisering, som har sitt stöd i den nya lagen, kommer att få ett helt annat ekonomiskt stöd från statens sida än hittills.

Jag skall säga ett par ord just om statsbidragen till nykterhetsnämnderna, detta framför allt därför att till ett av utskottsutlåtandena finns på den punkten fogad en reservation, där det föreslås, att nykterhetsnämnderna skall erhålla 80 procent i statsbidrag i stället för 60 procent såsom föreslås av departementschefen och utskottet. Vi skall härvid erinra oss att i fortsättningen kommer den slutna nykterhetsvården att helt betalas av statsmedel. Ersättningen för övervakning eller, som det heter, ersättningen till frivilliga medarbetare kommer också att lämnas helt av statsmedel.

Vid beräkningen av kostnadsunderlaget får man ta med sådana saker som sammanträdesarvodet, i den mån dylika utbetalas i kommunerna, ersättning till ordföranden för hans arbete, kontorskostnader och lön till eventuell tjänsteman — ja, man kan säga att praktiskt taget allt som nykterhetsnämnderna företar sig i nykterhetsvårdande syfte kommer att godkännas som grund för erhållande av statsbidrag.

Jag har tagit reda på vad statsbidragsbestämmelserna skulle betyda för den stad, från vilken jag själv är. Där har vi under de senaste åren haft ett bidrag av 1 000 kronor. Om de föreslag-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

na bestämmelserna hade gällt, låt oss säga år 1951, skulle vi i stället ha erhållit 10 453 kronor i statsbidrag. Det innebär alltså, att vårt statsbidrag hade mer än tiodubblats. För år 1954 — jag tar då den stat för nykterhetsnämnderna som vi bestämde i oktober 1953 — har vi räknat med ett statsbidrag på likaledes 1 000 kronor. Om det nu skulle gå ungefär så som vi beräknat i vårt statsförslag, skulle vi för år 1954 få ett statsbidrag på 10 023 kronor. Nu får vi inte så mycket för år 1954, men det är att märka, att vi från den 1 juli 1954 kommer att erhålla ett annat statsbidrag än vi räknade med, när vi i oktober 1953 gjorde upp staten. Kommunerna bör i detta arbete känna ett ansvar, och det tror jag att de kommer att göra. Med det statsbidrag som utskottet här har tillstyrkt kan man säga, att nykterhetsnämnderna får en mycket god ersättning för sitt arbete.

Jag har också tagit reda på hur det skulle bli för år 1953 i en annan stad, en stad på västkusten. Staden har fått 1 015 kronor i statsbidrag, men skulle ha fått 6 366 kronor, om de nya bestämmelserna hade gällt.

Sedan har vi också en annan reservation — det gäller ersättningen till de frivilliga medhjälparna. Där har utskottet tillstyrkt regeringens förslag, att dessa skall erhålla 10 kronor för den första månaden och 5 kronor för varje följande månad. Reservanterna föreslår, att de frivilliga medhjälparna skall erhålla 10 kronor för varje månad. Härtill vill jag ha sagt, att det arbete, som de frivilliga medhjälparna påtager sig, säkerligen är ett mycket påkostande och uppoffrande arbete och att det många gånger kan vara nog så besvärligt att fungera som medhjälpare då det gäller att söka tillrättaföra en alkoholmissbrukare. Det kan kräva åtskilligt av tid för vederbörande, och det kan vara svårt att i förväg säga hur stor ersättningen bör vara. Man har emellertid utgått ifrån, att beloppen inte skall utgöra ersättning för utfört arbete, utan man har räknat med att människor av humanitära och liknande skäl skall ställa sina krafter till

förfogande för att söka åstadkomma ett förbättrat nykterhetstillstånd och för att söka hjälpa vederbörande över de svårigheter som han har att brottas med. När det då gäller ersättningen måste vi hålla i minnet, att vi har bestämt om ersättning åt sådana som är övervakare av villkorligt dömda och villkorligt frigivna. Man vågar kanske säga, att det många gånger är lika påkostande och lika svårt och kräver lika mycken uppoffring av fritid som att vara medhjälpare åt nykterhetsnämnden i dess nykterhetsvård. Det är ofta så, att villkorligt frigivna faktiskt har kommit in på brottets bana av den anledningen att de använt alkohol, och därför kan det hända att övervakaren framför allt på den punkten får sätta in all kraft för att alltså söka förmå vederbörande att avstå ifrån att ta sig ett glas. För sådana övervakare är ersättningen, vilken bestämdes av riksdagen för bara ett par år sedan, 10 kronor för första och 5 kronor för följande månader, och det skulle väl vara rätt egendomligt om riksdagen nu fattade ett beslut beträffande ersättningen inom nykterhetsvården som inte överensstämmer med den ersättning som utgår inom kriminalvården.

Herr Bengtson tog upp frågan om kommunalt veto, när det gäller utminutereringen av öl. Därvidlag måste man också komma ihåg, att den väsentliga riktlinjen i dessa frågor är att man bör, så långt det är möjligt, söka avkoppla det enskilda vinstintresset när det gäller rusdrycker och öl. I den föreslagna § 15 i ölförordningen finns en bestämmelse som aktiverar kommunerna att vidtaga åtgärder för att söka få bort det enskilda vinstintresset när det gäller ölförsäljning, och därvidlag kan man alltså tala om ett kommunalt veto. Kommunen har att yttra sig, och om kommunen i sitt yttrande föreslår sådana inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande »att tillståndsinnehavares eller föreståndares ekonomiska fördel göres oberoende av myckenheten sålt öl, och finnas därvid föreslagna grunder för försäljningens ordnande i övrigt lämpliga, skall detta villkor fastställas av länssty-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

relsen». Det innebär alltså, att kommunerna kan vidtaga sådana åtgärder att man inom kommunen avkopplar det enskilda vinstintresset. Jag tror att man med denna bestämmelse faktiskt har fått ett kommunalt veto som sträcker sig rätt långt. Man går inte in på det individuella fallet, utan man får fram en ny form när det gäller detta veto, och bestämmelsen innebär också en aktivisering av kommunernas verksamhet i detta stycke för att försöka få bort det enskilda vinstintresset.

Herr talman, det vi nu går att besluta innebär, som det också säges i propositionen, nya riktlinjer för vår nykterhetspolitik; men det sista ordet är ingalunda sagt i denna fråga, utan vi kommer att få behandla dessa spörsmål på nytt. Vi kommer säkerligen att finna att en del inte har slagit ut på det sätt som man har tänkt sig, och vi kommer väl också att finna att man behöver öka de åtgärder som har vidtagits, att man behöver slå in på nya vägar och öppna nya möjligheter. Det är väl därför att förmoda, att nykterhetsfrågan även i fortsättningen kommer att samla ett mycket stort intresse, och att de krafter som strävar efter att söka åstadkomma ett förbättrat nykterhetsstillstånd inte kommer att förtröttnas. Med det beslut som vi fattar, har de fått ökade möjligheter i sitt arbete, och jag har all anledning antaga, att de också kommer att utnyttja dessa och, om så behövs, att kräva ytterligare stöd.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i alla dess delar.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Innan jag upplar det ämne, som jag förbehöll mig att återkomma till i mitt första anförande, nämligen en granskning av den reservation som föreligger i fråga om övergången, har jag ett litet ord att säga om det som förhaves i denna kväll i Radiotjänst, om nu uppgifterna är riktiga, i anslutning till vad herr Bengtson redan här har berört. Enligt odementerade tid-

ningsuppgifter skulle Radiotjänst ha för avsikt att denna natt vaka ut motboken. Om det är meningen att på detta vis koncentrera lyssnarnas uppmärksamhet till det befrielsens ögonblick, då talmanens klubba kommer att besegla motbokens dödsdom, är detta, menar jag, ett förehavande ifrån Radiotjänsts sida som är ungefär motsatsen till det som vi väntar av Radiotjänst i den planerade upplysningskampanjen.

Herr talman! Det föreligger, som alla vet, en åtminstone till antalet utskottsledamöter stark reservation rörande övergången till den nya ordningen. Jag är den förste att beklaga den splittring i utskottet, som illustreras av detta förhållande, ty jag har för egen del medverkat till ett försök att här åstadkomma en enande kompromiss, hållen inom ramen av gällande lagstiftningsbestämmelser och sålunda avseende en anpassningsprocedur under den trelitersram, som för närvarande existerar. Kompromissen föll emellertid under bordet. Den hade sina svagheter, som jag är medveten om, men den hade åtminstone varit genomförbar. Därom är intet nu mer att säga.

Då jag nu granskar reservanternas förslag, kritiserar jag inte deras avsikt, men jag kritiserar resultatet. Jag nämnde att kompromissen föll under bordet, men det var något som plockades upp från golvet, nämligen motiveringen till denna fallna kompromiss, som nu återfinnes i reservationen såsom motivering för ett helt annat förslag.

Mina damer och herrar! Det kan lätt hända olyckor, då man på det sättet tar och placerar en motivering för ett förslag såsom motivering till en helt annan kläm. Jag räknar till olyckorna att man alltfjänt finner i reservanternas motivering att vad de avser är en »moderat» anpassning till det framtida läget, vilket ju mycket väl lät säga sig inom trelitersramen, men som ju är litet svårare att använda för en — förlåt uttrycket — gränslös tilldelning. På samma sätt har det halkat in i reservanternas motivering för deras förslag att vad de förbehåller skall ske »inom ramen för gällande

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

lagstiftning». Om kammarens ärade ledamöter ser efter i reservationen, skall de finna att vad reservanternas föreslår är en ändring av gällande lagstiftning på en av gammalt såsom särskilt viktig ansedd paragraf.

Reservanternas förslag är för övrigt ett annat än vad som förelåg, då utskottet gick att fatta sina definitiva beslut. Jag bestrider ingalunda reservanternas rättighet att ändra mening. Den rätten kvarstår även under denna kammardebatt, om reservanternas vill begagna sig därav. Faktum är att här föreligger ett förslag, som icke var för utskottet känt, då vi fattade våra definitiva beslut. Man kan ju fråga sig vilket förtroende som kan sättas till förslag, som efter att i växlande former ha varit föremål för långvarigt dryftande inom utskottet, ännu efter de definitiva beslutens fattande dyker upp i ändrad gestalt både i fråga om lagtext och skrivning. Den lagtext jag har sett på bordet byggde på ansökningsförfarande. Det har nu kommit bort. Den motivering, som jag haft för ögonen tidigare, innehöll icke ett ord om successiviteten i förfarandet, som vi hört herr Englund särskilt poängtera såsom en viktig beståndsdel i reservanternas förslag.

Om kammarens ledamöter ville göra sig besväret att slå upp reservationen, s. 250 och 251, skall jag först ge en föreställning om vad innebörden i förslaget är rent *formellt*. Reservanternas företar en operation i fyra moment.

För det första: den existerande fjärdelitersförordningen bör icke upphävas. Läs de två första styckena på s. 250, där reservanternas kopierar utskottets egen skrivning med avböjande av regeringsförslaget i denna del! Andra momentet: se slutet av reservanternas egen skrivning: fjärdelitersförfattningen skall upphävas.

Tredje momentet: samtidigt som man alltså upphäver fjärdelitersförfattningen och återgår till att det kan finnas fyra liter, inför man i det tredje momentet i den ordinarie, permanenta författningen den tredjeliterbestämmelse, som i realiteten finns i den administrativa

förordningen, om vilken reservanternas först har sagt att den inte bör upphävas och sedan har sagt att den måste upphävas.

Men det räcker inte därmed. Det fjärde momentet av operationen är att man låter de tre litrarna stå där liksom för syns skull, ty genom slutstadgandet upphäves fakultativt trelitersbestämmelsen till förmån för en tilldelning utan kvantitetsgräns.

Herr talman! Sällan har man väl sett en sådan cirkuskonst i författningsväg utföras för att få någon lagteknisk fason på oklara och sinsemellan motstridiga idéer.

Hur är det sedan — och här kommer de stora frågetecknen — med den *reella* innebörden av reservationen? Vad skall kontrollstyrelsen och systembolagen — märk väl att det gäller 41 systembolag — nu ta sig till? Det tillerkännes dem rätt att från den 1 juli i år häva varje maximigräns för, såsom det heter, »vissa» motboksägare. Det måste syfta på, så läser jag det, den nuvarande kundkretsen. Jag vill då först fråga: Hur skall man förfara med nya motboksägare? Skall man handla formellt efter vad som står i författningen, skall man först fastställa en kvantitet, ej överstigande tre liter, och sedan med begagnande av slutstadgandet befria vederbörande motboksägare från den maximigränsen? Den andra frågan, som är mycket viktigare, gäller vad som ligger i ordet »vissa». På min fråga i utskottet fick jag svaret, att därmed avsågs att man skulle skilja mellan anmärkningsfria motboksägare och anmärkningsfall. Av vad som redan har sagts under denna debatt och av vad som står i skrivningen om »skötsamma motboksägare», förstår jag att detta måste ha varit meningen.

Det låter åtminstone i förstone rimligt. Förutsatt att den tolkningen är riktig, betyder detta alltså att systembolagen skall verkställa en sällning mellan de kunder, som har behandlats enligt 3 § och dem som behandlats enligt 4 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Nu förhåller det sig emellertid så, att i systembolagens beslut beträffande till-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

delning förekommer ingen hänvisning till vare sig den ena eller den andra paragrafen.

Man har sagt oss i utskottet att det går att gissa sig till vilken paragraf som avses. Ja, måhända, men inte utan särskilt arbete och därmed förenade extra kostnader. Det är alltså detta »måhända», som vi har att hålla oss till när det gäller att avskilja får från getter på detta område, d. v. s. å ena sidan dem som enligt 3 § får tilldelning under tre liter, eventuellt noll, å andra sidan dem som kan köpa vilken kvantitet de behagar med stöd av slutstadgan, även om de enligt den gamla 4 § har fått mindre än tre liter. Jag vill erinra att i det fallna kompromissprojektet var det bara fråga om anpassning genom en förenklad procedur och hänsynstagande till kundernas egen bedömning, men alltsammans inom trelitersgränsen.

Nu finns inom anmärkningsgruppen — det vill jag kammaren särskilt skall beakta — ett stort antal, ja det stora flertalet, som enligt den nya ordning, vilken riksdagen nu kommer att besluta, icke alls kommer att vara bundna av någon kvantitetsgräns från och med den 1 oktober 1955. Det blir bara langare och de som drabbats av nykterhetsnämndernas avstängningsbeslut, vilka blir vägrade att köpa.

Detta flertals förvåning blir nog betydande över att den nya ordningen för många andra skall bli tillämplig den 1 juli, men för dem själva, som enligt den nya författningen kommer att bli berättigade att få tilldelning utan kvantitetsgräns, skall den nya författningen gälla först från och med den 1 oktober 1955. Deras reaktion tror jag icke kommer att begränsas till förvåning. Här införes ett verkligt suggestionsmoment — det är ju numera ett ofta använt ord — att förvärva sprit från alla dem, vilka nu skulle få en obegränsad tilldelning. Att finna några villiga hjälpare bland »vissa motboksägare» tror jag inte kommer att möta några svårigheter.

Härtill kan läggas alla ungdomar i åldern 21—25 år, som jag förmodar en-

ligt reservanternas plan fortfarande skall tillhöra tilldelningsklassen noll, dit de hänförs i systembolagens här förut berörda cirkulär av år 1947. Det sägs visserligen ingenting därom i skrivningen, men jag har utgått från såsom tämligen självklart att reservanterna har menat detta. Om min förmodan är felaktig, kan den ju rättas. Men under förutsättning att mitt antagande är riktigt, frågar jag: Har reservanterna tagit med i övervägandet effekten i fråga om dessa från spritinköp alltjämt legalt förhindrade ungdomar, då kanske, vad vet jag, det stora flertalet av våra två miljoner motboksägare kan göra obegränsade motboksinköp. Det är verkligen en ringa tröst, att langarnas nuvarande marknad med de höga illegala priserna skulle komma att bli ganska grundligt förstörd.

Man kan också fråga sig, vad man skall ta sig till med kvinnorna, som har kvartalstilldelning. Vad skall systembolagen tänka sig att riksdagen har menat i detta avseende?

Sedan kommer frågan, vad som här egentligen menas med *successivitet*. Det vore obarmhärtigt att läsa efter ordalagen i reservationen och säga, att meningen är att »vissa motboksägare» skall ha en successiv övergång till ransonfrihet, men jag beklagar att det faktiskt står så. Först talas om »vissa motboksägare», och sedan står det, att för dessa kunders vidkommande skall man åstadkomma en successiv anpassning till förhållandena efter den 1 oktober 1955.

Mina damer och herrar! Om jag nu någon dag efter den 1 juli får besked om att jag har en gränslös motbokstilldelning, hur skall jag sedan bli successivt anpassad till den nya ordningen? Jag sade nyss, att det är obarmhärtigt att läsa detta precis som det står. Meningen måste väl vara att somliga motboksägare skall få fri tilldelning först och andra senare. Men efter vilka grunder skall denna uppdelning ske? Vi har hört herr Englund säga, att det är en lätt sak — man hittar bara på en objektiv regel. Men varför har inte reservanterna presenterat denna objektiva

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

regel? Det borde ju ha varit ett intresse för kammaren att, innan den går att fatta beslut, veta vad det egentligen är man beslutar.

Vi har inom utskottet nog haft kännedom om att man har övervägt många olika kriterier. Det kriterium, som har fästs på papperet en gång i ett formligt förslag, var gruppering efter åldersklasser. Det är den idé som populärt kallas att börja med 100-åringarna. Men där-om finns ju ingenting alls i den föreliggande reservationen. Vad som skall förstås med successivitet är lämnat helt och hållet öppet, och detsamma gäller beträffande takten i proceduren.

Jag tycker, herr talman, att bättre än denna anvisning »vissa motboksägare» vore väl ändå för systembolagen att vara *vissa* om meningen med det beslut som reservanterna inbjuder riksdagen att fatta.

Jag befärrar att vilken grupperingsmetod, som man än väljer, kommer det hela tiden från den 1 juli 1954 fram till den 1 oktober 1955 att gå vågor av irritation genom allmänheten med ackompanjemang i pressen och en intensifierad uppmärksamhet fäst vid hela detta överföringsprojekt. Och det är detta som kallas att avdramatisera övergången!

Det återstår ytterligare en fråga om konsekvenserna i fråga om utskänkning-
en. I utskottets yttrande har uppmärksamheten fästs vid det förhållandet att regeringen har ansett det nödigt föranstalta om en särskild utredning för att vid nästa riksdag kunna framlägga förslag om sådana bestämmelser rörande uppbörden av utskänkningsskatt att man kan stoppa möjligheterna till fiffel med utminuteringspriten. Men, ärade kammarledamöter, vad ni inbjuds till i dag av reservanterna är att öppna den slusen, innan det finns någon möjlighet att stoppa det eventuella fifflet. Jag har hört detta bagatelliseras, men det kan väl ändå inte vara någon bagatell som har föranlett finansdepartementet att sätta i gång en utredning på detta område och tala om att vi har att vänta förslag till nästa riksdag. Även om det handlar om rena undantagsfall, vilket jag förutsätter,

tycker jag att det är lättsinnigt att tillskapa en sådan möjlighet som inte finns nu och som med all säkerhet icke heller kommer att vara till finnandes efter den 1 oktober 1955.

Nu har jag också hört sägas, att hela systemet rasar i alla fall som ett kort-hus efter riksdagens beslut och att inga kvantitetsgränser går att upprätthålla längre. Ja, jag är nog fullt medveten om att beslutet kommer att sätta sin prägel i flera avseenden på tillämpningen av gällande bestämmelser. Jag tror visst att hela proceduren från bolagens sida kommer att bli enklare inom ramen för gällande lagbestämmelser. Men jag ställer mot detta lättsinniga sätt att betrakta hela den nuvarande lagstiftningen som obefintlig den övertygelsen, att systembolagen kommer att rätta sig efter gällande lag, så länge den är i kraft, och att kontrollstyrelsen kommer att utöva sin styrelsen ålagda tillsyn härutinnan.

Kammaren kanske också slutligen skall besinna, att reservationen i ett viktigt avseende skjuter ett grundskott i det sammanhängande programmet från regeringens sida, nämligen därutinnan, att nykterhetsvårdens upprustning och insättandet av hela raden positiva åtgärder har förutsatts skola föregå den ransonfria utminuterings inträde. Efter allt detta tillåter jag mig ånyo att fråga: Vilket är det viktiga samhällsintresse, som ändå påkallar denna omkostymering av rusdrycksförsäljningsförordningen under dess korta återstående livstid? Är det i alla fall inte, kammarledamöter, rimligare och klokare att låta den förordningen dö i frid i sin gamla luggslitna kostym, då dess tid är ute?

Herr DE GEER (fp):

Herr talman! Jag skall tillåta mig att belysa denna fråga icke ur nykterhetspolitiska utan ur ekonomiska och handelspolitiska synpunkter, visserligen endast en begränsad sektor av densamma, nämligen de spörsmål som sammanhäng-
er med vår produktion och konsumtion av maltdrycker. De synpunkter jag kommer att göra gällande återfinnes i mo-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

tionen nr 428 i denna kammare och även i en reservation av herrar Lundqvist och Huss m. fl.

Vi ifrågasätter, om inte maltdryckerna borde ha en mera framskjuten plats i den svenska produktionen än de nu har. Låt oss se på Danmark: hur oerhört mycket större är inte produktionen av maltdrycker där! Vad kan orsaken vara till att vi är så långt efter? Ja inte ligger den i vårt maltkorns kvalitet; kornets kvalitet torde vara densamma väster som öster om Öresund och även i Östergötland. Jag tror att våra lantbrukare i Skåne är beredda att verifiera, att det svenska maltkornet är fullt ut lika bra som det danska. Inte heller tror jag att orsaken kan ligga i bryggeriernas behandling av kornet eller i lagringen eller distributionen. Nej, orsaken ligger nog på det område vi nu behandlar. Vår maltdrycksproduktion har hittills inte haft tillräcklig rörelsefrihet, inte haft den breda grund att bygga på som maltdrycksproduktionen i Danmark.

Visserligen är det sant, att vi nu får starköl och att grunden därigenom kommer att breddas, men den övervägande delen av konsumtionen kommer allt fortfarande att vara inriktad på det svagare ölet med enligt förslaget 2,8 procent alkohol. Detta öl blir väsentligt bättre och fylligare, om det får en något högre alkoholhalt, nämligen den i motionen och reservationen föreslagna halten 3,2 procent.

Vi har visserligen sedan länge tillverkat exportöl, och »Three Towns» är ju ett välkänt märke på världsmarknaden, men det kan dock på intet sätt jämföras med det danska eller det holländska ölet, som intar en rangplats. Grunden därtill är, såsom jag tidigare påpekat, att själva den plattform, på vilken vår ölproduktion byggd, har varit för trång; produktionen har icke haft tillräcklig rörelsefrihet. Genom att vi nu får tillverka starköl i större utsträckning kommer rörelsefriheten att ökas, men det skulle ha ännu större betydelse, om vi kunde förbättra det öl som svarar för den överväldigande delen av konsumtionen.

När det gäller de ekonomiska återverkningarna kan man ställa sig frågan: Hur kommer tillgången till ett bättre och fylligare öl att inverka på svenska folkets dryckesvanor? Den saken har berörts tidigare i dag, men jag vill säga att det inte gärna kan råda någon tvekan om att konsumtionen av lätta viner och framför allt av vermut häri genom kommer att minska; konsumtionen av vermut har under de senare åren visat en starkt uppåtgående kurva. Ur handelssynpunkt tror jag att det är fördelaktigt om vi kan minska importen av viner, vermut och andra alkoholhaltiga drycker. Någon säger kanske, att om vi köper mindre vermut från Italien, kan vi inte exportera så mycket papper eller pappersmassa som nu. I och för sig är detta riktigt, men vi kan ju köpa mycket annat än vermut från Italien, och en omskiktning av importen vore nog önskvärd, så att den inriktades på mera nödvändiga och bestående varor än viner och vermut.

Kanske man också vågar uttrycka den förhoppningen, att ett bättre öl kommer att minska konsumtionen av kaffe. Säkert är det ju inte, men vissa förutsättningar finnes, och en ökad ölkonsumtion skulle då kanske vara önskvärd också ur hälsosynpunkt. I det avseendet kan jag åberopa en stor vetenskaplig auktoritet, nämligen nykterhetskämpen professor Santesson, som på sin tid i ett offentligt föredrag uttalade att en måttlig konsumtion av gott öl, även sådan öl som vi här talar om, är att föredraga framför en stor kaffekonsumtion.

Till sist vill jag, herr talman, beröra de jordbruksekonomiska aspekterna i samband med en eventuellt ökad produktion och konsumtion av öl. Just nu kämpar vi som bekant med mycket stora svårigheter när det gäller att vinna avsättning för vår spannmål; vi lider under trycket av ett nästan kroniskt överskott. Kan vi öka produktionen av maltkorn till proportionsvis samma omfattning som den danska och holländska produktionen, skulle trycket på vår exportmarknad för spannmål lättas.

Med dessa ord ber jag, herr talman,

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

att få yrka bifall till reservation nr XXII av herrar Lundqvist och Huss m fl.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Det har redan sagts så mycket i denna fråga, och då jag har begärt ordet, har jag inte gjort det för att yttra mig över all den sakkunskap, som kommit fram i detta ärende om bruk och missbruk av alkohol, utan endast för att framföra några synpunkter i anledning av den stora huvudfrågan, nämligen avskaffandet av motbokssystemet samt de spörsmål, som framställts i den kommunistiska motionen nr 549 i andra kammaren.

Jag får först uttala min tillfredsställelse över förslaget om motbokens avskaffande, ett förslag som, såvitt jag förstår, har hela nykterhetsrörelsens stöd. Enligt motbokssystemet har det medborgarliga förtroendet utmätts och värderats till så eller så stor kvantitet alkohol, vilket varit en förnedrande måttstock på medborgarrätten. Genom det nu föreliggande förslaget blir det den enskilda individen — människan — som i fråga om alkoholbruket får ökat ansvar för sin familj, sin omgivning och samhället.

Man får väl förutsätta att upplysningsverksamheten för att påverka konsumtionsvanorna och för att reducera alkoholbruket till bättre proportioner samt för att inrikta bruket på konsumtion av svagare alkoholdrycker skall ge bättre resultat än hittills.

I motionen nr 549 i andra kammaren har bland annat föreslagits den ändringen, att starkölet skulle borttagas från beteckningen rusdrycker. Enligt utskottets förslag skall starkölet jämställas med brännvin och starkviner och endast få försäljas av detaljhandelsbolaget respektive spritrestaurangerna. Vi har den uppfattningen, att ett friare försäljningsätt när det gäller starkölet skulle medverka till att konsumtionsvanorna skulle inriktas på den svagare alkoholen genom ett sådant förfaringsätt.

Beträffande utskänkingsbestämmel-

serna företräder vi den uppfattningen, att måltidstvänet skall upphävas. Det bör få bli kunden själv som får avgöra, om han önskar mat eller inte. Beträffande detta restriktionssystem är väl Sverige det enda land, som infört ett dylikt system, vilket ur nykterhetssynpunkt inte har någon betydelse. Redan inom nykterhetskommittén anmälde den kommunistiske ledamoten en avvikande mening, som framfördes i en reservation.

Jag ber därför, herr talman, att i denna fråga få ställa yrkande vid behandlingen av 46 §.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att åhöra mer än de sista orden av den ärade utskottsordförandens anförande. Han upprepade där den fråga, som han hade ställt i sitt anförande tidigare i dag, då han efterlyste vilka samhällsviktiga intressen det kunde vara som gjorde det angeläget att gå händelserna i förväg i fråga om frisläppningen av spriten.

Jag vill i anledning av denna fråga endast upprepa vad jag sade redan i förmiddags, nämligen att det för oss alla, som har ställt oss bakom denna mening, är en fråga om utomordentligt stor vikt att i största möjliga utsträckning söka nedtona hela den propaganda kring denna fråga, som vi redan i så hög grad har fått bevittna. Vår strävan har varit att göra slut på den romantisering av spriten, som så länge har gjort sig bred här i landet. Om all frisläppning nu skall koncentreras till ett enda bestämt datum, mot vilket man alltså skulle se fram under en tid av hela ett och ett halvt år, är det ju otänkbart att övergången skall kunna ske under de mindre uppmärksammade former, som vi hade önskat.

Jag hörde att herr Sandler också i början av sitt anförande av ungefär samma anledning hade protesterat mot att enligt uppgift Radiotjänst i kväll skulle frångå tidigare praxis och — med tiominutersintervaller — hålla allmänheten underkunnig om vad som

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

här skulle komma att beslutas. Jag instämmer uppriktigt i vad herr Sandler därvidlag har anfört. När man försökt att såsom jag tala för den tanken, att vi borde komma ifrån den stora propagandaverksamheten kring denna fråga, blir man ju inte heller särskilt glad, när man ser hur t. ex. nu i dag en av eftermiddagstidningarna här i Stockholm pryder sin första sida med fyra literbuteljer av olika slag och med den stora rubriken: »Här är de viktigaste punkterna.» Man kan ju inte säga, att vi här har fått något nämnvärt stöd i vår strävan. Jag har bara velat påpeka detta och vill endast uttala ett beklagande av att vi därutinnan misslyckats.

Jag skall inte gå in på vad utskottets ordförande lär ha sagt om övergångsalternativet i reservationen, eftersom jag inte var inne i kammaren och alltså icke hade tillfälle att åhöra anförandet. Jag förmodar att det kommer gemäle från annat håll.

Jag signalerade i mitt anförande under förmiddagen, att jag hade för avsikt att återkomma vid ett senare tillfälle under debatten för att beröra det särskilda utskottets utlåtande nr 6, som rör åtgärder för ungdomens fritidsverksamhet o. s. v. I sitt anförande före middagspausen uppehöll sig även herr Elfving mycket ingående vid de olika reservationer, där jag är medansvarig och som återfinnes i det utlåtandet. Jag har därför, herr talman, nu dubbel anledning att gå litet närmare in även på den frågan.

Vad oss högerreservanter angår är jag angelägen att stryka under, att när det gäller den principiella uppläggningsen av den framtida nykterhetspolitikens innehåll har vi inte haft något att erinra. Som ett led i denna nykterhetspolitik ingår helt naturligt även åtgärder, som skall syfta till att stimulera ungdomens sunda verksamhetslust.

När det gäller utformningen av de allmänt ungdomsvårdande åtgärderna har vi emellertid velat gå en annan väg än vad departementschefen och utskottets majoritet gjort. Departementschefen

har genom ett sinnrikt uppbyggt bidragssystem i första hand velat aktivera ungdomens gruppverksamhet. Vi har ställt oss mycket tveksamma inför denna nya statliga bidragsform. Det är visserligen sant, att varje stöd till ungdomen befrämjar dennas möjligheter till en smidig samhällsanpassning, men innan detta nya bidrag beslutas, måste enligt vår uppfattning också ske en noggrann avvägning gentemot andra angelägna ungdomsfrågor, som fordrar samhälleliga ingripanden för att kunna lösas. Vid denna avvägning har vi reservanter för vår del kommit fram till att samhällets stöd till ungdomen i första hand bör koncentreras på sådan verksamhet, där frivilliga insatser från ungdomen själv icke förmår lösa problemen. Detta gäller — därom borde alla kunna vara ense — i första hand ungdomens bostadsfråga. Genom att ett tillräckligt antal rymliga familjelägenheter bygges — och icke såsom nu kvoten för mindre lägenheter utvidgas på bekostnad av de större bostäderna — skulle ungdomen hjälpas dels genom att trångboddheten inom familjerna lättades och dels även genom att små lägenheter kunde ställas till de ungdomars disposition som är självförsörjande. Yrkesutbildning och yrkesvägledning är vidare områden, där det faller sig naturligt att staten medverkar.

Nu är det visserligen så, att några förslag i dessa delar inte föreligger för närvarande, men det hade ju ändå varit lättare att få ett riktigt perspektiv på ungdomsfrågorna, om ungdomsvårdskommittén hade behandlat dessa frågor samtidigt med de nu aktuella frågorna om bidrag till ungdomens fritidsverksamhet.

Det andra kravet, som måste ställas, om en ny bidragsform skall införas, bör väl vara att bidragssystemet verkligen utformas på ett sådant sätt, att det verkligen kommer att tjäna avsett syfte, nämligen att stimulera ungdomens *sunda* fritidssysselsättning. Redan utskottets majoritet har uttryckt allvarliga farhågor för att departementschefen i denna del icke lyckats så väl. Utskottet säger

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

bl. a.: »Å andra sidan får icke förbises, att verksamheten kan urarta på ett sådant sätt, att statsbidrag icke är motiverat, och att rent av för vissa förgreningar åt det rena nöjeslivets håll statligt bidrag kan verka stötande.»

Jag tror inte att någon kan missförstå allvaret i det uttalande, som utskottet här har gjort, och jag kan därför nöja mig med vad jag nu sagt. På grund härav och särskilt med tanke på den stränga återhållsamhet på andra viktiga områden, som år efter år har visats, har vi reservanter inte funnit oss kunna förorda det av departementschefen nu föreslagna bidragssystemet. Förslaget bör enligt vår mening undergå en ny prövning. Avgränsningssvårigheterna mellan hobbyverksamhet enligt förslaget och egentlig studieverksamhet blir också betydande. Åtskilliga av de objekt för fritidssysselsättning, som departementschefen nämner, är i stor omfattning sedan länge redan erkända grenar av studieverksamhet, där således bidrag i olika former redan lämnas. Begreppet fritidsgrupp är det vidare svårt att bestämma innebörden av. Den av 1953 års utredning lämnade definitionen, att fritidsgruppen skall vara fri och frivilligt organiserad kamratkrets som samlas för att utöva planlagd fritidsverksamhet i överensstämmelse med de anvisningar, som tillsynsmyndigheten meddelar, synes mig också stå i viss motsättning till önskemålet, att ungdomens föreningsliv skall vara helt fristående från samhälleliga direktiv. Vi har emellertid *inte*, såsom många kanske trodde, när vederbörande tidigare lyssnade till herr Elfving's anförande, ställt oss helt avvissande till förslaget om ökat ekonomiskt stöd till ungdomens fritidsverksamhet — det vill jag starkt betona. Vi har ju tillstyrkt ett med 500 000 kronor förhöjt extra anslag till fonden för idrottens främjande. Detta om något måste väl vara ett stöd åt ungdomen. Dessa medel skulle komma många ungdomar till del utan att man fördenskull behövde besluta om nya oprövade verksamhetsformer. Sveriges riksidrottsförbund skulle genom en dylik anslagshöjning få möjlig-

het att genom vidgad utbildning av ledare, ökad tävlingsverksamhet, större bidrag till byggande av idrottsanläggningar o. s. v. ytterligare öka antalet aktiva idrottsutövare och mycket verksam stimulera ungdomsidrotten. Härigenom kommer anslaget ungdomar till godo på ett praktiskt och påtagligt sätt på samma gång som en erkänt samhällsnyttig verksamhet stimuleras.

En annan större anslagspost, som reservanterna ansett sig böra avstyrka, gäller 250 000 kronor till utrustning av vissa föreningslokaler. Vi är visserligen fullt medvetna om att en ökad tillgång till sådana lokaler är en förutsättning för ett framgångsrikt ungdomsarbete. En förstärkning av det nuvarande stödet till samlingslokaler bör emellertid i första hand, såsom jag ser det, överlämnas till kommunerna att besluta om. Dessa har i alla fall de bästa möjligheterna att överblicka så väl behoven som de lämpligaste sätten att tillgodose dessa behov.

Under punkten VI har vi slutligen yrkat avslag på ett anslag till skolöverstyrelsen, och detta är bara en konsekvens av de nedprutningar som vi har gjort på andra anslag. Vi prutade ju bl. a. också på anslaget till utbildning av ungdomsledare. Jag fäste mig särskilt vid, herr talman, att herr Elfving i detta avseende starkt reagerade emot att vi reservanter hade åberopat statskontorets uppfattning till stöd för vårt yrkande. Herr Elfving hade tydligen den uppfattningen att man kunde fullständigt bortse från statskontorets mening. Enligt herr Elfving's åsikt var det mycket viktigare att ta hänsyn till att statskontoret haft en representant med i den kommitté, som sysslat med denna fråga, och att denne anslutit sig till majoritetens uppfattning. Därmed skulle alltså saken vara klar. Att sedan statskontorets ledning desavuerade denne sin representant, anser herr Elfving tydligen inte spela någon roll. Denna uppfattning förvånar. Om jag skulle dra någon egen slutsats av detta i och för sig anmärkningsvärda förhållande, måste det i stället vara, att när statskontoret således

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

haft en egen representant med i denna utredning och denne tillstyrkt majoritetens förslag, det inte lyckats honom att anföra sådana skäl att statskontorets ledning kunnat godtaga majoritetens förslag. I så fall måste det väl vara mycket starka skäl för oss här i riksdagen att lyssna till den ansvariga verksledningens uppfattning. Det är min syn på denna fråga.

Jag tror, herr talman, att jag vid denna tidpunkt inte skall uppta tiden längre utan åtnöjer mig med vad jag här har sagt.

Herr ELFVING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få erinra om att såväl Högerns bildningsförbund som Högerns ungdomsförbund hade tillstyrkt det förslag, som de tre reservanterna inom utskottet nu vill gå emot. Jag vill också erinra om vad jag i mitt första anförande berörde, nämligen de lösa grunder, på vilka den motion är skriven, som reservanterna har hängt upp sin motivering på. Man har i motionen yrkat avslag på ett förslag, som aldrig är framställt i propositionen. Reservanterna tar upp motiveringen för detta avslagsyrkande, fastän de visligen har akat sig för att applicera detta på det icke befintliga förslaget.

I motionen yrkar man också avslag på anslaget till studiehem — ett anslag som funnits åtminstone något tiotal år men som nu höjts på grund av de nya förhållandena. Motiveringen i reservationen med yrkande på nedsättning av anslagsbeloppet till fritidsverksamheten är också mycket motsägelsefull. På ett ställe talas det om att den löslighet, som i flera avseenden vidlåder det i propositionen framlagda förslaget, måste anses innefatta allvarliga risker för att ändamålet med bidraget kan komma att förfelas. På denna punkt begär reservanterna alltså starkare styrning och hårdare kontroll. Några rader längre ner säger de, att den av 1953 års utredning lämnade definitionen att fritidsgruppen skall vara en fri och frivilligt organiserad kamratkrets, som samlas för

att utöva en planlagd fritidsverksamhet i överensstämmelse med av tillsynsmyndigheten meddelade anvisningar, synes stå i viss motsättning till önskemålet att ungdomens föreningsliv skall vara helt fristående från samhällseliga direktiv. Här vill reservanterna alltså ha mindre styrning och inte så hård kontroll. Jag föreställer mig att det förhåller sig ungefär på samma sätt med bedömningen av det tillstyrkande, som statskontorets representant inom utredningen var med på. Det kan inte rimligen verka till fördel för reservanterna, att statskontorets ledning, som icke suttit med under utredningsarbetet, sviker sin representant, som deltagit i det enhälliga förslaget.

Herr LUNDQVIST (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påminna herr Elfving om att yrkandet i motionen om avslag på anslaget till studiehemmen endast förekom i motionen, som inte var undertecknad av mig. I vår reservation återkommer inte detta yrkande, och jag har alltså ingen skyldighet att närmare gå in på den punkten.

Sedan erinrar jag mig, att herr Elfving i sitt förra anförande också anmärkte på att vi från högerhall inte ville vara med om utredningen om statsbidrag till de politiska ungdomsorganisationerna, och då kanske jag nu också kan få säga ett par ord om det.

Herr talman! Förklaringen till detta är helt enkelt följande. Sedan jag här vid olika tillfällen har försökt få till stånd en uppdelning på det sättet att man skulle stödja verksamhet, som utövas av de demokratiska partiernas ungdomsföreningar, men däremot icke lämna något sådant statligt stöd åt kommunistorganisationerna och detta förslag har avvisats, så vill jag för min del inte vara med om någon fortsatt anslagstilldelning alls på detta område, då man väl tyvärr kan förutse, att resultatet skulle komma att bli att det även nu komme att lämnas bidrag också till det kommunistiska partiets verksamhet, vars karaktär vi ju alla väl känner till. Då

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

är det ärligare och renligare att samtliga partier avstår från statsbidrag till denna verksamhet.

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Då debatten nu rätt mycket har kommit att röra sig om den proposition om främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet som jag har handhaft föredragningen av, skall också jag be att få säga några ord.

Regeringen har betraktat denna proposition som ett naturligt led i den positiva nykterhetspolitik som vi anser oss böra gå in för därest motboken, såsom ju utskottet nu har föreslagit, slopas och det således skall bli en radikal omläggning av denna politik. Det är därför inte så märkvärdigt att när faktiskt motbokens slopande kommer att bespara statskassan en hel del utgifter, det har kunnat visas en viss generositet, såsom utskottets ärade ordförande påpekade i sitt första anförande, då dessa frågor har behandlats. Det är också alldeles klart att skall denna verksamhet kunna göra någon nytta i nykterhetsfrämjande riktning, vilket är synnerligen önskvärt, så bör den inte starta med alltför obetydliga medel.

Jag tycker det är ganska egendomligt att här har väckts en avslagsmotion när det gäller anslag under åttonde huvudtiteln som vi har kunnat räkna upp rätt väsentligt och som det tidigare har stått mycket stark strid om i riksdagen. Jag syftar på anslagen till såväl hemgårdar som studiehem. När jag tidigare föreslagit relativt små höjningar av dessa anslag, har nästan halva riksdagen anmält sig som intressenter för större anslag. Det var därför med ganska stor förvåning jag observerade denna motion. Låt vara att reservanternas nu inte tar något ansvar för den, men vi vet ju i alla fall att det är reservanternas närstående som har väckt motionen.

Det är mot anslagen till ungdomsledarutbildning, fritidsverksamhet, instruktörer och lokaler som reservanternas har riktat sig, och senast vände sig ju herr Lundqvist mycket starkt mot dessa för-

slag i propositionen. Detta är dock egendomligt, då, som herr Elfving mycket riktigt påpekade, högerns ungdomsförbund såväl som det reservanternas väl ganska närstående Studieförbundet Medborgarskolan i princip har tillstyrkt dessa åtgärder.

Det har både här i kammaren och på andra håll ironiserats över att man kanske inte har fått de rätta verksamhetsgrenarna i denna fritidsverksamhet. I propositionen har jag i stort sett anslutit mig till utredningen och sålunda ansett att i första hand litterära studier, musik och sång, amatörteaterverksamhet samt teckning och målning och därmed jämförlig sysselsättning skall komma i fråga, men också annan ideell och intellektuell fritidssysselsättning liksom även praktisk verksamhet. I det senare avseendet nämns åtskilliga saker, såsom bokbinderi, fotografering, matlagning, metall- och träslöjd, modellbygge, motorkunskap, sjömanskap, sömnad, trädgårdsskötsel och vävning. Slutligen tillägges att här även skall kunna stödjas sådant som vandrargrupper för friluftsliv med natur- och fornminnesstudier. Detta har kritiserats bl. a. i högerföredrag, där det enligt referat, som jag har sett, gjorts gällande att en stor del av denna verksamhet, som skulle få understöd, förmodligen komme att utgöras av spel av skilda slag med tvivelaktigt eller kanske intet värde. Jag menar att det inte kan vara riktigt att på ett sådant sätt bryta ut en viss del av verksamheten och att för övrigt försöka tyda allt till det sämsta.

Man har å andra sidan sagt, att det kan bli svårt att göra en riktig gränsdragning till sådant som studiecirklar får statsbidrag för. Det är naturligtvis alldeles riktigt; det kan bli vissa svårigheter. Men märk väl, herr talman, att om dessa ungdomsgrupper väljer sådana ämnen, som — om de behandlades på ett litet mera utförligt och kvalificerat sätt — kunde bli statsberättigade studiecirklar, får vi väl säga, att det måste vara en ganska värdefull verksamhet. Ingenting hindrar naturligtvis, att en sådan grupp ett år på försök har en cirkel, som

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

inte är berättigad till statsbidrag, men som sedan kan utvecklas till en verklig studiecirkel. Det vore väl ur alla synpunkter värdefullt, om vi på så sätt kunde utvidga vår fria folkbildningsverksamhet.

För övrigt vill jag erinra om att bestämmelserna beträffande statsbidrag för dessa fritidsgrupper inte är sådana, att dessa får lika stora bidrag som studiecirkelarna. Om herr Lundqvist i alla fall menar, att det utgår för höga statsbidrag, kan jag inte dela den uppfattningen. Det utgår 6 kronor per medlem i dessa grupper, och det är väl inte ett så stort bidrag, att man behöver tala med djupa bröstitoner om felanvända statsanslag.

När det gäller frågan om vad dessa fritidsgrupper skall syssla med, vill jag erinra om att det är föreslaget, att skolöverstyrelsen skall utfärda tillämpningsföreskrifter, och det kommer skolöverstyrelsen också att göra. Skolöverstyrelsen kommer också — det är jag övertygad om — att inleda ett sådant samarbete med de ifrågakommande ideella organisationerna, vilket har efterlysts i varje fall i medkammaren. Jag är sålunda övertygad om att vad som göras kan för att inrikta denna verksamhet på så värdefulla områden som möjligt också kommer att bli gjort, utan att man därför lägger någon tvångströja på organisationerna.

Det föreslås vidare, att studieorganisationerna inför skolöverstyrelsen skall ha en viss redovisningsskyldighet och utöva viss lokal tillsyn över denna verksamhet. Denna medverkan, som studieorganisationerna förklarar sig villiga att utföra, kommer att vara värdefull när det gäller att ge verksamheten en lämplig inriktning och utformning. Jag vill påpeka, om nu någon skulle vara tveksam på den punkten — jag fattade inte riktigt herr Lundqvists yttrande i det avseendet — att det är meningen, att de organisationer, som går in för att upprätta fritidsgrupper, skall fullt självständigt ordna och leda dessa. Det är bara för att få en lättare redovisning till centralmyndigheten, som man har tänkt sig att studieförbunden skulle kopplas in.

Den, som känner till skolöverstyrelsens sätt att leda studieverksamheten och den stora frihet som de enskilda organisationerna härvidlag har, behöver inte befara att någon tvångsdirigering skall förekomma när det gäller den här ifrågasvarande verksamheten. Sedan är det ju ganska märkvärdigt, att — det har också herr Elfving pekat på — man i den motion, som väl ändå skall vara urkunden till reservationen, har vänt sig speciellt emot de länsinstruktörer, som utredningen föreslagit men som vi inte tagit upp i propositionen. Att reservanterna anser att lokalernas ute i bygderna upprustning inte till någon del skall få ske genom dessa nya anslag kan vid första påseende tyckas vara ganska förstående. Vi känner dock till de svårigheter många lokalägande organisationer brottas med och hur nödvändigt det är att göra samlingslokaler, som kanske är den enda möjlighet i lokalhänseende som står till ungdomens förfogande på vissa orter, trivsammare och mer lämpade för sitt ändamål. Man måste väl då hålla med om att det lilla anslag, som här begärs till inventarier och material för reparationer, vilka förutsättes att organisationernas medlemmar själva delvis skall kunna klara, är mycket väl motiverat.

Jag vill också erinra om att jag på ett ställe i propositionen har skrivit, att jag tänker föreslå att Kungl. Maj:t skickar ut ett cirkulär och fäster huvudmännens för olika skolor uppmärksamhet på att deras lokaler i största möjliga utsträckning bör hållas öppna för det frivilliga bildnings- och ungdomsarbetet och för annat ideellt föreningsarbete — jag åsyftar givetvis här också det arbete som skall kunna sättas i gång med hjälp av dessa anslag. Då menar jag, att det är i sin ordning att man på detta sätt söker få både kommunala myndigheter och andra som disponerar dessa lokaler — vilka ju i regel inte används på kvällarna — att dra sitt strå till stacken för att få denna verksamhet utbyggd på ett riktigt sätt. Jag har tillagt, att i det nämnda cirkuläret torde böra framhållas betydelsen av att politiska

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

organisationer beredes samma förutsättningar som andra organisationer. Det är med stor tillfredsställelse jag har sett att utskottet instämmer jämväl i detta senare liksom i tanken på den utredning som jag har signalerat angående de politiska organisationerna.

Det är inte så märkvärdigt, att det på denna punkt råder tveksamhet på vissa håll. Det har här i kammaren erinrats om att många inför de ökade bidrag som här sätts i fråga anser, att det väl ändå är skröp, att inte organisationerna kan klara sig lika bra bara med stöd av frivilliga insatser, nu som förut. Men om vi tänker på hur praktiskt taget allting har fördyrats, som dessa organisationer, såväl ideella som politiska, behöver för sitt arbete, är det kanske inte så konstigt, om man nu — när det ändå föreligger ett förslag från ungdomsvårdskommittén att vissa delar av de politiska ungdomsorganisationernas verksamhet jämväl borde bli berättigade till statsbidrag, men detta inte har gått att genomföra — frågar sig: Hur kommer det att verka för de politiska organisationerna, om praktiskt taget all annan ungdomsverksamhet här i landet skall åtnjuta bidrag av staten? Kommer de då att få samma möjligheter som tidigare? Det är väl inte omöjligt att företrädare för dessa organisationer säger sig, att på grund av att deras organisationer skulle komma att starta så att säga bakom startplatsen när det gäller att konkurrera om ungdomarnas intressen, får de svårare att hävda att politiken inte är det smutsiga hantverk som många människor tycker att det är — kanske också reservanterna i själ och hjärta tycker det, även om de inte har sagt det. Rent demokratiskt sett har vi behov av dessa politiska organisationer också, anser jag, och då är det väl inte för mycket, att man, när nu förutsättningarna för dem att driva sin verksamhet uppenbarligen försämrats relativt sett, vill utreda frågan, om de ändå inte skulle vara värda statsbidrag till vissa av sina verksamhetsgrenar. Jag vill erinra om att jag inte har sagt i propositionen, att de bör ha statsbidrag, utan jag har bara sagt att en utredning

torde böra komma till stånd, och jag har tillagt, att utredningen skall vara förutsättningslös. Jag kan inte tycka, att någon här i kammaren skulle ha alltför mycket att invända emot den utredning som jag här har signalerat, och det är som sagt med tillfredsställelse jag konstaterar att utskottet har instämt med mig.

När herr Lundqvist skulle visa, att han i alla fall inte står på den rent negativa sidan, sköt han fram idrotten och studieverksamheten. Jag har ingenting emot någon av dessa. Idrotten får ju genom propositioner, som här behandlas, ett gott handtag till sin ungdomsverksamhet. Studieverksamheten — det har jag själv pekat på här i anförandet — kommer att profitera av vad som nu göres. Och när herr Lundqvist sköt fram bostadsfrågan får jag säga, att det väl i alla fall är en sak som vi inte gärna i detta sammanhang kan sätta upp såsom konkurrent till vad som här föreslagits från regeringshåll.

Sedan kom han med en annan för mig mycket intressant sak. Han sköt fram yrkesutbildningen. Ja, herr Lundqvist jag är minst lika intresserad av yrkesutbildningen som herr Lundqvist, men jag har inte kunnat framlägga något förslag för denna riksdag av den enkla anledningen att den kommitté, som sedan flera år inom skolkommisionens ram har sysslat med en utbyggnad av yrkesutbildningen och som sedan skolkommisionen upphört blivit en självständig kommitté, hade signalerat att den skulle komma att framlägga ett förslag i år. Jag har för någon vecka sedan fått ytterligare bestyrkt att denna kommitté blir färdig om en ganska kort tid. Då, herr Lundqvist, får vi med det utlåtandet som utgångspunkt ta upp denna fråga. Det skulle glädja mig mycket om jag då kunde finna herr Lundqvist och hans medreservanter såsom ivriga förespråkare för det ökade statsbidrag som kan komma att framläggas.

Herr LUNDQVIST (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket ledsen att jag tyvärr inte kan tillfredsställa herr

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

statsrådets önskan att få se mig nästa år stödja hans eventuella förslag. Min mandattid utgår med detta år. Därför skulle det för mig ha varit oändligt mycket roligare, ifall en del av dessa pengar redan i år hade anvisats av herr statsrådet för ett ändamål, som jag tror att vi bägge två är överens om är utomordentligt viktigt.

En sak har jag inte kunnat undgå att lägga särskilt märke till i herr statsrådets anförande. När här föreslås, att detta bidrag skall utgå med en miljon kronor, talar statsrådet återkommande om »det lilla bidraget», »de små bidragen» o. s. v. Är inte detta ändå underligt, herr statsråd? Vi har under den gångna riksdagsperioden diskuterat timvis om en höjning av utomordentligt viktiga anslag med ett eller annat tiotusental kronor, och ändå har den avslagits, men nu rullar miljoner här utan någon som helst betänksamhet. Nu talar man om »små bidrag» och »det lilla anslaget» o. s. v.

Jag ber herr statsrådet om ursäkt, om han har uppfattat mitt sätt att uttrycka mig som om jag hade använt »djupa brösttoner». Jag har tyvärr en benägenhet att alltid »tala ur skägget», men jag kan inte tänka mig att någon uppfattat det så att jag därvid skulle ha lagt in någon särskild bimening just när jag uttalade mig på den här punkten.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Bara ett par ord! När jag talade om det »lilla bidraget», bagatelliserade jag inte miljonen, utan jag framhöll att var och en som deltar i denna verksamhet får ett mycket litet bidrag. Under sådana förhållanden kan det bli ganska många ungdomar, som genom att deltaga i denna verksamhet kan komma att få vidare intressen, så att de inte tänker så mycket på spriten, som vi har pratat synnerligen mycket om i kväll och som ju är grundtemat här. Men jag vill också erinra om att hur livligt föreningsarbete vi än har här i vårt land, utgör den föreningslösa ungdomen dock en mycket stor kate-

gori. Skall vi, som vi önskar, kunna ta hand om en väsentlig del av den, blir även ett litet bidrag till var och en eller till varje grupp en icke obetydlig summa.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord till herr Sandler. Han sade att vi som står för reservation II hade cirkuskonster för oss. Det är en vokabulär som jag för min del inte vill använda. Jag har inte alls funderat ut något lämpligt epitet för att karakterisera herr Sandler's sätt att anmärka på ord i vår motivering under reservation II. Då det gäller den del därav som har varit under herr Sandler's ögon och som jag tror språkligt godkänt av honom, har herr Sandler den metoden att säga, att vad vi reserverar där har skrivit inte går att anpassa till vårt senare yrkande. Jag har fört anteckningar under herr Sandler's anförande här nyss, och jag hoppas de skall vara fullständiga.

Herr Sandler anmärkte på första stycket på s. 250, där det står: »Utskottet har icke ansett sig kunna tillstyrka den av departementschefen förordade anordningen, att den administrativa förordningen om de s. k. krisrestriktionerna upphäves och därmed en nära nog automatisk höjning av maximitilldelningen å motböckerna i de olika tilldelningsklasserna genomföres.» Jag kan inte finna annat än att detta är riktigt, det är »anordningen» som vi inte har velat tillstyrka. Anordningen omfattar alltså ett upphävande av krisrestriktionerna i kombination med höjning av maximitilldelningen. Jag tycker för resten inte att detta ord »upphäves» är mycket att fästa sig vid. Vi har ju infört krisrestriktionernas bestämmelser i den ordinarie författningen.

Vi talar längre fram om en »moderat tillvänjning» och en »modifiering» av lagstiftningen. Dessa ord anmärkte herr Sandler på. Som kammarledamöterna behagade finna, är det bara fråga om vilken nyans man lägger i orden. Modifiering betyder ju bokstavligen just för-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

ändring. Man kan ha olika språkbruk, herr Sandler, och ingen kan missförstå vad som här står.

Så kommer vi in på vår egen del av skrivningen. Jag kan inte se vad det är för fel i att det står, att för dessa kunders vidkommande åstadkommes en successiv anpassning till de förhållanden, som kommer att råda efter den 1 oktober 1955. Det är ju aldeles klart, att det gäller en successiv anpassning inte för individen utan individ efter individ och grupp efter grupp.

Jag tycker, herr talman, att vi inte borde behöva diskutera sådana saker, när vi behandlar ett så allvarligt ämne som detta. Varför använda sådana ordlekar som att kalla en fri tilldelning, som alltså inte har någon gräns, för gränslös? Man kan få kammarledamöterna att skratta, men jag tycker som sagt denna sak är så allvarlig, att man inte borde tillgripa sådana metoder.

Herr Sandler har rätt när han säger, att den lagtext vi anfört har förändrats efter utskottsbehandlingen — men på endast en punkt. I den lagtext som låg inför utskottet stod i § 4, att det tillstånd till fri inköpsrätt som det här gäller skulle lämnas *efter ansökan*. Nu strök vi dessa ord och överlämnade i bolagens händer att bestämma på den punkten, men vi hade kunnat låta orden stå kvar. Skulle det från utskottets sida mot förmodan finnas någon anmärkning på denna punkt, hade det varit möjligt för herr Sandler att komma med den anmärkningen tidigare.

Jag tycker att vi kan lämna dessa ting. Jag har naturligtvis måst ingå i svaramål på herr Sändlers kritik, men jag tycker att vi nu bör övergå till den *sakliga* innebörden av reservationen och till dess *sakliga* motivering.

Herr Sandler talade i början av sitt anförande om radion. Jag vill påminna också om tidningarna, särskilt kvällstidningarna, som redan har hunnit göra en mycket stor affär av denna debatt. Jag skulle vilja instämma med herr Sandler i att det är just sådant som vi verkligen vill undvika. Jag delar alltså herr Sändlers åsikt på denna punkt, men bl. a.

detta utgör just en motivering för utskottsreservanternas ställningstagande. De vill, i likhet med herr Sandler, göra övergången till det nya systemet så mjuk som möjligt — för att använda finansministerns uttryckssätt — och när jag säger detta, har jag också angivit det huvudmotiv som ligger till grund för reservation II.

Då det gäller de *mål* som vi har satt upp, kan det inte föreligga någon oenighet mellan oss reservanter och herr Sandler — herr Sandler sade ju själv också någonting i den vägen. Jag vill här slå fast, att vad vi diskuterar är de *medel* som skall användas för att åstadkomma vad vi alla vill. Utskottsmajoriteten har lämnat mycket små bidrag i det hänseendet, men vi har gjort vårt försök. Vi beklagar att det utdömes av utskottets ordförande.

Vårt förslag i reservationen består av två delar. Den ena delen gäller en liberaliserad tilldelning för motboksinnehavarna under det maximala trelitersstrecket. Om jag håller mig till den punkten först — jag hoppas att jag inte i hastigheten använder några ordalag som kan misstolkas av herr Sandler — låt mig då för säkerhets skull säga, att vårt förslag i denna punkt exakt överensstämmer med det förslag som herr Sandler talade om och som utskottsmajoriteten först företrädde och sedan tog tillbaka. Det kan inte härvidlag i fråga om medlen råda någon åsiktsskillnad mellan utskottets majoritet och minoritet. Vad vi diskuterar är fullmakten för systembolagen att kunna ge en obegränsad tilldelning till skötsamma kunder. Här ligger alltså åsiktsskillnaden. Vad är orsaken till att majoriteten nu inte vill gå med på detta förslag? Efter vad jag har hört av debatten från både herr Sändlers och finansministerns sida är anledningen den, att det skulle uppstå så stor uppståndelse kring en sådan ordning. Folk skulle klaga, folk skulle skriva insändare i tidningarna, och kanske skulle tidningarna också göra annan publicitet härom. Jag tror emellertid inte mycket på det. Jag tilltror systembolagen att kunna åstadkomma denna bedömning så smi-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

digt, att vi får den övergång som vi här önskar.

Herr Sandler talade också om den möjligheten, att restauratörerna skulle kunna köpa upp motbokssprit, sälja den på sina restauranger och på så sätt klara sig undan utskänkningskatten. Teoretiskt finns naturligtvis en sådan möjlighet. Men jag tror inte heller på den. Jag tror att våra restauratörer är hederliga och om inte annat så förståndiga, att de inte ger sig in på en dylik trafik. Den skulle absolut inte kunna hållas hemlig för de anställda på restaurangen. Risker finns för restauratörerna att förlora rättigheterna.

Jag skall stanna här. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr II.

Herr SANDLER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade i mitt tidigare anförande, att då jag granskade denna reservation, kritiserade jag inte avsikten utan resultatet. Kammaren kan ju själv bilda sig en uppfattning om detta resultat efter att ha jämfört det anförande som jag hållit och det som vi nyss har hört. Jag nödgas konstatera, att kammaren fortfarande svävar i fullständig okunnighet om den objektiva regeln för den successiva anpassning, varom det har varit tal.

Herr MOGÅRD (s):

Herr talman! Det som kan sägas i denna debatt är ju sagt för flera timmar sedan, och en klok ledamot av kammaren skulle naturligtvis stryka sig från talarlistan. Det var dock en förfrågan från herr Näsströms sida, som gör att jag vidhållit min avsikt att här säga några ord i denna mycket betydelsefulla fråga.

Herr Näsström frågade, var den kyrkliga opinionen befann sig i detta viktiga hänseende. Han talade om hurusom det för hundra år sedan var prästerna som gick i spetsen för nykterhetssträvandena, men han hade inte förnummit någon röst från detta håll inför det avgörande, som

riksdagen i dag skall träffa. Jag är ingalunda någon exponent för någon kyrklig opinion — i den mån en sådan nu verkligen existerar — men eftersom jag nu en gång är kammarens enda prästerliga ledamot, får jag säga, att så långt jag avlyssnat opinionens röst förefaller det, som om den funnit egendomligt att de krafter, som för trettio år sedan ur religiös synpunkt så livligt talade för ett rusdrycksförbud och som intill allra sista tiden i de olika länen och kommunerna rest ett mycket ivrigt motstånd mot vin- och pilsnerrättigheter för turisthotell o. d., numera är så ivriga att låta restriktionerna totalt falla. Det är onekligen anmärkningsvärt. Just därför har jag för min del måst ställa mig frågan, vad det är som verkligen har inträffat och som betingar att man nu vänder helt om när det gäller nykterhetspolitiken i vårt land.

Vi har nu haft restriktionssystemet sedan 1914, och de nuvarande generationerna är invanda vid en spritansöndring genom försäljningsbestämmelser av olika slag. Jag tror för min del, att det myckna pratet och skrivandet om spriten i samband med ransoneringssystemet är mycket vidlyftigare än spritbruket i sig självt, om också även detta är alltför stort. Det ligger alltid en svaghet för ett restriktionssystem i att det blir föremål för en oändlighet av diskussioner och kåserier och annat prat, som upptar människors intresse.

Motbokssystemet har naturligtvis också haft andra svagheter. Herr Bergvall, som har en mångårig erfarenhet av dess handhavande, förklarar, att han för sin del funnit, att det varit för mycket patriarkalism rådande inom detsamma. Jag skulle vilja sträcka mig ännu längre och säga, att systemet liksom stagnerat. Man har underlåtit att påfordra vidtagandet av åtgärder, som man ansett både önskvärda och nödvändiga. Systemet har stelnat i formerna. En sådan sak exempelvis som att man har skilt på män och kvinnor när det gällt tilldelningen, måste ju med hänsyn till den samhällsutveckling som har skett förefalla synnerligen egendomlig. De högeligen önsk-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

värda åtgärder, som nu föreslås enligt utskottets utlåtanden nr 5, 6 och 7 beträffande forskning, ungdomsvård och nykterhetsvård, hade ju mycket väl kunnat och bort vidtagas, även om man hade bibehållit restriktionssystemet. Men det har inte skett. Detta har kanske inte varit själva organisationens fel.

Ser man på den utredning, som föregått propositionen, måste man säga, att den varit mycket ensidig i sin syn på restriktionssystemet. Man har liksom sett på systemet med sotade glasögon. Det finns praktiskt taget ingenting gott, som man velat urskilja i detta system, vilket jag anser vara en svaghet i utredningen. De som känner systemet närmare borde härvidlag på ett tydligare och kraftigare sätt ha talat om dess förtjänster. Att det finns vissa förtjänster, är väl dock självklart. Vi skulle inte ha hårdat ut med systemet under alla dessa år, om vi inte ansett att det hade ägt sina fördelar.

Ransoneringsystemet har kostat 10 miljoner kronor har det sagts i diskussionen. Det är stor pengar, men vad betyder det beloppet i jämförelse med kostnaderna för de skadeverkningar som uppstår i samband med rusdrycksmissbruket!

Jag tror för min del att man alltför lättvindigt går förbi hela detta problem, om man inte erkänner de fördelar som ett ransoneringsystem i fråga om rusdryckerna verkligen har. Det äger väl ingen betydelse för kanske 70 procent av landets befolkning. De helnyktra, de moderata och de skötsamma människorna behöver ingalunda ett ransonerings-system, och kanske har inte heller 5 procent av alkoholisterna någon nytta av det. Men det finns dock en grupp där emellan, som kanske uppgår till 20 eller måhända bara 15 procent — vad vet jag? Det är en grupp av människor, som verkligen har behov av att inte få köpa ut mer sprit än vad en ransonerings anser tillrädligt. En person som har mycket med människor att göra, såsom en präst eller en socialvårdare, möter ofta typer av detta slag, människor som av ren anständighet och för att det är lagligt nöjer sig med den spritranon, som de

har. De säger sig själva, att det inte är riktigt eller honnett att gå därutöver. »Vi vill inte köpa på olaga marknad», säger de. Deras hustrur kanske säger det samma: »Du har rätt till två» — eller om det nu gäller tre — »liter i månaden och då skall Du låta dig nöja med det!» Och männen låter sig nöja med det, som de icke gör då spriten är fri.

Det är i detta hänseende som ransonerings-systemet har sin betydelse. Även om de nytillkomna spritmissbrukarna bara kommer att omfatta tio eller femton procent av vårt lands invånare, kan, om de faller ned i alkoholismen, deras fall icke bara bringa olycka över dem själva och deras anhöriga utan även bli så dyrbara och kostsamma för samhället, att detta förvisso motsvarar mycket mer än dessa tio miljoner kronor, som man menar att ransonerings-systemet kostar. Bara ur den synpunkten tror jag att det är av vikt att man tänker sig för mer än en gång, innan man nu slopar detta beprövade system för kontroll av alkoholkonsumtionen i vårt land.

Jag har många gånger diskuterat med människor, som förstår sig på dessa saker, om det inte är en brist i vår alkoholbeskattning, att man inte har en första liter av ransonen, som är billigare än de övriga och som i viss utsträckning fritages från den beskattning som lägges på de ovanför inköpta litrarna. Jag vet ju inte vad som vid en sådan avvägning kan vara lämpligt. Jag vet inte heller, hur en dylik ordning skulle kunna genomföras. Men jag tror att genom att införa en accisfri liter i ransonerings-systemet får man liksom ett självreglerande medel i restriktionssystemet, som gör att man inte skulle behöva anlita dessa grövre medel för att få systemet att fungera. Detta har man icke tillräckligt noga observerat eller undersökt vid handläggningen av denna fråga. Nykterhetskommittén har arbetat i åtta år för att finna några verkliga skäl för att upphäva systemet. Nu har man snabbt på åtta veckor hunnit att komma till klarhet om att det nu skall upphävas på en gång och omedelbart. Jag kan för min del inte anse detta vara en klok och för-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

siktig politik, när det gäller detta stora och viktiga problem.

Det är med hänsyn till detta som jag delar många ovisslighet och oro inför det avgörande som nu skall träffas. Denna ovisshet är hos mig så stor, att jag inte anser mig kunna rösta för utskottets hemställan, utan finner många och starka skäl tala för att man dröjer med det definitiva beslutet i denna fråga. Då det inte finns någon annan möjlighet att bringa till uttryck vad jag menar än att rösta för avslagsyrkandet i herr Elows-sons reservation, nödgas jag biträda detta avslagsyrkande.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! I anslutning till den motion, som herr Werner och jag har väckt i denna kammare, vill jag säga några ord om motbokens avskaffande och övergångstidens problem.

Att motboksransoneringen åtminstone i början av sin tillvaro medverkade till att hyfsa supsederna och begränsa alkoholens skadeverkningar, lär väl inte kunna bestridas. Meningarna är mera delade när det gäller att bedöma motbokssystemets verkningar i nuläget. Nykterhetskommittén har ju ansett, att systemet huvudsakligen suggererar till ökad alkoholkonsumtion, och har därvid velat stödja sig på de mycket omfattande undersökningar som den verkställt. På vissa håll tycks man tro, att bara ransoneringsystemet avskaffas, får vi ett bättre nykterhetstillstånd i landet. Denna optimism delar i varje fall inte jag. Kommittén har lagt fram ett omfattande och värdefullt material för nykterhetsfrågans bedömning, men kommitténs slutsatser av detta material ter sig minst sagt diskutabla. Kommittén har så ingående sysslat med motbokssystemets suggererande inverkan, att det förefaller som om kommittén själv fallit offer för en suggestion.

Man måste dock erkänna, att motbokssystemet inte längre spelar den centrala roll för nykterhetstillståndet som det tidigare gjort. En utbredning av alkoholvanorna har tyvärr ägt rum huvudsak-

ligen på grundval av faktorer, som ligger utanför restriktionssystemets verkningsfält.

Trots allt har motbokssystemet en konsumtionshämmande effekt beträffande i varje fall vissa grupper. Om motboken avskaffas, måste detta medföra risker för ökad spritförtäring, t. ex. bland ungdomen. Detta är det allvarligaste problemet, eftersom alkoholvanorna i regel grundlägges i ungdomsåren.

En annan grupp, som också kommer att frestas till ökad alkoholkonsumtion, är de många som nu står nära gränsen till missbruk. Det är sannerligen inte förvånande, om tusentals husmödrar, som i dag har all möda i världen att hålla ihop hemmen och att klara utgifterna med de knappa medel, som blir över efter familjefaderns spritinköp, med stor oro ser på förslaget om motbokssystemets definitiva avskaffande. Dessa husmödrar hyser säkerligen ingen tro på att allt blir bra bara restriktionssystemet försvinner.

Det allmänna nykterhetstillståndet i landet är ganska avskräckande. Cirka 200 000 personer hade åtminstone någon nykterhetsanmärkning antecknad under åren 1936—1945. Omkring 15 000 personer av dessa kunde rubriceras såsom alkoholister i alkoholistlagens mening och cirka 35 000 såsom andra grova missbrukare. Antalet barn, som lever under inflytande av en miljö, i vilken far eller mor tillhör missbrukargruppen, har beräknats till 175 000 eller 10 procent av samtliga barn. Hur mycken nöd och tragedi döljer sig icke bakom dessa nakna siffror! Sambandet mellan spritmissbruk och brott är också påtagligt, då 8,8 procent av de män, som prickats för nykterhetsanmärkning, svarade för över 55 procent av alla straffregisterbrott som begåtts av vuxna män.

Det sägs nu att vi skall möta påfrestningarna med positiva åtgärder på olika områden, t. ex. en upprustning av nykterhetsnämnderna, ökat stöd åt ungdomens föreningsliv, forskning, undervisning m. m. Ja, detta är bra och nödvändiga saker. Men man bör nog akta sig för att övervärdera de resultat, som

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

vi kan vänta inom t. ex. den kommunala nykterhetsvården och av en statlig propagandakampanj. Det är ytterligare ett skäl, varför vi motionärer önskat en viss övergångstid innan motboken definitivt avskaffas.

Jag måste i detta sammanhang beklaga, att frågan om motbokssystemets avskaffande inte blir föremål för en folkomröstning. Man har på senare tid fått ett nyvaknat intresse för att en rådgivande folkomröstning bör ske i vissa frågor. Låt mig fråga: Finns det egentligen någon fråga, som så lämpar sig för en folkomröstning som just det spörsmål vi nu diskuterar? Här gäller det ett problem, där meningarna bryter sig inom alla partier, ett problem där varje medborgare kan bilda sig en uppfattning, ett problem där det vore ytterst värdefullt att de enskilda medborgarna fick uttala sin mening.

Med hänsyn till de påfrestningar, som övergången till ett friare försäljningssystem otvivelaktigt medför, borde det vara angeläget att övergången sker successivt samtidigt som effektiva åtgärder sättes in för en upprustning av nykterhetsvården. Det är från detta betraktelsesätt vi motionärer föreslagit, att motboken under en övergångstid skulle bibehållas med fri inköpsrätt utom för motboks innehavare som blivit föremål för anmärkning i nykterhetskänseende. En sådan fri inköpsrätt för flertalet motboksägare borde enligt vår mening införas lämpligen från den 1 februari nästa år. Härigenom skulle tiden mellan den nu genomförda spritskattehöjningen och en reform av försäljningssystemet bli väsentligt avkortad, vilket enligt vår mening är av vikt, om skattehöjningen skall få avsedd nykterhetspolitisk effekt. Dessutom skulle vid en tidigare tidpunkt väsentliga kostnadsbesparingar kunna nås i fråga om systembolagens dyrbara administration. Jag vill också framhålla, att förslaget icke innefattar någon sänkning av den nuvarande motboksåldern, vilket i någon mån skulle vara ägnat att motverka ökat ungdomsfylleri.

Enligt vårt förslag skulle motbokssystemet avvecklas först från och med

den 1 oktober 1957. På det sättet skulle man få en övergångstid på två år och åtta månader. En så lång övergångstid är enligt vår mening motiverad av kravet på försiktighet. Man vet vad man har men inte vad man får, har det tidigare sagts, och det bör understrykas. Skulle det visa sig, att redan införandet av en fri inköpsrätt för de motboksägare, som inte blivit föremål för nykterhetsanmärkning, leder till en allvarlig försämring av nykterhetstillståndet inom vårt folk, borde vi ha en möjlighet att ompröva riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken, innan steget till ett fritt försäljningssystem definitivt tages. Försiktigheten borde bjuda, att man inte avstode från möjligheten till en sådan omprövning.

Utskottet har inte velat gå oss motionärer till mötes. Inte heller den av herr Wahlund m. fl. avgivna reservationen ger en sådan övergångsperiod som vi önskat. Eftersom det av formella skäl är omöjligt att här ställa ett yrkande om bifall till motionen, nödgas jag avstå vid voteringen på denna punkt.

På längre sikt tror jag, herr talman, att olika faktorer kommer att göra det omotiverat att upprätthålla ett ransoneringsystem av den typ vi för närvarande har. Men jag betvivlar att tidpunkten nu är inne att övergå till ett friare försäljningssystem, och det är av den anledningen jag önskat en övergångsperiod, som givit oss möjlighet att pröva oss fram. Framtiden får besvara frågan, om inte en sådan försiktighet varit på sin plats.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Då riksdagen om några minuter avskaffar den såregna lagstiftning som det svenska motbokssystemet innebär, torde det efter allt som yttrats om systemets ineffektivitet och suggerande inverkan dock vara motiverat att lägga en blomma på denna lagstiftnings grav. Det sociala intresse och patos som besjälade de män — främst Ivan Bratt — vilka för 40 år sedan trots förtal och smälek genomförde denna lagstiftning, är värt att minnas.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Svenska läkarsällskapet tillsatte år 1908 en kommitté för utredning av alkoholfrågan, i vilken ingick bland andra Ivan Bratt, Knut Kjellberg och Alfred Petré. I den skrift med titeln »Alkoholen och samhället», som blev resultatet av denna utredning, skisserades först grunderna för motbokssystemet. Mera detaljerat återgavs tankarna i Bratts skrift »Nykterhetspolitiska utvecklingslinjer». Den skildring av de dåtida sociala förhållandena i Stockholm och det elände, som utgjorde spritmissbrukets bakgrund, var åtminstone för mig utomordentligt gripande.

Nu blev inte ransoneringssystemet vad dess upphovsmän hade tänkt sig; herr Bergvall har tidigare varit inne på den saken. Delvis berodde detta på alldeles speciella omständigheter under första världskriget. Men det torde vara obestridligt, herr talman, att detta ransoneringssystem haft en viss betydelse för hysning av alkoholsederna och i vart fall 1922 torde ha räddat oss från förbudet.

Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag inte gå in på några detaljer, herr talman, men har inte velat underlåta att anföra dessa synpunkter.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! En rad av anföranden under debatten utmanar naturligtvis till repliker, men jag skall begränsa mig till att yttra några ord om ett spörsmål, som jag alldeles underlät att beröra i mitt tidigare inlägg, nämligen lagstiftningen om ölet.

Nykterhetskommittén har ju valt linjen med ett vanligt öl på 2,8 procent alkohol och ett starköl med en alkoholhalt, som kan ligga någonstans mellan 2,9 och 4,5 procent; var bryggarna kommer att placera starkölet på denna skala vet man ju inte förrän senare.

Invändningar häremot har rests i en rad motioner och reservationer, och ett argument har man på den sidan ansett sig ha funnit i ett meddelande från docenten Goldberg, vilket kommit från Amerika under de sista dagarna. Jag har

studerat det Goldbergska materialet tämligen ingående, och jag får säga, att det är mycket säregna jämförelser som där görs. Ett öl på 3,2 procent jämföres med det experimentöl på 2,6 procent av icke normal sammansättning, som docent Goldberg använde. Men det görs också en jämförelse mellan två normala öl-sorter, nämligen det öl på 2,8 procent, som vi för närvarande dricker — om vi inte är nykterister — och det öl på 3,2 procent, som tidigare har tillverkats. Docent Goldberg gör den inte överraskande iakttagelsen, att om man konsumerar 100 gram alkohol med 2,8-procentigt öl och 100 gram alkohol med 3,2-procentigt öl, blir effekten densamma. Däremot konstaterar docent Goldberg samtidigt, att om man dricker en flaska av det ena ölet och en flaska av det andra ölet, blir påverkan starkare av 3,2-procentölet. Läget är således ungefär det samma som det var vid den förra undersökningen. Denna undersökning har för nykterhetskommittén huvudsakligen spelat rollen av att ge en anvisning. En ledamot av kommittén, som nu är död, nämligen rektor Furuskog, var mycket angelägen att få till stånd en undersökning, huruvida ett öl på 2,6 procent var av den lätta natur, att man skulle kunna flytta nykterhetsrörelsens övre gräns därhän, att den friktion, som beträffande de svagare öl-sorterna för närvarande föreligger mellan nykterhetsrörelsen och andra, skulle kunna undanröjas. Undersökningen visade till rektor Furuskogs ledsnad, att påverkningar förelåg av sådan art, att detta inte ansågs vara möjligt. Det var den centrala synpunkten vid dessa undersökningar. Att nykterhetsrörelsen och nykterhetskommittén inte har ansett sig kunna jämställa ett öl på 2,8 och ett öl på 3,2 procent beror mindre på dessa rena laboratorieundersökningar än på iakttagelserna från svenskt samhällsliv sedan tiden före första världskriget. Vi hade då ett allmänt druckett öl, som låg mellan 4 och 5 volymprocent. Det betyder i viktprocent mellan 3,2 och 4. Det visade sig då, att man hade mycket besvär av det ölet. År 1919 sänktes genom pilsnerdrickslag-

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

stiftningen volymprocenten till 3,6, d. v. s. ungefär 2,9 viktprocent. Därmed inträdde en markant förbättring av läget i landet. Nästa experiment gjordes år 1923, då rätten att tillverka starköl avskaffades men samtidigt ölets viktprocent höjdes till 3,2. Denna förändring medförde, med de försäljningsregler som då rådde, så starka försämringar av nykterhetstillståndet i stora delar av landet, att polismyndigheterna — icke nykterhetsrörelsen — vände sig till statsmyndigheterna med begäran om åtgärder för att häva denna försämring. I en ny lagstiftning — den dröjde ända till år 1928 — genomfördes en skärpning genom införande av det dåvarande rekvisitions- och kontrollsystemet. När man sedan under kriget återgick till en lägre alkoholgräns, blev det en markant förbättring. Det tog sig bland annat uttryck i att ölets separata andel i fylleriförselerna i ett antal städer gick ned från 10 till 3 och till och med till 2 procent. Så har det varit sedan dess. Relationen har icke förskjutits.

När nykterhetskommittén föreslår, att man skall bibehålla denna gräns, är det således mindre mot bakgrunden av docent Goldbergs teoretiska undersökningar än på grund av detta faktiska material, samlat under tiden från år 1914 och fram till nu.

Jag tror således, herr talman, att nykterhetskommittén och herr statsrådet, som har följt nykterhetskommitténs förslag, haft mycket goda grunder för den lösning, som valts och som går ut på att bibehålla det vanliga ölet vid en alkoholhalt av 2,8 viktsprocent och låta det försäljas under relativt fria villkor.

Jag vill bara tillägga, herr talman, utan närmare motivering, att en av de viktigaste anledningarna till den förbättring i nykterhetstillståndet på den svenska landsbygden, som vi har vunnit från år 1855 ända fram till nu — liksom en anledning till de betydande förbättringar, som ägt rum i en rad andra länder, som tillämpat likartade regler — är den omständigheten, att befolkningen på landsbygden har haft möjlighet att med sitt votum bestämma, huru-

vida det skall finnas försäljningsställen för spritdrycker på vederbörande ort. Detta gällde först beträffande spriten, och när ölet blev en stor marknadsvara gjordes sådana erfarenheter, att denna rätt utsträcktes till att gälla även ölet. Jag skulle tro, att på få punkter har de svenska kommunernas rätt att bestämma över förhållandena inom sitt eget område haft så gynnsamma återverkningar på välståndet inom dessa områden som när det gäller rätten att bestämma över försäljningsställets tillkomst.

Mot bakgrunden av denna erfarenhet, herr talman, har jag tillåtit mig att yrka bifall till de reservationer, som syftar till åtgärder i denna riktning gentemot Kungl. Maj:ts förslag. Dessa reservationer finns upptagna i den långa reservationslistan i slutet av utskottets betänkande.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag vill bara meddela, att jag sedermera kommer att ställa yrkanden om bifall till de vid särskilda utskottets utlåtande nr 8 fogade, med 1) och 2) betecknade reservationerna.

Den med 1) betecknade reservationen gäller statsbidraget till de kommunala nykterhetsnämnderna. Nykterhetskommittén har på denna punkt förordat ett statsbidrag på 80 procent, men i propositionen föreslås ett statsbidrag på 60 procent. Herr Georg Pettersson nämnde här några siffror, som visade att statsbidraget enligt de nya beräkningsmetoderna — han hänvisade bl. a. till exempel från sin egen hemstad — totalt sett skulle bli mycket högre än det för närvarande är. Jag vill inte på något sätt förneka detta, men jag vill däremot fästa uppmärksamheten på att 80 procent bidrag är mera än 60 procent bidrag och att man i detta avseende har sagt sig vilja gå in för att stimulera kommunerna att bedriva en effektiv nykterhetsvård. I ena fallet blir kommunernas andel i kostnaden 20 procent — alltså enligt reservationen — och i det andra fallet — enligt utskottsmajoritetens och

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Kungl. Maj:ts förslag — blir andelen 40 procent.

Vad sedan beträffar reservationen nr 2 rör den ersättningen till de frivilliga medhjälparna. Vi har ansett, att den ersättning vi där föreslår kan vara skälig. Det är ändå inte någon ersättning, som kan anses motsvara arbetet och ansvaret. Ersättningen bör utgå med tio kronor per månad inte bara för den första månaden, utan med tio kronor per månad även i fortsättningen.

Jag har, herr talman, endast velat meddela detta och kommer sedermera att framställa yrkande på ifrågavarande punkter.

Herr PETERSSON (s):

Herr talman! Med anledning av herr Sundelins anförande vill jag bara meddela, att när nykterhetskommittén föreslog 80 procent i statsbidrag räknade den med att däri även skulle ingå den slutna vården och övriga nykterhetsvårdande åtgärder. Det har ändrats därhän, att man nu får den slutna vården helt betald av staten, liksom ersättningen till de frivilliga medhjälparna. Det måste därför vara riktigt att bestämma statsbidraget till 60 procent, när det gäller de övriga kostnaderna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elowsson, Nils*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § i det av särskilda utskottet i utlåtande nr 1 tillstyrkta förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elowsson, Nils*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 27.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

2—13 §§.

Godkändes.

14 §.

Efter det herr *Wahlund* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen VII och herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wahlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 14 § i det av särskilda utskottet i utlåtande nr 1 tillstyrkta förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen VII, av herr *Wahlund* m. fl.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

15 och 16 §§.

Godkändes.

17—19 §§.

Sedan herr *Sundelin* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen VIII och herr *Sandler* yrkat godkännande av de nu förevarande paragraferna samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafernas godkännande vara med övervägande ja besvarad.

20 §.

Godkändes.

21 §.

Efter det herr *Huss* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen IX och herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu föredragna paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

22—37 §§.

Godkändes.

38 §.

Sedan herr *Lundqvist* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen X och herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

39 § samt 40 § 1 och 2 mom.

Godkändes.

40 § 3 mom.

Efter det herr *Lundqvist* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen XI och herr *Sandler* yrkat godkännande av det nu förevarande momentet samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på momentets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

41—45 §§ och 46 § 1 mom.

Godkändes.

46 § 2 mom.

Herr FRANZON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen XII.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Jag skall be att få yrka, att 2 mom. av förevarande paragraf utgår.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande momentet yrkats 1:o) att detsamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Franzon*, att kammaren skulle bifalla den av honom m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen XII; samt 3:o) att momentet skulle utgå.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på momentets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Franzon* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Den, som godkänner 46 § 2 mom. i det av särskilda utskottet i utlåtande nr 1 tillstyrkta förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen XII, av herr Franzon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter antagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Franzon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 45.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

47 § 1 mom.

Sedan herr *Sundelin* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen XIII och herr *Sandler* yrkat godkännande av det nu föredragna momentet samt överläggningen förklarats slutad, gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på momentets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 47 § 1 mom. i det av särskilda utskottet i utlåtande nr 1 tillstyrkta förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen XIII, av herr *Sundelin* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 42.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

47 § 2—7 mom. samt 48—90 §§.

Godkändes.

Övergångsbestämmelserna.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Beträffande 4 och 5 mom. i övergångsbestämmelserna har jag och några andra ledamöter en reservation, nr XVI. Det är en följdreservation till reservation nr VII, som avsåg 14 §. I fråga om denna paragraf har utskottets förslag redan bifallits, och i den situationen har jag inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes de nu föredragna övergångsbestämmelserna.

Återstående delar av förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

Godkändes.

Det av utskottet under B 2 tillstyrkta förslaget till ölförsäljningsförordning.

1—14 §§.

Godkändes.

15 §.

Efter det herr *Sundelin* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen XVIII och

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

16—33 §§.

Godkändes.

34 §.

Sedan herr *Sundelin* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen XX och herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu förevarande paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

35—52 §§.

Godkändes.

53 §.

Efter det herr *Lundqvist* yrkat bifall till den av honom och fru *Ewerlöf* avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen XXI och herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu föredragna paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av förslaget till ölförsäljningsförordning.

Godkändes.

Det av utskottet under B 3 tillstyrkta förslaget till förordning om ändring i förordningen den 8 maj 1925 (nr 119) angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

Godkändes.

Det av utskottet under B 4 tillstyrkta förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr

887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

1 och 2 §§.

Godkändes.

3 §.

Sedan herr *Lundqvist* yrkat bifall till den av honom m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen XXII och herr *Sandler* yrkat godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt överläggningen förklarats slutad, gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 3 § i det av särskilda utskottet i utlåtande nr 1 under B 4 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen XXII, av herr *Lundqvist* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Återstående delar av ifrågavarande förordningsförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å förordningsförslagen.

Nu föredrogs

Punkten A.

Ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr II.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som föranleddes av ett godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen II, av herr Wahlund m. fl.; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wahlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med de ändringar, som föranledas av ett godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen II, av herr Wahlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wahlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 31.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten C.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr XXVI.

Herr LUNDQVIST (h):

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr XXV.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av ett godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen XXVI, av herr Wahlund m. fl.; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wahlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av ett godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen XXVI, av herr Wahlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en bör-

Anslag till en upplysningskampanj i nykterhetsfrågan.

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wahlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 37.

Därjämte hade 22 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Angående motiveringen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden beträffande frågan om en utredning rörande bryggeriernas företagsform skulle godkännas, dels ock att nämnda uttalanden skulle godkännas med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen XXV, av herr *Lundqvist* m. fl.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden i nu förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktieteckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till en upplysningskampanj i nykterhetsfrågan.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 153, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade

Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor.

De totala kostnaderna för den föreslagna kampanjen hade av departementschefen beräknats till 2,3 miljoner kronor, vilket belopp uppdelats på budgetåren 1954/55 och 1955/56. Departementschefen hade emellertid framhållit, att flertalet av de propagandainslag, för vilka betalning skulle erläggas först under budgetåret 1955/56, måste förberedas genom beställningar redan dessförinnan.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft de likalydande motionerna nr 444 i första kammaren av herr *Bergh* samt nr 576 i andra kammaren av herrarna *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille, i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta att till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till förevarande proposition, nr 153, till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor; samt

b) anse motionerna I: 444 och II: 576 besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Utskottet har i det föregående förutsatt att väsentliga besparingar kan ske i fråga om kostnaderna. Beloppet av des-

Ang. inrättande av en professur i alkoholforskning m. m.

sa besparingar torde emellertid icke kunna förutses nu. Delvis kommer möjligheterna härför att visa sig först sedan kampanjen igångsatts. Att nu fixera den totala kostnadsramen kan givetvis icke ske. Beträffande anslagsäskandet för budgetåret 1954/55 har utskottet icke någon erinran. Utskottet förutsätter, att om möjligheter till besparingar på utgiftskonton, som icke är bundna genom själva planläggningen, framkommer redan under förberedelsearbetet för kampanjen, detta anmäles för riksdagen i samband med anslagsäskandet för budgetåret 1955/56. Att de ytterligare av utskottet antydda besparingsmöjligheter, vilka kan yppa sig under kampanjens fortgång, i all utsträckning skall tillvaratagas — även om de inte kunnat förutberäknas i budgetförslaget för 1955/56 — anser sig utskottet självfallet kunna påräkna.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

a) i anledning av förevarande proposition, nr 153, till Upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor; samt

b) anse motionerna I: 444 och II: 576 besvarade genom vad i reservationen anförts.

I den av reservanterna föreslagna motiveringen hade förordats en begränsning av de totala kostnaderna för ifrågasvarande upplysningskampanj till 800 000 kronor.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 till detta utlåtande.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Lundqvist* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställen, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Lundqvist* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maldrycker m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. inrättande av en professur i alkoholforskning m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 5, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. inrättande av en professur i alkoholforskning m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

I) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 155,

a) besluta, att en professur i teoretisk alkoholforskning skulle inrättas vid karolinska mediko-kirurgiska institutet vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning för budgetåret 1954/55 under riksstatens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 760 000 kronor;

c) till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1954/55 under riksstatens åttonde huvudtitel anvisa ett reservationsanslag av 1 434 200 kronor;

II) att motionerna I: 486 och II: 625 — såvitt de hänförde sig till propositionen nr 155 och i den mån de i angivna del ej kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt under I — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I de likalydande motionerna nr 486 i första kammaren av herr *Weiland* m. fl. och nr 625 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tibro m. fl. hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta att höja det i proposition nr 155 föreslagna reservationsanslaget till »Bidrag till vissa nykterhetsfrämjande åtgärder» med 75 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Wahlund*, *Franzén*, *Onsjö* och *Helén*, vilka ansett dels att något utalande om förläggningssorten för forskningsinstitutionen icke borde göras, när den skulle kombineras med en föreslagen specialklinik och dennas placering icke med visshet kunnat bestämmas, dels ock att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 155 icke kunnat oförändrad bifallas,

a) besluta, att en professur i teoretisk alkoholforskning inrättas vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till Bidrag — — — (lika med utskottet) — — — 760 000 kronor;

c) till Bidrag — — — (lika med utskottet) — — — 1 434 200 kronor;

II) att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

2) av herrar *Huss* och *Braconier*, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om alkoholforskningen bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

I) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 155 icke kunnat oförändrat bifallas,

a) besluta, att en professur i alkoholforskning skulle inrättas vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde, dock tidigast från och med den 1 juli 1955;

b) till Bidrag — — — (lika med utskottet) — — — 760 000 kronor;

c) till Bidrag — — — (lika med utskottet) — — — 1 434 200 kronor;

II) att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

I den av sistnämnda reserverter förordade motiveringen hade bland annat uttalats, att vid tillsättande av den föreslagna professuren avseende borde fästas vid meriter, icke blott i teoretisk alkoholforskning, utan även i sådan alkoholforskning som bedrevs från invärtesmedicinska eller neurologiska utgångspunkter. Något uttalande om förläggningssorten för forskningsinstitutionen borde icke göras, när den skulle kombineras med den föreslagna specialkliniken och dennas placering icke med visshet kunnat bestämmas.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Anslag till främjande av ungdomens fritidsverksamhet m. m.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Wahlund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herrar Huss' och Branoniers vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

—————

Anslag till främjande av ungdomens
fritidsverksamhet m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 6, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 156, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, framlagt vissa i propositionen närmare angivna förslag rörande anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m.

I propositionen hade behandlats ett betänkande med förslag rörande bidrag till ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet, som avgivits av 1953 års utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanslutningar. Förslag hade framlagts i fråga om statlig hjälp till utbildningen av ungdomsledare och till instruktörsverksambeten i ungdomsarbetet samt om vissa andra statliga stödåtgärder för ung-

domens fritidsverksamhet. Förslagen inneburo för budgetåret 1954/55 anslagshöjningar och nya riksstatsanslag om tillhopa ungefär 2 600 000 kronor.

Den kungl. propositionen var indelad i 13 särskilda, med I—XIII betecknade avdelningar, nämligen

- I. Inledning.
- II. Allmänna synpunkter på ungdomsfrågan.
- III. Utbildning av ungdomsledare.
- IV. Ungdomens fritidsverksamhet.
- V. Ungdomsidrotten.
- VI. Instruktörer i ungdomsarbetet.
- VII. Vissa frågor om meritvärdering m. m.
- VIII. Upplåtande av skollokaler för fritidsverksamhet m. m.
- IX. Utrustning av vissa föreningslokaler.
- X. Bidrag till verksamheten vid hemgårdar.
- XI. Bidrag till verksamheten vid studiehjem.
- XII. Vissa spörsmål rörande den kommunala handläggningen av ungdomsfrågor.
- XIII. Vissa administrativa frågor.

I samband med propositionen nr 156 hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 486 av herr *Weiland* m. fl., nr 520 av herrar *Velander* och *Svärd* ävensom nr 522 av herr *Bengtson* m. fl., samt motionerna i andra kammaren nr 625 av herr *Carlsson* i Tibro m. fl., nr 650 och nr 651 av herr *Nilsson* i Östersund, nr 663 av herr *Allard* m. fl. och nr 664 av herrar *Helén* och *Dahlén*.

I motionen I: 520 hade motionärerna, under återopande av innehållet i motionen nr 519, som väckts i första kammaren i anledning av propositionen nr 157 angående anslag till avsättning till fonden för idrottens främjande, hem-

Anslag till främjande av ungdomens fritidsverksamhet m. m.

ställt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 156 måtte dels avslå vad Kungl. Maj:t hemställt under avdelningarna III, IV, VI, VII, IX, XI och XIII, dels uttala, att statligt stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet icke borde komma i fråga.

Utskottets nu föreliggande utlåtande var i anslutning till den kungl. propositionen indelat i 13 med I—XIII betecknade avdelningar.

I avd. II hade utskottet anfört bland annat:

»Departementschefen utalar i propositionen, att en förutsättningslös utredning av frågan om statligt stöd till de politiska sammanslutningarnas ungdomsvårdande verksamhet bör komma till stånd. Departementschefen avser därför att hos Kungl. Maj:t hemställa om bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för en sådan utredning. I motionen I: 519 framhåller motionärerna, att de av principiella skäl bestämt motsätter sig ett sådant stöd. I sin hemställan, vilken återfinnes i motionen I: 520, anför motionärerna, att riksdagen måtte uttala, att statligt stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet icke bör komma i fråga. Med instämmande i den motivering, som departementschefen anfört till stöd för sin uppfattning, avstyrker utskottet bifall till motionen i denna del.

Utskottet ansluter sig i övrigt till vad departementschefen anfört under punkten II.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet därför, att motionen I: 520, såvitt den hänför sig till frågan om stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

I avd. III hade hemställts, att riksdagen måtte

I a) besluta om medverkan från statens sida till utbildning av ungdomsledare i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i det föregående förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter i anledning av statens medverkan i ungdomsledarutbildningen;

c) till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 381 500 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad den yrkade avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall;

III) anse motionen II: 664, såvitt den rörde dels ungdomsledarkurser i skolöverstyrelsens regi, dels hemställen om ytterligare utredning av frågan om anordnandet av mera omfattande ungdomsledarutbildning, dels ock omdisponering av reservationsanslaget till Utbildning av ungdomsledare, besvarad genom vad utskottet förut anfört;

IV) anse motionerna I: 522 och II: 663, såvitt de rörde reservationsanslaget till Utbildning av ungdomsledare, besvarade genom vad utskottet förut anfört;

V) anse motionen II: 651 besvarad genom vad utskottet hemställt under I a.

I avd. IV hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

I a) medgiva, att bidrag av statsmedel finge från och med budgetåret 1954/55 utgå till ungdomens fritidsverksamhet, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter om statens bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

c) till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad den yrkade avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall; samt

III) anse motionerna I: 522 och II: 663, såvitt de rörde förslagsanslaget till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, besvarade genom vad utskottet förut anfört.

Anslag till främjande av ungdomens fritidsverksamhet m. m.

I avd. V hade utskottet yttrat:

»De i propositionen uppdragna riktlinjerna för ett särskilt stöd till ungdomsidrotten finner utskottet i alla avseenden godtagbara. Förslaget bygger väsentligen på tanken att stimulera sport och friluftsliv i vidaste bemärkelse och på insikten att ungdomens starka idrottsintresse måste tillvaratagas i strävandena att finna nya vägar i ungdomsarbetet. De föreslagna formerna för det statliga stödet — vilket i huvudsak avses komma de lokalt arbetande föreningarna till godo — finner utskottet också väl valda. Hemställan om medelsanvisning för nu ifrågavarande ändamål har äskats i propositionen nr 157, vilken hänvisats till statsutskottet.

Utskottet har i övrigt intet att erinra i anledning av vad departementschefen anfört i denna del av propositionen.»

I avd. VI hade hemställts, att riksdagen måtte med bifall till propositionen

I a) besluta om statsbidrag till avlönnande av instruktörer inom ungdomsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet förut under denna avdelning förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda statsbidragsbestämmelser och erforderliga föreskrifter om ifrågavarande instruktörsbefattningar;

c) till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 302 400 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad däri yrkats avslag å propositionen i nu berörda del, utan bifall; samt

III) anse motionen II: 664, såvitt nu vore i fråga, besvarad genom vad utskottet förut anfört.

I avd. VII hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionen I: 520 såvitt nu vore i fråga, godkänna de grunder för värdering i merithänseende av tjänstgöring inom folkbildningsarbetet m. m., som departementschefen förordat i propositionen.

I avd. IX hade hemställts, att riksdagen måtte

I) till Bidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler på riksstaten för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad däri yrkats avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall;

III) anse motionerna I: 486 och II: 625, såvitt de rörde föreliggande proposition, besvarade genom vad utskottet förut anfört; samt

IV) lämna motionen II: 650 utan bifall.

I avd. X hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 150 000 kronor.

I avd. XI hade hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å motionen I: 520 i det i avdelningen berörda avseendet och med bifall till propositionen nr 156 i förevarande del, till Bidrag till verksamheten vid studiehem på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 75 000 kronor.

I avd. XIII hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

I) till Ersättning åt viss extra personal i skolöverstyrelsen m. m. på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 39 500 kronor;

II) lämna motionen I: 520, i vad den yrkade avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, utan bifall;

III) anse motionen II: 664, såvitt den rörde frågan om en rådgivande nämnd, besvarad genom vad utskottet förut anfört.

Vid utlåtandet hade reservationer anförts

I) vid II. Allmänna synpunkter på ungdomsfrågan, av herr *Lundqvist*, fru

Anslag till främjande av ungdomens fritidsverksamhet m. m.

Ewerlöf och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen I: 520, såvitt den hänförde sig till frågan om stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet, måtte uttala, att statligt stöd till de politiska sammanslutningarnas verksamhet icke borde komma i fråga;

II) vid III. Utbildning av ungdomsledare,

1) av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

I. a) besluta — — — föregående förordat;

b) bemyndiga — — — i ungdomsledarutbildningen;

c) till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 161 250 kronor;

II. lämna — — — nr 156 i nu berörda del utan bifall;

III. anse — — — anfört;

IV. anse — — — anfört;

V. anse — — — under I a;

2) av herr *Stenberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under I c hemställa, att riksdagen måtte till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 261 500 kronor;

III) vid IV. Ungdomens fritidsverksamhet,

1) av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte

I., med bifall till det i motionen I: 520 framställda avslagsyrkandet, avslå det i

propositionen under punkt IV Ungdomens fritidsverksamhet framlagda förslaget om ett förslagsanslag om 1 000 000 kronor till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

II. anse motionerna I: 522 och II: 663, såvitt de rörde förslagsanslaget till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, besvarade genom vad i reservationen anförts;

2) av herr *Stenberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I c hemställa, att riksdagen måtte till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 790 000 kronor;

IV) vid VI. Instruktörer i ungdomsarbetet, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort hava den avfattning, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

a) med bifall till motionen I: 520, i vad den avsåge avslag å vad Kungl. Maj:t under punkt VI hemställt om ett anslag om 302 400 kronor till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer, besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition i denna del;

b) anse motionen II: 664, såvitt nu vore i fråga, besvarad genom vad i reservationen hemställts;

V) vid IX. Utrustning av vissa föreningslokaler, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. med bifall till motionen I: 520, i vad däri yrkats avslag å propositionen i nu berörda del, avslå departementschefens hemställan under punkt IX om ett reservationsanslag av 250 000 kronor för budgetåret 1954/55 till Bidrag till utrustning m. m. av vissa föreningslokaler;

Anslag till främjande av ungdomens fritidsverksamhet m. m.

II. lämna motionerna I: 486 och II: 625 samt II: 650 utan bifall; *Avd. III. Utbildning av ungdomsledare.*

VI) vid XIII. Vissa administrativa frågor, av herr *Lundqvist*, fru *Ewerlöf* och herr *Braconier*, vilka ansett, att utskottets utlåtande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte

I), med bifall till motionen I: 520, i vad den yrkade avslag å propositionen nr 156 i nu berörda del, avslå departementschefens hemställan om att riksdagen skulle till Ersättning åt viss extra personal i skolöverstyrelsen m. m. på riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 39 500 kronor;

II) anse motionen I: 664, såvitt den rörde frågan om en rådgivande nämnd, besvarad genom vad i reservationen anförts.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande på det sätt, att varje avdelning, vari utskottet gjort en hemställan, d. v. s. avd. II—IV, VI, VII, IX—XI och XIII, föredroges särskilt för sig.

Avd II. Allmänna synpunkter på ungdomsfrågan.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avgivits av fru *Ewerlöf*, herr *Braconier* och mig.

Herr SANDLER (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna avdelningen hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Lundqvist* m. fl. vid nämnda avdelning anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1 under denna avdelning.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande avdelningen hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Lundqvist* m. fl. vid nämnda avdelning anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Avd. IV. Ungdomens fritidsverksamhet.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag ber jämväl här att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig m. fl.

Herr SANDLER (s):

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande avdelningen hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Lundqvist* m. fl. vid nämnda avdelning anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Avd. VI. Instruktörer i ungdomsarbetet.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna avdelning fogade reservationen.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna avdelningen hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lundqvist m. fl. vid nämnda avdelning anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Afd. VII.

Utskottets hemställan bifölls.

Afd. IX. Utrustning av vissa föreningslokaler.

Herr LUNDQVIST (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande avdelningen hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lundqvist m. fl. vid nämnda avdelning anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Afd. X, XI och XIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nykterhetsvård m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 8, i anledning av dels

Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 158, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954, framlagt förslag angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts tolv motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 446 av herr *Pettersson, Georg*,

nr 470 av herr *Sundberg*,

nr 487 av herr *Bengtson m. fl.*,

nr 488 av herrar *Lindblom och Sundelin* samt

nr 489 av herr *Bengtson m. fl.* ävensom

inom andra kammaren:

nr 578 av herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Arweson*,

nr 591 av herr *Hallén m. fl.*,

nr 605 av herr *Gavelin*,

nr 626 av herr *Thapper m. fl.*,

nr 627 av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 628 av herrar *Hagård* och *Hæggbloom* samt

nr 629 av herr *Rimmerfors*.

Utskottets nu föredragna utlåtande var i anslutning till den kungl. propositionen indelat i särskilda avsnitt med följande rubriker, nämligen

Inledning.

Allmänt om upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården.

I. De kommunala nykterhetsnämnderna.

II. Länsnykterhetsnämnderna.

III. Vissa ytterligare åtgärder till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m.

IV. Ökade statsbidrag till den s. k. länkrörelsen.

Ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.

V. Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare.

I avsnittet »Allmänt om upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården» hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 488 och II: 627 samt I: 489 och II: 628, såvitt dessa avsåge socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av byråns organisation.

I avsnittet I hade hemställts, att riksdagen måtte

A) — med avslag å vad i motionerna I: 487 och II: 626 samt I: 488 och II: 627 härutinnan hemställts — godkänna av utskottet under detta avsnitt förordat förslag, att statsbidraget till kommunerna för deras allmänt nykterhetsvårdande verksamhet skulle bestämmas till 60 % av nykterhetsnämndernas kostnader;

B) — med avslag å vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts — godkänna i propositionen framlagt förslag, att statsbidraget till kommunernas kostnader för frivilliga medhjälpare skulle bestämmas för varje vårdfall till 10 kronor för första och 5 kronor för varje följande månad;

C) i övrigt godkänna av utskottet förordade grunder för understöd åt kommunerna för deras nykterhetsvårdande verksamhet;

D) till Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kronor; samt

E) avslå motionerna I: 488 och II: 627, såvitt rörde frågan om översyn av gällande föreskrifter om arvoden till övervakare inom skilda vårdområden.

I avsnittet II hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

A) godkänna de grunder för länsnykterhetsnämndernas utbyggnad, som innefattades i vad departementschefen under motsvarande avsnitt anfört;

B) godkänna under förevarande avsnitt införd avlöningsstat för länsnykterhetsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

C) under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa:

1) till Länsnykterhetsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 750 000 kronor;

2) till Länsnykterhetsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 319 000 kronor;

D) anse motionerna I: 446 och II: 578, I: 470 och II: 605, I: 488 och II: 627, såvitt nu vore i fråga, I: 489 och II: 628, såvitt nu vore i fråga, samt motionen II: 629 besvarade genom vad utskottet förut anfört.

I avsnittet III hade hemställts, att riksdagen måtte till Främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet m. m. för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 82 500 kronor.

I avsnittet IV hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte till Bidrag till länrörelsen för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 15 000 kronor.

I avsnittet V slutligen hade hemställts, att riksdagen måtte

A) besluta att i Stockholm eller dess omedelbara närhet skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag uppföras en klinik för alkoholsjukdomar med ca 80 vårdplatser;

B) till Uppförande av klinik för alkoholsjukdomar för budgetåret 1954/55 under statens allmänna fastighetsfond, inrikesdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 100 000 kronor;

C) anse motionerna I: 489 och II: 628, såvitt rörde frågan om alkoholistpolikliniker, besvarade genom vad utskottet förut anfört.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundelin, Englund, Huss, Stenberg, Nihlfors* och *Rimmerfors*, vil-

Ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.

ka ansett, att utskottets utlåtande beträffande frågan om statsbidrag till kommunerna för deras allmänt nykterhetsvårdande verksamhet bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort i avsnittet I under A och D hemställa, att riksdagen måtte

A) — med bifall till vad i motionerna I: 487 och II: 626 samt I: 488 och II: 627 härutinnan hemställts — godkänna av reservanterna förordat förslag, att statsbidraget till kommunerna för deras allmänt nykterhetsvårdande verksamhet skulle bestämmas till 80 % av nykterhetsnämndernas kostnader;

D) till Understöd åt kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor;

2) av herrar *Sundelin, Englund, Huss* och *Stenberg*, fröken *Öberg* samt herrar *Rimmerfors, Hagård, Andersson* i Brämhult och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets utlåtande beträffande frågan om ersättning till frivilliga medhjälpare bort erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort i avsnittet I under B hemställa, att riksdagen måtte i anledning av vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts godkänna i reservationen förordat förslag, att ersättningen till frivilliga medhjälpare skulle bestämmas till 10 kronor per vårdfall och månad samt att kommunerna härför skulle bli berättigade till statsbidrag med samma procentsats som för övriga ersättningsberättigande kostnader;

3) av herrar *Wahlund, Franzon, Huss, Braconier* och *Andersson* i Brämhult, vilka ansett, att utskottets utlåtande under avsnitt V bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

A) besluta att en klinik för alkoholsjukdomar i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen förordats skulle snarast uppföras;

B) till Uppförande — — — (lika med utskottet) — — — anfört.

9 Första kammarens protokoll 1954. Nr 22.

Den av sistnämnda reservanter förordade motiveringen innehöll bland annat följande uttalande rörande förläggningen av den föreslagna kliniken för alkoholsjukdomar:

»Beträffande klinikens förläggning är utskottet ej övertygat om lämpligheten av att förläggningsorten *nu* fixeras till Stockholm eller dess omedelbara närhet. Frågan om förläggningsorten torde få bli beroende av resultatet av de fortsatta närmare överväganden, som i ämnet avses skola följa på riksdagens principiella ställningstagande. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i ett senare sammanhang kommer att utvälja den förläggningsplats, som ur alla förekommande synpunkter är den lämpligaste. Härvid torde Kungl. Maj:t ej kunna underlåta att fästa avgörande vikt vid den inställning, som medicinska auktoriteter i frågan omfattar.»

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande på det sätt, att varje avsnitt, vari utskottet gjort en hemställan, föredroges särskilt för sig, med iakttagande att avsnittet I behandlades momentvis.

Avsnittet »Allmänt om upprustning av organen för den öppna nykterhetsvården».

Utskottets hemställan bifölls.

Avsnittet I. De kommunala nykterhetsnämnderna.

Mom. A.

Herr **SUNDELIN** (fp):

Herr talman! Jag ber att här få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr **SANDLER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet

Ang. vissa anslag till nykterhetsvården m. m.

hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid utlåtandet avgivna reservationen 1), av herr Sundelin m. fl.; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller särskilda utskottets hemställan i mom. A under avsnittet »I. De kommunala nykterhetsnämnderna.» i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Det, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den vid utlåtandet avgivna reservationen 1), av herr Sundelin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 36.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Mom. B.

Herr *SUNDELIN* (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr *SANDLER* (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakörande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen 2), av herr Sundelin m. fl.; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. C—E.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avsnittet II—IV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avsnittet V. Specialsjukhus och polikliniker för alkoholmissbrukare.

Herr *WAHLUND* (bf):

Herr talman! Jag har till denna avdelning i utlåtandet fogat den reservation, som är betecknad med nr 3. Den sammanhänger emellertid med vad tidigare beslutats, och jag har därför nu intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu förevarande avsnittet hemställt.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtanden nr 133, 4 och 134—149 samt memorial nr 150 skulle i angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 0.15.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. omorganisation av försvarets centrala förvaltning.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 109, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954, föreslagit riksdagen att dels besluta, att den centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltningstjänsten inom försvaret skulle med genomförande från och med den 1 juli 1954 organiseras enligt de riktlinjer, som i nämnda statsrådsprotokoll angivits, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i de olika hänseenden, som berörts i sagda statsrådsprotokoll, vidtaga de åtgärder, som betingades av övergången till den nya organisationen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels tre i anledning av förevarande proposition inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

motionen II: 607 av herr *Lindberg* m. fl.;

motionen II: 666 av herrar *Fröding* och *Boija*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i propositionen föreslagna befattningar för major eller kommandörkapten av 2. graden skulle vara alternativa och alltså kunna besättas alternativt med major eller överstelöjtnant respektive kommandörkapten av 2. eller 1. graden, samt

motionen II: 667 av herrar *Löfgren* och *Boija*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i propositionen i lönegrad Cs 10 föreslagna byråchefstjänster skulle placeras i lönegrad 37 samt de i lönegrad Cp 10 föreslagna i lönegrad Cp 13;

dels ock två likalydande motioner, väckta inom den ordinarie motionstiden vid riksdagens början, den ena inom första kammaren av herr *Lundquist* m. fl. (I: 280) och den andra inom andra kammaren av herr *Braconier* (II: 232).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten avfattat sin hemställan i sex särskilda, med I—VI betecknade moment. I mom. I och II hade hemställts, att riksdagen måtte

I. beträffande lönesättningen för ifrågavarande ämbetsverks chefstjänstemän, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 667, godkänna vad utskottet anfört;

II. i fråga om inrättande av tjänster i alternativa lönegrader och därmed sammanhängande spörsmål, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 666, godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 anförts.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Utskottet delar departementschefens mening att en översyn erfordras rörande ställning och uppgifter för personalkårerna inom tyg- och intendenturförvaltningstjänsten. Vid en sådan översyn, vilken utskottet förutsätter skola bedrivas med all skyndsamhet, torde jämväl böra beaktas frågan om chefskapets utövande över de kårer, vilka kommer att beröras av det förhållandet att souscheferna för armétyg- och arméintendenturförvaltningarna — enligt vad som föreslås i propositionen — skall kunna vara

Ang. omorganisation av försvarets centrala förvaltning.

alternativt militärer, civilmilitärer eller civila — ett förslag som utskottet för sin del, med beaktande av att motsvarande förhållande redan råder beträffande souscheferna för marin- och flygförvaltningarna, finner sig kunna tillstyrka. Oaktat denna översyn är det av vikt att, redan innan den kommit till stånd, vid rekrytering och befordran hänsyn tages allenast till meriter och duglighet hos vederbörande befattningshavare, oavsett vilken kär vederbörande tillhör.

Förslaget om inrättande av ett större antal tekniska tjänster för alternativt militär/civilmilitär eller civilmilitär/civil personal finner utskottet vara ett steg i rätt riktning mot åstadkommande av bättre urvalsmöjligheter vid tjänsternas besättande. Enligt utskottets mening bör största uppmärksamhet ägnas åt förutsättningarna att framdeles fortsätta på den inslagna vägen och därvid utsträcka systemet med alternativa personalkategorier till även andra områden, exempelvis intendenturförvaltningens, där särskilt inköpsverksamheten synes utskottet utgöra en funktion, inom vilken civil sakkunskap har särskilda förutsättningar att göra sig gällande.

Beträffande lönesättningen för ifrågasvarande förvaltningars chefsjämbördiga får utskottet erinra, att Kungl. Maj:t numera uppdragit åt utredningen om löneställningen för vissa tjänstemän i ledande ställning vid de affärsdrivande kommunikationsverken att verkställa översyn jämväl av löneställningen för vissa sådana tjänstemän vid de centrala försvarsförvaltningarna. Vid sådant förhållande och i avvaktan på resultatet av nämnda översyn anser sig utskottet såsom ett provisorium kunna godtaga den i propositionen föreslagna inplaceringen av vissa, i propositionen såsom byråchefstjänster betecknade befattningar i de från den normala lönesättningen för sådana tjänster avvikande lönegraderna Cp 10 och Cs 10. Utskottet kan alltså icke tillstyrka det i motionen II: 667 framställda yrkandet om uppflyttande — utan föregående ytterligare prövning — av ifrågasvarande tjänster till lönegrader-

na Cp 13 resp. Ma eller Ca 37. Den slutliga benämningen på dessa tjänster torde få bli beroende av resultatet av ifrågasvarande översyn.

Utskottet delar den av departementschefen uttalade uppfattningen, att befogenhet för myndigheterna att på vissa villkor å viss befattning placera tjänsteman i en lägre eller en högre lönegrad inom vederbörlig lönegradsserie än den för befattningen normala skulle innebära ett avsteg från gällande principer för det nuvarande lönegradssystemets uppbyggnad. Någon anledning att på förevarande område avvika från den inom förvaltningsverksamheten i allmänhet tillämpade regeln om inplacering av tjänst i viss fixerad lönegrad, som bestämts med hänsyn till arbetsuppgifternas art och omfattning, anser utskottet icke föreliggande. Utskottet kan därför icke heller tillstyrka inrättandet av tjänster i alternativa lönegrader på sätt yrkats i motionen II: 666. Såvitt utskottet kunnat finna kan olägenheterna med att en tjänst på grund av befordran måste få ny innehavare icke anses större för försvarsförvaltningarna än för andra ämbetsverk.»

Reservationer hade avgivits

a) av herr *Lundgren*, som ansett, att utskottet bort förorda, att souschefstjänsterna i armétyg- och arméintendenturförvaltningarna skulle vara rent militära och att därför det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet delar» och slutade med orden »vederbörande tillhör», bort ha följande lydelse:

»Utskottet delar departementschefens mening att en översyn erfordras rörande ställning och uppgifter för personalkårerna inom tyg- och intendenturförvaltningstjänsten. Utskottet förutsätter, att en sådan översyn bedrivs med all skyndsamhet. Chefskapet över de militära personalkårerna bör givetvis utövas av en militär beställningshavare, därvid såsom chefer för fälttygkåren och intendenturkåren eller dessas eventuella motsvarigheter generalfälttygmästaren respektive generalintendenten — liksom för närvarande är fallet — torde få an-

Ang. omorganisation av försvarets centrala förvaltning.

ses självskrivna. Då nämnda båda befattningshavare även avses skola vara souschefer för armétygförvaltningen respektive arméintendenturförvaltningen och då det måste anses vara av största vikt att dessa båda souschefer besitter ingående militära insikter, anser utskottet att deras tjänster bör i vederbörlig personalförteckning upptagas såsom rent militära, alltså i lönegrad Mp 19.»

b) av herr *Lundgren*, som ansett, att den mening i det andra av de nys återgivna styckena i utskottets yttrande, som började med orden »Enligt utskottets» och slutar med orden »sig gällande», bort utgå;

c) av herrar *Ohlon*, *Lundgren* och *Ståhl* samt fröken *Elmén*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Beträffande lönesättningen» och slutade med orden »ifrågavarande översyn», bort ha följande lydelse:

»Beträffande lönesättningen för ifrågavarande förvaltningars chefstjänstemän kan utskottet ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag utom vad angår de i motionen II: 667 avsedda byråchefstjänsterna. På i motionen anförda skäl och då det måste anses vara av alldeles särskild betydelse att redan från och med omorganisationens genomförande erhålla högt kvalificerade innehavare av ifrågavarande, för utvecklingen på krigsmaterielområdet betydelsefulla tjänster, får utskottet tillstyrka bifall till sistnämnda motion.»

samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, beträffande lönesättningen för ifrågavarande ämbetsverks chefstjänstemän, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 667, godkänna vad reservanterna anført;

d) av herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng* beträffande löneställningen för i motionen II: 667 avsedda chefs-tjänster;

e) av herrar *Ohlon*, *Boman*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl* och *Staxäng* samt fröken

Elmén, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet delar» och slutade med orden »andra ämbetsverk», bort ha följande lydelse:

»Även om utskottet delar den av departementschefen uttalade uppfattningen, att befogenhet för myndigheterna att på vissa villkor å viss befattning placera tjänsteman i en lägre eller en högre lönegrad inom vederbörlig lönegrads-serie än den för befattningen normala skulle innebära ett avsteg från gällande principer för det nuvarande lönegrads-systemets uppbyggnad och alltså icke kan förorda att så får ske, finner utskottet det däremot icke strida mot eljest tillämpade grundsatsar att å verkens personalförteckningar upptaga tjänst i två eller flera alternativa lönegrader. Tvärtom finner utskottet att en sådan anordning — som för övrigt redan i icke ringa utsträckning tillämpas — ofta är ändamålsenlig och ägnad att underlätta kontinuiteten i arbetet. Utskottet får därför tillstyrka bifall till motionen II: 666, vari hemställts, att de i propositionen föreslagna befattningarna för major eller kommandörkapten av 2. graden skola göras alternativa för major eller överstelöjtnant respektive kommandörkapten av 2. eller 1. graden.»

samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i fråga om inrättande av tjänster i alternativa lönegrader och därmed sammanhängande spörsmål, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 666, godkänna vad reservanterna anført;

f) av herr *Hesselbom*, som dock ej antytt sin mening.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. I.

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! Det förslag till omorganisation av den centrala förvaltningen inom det militära området, som nu ligger på kammarens bord, kommer enligt

Ang. omorganisation av försvarets centrala förvaltning.

min mening att leda till en avsevärd rationalisering. Det är snart fyra år sedan den militära förvaltningsutredningen framlade sitt förslag, och det hade givetvis varit önskvärt att det tidigare kommit under riksdagens behandling. Men när frågan nu äntligen ligger på riksdagens bord vill jag uttala min tillfredsställelse därmed.

Krigsmaterielverket kommer enligt förslaget att avskaffas. Mycken diskussion har rått om detta verk. Det är inte tu tal om att verket då det en gång tillskapades hade en stor uppgift att fylla, men förhållandena har ändrats. I längden har det visat sig inte vara rationellt med en uppdelning av ansvaret på olika förvaltningar, och det nu framlagda förslaget är ägnat att hindra dubbelarbete och möjliggöra en riktig ansvarsfördelning. Förslaget innebär också avsevärda personal- och kostnadsbesparingar, men detta är inte det väsentliga, utan i stället den effektivare organisation som kommer att skapas och som möjliggör en mera rationell och ekonomisk handläggning av dessa stora ärenden, där det ju ofta rör sig om miljonbelopp.

Då propositionen i sina allmänna principer följer utredningens förslag, har jag för min del inga större invändningar att göra; det är endast på en punkt jag skule vilja säga några ord, nämligen i fråga om intendenturförvaltningen. Militära förvaltningsutredningen ansåg det sakligt riktigtast, att en för hela försvaret gemensam intendenturförvaltning skapas. De ting intendenturförvaltningen skall anskaffa och förvalta är ju tämligen ensartade för de olika försvarsgrenarna. Enligt departementschefen har det emellertid visat sig svårt att på ett rationellt sätt ordna en för hela försvaret gemensam intendenturkår, och det har ansetts opraktiskt att ha tre intendenturkårer men endast en intendenturförvaltning. I princip har departementschefen gett sin anslutning till tanken på såväl en gemensam intendenturförvaltning som en gemensam intendenturkår, fastän han ansett sig nödsakad att ställa frågans lösning på framtiden.

Jag vill uttala förhoppningen att erfarenheterna av den nya förvaltningsorganisationen kommer att ge vägledning för hur man i framtiden skall kunna lösa problemet på ett rationellt sätt och därigenom åstadkomma ytterligare besparingar. Då jag hoppas att det inte skall dröja alltför länge, innan riksdagen ånyo får tillfälle att ta ställning till frågan skall jag inte nu ställa något yrkande.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Såsom herr Hesselbom nyss nämnde, ligger 1946 års militära förvaltningsutrednings förslag till grund för den proposition statsutskottet behandlat och det utlåtande som nu är föredraget. Även om lång tid förflutit från det förvaltningsutredningen avlämnade sitt betänkande till dess riksdagen nu kan fatta ett positivt beslut, måste jag uttala min beundran för försvarsministern över den prestation det innebär att ha åstadkommit en positiv lösning av detta mycket svåra problem. Ärendet är ju mycket omfattande och detaljrikt, och meningarna har på många håll varit delade, åtminstone såvitt angår detaljer.

Till utskottets utlåtande är åtskilliga reservationer fogade, men de gäller endast detaljer; vissa av dem är huvudsakligen konsekvensreservationer till reservationen 1 e). Jag tillåter mig, herr talman, att motivera de reservationer som hänför sig till den nu föredragna punkten 1 mom. I.

Enligt propositionen och utskottets förslag kan generalintendenten och generalfälttygmästaren vara antingen civil, civilmilitär eller militär befattningshavare. Nu är emellertid dessa båda befattningshavare samtidigt chefer för intendenturkåren respektive tygkåren. Om man skall bibehålla chefskapet för dessa kårer, är det ju nödvändigt att man har militära befattningshavare på dessa poster. I praktiken torde det måhända inte spela så stor roll att avlöningsstaten upptager alternativa tjänster, där-

Ang. omorganisation av försvarets centrala förvaltning.

för att jag är övertygad om att Kungl. Maj:t, av de skäl som jag nytt antydde, nämligen att befattningarna skall vara förenade med chefskapet för respektive personalkårer, kommer att utnämna militärer på dessa tjänster. Under sådana omständigheter är det ju emellertid onödigt att placera dessa tjänster i alternativt civil, civilmilitär eller militär ställning.

Med den motivering, som jag nu anfört, hemställer jag om bifall till reservationen 1 a).

I fråga om intendenturförvaltningen har det varit delade meningar. Utskottet har ansett, att man när det gäller vissa inköpsavdelningar skulle utsträcka möjligheterna att anställa civil personal, och har i motiveringen på sid. 98 i utlåtandet uttalat en rekommendation i den riktningen. Enligt min uppfattning är intendenturofficerarna speciellt utbildade för dessa uppgifter, och under sådana förhållanden finns det ju ingen anledning att ersätta dem med civila befattningshavare.

Av denna anledning har jag i min reservation 1 b) yrkat att den rekommendation, som utskottet på denna punkt anfört i sin motivering, skall utgå.

Även i fråga om lönesättningen för vissa byråchefer har det rått delade mening inom utskottet. Den normala lönegraden för byråchefer är 37. Nu är emellertid vissa här angivna byråchefstjänster placerade i 33 lönegraden. Enligt reservanternas uppfattning finns det inte någon anledning att inom dessa förvaltningar skapa en lägre byråchefegrad än den, som är vanlig inom statsförvaltningen. Det har en särskild betydelse nu, när man skall söka få välkvalificerat folk inom dessa förvaltningar, att lönesättningen är sådan, att man kan konkurrera med den civila arbetsmarknaden. Det rör sig ju här nämligen om civila befattningshavare.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den under den nu föredragna punkten med 1 c) betecknade reservationen av herr Ohlson m. fl.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Beträffande frågan om lönesättningen för de befattningshavare, som det här är fråga om, ber jag att få hänvisa till vad utskottet härom har anfört på s. 98 i utlåtandet. Det heter där: »Beträffande lönesättningen för ifrågasvarande förvaltnings chefsjämbördiga får utskottet erinra, att Kungl. Maj:t numera uppdragit åt utredningen om löneställningen för vissa tjänstemän i ledande ställning vid de affärsdrivande kommunikationsverken att verkställa översyn jämväl av löneställningen för vissa sådana tjänstemän vid de centrala försvarsförvaltningarna. Vid sådant förhållande och i avvaktan på resultatet av nämnda översyn anser sig utskottet såsom ett provisorium kunna godtaga den i propositionen föreslagna inplaceringen av vissa, i propositionen såsom byråchefstjänster betecknade befattningar...»

Jag tycker att utskottets skäl för att här inte företa någon ändring är mycket starkt. En utredning pågår ju, där man försöker att så vitt möjligt få en överblick över hela fältet och en jämförelse mellan dessa befattningshavare och tjänstemän i motsvarande ställning inom de affärsdrivande verken. Då är det väl knappast klokt av riksdagen att nu genom ett beslut beträffande vissa av dessa befattningshavare föregripa den utredning, som här pågår.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Jag erkänner gärna, att jag inte besitter den sakkunskap och erfarenhet rörande lönefrågor, som herr Sundelin har. Men när vi inom statsutskottet diskuterade detta ärende, kom det fram, att den utredning, som herr Sundelin talade om, i första hand avsåg kommunikationsverken och endast mera perifert berörde försvarets centrala förvaltningar. Ur denna synpunkt borde det därför icke medföra alltför allvarliga konsekvenser att bifalla reservationen.

Ang. omorganisation av försvarets centrala förvaltning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu ifrågakvarande momentet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna, med 1 c betecknade reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock att nämnda uttalanden skulle godkännas med de ändringar, som förordats i de av herr Lundgren vid punkten anförda, med a och b betecknade reservationerna.

På sedermera i enlighet med dessa båda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

Mom. II.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Enligt nu gällande bestämmelser skall inom försvarsstaben och vissa förvaltningar — för övrigt också inom arméstaben — finnas vissa tjänster, uppförda i alternativa lönegrader, alltså alternativt major eller överstelöjtnant och kommandörkapten av andra graden eller av första graden. Anledningen till denna för statsförvaltningen för övrigt kanske något främmande princip är, att man önskar kunna bibehålla en beställningshavare i en sådan specialtjänst längre än som skulle bli fallet, om han, så snart han står i tur till befordran i högre grad, måste förflyttas till annan befattning. Det bör ju uppenbarligen ur statens synpunkt vara till fördel att kunna utnyttja en befattningshavare, som har en viss specialutbildning, inte alltför kort tid i en sådan befattning som det nu är fråga om. Det

medför också ökade kostnader för statsverket, om en befattningshavare, som står i tur att bli befördrad till överstelöjtnant, måste transporteras till landsorten i stället för att stanna kvar såsom byråchef eller i motsvarande befattning — vad det nu kan vara.

Gentemot detta resonemang anföres, att en sådan princip inte tillämpas inom statsförvaltningen i övrigt, och med hänsyn till den likformighet, som alltid skall finnas överallt, kan man inte göra något undantag för den militära förvaltningen. Men det är dock en avsevärd skillnad mellan den militära organisationen och den civila förvaltningen därutinnan, att militärer, som kommer upp i regements-officersgrad, normalt räknar med befordran efter relativt kort tid när det är fråga om duktigt folk. Detta gör det önskvärt att det nuvarande systemet bibehålles.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 1 e) betecknade reservationen.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Man kan givetvis ha olika uppfattningar om huruvida man i detta avseende skall göra skillnad i fråga om principerna mellan å ena sidan militära befattningshavare och å andra sidan befattningshavare inom förvaltningen i övrigt.

Utskottet har ansett, att det inte finns någon anledning att på detta område avvika från i allmänhet inom förvaltningsverksamheten tillämpade regler om inplacering av tjänst i viss lönegrad. Jag tycker nog att det finns rätt starka skäl för den uppfattningen.

Jag ber, herr talman, med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vad herr Sundelin nyss yttrade, då han gjorde en jämförelse mellan den militära förvaltningen å ena och den civila förvaltningen å den and-

Ang. begränsning av repetitionsövningskontingenten vid armén.

ra sidan och sade, att inom den senare är tjänsterna placerade i viss lönegrad. Ja visst är de det, ty de civila befattningshavarna stannar kvar på sina tjänster, och de alternativa tjänster, som det här är fråga om, är ofta sluttjänster för de civila tjänstemännen. Däremot är de ju trappstegstjänster för militärerna, dit dessa blir kommenderade för en viss tid. Om den ordning, som utskottet här föreslår, skulle bli gällande, kommer det att medföra, att så snart officeren blir befordrad till högre lönegrad, ger han sig i väg. Om t. ex. en major blir placerad i en viss chefstjänst och sedan blir befordrad till överstelöjtnant, lämnar han befattningen, och det blir ett ideellt ombyte å tjänsten till men för förvaltningen.

Vad reservanterna åsyftar är att när en militär i en befattning, som det här gäller, blir befordrad, skall han stå kvar i sin tjänst, och det kan endast ske genom att man har alternativa lönegrader — major eller överstelöjtnant respektive kommandörkapten av andra eller första graden.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Det torde förhålla sig så, att när dessa militärer kommenderas till en dylik befattning, är det inte meningen att de skall kvarstå där mer än en begränsad tid, ty annars kan de inte fortsätta i karriären på sitt område. Jag tror att utskottets förslag är det riktiga.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Herr Näsgårds anförande belyste just det olämpliga i nuvarande system, att på viktiga chefsbefattningar placeras personer, som efter kortare tids tjänstgöring lämnar befattningen. Det kan inte bli någon kontinuitet inom förvaltningen på så sätt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare på antagande av

det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna, med 1 e betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 133 punkten 1 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna med 1 e betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Mom. III—VI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 2—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Ang. begränsning av repetitionsövningskontingenten vid armén.

Under punkten 1 av fjärde huvudtiteln i innevarande års statsverkspropo-

Ang. begränsning av repetitionsövningskontingenten vid armén.

sition hade föreslagits, att arméns repetitionsövningskontingent skulle för nästa budgetår minskas med 25 000 man. Det sammanlagda antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga vid armén skulle till följd härav komma att nedgå från det av myndigheterna ursprungligen beräknade antalet 14 765 000 dagar till 13 900 000 dagar.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Utskottet hyser vissa betänkligheter mot det föreliggande förslaget, vilket utgör ett avsteg från gällande ordning. Framhållas må, att ändamålet med repetitionsövningarna är att bibehålla och komplettera de värnpliktigas färdigheter. Genom dessa övningar sker vidare en omskolning på nya vapen m. m., varjämte de värnpliktiga undergå utbildning till helt nya befattningar inom krigsorganisationen antingen från vissa truppslag till andra eller från en vapengren till en annan. Nämda övningar ha även en stor uppgift att fylla för samövning av förbanden. Ett realiserande av förslaget kan alltså komma att i viss mån rubba systemet för värnpliktstillgångens ändamålsenliga utnyttjande. Då utskottet emellertid förutsätter, att den ifrågasatta anordningen endast är att betrakta som en engångsåtgärd, vill utskottet icke framställa någon erinran mot förslaget. Utskottet kommer alltså i det följande att vid beräkningen av ifrågakommande anslag räkna med den av departementschefen angivna minskningen i antalet tjänstgöringsdagar.

Utskottet hemställer, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känn vad utskottet anfört.»

Reservation hade anmälts av herrar *Hesselbom, Edvin Thun* och *Åkerström*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr THUN, EDVIN, (s):

Herr talman! Utan tvivel har försvarsministern haft en svår och mycket grannlaga uppgift att lösa, då det gällt att finna en med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen på försvarets om-

råde acceptabel skiljelinje mellan de olika försvarsgrenarna, i vad det gäller kostnadsavvägningen. Först men icke minst har han haft att möta de ökade kraven på nya betydande utgifter för de samlade försvarsgrenarna samt att försöka dela upp medlen på ett rättvist sätt mellan de olika grenarna. I sina strävanden har statsrådet under fjärde huvudtiteln, punkt 1, förslagit att arméns repetitionsövningsverksamhet minskas med 25 000 man. Detta ställningstagande hade träffats först sedan chefen för armén efter erhållet uppdrag undersökt konsekvenserna av en minskning av repetitionsövningsverksamheten. Den sålunda verkställda utredningen hade givit vid handen, att repetitionsövningskontingenten kunde minskas med angivet antal man under nästa budgetår, utan att det nuvarande systemet med repetitionsövningar inom armén äventyrades.

Ett bifall till försvarsministerns förslag skulle komma att medföra en sammanlagd kostnadsminskning på 20 miljoner kronor. I sin skrivning under ifrågavarande punkt säger sig statsutskottet hysa vissa betänkligheter mot det föreliggande förslaget, vilket enligt utskottets mening utgör ett avsteg från gällande ordning. Utskottet framhåller bl. a., att ändamålet med repetitionsövningarna är att bibehålla och komplettera de värnpliktigas färdigheter. Genom dessa övningar sker vidare, framhålles det, en omskolning på nya vapen m. m., varjämte de värnpliktiga undergår utbildning till helt nya befattningar inom krigsorganisationen, antingen från vissa truppslag till andra eller från en vapengren till en annan. Ett realiserande av förslaget kunde alltså komma att i viss mån rubba systemet med de värnpliktigas ändamålsenliga utnyttjande. Då utskottet emellertid förutsätter att ifrågavarande anordning endast är att betrakta som en engångsåtgärd, vill utskottet icke framställa någon erinran mot förslaget.

Enligt min i första avdelningen framförda uppfattning borde i skrivningen viss hänsyn ha tagits till försvarsminis-

Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.

terns lofvärda strävanden att under förrevarande punkt pressa ned utgifterna så långt som möjligt, i synnerhet som han gjort detta efter att först ha överlämnat åt sakkunskapen att pröva möjligheten av en dylik åtgärd. Nu höjer man i stället pekpinne med framhållande av att den ifrågasatta anordningen endast är att betrakta som en engångsåtgärd och att utskottet därför icke vill framställa någon erinran mot förslaget. Då försvarsministern enligt allmän uppfattning lägger ned ett mycket gott arbete på att effektivisera vårt försvar samtidigt som han vinnlägger sig om att pressa ned de betydande försvarskostnaderna inom det möjligas ram, tror jag knappast att det är lämpligt att nu visa upp pekpinne som en varning mot att vidtaga kostnadsbesparande åtgärder, som sakkunskapen, enligt vad jag kunnat finna, icke i nuvarande politiska läge avvisat.

Då man vid skrivningen under denna punkt icke ansett sig kunna ta hänsyn till av mig anförda synpunkter, har jag avgivit en blank reservation, vilket jag för kammaren på detta sätt velat meddela.

Häri instämde herr *Hesselbom* (s).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 2.**Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lage Svedberg* m. fl. (I: 51) och den andra inom andra kammaren av herr *Spångberg* m. fl. (II: 57), hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag enligt de riktlinjer, som i motionerna angivits rörande begränsning av försvarskostnaderna under fredstid.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson* m. fl. (I: 140) och den and-

ra inom andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl. (II: 191), hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag i syfte att åstadkomma en betydande nedskärning av försvarsutgifterna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 279) och den andra inom andra kammaren av herr *Boija* m. fl. (II: 367), hade hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av fjärde huvudtiteln måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, när en under överbefälhavarens ledning igångsatt utredning angående försvarskostnaderna verkställdes, Kungl. Maj:t ville tillsätta en kommitté enligt vad i motionerna anförts med uppgift att pröva föreliggande förslag och undersöka möjligheterna för en begränsning av försvarskostnaderna.

I en inom andra kammaren av herrar *Akerström* och *Karlsson* i Olofström väckt motion (II: 63) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att i motionen anförda synpunkter måtte beaktas vid de av överbefälhavaren igångsatta utredningarna angående avvägningen mellan olika försvarsgrenar.

I en inom andra kammaren av herr *Ekdahl* väckt motion (II: 217) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande möjligheterna för ett bebyggande inslag av civil ekonomisk sakkunskap inom de militära förbanden.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

- a) att motionerna I: 51 och II: 57 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- b) att motionerna I: 140 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- c) att motionerna I: 279 och II: 367 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- d) att motionen II: 63 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.

e) att motionen II: 217 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Statsutskottet redovisar i sitt utlåtande på denna punkt en motion av undertecknad och några andra ledamöter av denna kammare. I motionen har hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning beträffande möjligheterna att göra en väsentlig besparing av försvarskostnaderna. Vår förhoppning har inte sträckt sig så långt, att vi räknat med att få en hundraprocentig uppslutning, men efter de diskussioner som här i riksdagen förts beträffande skattepolitiken, är förväntningarna hos motionärerna att vi i dag skall få en stark uppslutning. Vi anser nämligen, att det just beträffande försvarskostnaderna finns utrymme för sådana besparingar, som skulle möjliggöra den lindring av skattetrycket, som högern och folkpartiet vid flera tillfällen såväl vid denna riksdag som tidigare ansett böra med det snaraste vidtagas.

När vi väckte denna motion, räknade vi inte med någon större förståelse från statsutskottets sida, ty om man gör en återblick på den senaste 15-årsperioden, finner man, att riksdagen årligen serverats förslag om ständigt ökade försvarskostnader. Men när kriget i Europa slutade, tror jag nog att den övervägande delen av vårt folk åtminstone hoppades, att den del av skattebördan som berodde på försvarskostnaderna skulle lättas genom en årlig sänkning av dessa utgifter. Men så har ingalunda blivit förhållandet, utan varje år har försvarsdepartementet serverat riksdagen förslag om ökade försvarsutgifter.

Omedelbart efter krigets slut avsåg man enligt de framställningar, som då gjordes till riksdagen, att hålla våra försvarskostnader inom en årlig ram av 700 à 800 miljoner kronor. I den kungl. proposition, som ligger till grund för statsutskottets utlåtande i dag, rör sig kostnaderna kring en summa av drygt 2 miljarder kronor, och om man därtill lägger kostnaderna för gjorda förhånds-

beställningar och räknar in de automatiska kostnadsstegringar som i det sammanhanget kan väntas, kommer man upp till årliga försvarsutgifter på drygt 2,5 miljarder kronor.

Det är naturligtvis riktigt att så länge vi skall ha ett försvar, vars syfte är att värna vår frihet och neutralitet, hör man om möjligt sätta sådan materiel i händerna på våra soldater, som skall försvara denna vår frihet, att det svenska försvaret blir likvärdigt i kvalitet med den eller de nationers militära maktmedel som möjligen skulle angripa oss. Vårt flyg, i synnerhet vårt jaktflyg, bör naturligtvis vara likvärdigt med andra nationers. Men även om detta resonemang är riktigt, torde man vid en översyn av våra försvarskostnader möjligen kunna krympa ramen för dem. Den tekniska utvecklingen nödvändiggör ju en snabb förnyelse inte bara inom marinen och armén utan även och framför allt inom flygvapnet. Riksdagen har tidigare tagit ställning till frågan om en kostnadsram för flygets modernisering, som emellertid tydligen inte kan förverkligas, eftersom de automatiska kostnadsstegringar, som redovisas av flygförvaltningen och som återges i den kungl. propositionen, för sjuårsperioden 1954—1961 uppgår till inte mindre än drygt 900 miljoner kronor.

Vi motionärer har den uppfattningen, att om man i takt med den tekniska utvecklingen skall tillföra de olika vapenslagen erforderlig ny utrustning och man börjar t. ex. med marinen, fortsätter med armén och till sist tar itu med flyget, så är den utrustning, som tillförts det ena vapenslaget, redan föråldrad när man kommer till de andra, och resultatet blir en rundgång mellan de tre vapenslagen med årliga förnyelser.

Det är givetvis riktigt, att man inom den kostnadsram, som bör upprätthållas under en fredsperiod, förnyar våra försvarsmedel med materiel som är likvärdig med andra länders; därom tror jag inte det råder någon meningsskiljaktighet mellan motionärerna och dem som förfäktar att här finns utrymme för ytterligare kostnader utöver den fastställ-

Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.

da ramen. Vi motionärer anser emellertid att tidpunkten nu är inne för att göra en snabb översyn i syfte att genomföra väsentliga besparingar. Det råder fred i Europa, kriget i Korea har avstannat. Visserligen föreligger för närvarande ett utrikespolitiskt osäkerhetstillstånd, men jag tror inte att detta kan motivera att vi verkställer en nyanskaffning av materiel till försvaret i sådan omfattning, att vi på grund därav måste avstå från viktiga åtgärder på andra områden inom vårt gemensamma folkhushåll. Det är ännu icke genomfört en social omvårdnad på det sätt som i varje fall vi socialdemokrater tror att det finns förutsättningar för att ytterligare förbättra. Jag tror också att det är nödvändigt, att man avväger vad vi har råd att lägga ned på försvaret mot vad som är nödvändigt att investera inom vårt övriga näringsliv. För närvarande åtgår hälften av de statliga skatteinkomsterna till försvaret, vilket motsvarar drygt en fjärdedel av hela landets sammanlagda inkomster. Nu kommer tydligen representanterna för statsutskottets första avdelning att påpeka, att Sverige ingalunda är så pressat under försvarsbördan, ty man kan hänvisa till andra stater, som har väsentligt högre försvarskostnader i proportion till nationalinkomsten. Man kommer att peka på Belgien och Holland och säga att kostnaden där är 7 procent, medan man i Sverige redovisar en kostnad på 5 procent. Man kommer att tala om Frankrike med 11 procent och England med 12 procent, Amerika med 14 procent och Ryssland med så mycket som 18 procent. Men det är att märka att dessa länder har varit med om ett krig, vilket naturligtvis har orsakat härjningar som måste beaktas vid beräkningen av kostnaderna.

Många framhåller, att de försvarskostnader som vi har lagt ned före och under det senaste världskriget har gett oss den oskattbara förmånen, att vi har befunnit oss i en fredlig oas, medan våra grannländer samtidigt fått lida av både krig och ockupation. Om våra rustningar under de kritiska perioderna har förebyggt angrepp av det slag som riktats

mot våra grannländer, är det naturligt, att offret kan anses vara ringa. Men man kan förvisso också framhålla andra omständigheter, när man gör profetior och ger en återblick.

Trots de vällovliga och med glädje emotsedda försök, som försvarsministern har presterat i den kungl. proposition som här redovisas av statsutskottet, har en ökning i de sammanlagda utgifterna inträtt. Jag ställer den frågan till departementschefen och till den avdelning inom statsutskottet som har sysslat med denna proposition: Är det inte riktigt att man nu, då fred, låt vara väpnad, råder i Europa, överväger förutsättningarna för en minskad försvarssram och därvid dels ger försvaret ekonomiska förutsättningar att följa med den tekniska utvecklingen, så att armén, marinen och flyget är i nivå med dessa försvarsgrenar i andra stater, och dels väger försvarskostnaderna mot andra samhällsutgifter.

På grund av såväl samhällsekonomiska som utrikespolitiska förhållanden deklarerar försvarsministern i propositionen, att man inte kan fortsätta med att på detta sätt öka försvarsutgifterna. Det är nog en del ledamöter i denna kammar som anser, att den grupp, som vågar efterlysa besparingar i försvaret, inte har känsla för nationens frihet. Så är ingalunda förhållandet, men vi anser, att hur viktigt det än är att man har tillgång av försvar som förhindrar kränkningar av neutraliteten, bör det ändå finnas utrymme för besparingar. En parlamentarisk översyn av försvaret är befogad. En sådan utredning har icke tillsatts efter det senaste världskrigets utbrott. Av riksdagstrycket finner man, att det under tidigare år tillsatts parlamentariska utredningar, där den civila ekonomins främsta expertis granskade kostnaderna, samtidigt som försvarets bästa experter försåg utredningarna med erforderligt material. Man kommer säkerligen här från statsutskottets första avdelning — som närmast svarar för detta utlåtande — att erinra om att försvarsministern redan har satt i gång utredningar. Det har anförts att över-

Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.

befälhavaren att göra en snabb översyn, möjligen även med olika alternativ angående försvaret, och det är därför lämpligt att avvakta resultatet av denna. Jag tycker att denna motivering ingalunda eliminerar kravet på en parlamentarisk utredning. Jag utgår nämligen från att överbefälhavaren liksom alla andra militärer i vårt land besjålas av önskan att få ett försvar, som är så bra både kvantitativt och kvalitativt, att det inte finns möjligheter att förverkliga andra statliga investeringar till gagn för samhället. Militärerna resonerar som den idrottsman, som t. ex. vill göra sig gällande i brottning eller boxning. Han menar att det är nödvändigt att få så stor slagkraft som möjligt och tränar för att prestera det bästa. Det är ju naturligt, att en sådan känsla måste råda också hos vår militära ledning, inte minst därför att yrkesmilitären ju aldrig kan säga, att den kvantitativa eller kvalitativa utrustningen är tillräcklig, utan anspråken kommer ständigt att stegas och vidarebefordras genom försvarsdepartementet till riksdagen.

Vi kan här också peka på de automatiska prisstegringar som har förekommit överallt. Det är ju helt naturligt att dessa inverkar inte minst då det gäller att fullfölja riksdagens beslut om flyget. Kungl. Maj:t har, efter vad jag kan förstå, redan reducerat utgifterna i det förslag som accepterats av riksdagen när det gällde flygflottiljerna. När man inom flyget på grund av den tekniska utvecklingen behöver förnya materielen under en sjuårsperiod, torde enbart flyget drabbas av en mängd prisstegringar.

Jag skall inte fortsätta längre, utan hemställer om bifall till motionerna I: 51 och II: 57.

I detta anförande instämde herr *Damström* (s).

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! I anslutning till försvarets huvudtitel har vi väckt tre motioner, där det bl. a. yrkas en beskärning av rustningsanslaget med drygt 300 mil-

joner kronor. Jag skall därför säga några ord till motivering för våra yrkanden.

Inom de breda folklagren växer det fram ett allt starkare missnöje med de ständigt ökade militärutgifterna. Detta missnöje har också återspeglats med en rad motioner med yrkanden om åtgärder för att nedbringa nämnda utgifter.

Från militärt håll hade man äskat 2 205 miljoner kronor för kommande budgetår. Dylika äskanden plägar alltid vara ställda med tanke på att eventuella prutningar kan företagas av regeringen och riksdagen. Nu visar det sig emellertid att generalernas och amiralernas krav i allt väsentligt blivit uppfyllda. Den samlade försvarsbudgeten för kommande år blir 2 180 miljoner kronor. Räknan man med vad som därtill kommer på tilläggsstaterna och de kompletterande förslagen, bland annat till flyget, så blir egentligen de genomsnittliga försvarsutgifterna nästa år cirka 2,4 miljarder kronor.

Detta är svindlande belopp för vårt lilla land. Allt detta rimmar illa med regeringens deklaration om avspänning i det internationella läget. Det stämmer föga med försvarsministerns uttalande till statsverkspropositionen att »ur samhällsekonomisk och statsfinansiell synpunkt måste allvarliga betänkligheter resas mot en dylik stegring av våra försvarskostnader».

När utskottet uttalar sig om den utvidgade kostnadsramen för flyget under sjuårsperioden 1953—1960, anges även från detta håll starka betänkligheter. En utredning lär enligt försvarsministern vara i arbete, nämligen — som herr Svedberg nyligen nämnde — överbefälhavarens utredning, angående försvarskostnadernas storlek på längre sikt och den ur strategisk synpunkt lämpligaste avvägningen mellan försvarsgrenarna. Denna utredning har kommit till stånd efter det att riksdagen engagerats för bestämda flerårsplaner när det gäller materielanskaffningen åt de tre försvarsgrenarna. Man måste i anledning härav säga, att planlöshet och anarki verkligen tycks vara påtagliga.

Man behöver inte vara mångordig för

Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.

att motivera åtgärder för nedskärning av försvarsutgifterna. Kravet på att så sker växer sig starkare för varje dag som går. Inte minst inom socialdemokratiens egna led är detta påtagligt. Våra förslag i anslutning till försvarets huvudtitel är därför utformade dels för att få till stånd en skyndsamt utredning och förslag i syfte att åstadkomma en betydande nedskärning av försvarsutgifterna, dels för att i avvaktan på denna utredning pruta ned anslagsgivningen med något över 300 miljoner kronor.

Beträffande punkten 2, som vi nu behandlar, ber jag, herr talman, med dessa korta motiveringar få yrka bifall till motionerna I: 140 och II: 191 och återkomma med yrkanden i övriga punkter allteftersom de föredrages.

Herr **ANDERSSON, KARL**, (s):

Herr talman! Då jag icke deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, vill jag passa på tillfället att med anledning av vad utskottet har skrivit på denna punkt i sin motivering få understryka vikten av att den utredning, som utskottet finner önskvärd, nämligen en parlamentarisk utredning med representanter för riksdagen, snarast kommer till stånd. Det är i dagens läge nödvändigt att få en utredning rörande försvarsanstalterna och försvarsutgifterna på en bredare bas än den nuvarande. Det räcker inte att bara ha yrkesmilitärer, som sitter och gör upp önskeprogram. Det är nödvändigt att också riksdagens representanter från olika partier får vara med och ta ställning till de önskemål och nya förslag som här kan komma fram.

Vi befina oss på detta område i en mycket stark utveckling. Tekniken går fort framåt, och det gäller givetvis även för försvaret att söka följa med i den nya utvecklingen. Risk föreligger för att samtidigt som man söker tillgodose teknikens krav på nya försvarsmedel man konserverar föråldrade försvarsmedel och på detta sätt gör försvarskostnaderna onödigt höga.

Jag vill med dessa få ord endast be att få understryka vad utskottet har sagt

om en allsidig och parlamentarisk utredning och uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte se till att den begärda utredningen skyndsammast tillsettes.

Herr **LINDBLOM** (fp):

Herr talman! På förevarande punkt har jag jämte en del andra väckt motionerna I: 279 och II: 367. Med hänsyn till den välvilliga behandling, dessa motioner har fått i utskottsutlåtandet på s. 3 och 4, har jag inte någon anledning att argumentera vidare därom. Jag ber endast att få uttala den förhoppningen, att de synpunkter, som har framförts och till vilka utskottet har anslutit sig, måtte leda fram till kostnadsbesparande åtgärder och till ett nedbringande av försvarsutgifterna, som både motionärerna och utskottet har uttalat sig för. Jag kan i övrigt instämma med vad herr Karl Andersson nyss uttalade.

Herr **NÄSGÅRD** (bf):

Herr talman! Med anledning av herr Lindbloms anförande får jag säga, att en nöjd motionär är en så pass sällsynt företeelse, att jag inte skall beröra hans anförande på något sätt som kan störa det idylliska intryck det gjorde.

Vad herr Helmer Persson beträffar har vi tidigare karakteriserat kommunisternas besparingsförslag när det gäller försvaret, och jag tror inte vi har anledning att i dag ta upp någon ny diskussion.

Herr Lage Svedberg höll ett långt och vidlyftigt anförande, riktat till statsutskottet och dess första avdelning. Jag vill ge honom det rådet att upprepa detta anförande vid något tillfälle när försvarsministern är närvarande, så att försvarsministern får ta upp en diskussion med honom. Hans anförande syftade nämligen långt utöver de uppgifter, som kan ha ålegat statsutskottet och dess första avdelning vid behandlingen av denna proposition.

Herr Svedberg var också liksom herr Karl Andersson inne på att det under

Om utredning ang. begränsning av försvarskostnaderna.

ledning av överbefälhavaren pågår en utredning angående den lämpligaste avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna samt försvarskostnadernas storlek på längre sikt. Utskottet har inhämtat, att den utredningen väntas bli slutförd under innevarande höst. Utskottet har i anledning av herr Lindbloms motion uttalat, att utskottet finner det i princip riktigt, att representanter för riksdagen får överlägga om denna utredning, när den blir färdig, men det blir ju Kungl. Maj:ts sak att överväga den frågan. När utredningen föreligger, kan det rätta tillfället vara inne att fortsätta den diskussion som herr Lage Svedberg här har inlett.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Om man läser Dagens Nyheter i dag, återfinner man på första sidan en redogörelse, som t. o. m. ger antydningar om att radioaktivitet har förmärkts här i Stockholm. Det är försvarsforskningens expertis som ger detta till känna. När tekniken nu utvecklas så snabbt, att vi har kommit in i atomåldern och har möjligheter att tillverka sådana förstörelsemedel som vätebomber, tror jag att frågan om en översyn bör tas upp snabbt, ty dessa stridsmedel — om de användes — eliminerar alla de förutsättningar, andra stridskrafter kan åstadkomma. Bara detta faktum är tillräcklig motivering för en skyndsamt utredning med sikte på vad värde det ligger i de rustningsdetaljer som vi nu har, om vi går emot även i fortsättningen en tid där meningsbrytningarna på det internationella området kommer att avgöras med den makt som inrymmes i försvaret.

Herr THUN, EDVIN, (s):

Herr talman! När avdelningen behandlade fjärde huvudtiteln och de i samband med densamma inlämnade besparings- och utredningsmotionerna, gick man inte så saklöst förbi dessa som herr Svedberg synes föreställa sig. Det

har varit åtskilliga föredragningar och ganska långa diskussioner om skilda spörsmål, då det har gällt att klarlägga de olika detaljer, som utan tvivel rymms inom detta stora problemkomplex. Avdelningen har därvid, såsom framgår av den positiva skrivningen beträffande utredningsförslaget, kommit fram till den uppfattningen, att en utredning under alla förhållanden är nödvändig och enligt uppgifter, som vi har fått, är utredningen faktiskt redan igångsatt. Då herr Svedberg understryker angelägenheten av att utredningen skyndsamt sättes i gång, har han alltså redan fått sitt önskemål uppfyllt. Det kan under alla förhållanden inte vara lämpligt att inleda en parlamentarisk diskussion om dessa frågor, innan utredningens resultat föreligger såsom grund för en dylik diskussion. Med hänsyn till försvarsteknikens snabba utveckling vore det otänkbart, att en parlamentarisk diskussion skulle kunna leda till något resultat, om den inte baseras på materialet från en sakkunnig utredning.

Utskottet förutsätter ju i utlåtandet, att Kungl. Maj:t skall göra allt som är möjligt för att få till stånd en parlamentarisk prövning av de olika frågorna. Jag tror att man därmed har öppnat en väg som kan komma att ge vissa resultat.

Vi har naturligtvis ingen anledning från utskottets sida att uttala oss om vilka resultat man kan förvänta av utredningen. Vi noterar med tillfredsställelse att försvarsministern förklarat, att utredningen skall läggas på så bred bas, att det säkerligen blir möjligt att pröva olika framkomna alternativa förslag. Det kanske t. o. m. kommer att bli tillfälle att diskutera vissa justeringar nedåt av försvarsanslagen. Men, som sagt, det är nu för tidigt att ge sig in på dessa problem.

Jag tror nog att herr Svedberg tills vidare borde kunna känna sig belåten med utskottets skrivning. Han får ju tillfälle att gå in på hela frågan, när den kommer upp till behandling efter det att det då föreliggande utredningsmaterialet överlämnats.

Anslag till avlöningar m. m. till värnpliktiga vid armén. — Ang. arméns tygmaterielanslag m. m.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats särskilda propositioner komme att framställas dels beträffande mom. a av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, dels rörande mom. b och dels angående mom. c—e.

Därefter gjordes till en början enligt de i fråga om mom. a förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 51 och II: 57; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i mom. b hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 140 och II: 191, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. c—e hemställt.

Punkterna 3—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

Anslag till avlöningar m. m. till värnpliktiga vid armén.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva utbetalning av tilläggspremier till vissa värnpliktiga i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 förordat, dels ock till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 47 600 000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 35) hemställts, att riksdagen måtte besluta, att en utryckningspremie, beräknad efter

en krona per tjänstgöringsdag, skulle utbetalas till de värnpliktiga.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 35,

a) medgiva utbetalning av tilläggspremier till vissa värnpliktiga i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 förordat;

b) till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 47 600 000 kronor.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion II: 35.

Herr **NÄSGÅRD** (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 21—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Ang. arméns tygmaterielanslag m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 400 000 000 kronor, dels ock till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 000 kronor.

Anslag till underhåll av arméns tygmateriel m. m.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson* m. fl. (I: 141) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg* m. fl. (II: 192) hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 200 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 392 500 000 kronor;

b) till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 272 500 000 kronor.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna I:141 och II:192.

Herr **NÄSGÅRD** (bf):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av bifall till motionerna I: 141 och II: 192 i nu förevarande del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 39.**Anslag till underhåll av arméns tygmateriel m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 an-

visa ett reservationsanslag av 70 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 83) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Stenberg* (II: 133), i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 69 000 000 kronor,

dels ock förberörda båda likalydande motioner I: 141 av herr *Helmer Persson* m. fl. och II: 192 av herr *Holmberg* m. fl., i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 70 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 83 och II: 133 samt I: 141 och II: 192, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 68 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlson*, *Sundelin*, *Boman*, *Malmberg* i Skövde och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herr *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 83 och II: 133 samt I: 141 och II: 192, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 67 500 000 kronor.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Det nu ifrågavarande anslaget, Underhåll av tygmateriel m. m., är för det nu löpande budgetåret upptaget med 75 miljoner kronor. På grund av den minskade omfattning av repetitionsövningsverksamheten, som man räknar med under nästkommande budgetår, har de militära förvaltningarna räknat med en nedsättning av anslaget till 71

Anslag till underhåll av arméns tygmateriel m. m.

miljoner kronor. Departementschefen har ytterligare minskat anslaget till 70 miljoner kronor.

På grund av att vissa avlöningskostnader som för närvarande bestrides från sakanslag, i enlighet med vad som föreslagits i särskild proposition angående försvarets centrala förvaltningar skall överföras till avlöningsanslag, har en ytterligare minskning av anslaget till tygmateriel till 68,5 miljoner kronor blivit möjlig.

Under den punkt, som nu behandlas, föreligger en reservation av herr Ohlon m. fl., däri yrkas att anslaget skall minskas med ytterligare en miljon kronor. Motiveringen härför är att man skall kunna öka anslagen till vissa frivilliga organisationer. Under respektive anslag har sålunda yrkats på höjning av hemvärnets avlöningsanslag med 234 000 kronor, hemvärnets omkostnadsanslag med 50 000 kronor, hemvärnets övningsanslag med 65 000 kronor, anslagen till frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. med 116 000 kronor, till frivilliga skytteväsendets befrämjande med 100 000 kronor och till lottaorganisationen med 100 000 kronor. Detta gör 665 000 kronor tillsammans.

Jag har när det gäller dessa ökade anslag till de frivilliga organisationerna anmält blanka reservationer. Det är uppenbart att jag gärna skulle ha sett, att det hade funnits möjligheter att öka anslagen till dessa ur försvarssynpunkt mycket viktiga frivilliga försvarsrörelser. Men såvitt jag förstår finns ingen möjlighet att inom budgetens ram utan att öka det totala anslaget under fjärde huvudtiteln bevilja dessa ökade anslag. Vi har inom avdelningen undersökt möjligheterna huruvida man skulle kunna göra några nedsättningar av anslagen på någon punkt, men resultatet har tyvärr blivit negativt. Under dessa omständigheter anser jag mig inte kunna biträda de ökningarna av anslagen som motionsvägen har begärts. Det är därför som jag anmält blanka reservationer.

Jag anser inte att det finns någon möjlighet att minska anslaget till underhåll av tygmateriel. Den omständigheten

att departementschefen gått ned 1 miljon kronor under vad förvaltningarna har äskat kan rimligtvis icke — såsom man faktiskt gjort — tagas till motiv för att man skulle kunna minska detta anslag med ytterligare 1 miljon kronor.

Herr talman! Jag har velat lämna denna deklARATION och har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Eftersom herr Lundgren nämnde mitt namn och talade om i vilket sammanhang det förekommer här, nämligen i samband med ett förslag att inom den givna kostnadsramen överflytta en miljon kronor från anslaget för tygmateriel till anslagen för de frivilliga försvarsorganisationerna, vill jag säga, att då det tydligen är ganska lönlöst att i dag ställa något yrkande om bifall till vårt förslag, avstår jag från att göra det.

Herr HANSSON (fp):

Herr talman! Eftersom herr Lundgren under denna punkt också tog upp frågan om anslaget till det frivilliga skyttet, skall jag redan nu be att få säga ett par ord rörande detta anslag. En förutsättning för bifall till den motion, som jag har väckt rörande det frivilliga skyttet, får väl anses vara en viss sänkning av anslaget till tygmaterielen. Jag skall inte gå in på de skäl för ett bibehållt anslag till det frivilliga skyttet, som är redovisade i motionen och i viss mån i reservationen, men jag skall tillåta mig att något komplettera de i motionen anförda synpunkterna.

För mig har det i första hand varit en fråga om att uppmuntra alla frivilliga insatser på försvarets område. Jag vill inte på något sätt uppräda såsom militär expert, men jag har den bestämda känslan att skyttet, särskilt prickskyttet, har ett oerhört stort värde för vår försvarsberedskap även i atomåldern. Kanske må det tillåtas mig att åberopa en sakkunnig på detta område,

Anslag till underhåll av arméns tygmateriel m. m.

eftersom jag säkerligen inte själv blir betraktad såsom någon auktoritet. Jag har nyligen fått kännedom om ett uttalande av skyttepresidenten i Schweiz, vilket jag skall be att få citera. Han säger bl. a.: »Erfarenheter från Korea visar med all tydlighet att det inte går att bygga infanteriets uppträdande på enbart automatvapen och tunga vapen, och hur skall vi små länder — Schweiz, Sverige, Norge m. fl. — orka med att skaffa fram all den ammunition, som automatvapnen slukar. Vid en nyligen utförd stridsskjutning i Schweiz uppnådde prickskyttarna avsevärt fler träffar än de med automatvapen och detta med ett avsevärt mycket mindre antal lossade skott. Om en vanlig gevärsskytt med två skott når bättre träffresultat på samma tid som det tar för en automatvapenskytt att tömma hela sitt magasin, varför inte då satsa på prickskytten?»

Jag stöder mig på detta uttalande, när jag förordar en ökad uppmuntran av det frivilliga skyttet. Det skulle, såvitt jag förstår, innebära en besparing. Över huvud taget betyder i vårt land skjutskickligheten givetvis oerhört mycket. Därutöver är det emellertid några synpunkter, som jag gärna skulle vilja lägga fram för kammaren och som jag tror blir aktuella i framtiden.

Att vi upprätthåller vårt frivilliga skytteväsende och har våra skjutbanor i gott stånd, anser jag vara av stort värde också ur jaktvårdens synpunkt. Jag ber er tänka på att vi varje höst skickar ut hundratusentals skyttar i skogarna. Vi faller årligen för närvarande ungefär 25 000 älgar i vårt land. Jag vill betrakta det såsom en absolut förutsättning för att vi skall få hyfs på vårt skytte i skogarna, inte bara älgskytten utan kulskyttet över huvud taget, att dessa hundratusentals skyttar får vana att handskas med gevären och får tillfälle att öva upp sin skjutskicklighet. Vi tar risker, om vi inte ger dem möjlighet att upprätthålla sin skutfärdighet. Jag skulle för övrigt tro att det bara är en tidsfråga, när vi måste kräva bevis på skjutskicklighet av dem, som får licens

att jaga älg. Ett stöd från det allmännas sida åt det frivilliga skyttet har även ur den synpunkten sin betydelse.

Slutligen vill jag framhålla, att ett nedskärande av anslaget till det frivilliga skyttet enligt min mening i viss mån strider mot de beslut, som vi fattade sent i går kväll, om stöd åt fritidsverksamhet och föreningsliv. Jag tror att skytteföreningarna har en stor mission att fylla även såsom kamratliga sammanlutningar, vilka under trevliga och uppriskande former lockar ut folk inte bara till skjutbanorna utan även på fältskytte till fots och på skidor, som är av stort värde ur rekreationssynpunkt.

Jag vågar på detta stadium inte ställa något yrkande, men jag vill understryka, herr talman, att en förutsättning för bifall till reservationen 8 a) vid punkten 49 är att även reservationen vid punkten 39 blir bifallen; annars kan vi inte hålla oss inom den ekonomiska ramen. Jag ber, herr talman, att eventuellt få återkomma då punkten 49 föredrages.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! För att ingen skall få den föreställningen att ett bifall till motionerna skulle innebära en förstärkning, ber jag att få upprepa vad herr Lundgren nyss sagt, att man godtyckligt föreslagit minskning av anslaget till underhåll av tygmateriel med 1 000 000 kronor och därefter fördelat 665 000 kronor av denna miljon på olika smärre anslag. Så har man fått en besparing av 335 000 kronor som man inte disponerat av det man velat ta från anslaget till tygmateriel. Jag vill understryka, att denna omfördelning är helt och hållet godtycklig.

Slutligen vill jag säga till herr Hansson, att det torde vara första gången här i riksdagen som man tar älgjakten till motivering för skytteanslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Anslag till marinens övningar m. m. — Anslag till fartygsbyggnader.

Punkten 40.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

Punkterna 42—66.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67.

Anslag till marinens övningar m. m.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga, till Marinen: Övningar m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 24 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 141 av herr *Helmer Persson* m. fl. och II: 192 av herr *Holmberg* m. fl. hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att förevarande anslag måtte uppföras med 14 000 000 kronor.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad som rörande denna punkt föreslås i motionerna nr I: 141 och II: 192.

Herr **NÄSGÅRD** (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 141 och II: 192 i nu ifrågavarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 68—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Anslag till fartygsbyggnader.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna de utökningar

m. m. av planerna för verksamheten under fartygsbyggnadsanslaget, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 angivits, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i samma statsrådsprotokoll angivna grunder medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 75 500 000 kronor, dels ock till Marinen: Fartygsbyggnader för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 110 000 000 kronor.

Vidare hade i förberörda båda likalydande motioner I: 141 av herr *Helmer Persson* m. fl. och II: 192 av herr *Holmberg* m. fl. hemställts, såvitt nu var i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 70 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna de utökningar m. m. av planerna för verksamheten under förevarande anslag, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i nämnda statsrådsprotokoll och av utskottet angivna grunder medgiva utläggande av beställningar inom en kostnadsram av 73 800 000 kronor;

c) till Marinen: Fartygsbyggnader för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 108 300 000 kronor.

Sedan herr *Persson, Helmer*, yrkat bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga, och herr *Näsgård* yrkat bifall till utskottets hemställan samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till anskaffning av vapenmateriel m. m. vid marinen. — Anslag till anskaffning av flygmateriel m. m.

Punkten 73.

Anslag till anskaffning av vapenmateriel m. m. vid marinen.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å vapenmateriel m. m. inom en kostnadsram av 92 500 000 kronor;

b) till Marinen: Anskaffning av vapenmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 92 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 141 av herr *Helmer Persson* m. fl. och II: 192 av herr *Holmberg* m. fl. hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att förevarande anslag måtte uppföras med 45 000 000 kronor.

Efter det herr *Persson, Helmer*, yrkat bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 141 och II: 192 i nu ifrågavarande del, och herr *Näsgråd* yrkat bifall till utskottets hemställan samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 74 och 75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77—91.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 92.

Anslag till anskaffning av flygmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att

i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 angivits medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 535 000 000 kronor, dels ock till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 450 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels förberörda båda likalydande motioner I: 140 av herr *Helmer Persson* m. fl. och II: 191 av herr *Holmberg* m. fl., i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i avvaktan på utredning och förslag rörande nedskärning av försvarsutgifterna måtte avslå av Kungl. Maj:t framlagt förslag om ökning av utgifterna till flygvapnet under budgetåren 1954/55—1960/61 från 2 105 miljoner kronor till 3 150 miljoner kronor,

dels ock förberörda båda likalydande motioner I: 141 av herr *Helmer Persson* m. fl. och II: 192 av herr *Holmberg* m. fl., i vilka hemställts, såvitt nu var i fråga, att förevarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med 300 miljoner kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 140 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1954 och av utskottet angivits medgiva utläggande av beställningar å flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 528 700 000 kronor;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 141 och II: 192, såvitt nu vore i fråga, till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 443 700 000 kronor;

II. att motionerna I: 140 och II: 191, såvitt nu vore i fråga, i vad de icke behandlats under I, icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan herr *Persson, Helmer*, yrkat bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna i nu ifrågavarande delar, och herr *Näsgård* yrkat bifall till utskottets hemställan samt överläggningen förklarats slutad, gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 93—95.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.

Lades till handlingarna.

Punkterna 97—144.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Punkterna 146—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 151.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 110, hade Kungl. Maj:t föreslagit riks-

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

dagen att dels besluta, att försvarets forskningsanstalt skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 omorganiseras efter i huvudsak de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954, dels godkänna av departementschefen förordade ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels ock till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 2 967 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundgren* (I: 510), och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* (II: 649), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att försvarets forskningsanstalts styrelse skulle sammansättas på sätt i motionerna angivits, innebärande att antalet militära ledamöter skulle utökas med en representant, att under anslaget Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar skulle utöver Kungl. Maj:ts förslag uppföras följande tjänster, nämligen 1 förste byråsekreterare i Ce 29 och 4 laboratoriechefer i högst Cp 8, att arvode skulle utgå till styrelsens ordförande med 2 000 kronor samt att anslaget Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet skulle minskas med motsvarande belopp.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 510 och II: 649, såvitt de avsåge sammansättningen av försvarets forskningsanstalts styrelse, besluta, att försvarets forskningsanstalt skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 omorganiseras efter i huvudsak de riktlinjer, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 angivits, med den avvikelse utskottet härutinnan föreslagit;

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 510 och II: 649, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt, som föranleddes av vad departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll föreslagit;

b) fastställa under punkten införd avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 2 967 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Boman*, *Lundgren*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmöborg* i *Skövde*, *Ståhl* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herr *Nihlfors* ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 510 och II: 649, såvitt de avsåge arvodes-tillägg åt överdirektören samt inrättande av en befattning för förste byråsekreterare i Ce 29 och fyra befattningar för laboratoriechef i högst Cp 8. I enlighet härmed hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort i mom. II hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 510 och II: 649, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för försvarets forskningsanstalt, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 mars 1954 och reservanterna föreslagit;

b) fastställa i reservationen införd avlöningsstat för försvarets forskningsanstalt, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Försvarets forskningsanstalt: Avlöningar för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 3 088 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. I.

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. II.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Beträffande försvarets forskningsanstalt föreligger en motion om viss personal- och löneförstärkning. Det gäller dels en förste byråsekreterare, som skulle tjänstgöra hos chefen för anstalten, och fyra laboratoriechefer i högst lönegrad Cp 8 och ett arvode till forskningsanstaltens ordförande, som tillika är dess överdirektör, på 2 000 kronor.

I den utredning, som har gjorts angående anstalten, hade föreslagits, att chefen för forskningsanstalten skulle få placering som generaldirektör, men Kungl. Maj:t har ansett, att han bör stå kvar i överdirektörsställning. Det är en mycket viktig befattning, och den blir viktigare för varje år som går.

Man behöver ju inte ha sysslat mycket med dessa ting för att man skall inse, att det framför allt är på forskningen och den tekniska utvecklingen som vårt försvar beror. Nu har det visat sig svårt för forskningsanstalten att behålla kvalificerade forskare. De har haft en tendens att övergå till annan statsverksamhet eller till industrien. Det är därför angeläget, att vi för centrala uppgifter för forskningen inom radioteknik och beträffande teletekniska motmedel, kärnfysik och kärnkemi får kvalificerat folk, som stannar kvar i anstalten och där fullföljer sina arbetsuppgifter.

Vad som föreslås i motionen föranleder totaliter ingen utvidgning av kostnadsramen, eftersom den merutgift, som förslaget medför på 121 000 kronor, enligt reservanterna skulle tagas från anslaget till viss forskningsverksamhet, som minskas med motsvarande 121 000 kronor. Vad det gäller, herr talman, är med ett ord att försöka bidra till forskningsanstaltens konsolidering och att få personalen där att stanna kvar.

Både statsministern och — jag vill minnas — även försvarsministern och försvarets ledande män har vid uppre-

pade tillfällen uttalat, hur viktig just forskningen är på detta område, och det synes mig därför, som om riksdagen skulle böra låta samma uppfattning komma till uttryck i handling. Det sker lämpligast genom ett bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen med beteckningen nr 2.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Det finns ingen anledning att ånyo gå in på forskningens betydelse för vårt militära försvar. Den frågan har debatterats här i denna kammar vid en mängd tillfällen. Det räcker att i detta avseende ytterligare hänvisa till det svar som hans excellens herr statsministern lämnade på en interpellation den 18 maj. Han understryker där, att forskningen är av grundläggande betydelse för vårt försvar särskilt mot de nyare stridsmedlen.

Frågan om forskningsanstaltens definitiva organisation har länge hållits svävande. Sedan något år har en utredning slutförts rörande denna organisation, och enligt utredningsmannen var den avsedd att genomföras under en tidrymd av tre år. Under sådana omständigheter kunde man ju ha hoppats, att Kungl. Maj:t skulle ha framlagt definitivt förslag i denna fråga. Så har emellertid icke skett.

I den reservation, som vid detta betänkande är avgiven av herr Ohlon m. fl., har yrkats på en viss relativt blygsam förstärkning av den mest kvalificerade, vetenskapligt utbildade personalen eftersom det — såsom många gånger framhållits i dessa debatter — är av mycket stor betydelse, att dessa högt kvalificerade vetenskapsmän och ingenjörer får en fastare ställning än som hittills kunnat beredas dem, då de avlönas från sakanslag. Det är ju eljest risk för att dessa män övergår till den enskilda industrien, där de har stora möjligheter att få helt andra löner än vad staten kan bjuda.

Under hänvisning till vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få instäm-

Anslag till försvarets forskningsanstalt.
ma i det yrkande, som framställts av herr Ohlon.

Herr ANDERSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Det förhåller sig utan tvekan på det sättet, såsom redan framhållits av såväl herr Ohlon som herr Lundgren, att forskningen har en mycket stor betydelse för vårt försvar. Dess styrka beror i stor utsträckning på hur vi kan följa med i utvecklingen på olika områden, och i detta avseende har forskningsanstalten en mycket stor uppgift att fylla. Det har därför under flera år varit ett önskemål, att anstalten skulle utbyggas och få en fastare organisation. Utskottet har givit uttryck åt detta vid flera tillfällen under de gångna åren, och riksdagen har i detta avseende följt utskottet. Det är därför med den största tillfredsställelse man nu kan konstatera, att Kungl. Maj:t har haft tillfälle att framlägga förslag om en betydande förstärkning av anstalten, vilket säkerligen kommer att få en mycket stor betydelse för dess verksamhet i framtiden.

Reservanterna har velat gå något längre än Kungl. Maj:t i det att de föreslagit ett arvodestillägg av 2 000 kronor till anstaltens chef såsom ordförande i styrelsen. Med hänsyn till att en sådan avlöningsform strider mot de principer som i övrigt tillämpas inom statsförvaltningen, har utskottet bestämt avstyrkt detta förslag. Det vore rätt egendomligt, om man här införde en annan ordning än den som annars gäller såsom god praxis inom förvaltningen.

Reservanterna föreslår vidare inrättande av ytterligare tjänster, därav en som förste byråsekreterare på anstaltens kansli och fyra forskartjänster. De stöder sig därvid på utredningsmannens förslag, vilket Kungl. Maj:t emellertid inte ansett sig helt kunna följa. Utskottet delar i detta avseende departementschefens uppfattning att man då det gäller anstaltens utbyggnad bör gå fram med varsamhet och försiktighet. Anstaltens verksamhet bör utvecklas successivt, och man bör avvakta erfarenheterna av den utbyggnad som nu föreslås. När denna har

Anslag till försvarets forskningsanstalt.

förverkligats, får man gå vidare, om så erfordras.

Det finns goda skäl för att nu stanna vid vad utskottet föreslagit, och jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Herr Andersson anser att det finns goda skäl för att gå fram med »varsamhet och försiktighet». Ja, man kan väl säga att riksdagen allt sedan år 1945 har gått fram med denna varsamhet och försiktighet, men detta ger ju intet skydd mot atombomber och de andra krafter som förekommer inom den moderna krigstekniken. Det är nödvändigt att vi intensifierar den forskning som pågår på detta område, och för att man skall kunna göra det fordras den utbyggnad av anstalten som här har föreslagits.

Sedan förklarar herr Andersson att det strider mot principerna i statsförvaltningen att lämna särskilda arvodes-tillägg. Detta är nog inte alldeles riktigt, ty Kungl. Maj:t har möjlighet att i vissa fall ge sådana arvoden, det vet vi ju alla. Den tjänsteman som tidigare innehade motsvarande post som ordförande i styrelsen — han var visserligen inte anställd i anstalten, utan på annat håll — uppbar dock ett arvode av 5 000 kronor.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlon begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134 punkten 13 mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Ohlon begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 36.

Punkterna 14—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater; samt

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 149 framlagda förslag och med avslag å motionerna II: 539 av herr *Helén* m. fl. samt I: 419 av herr *Lundqvist* m. fl. och II: 540 av herr *Håstad* m. fl., sistnämnda bägge motioner i de delar de icke blivit tillgodosedda genom vad utskottet förut i utlåtandet anført,

1. besluta att från och med den 1 juli 1954 skulle, i överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 förordat, å enhetsskolans (försöksskolornas) högstadium och å realskolestadiet inrättas tjänster i 23 lönegraden för folkskollärare, som efter avlagd folkskollärarexamen tjänstgjort minst tre år såsom folkskollärare och som i tentamen eller tentamina för filosofisk ämbetsexamen erhållit minst två betygsheter eller genomgått av skolöverstyrelsen anordnad särskild befodringskurs om ett läsår;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att i samband med tjänsteinrättandet den 1 juli 1954 och undantagsvis i framtiden medgiva den lindring i behörighetsvillkoren för tjänst i 23 lönegraden, som avsåges i en övergångsbestämmelse till det av departementschefen tillstyrkta departementsförslaget eller eljest kunde befinnas påkallad;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att för varje läsår fastställa antalet folkskollärartjänster i 23 lönegraden;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att i hudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat meddela erforderliga föreskrifter om de ifrågakvarande tjänsterna i 23 lönegraden och om de avsedda befodringskurserna;

5. till Befodringskurser för folkskollärare å riksstaten för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

II. att motionen II: 538 av herrar *Dahlén* och *Widén* icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Ohlon* och fröken *Elmén*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr *OHLON* (fp):

Herr talman! Jag skulle kunna säga som Martin Luther inte lär ha sagt på riksdagen i Worms: »Här står jag och kan icke annat.» Här har man tvingats gå med på ett försök som, om det sköts illa, kan få ganska allvarliga konsekvenser för hela vårt högre undervisningsväsen. »Tvingats?» säger någon. »Ni kan ju försöka avslå Kungl. Maj:ts proposition.» Ja, det är nu lättare sagt än gjort.

Vad är det då som har skett? Den år 1949 tillkallade läroverkens krisutredning hade bland olika uppslag kommit med ett förslag som innebar att folkskollärare i rådande bristsituation beträffande lärare på det högre skolstadiet skulle stimuleras att förskaffa sig begränsad akademisk utbildning för att därefter övergå till att undervisa i de

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

högre skolorna. För att tillmötesgå detta önskemål föreslogs inrättade av s. k. 1-betygskurser. Undervisningen skulle vara likvärdig med vanlig universitetsutbildning. Kurserna skulle begränsas till naturvetenskapliga ämnen, där bristen var störst. Krisutredningen, i vilken bl. a. läroverkslärar- och folkskolläraryförbunden var representerade, motsatte sig energiskt att kurserna skulle bli någon sorts fristående befodringskurser utöver folkskollärarexamen i stil med de kurser som Kungl. Maj:t nu föreslår; de borde inordnas i den akademiska studiegången, vare sig de förlades till universitet och högskolor eller till andra läroanstalter. En av anledningarna till att man ville ge kurserna denna karaktär torde ha varit att man önskade få betryggande kontroll över examinationen. Genom att ge kurserna akademisk karaktär och vitsorda dem enligt akademiska betygsnormer hoppades man också att en del av kursdeltagarna skulle komplettera utbildningen till fullständig filosofisk ämbetsexamen eller åtminstone till den begränsade filosofiska ämbetsexamen med blott fyra betyg men med adjunktskompetens efter vederbörligen genomgången praktisk lärarkurs, som numera möjliggjorts för folkskollärare. Man ville med ett ord koppla samman folkskollärarytbildningen och den akademiska lärogången och på så sätt befodra samgåendet mellan de två lärargrupperna. Det var vida perspektiv som här skyttade oberoende av alla kärsynpunkter.

Krisutredningens förslag accepterades av Kungl. Maj:t och av riksdagen under dess vårsession 1952. Förra året har en rad 1-betygskurser varit i gång inte bara vid de akademiska lärosätena utan också på andra håll. Om resultatet av dessa torde det vara för tidigt att redan nu uttala sig. Helt naturligt har initialsvårigheter gjort sig gällande, men intresset har varit stort, inte minst för kurserna i litteraturhistoria, nordiska språk och engelska — kurserna har nämligen inte blott omfattat naturvetenskapliga ämnen, såsom först ifrågasatts, utan också nämnda humanistiska discipliner.

Jag återkommer till de akademiska 1-betygskurserna litet senare.

Detta var första akten. Nu kommer den andra akten i skådespelet. Förra året fördes löneförhandlingar mellan civildepartementet och folkskolläraryorganisationerna. Förhandlingarna gick i stöpet. Då erbjöd, påstås det från väl initierat håll, civildepartementet, att folkskollärare som tjänstgjort minst tre år och som i tentamen eller tentamina för filosofisk ämbetsexamen erhållit minst två betygsenheter vid universitet eller universitetskurser skulle kunna erhålla tjänst på det högre skolstadiet i 23:e lönegraden. Erbjudandet förkastades av lärarkärnans representer. I stället föreslog dessa att vid sidan av universitetens 1-betygskurser skulle inrättas befodringskurser vid folkskoleseminarierna för intresserade lärare. En dylik särskild befodringskurs om ett läsår, i regel omfattande två ämnen på vardera en termin, skulle ge samma kompetens för tjänst på det högre skolstadiet i 23:e lönegraden som universitetens utbildning.

Man kan ställa sig frågan varför dessa befodringskurser förts fram vid en tidpunkt, då universitetskurserna inte hunnit med mer än att börja sin verksamhet. Det är visserligen sant att resultatet av de första 1-betygskurserna i form av avlagda godkända tentamina kanske inte blivit så gott som vi hoppades, men det visste man inte då. Av de 192 folkskollärare som genomgick dylik kurs vårterminen 1953 hade den 1 februari i år bara 28 procent avlagt godkänd tentamen, medan motsvarande siffra för övriga 93 i kurserna deltagande studerande var 38 procent. Under sommaren och höstterminen 1953 hade 330 folkskollärare och 96 övriga studerande deltagit i liknande kurser. Antalet godkända tentamina den 1 februari i år var för folkskollärarna 70, d. v. s. 21 procent, och för de övriga 35, d. v. s. 36,5 procent.

Det finns emellertid vissa ting att lägga märke till i detta sammanhang. Procentsiffran godkända tentamina är större för vårterminen i fjol än för höstter-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

minen, vilket ger oss en anvisning. Många har ännu inte hunnit smälta sina kunskaper, och jag föreställer mig att när kunskaperna mognat skall åtskilliga bland dem, som ännu inte fått godkänt vitsord, förvärva det. Jag tror att flertalet skall göra det. Också vid den vanliga akademiska utbildningen tar det tid innan kunskaperna hinner mogna, och här har tidsramen varit i knappaste laget. Vi får också komma ihåg att ett antal lärare genomgått universitetskurserna vid sidan av sin tjänst och därför helt naturligt behöver längre tid att läsa in kurser. Att de så gör är för övrigt en direkt förtjänst för statsverket. I det långa loppet blir säkerligen utfallet av detta experiment betydligt bättre än vad de nu föreliggande siffrorna ger vid handen. Det är för tidigt att i dag fälla något definitivt omdöme om universitetskursernas bärkraft. Jag tror fortfarande på dem.

Varför har då lärarförbunden släppt sin ståndpunkt från krisutredningens tid, då befördringskurserna avvisades av såväl dem som av skolöverstyrelsen, medan de nu accepteras av lärarna? Ja, det kan man fråga. Svaret är enkelt. Det skedde för att ge de äldre lärarna en chans till befördran. För deltagande i universitetskurs krävs antingen avlagd studentexamen eller behörighet för folkskollärare att vinna tillträde till universitet, enligt kungl. kungörelsen nr 626 år 1953. De äldre lärarna har inte studentexamen eller dylik behörighet i samma utsträckning som de yngre. Om ingen särskild anordning skapades för de äldre lärarna, skulle måhända flertalet av dem bli ställda utanför denna befördran.

Tankegången går igen i proposition nr 149, där statsrådet Persson på s. 29 anför: »Av de två former för vidareutbildning, som anges i departementsförslaget, torde den akademiska utbildningen för två betyg i filosofisk ämbetsexamen böra vara den normala för sådana folkskollärare, som antingen avlagt studentexamen eller eljest, på grund av särskilda bestämmelser, äger studera vid universitet och högskolor. För denna

del av vidareutbildningen behöver inga särregler införas.»

Utskottet säger sig med skärpa vilja understryka vad departementschefen sålunda anfört. Utskottet har så mycket hellre velat understryka ekklesiastikministerns uttalande som andra avdelningen i statsutskottet inte stod främmande för herr Heléns m. fl. motion om att samtliga kurser borde ha akademisk karaktär. Enligt propositionen har vi att räkna med tre olika slag av kompetensfordringar för 23-gradstjänsten: den akademiska kompetensen, befördringskursernas kompetens och dispens från varje som helst slag av merutbildning utöver folkskolläraryxamen, med andra ord kompetens förvärvad i Kungl. Maj:ts kansli.

Utskottet har emellertid varit bundet. Överenskommelsen mellan lärarförbunden och civildepartementet inkluderar inte bara att tjänster i 23:e lönegraden skulle inrättas till ett visst antal utan också förutbildningen för dessa tjänster, till vad för sorts läroanstalter denna förutbildning skulle förläggas och i vissa fall vilka förutsättningar som krävs för deltagande i utbildningen. Utskottet ville inte motsätta sig tjänsterna som sådana. Å andra sidan hade ett avsteg från propositionen på övriga punkter i syfte att justera en del lett till att hela överenskommelsen fallit, med en allvarlig konflikt mellan statsmakten och lärarorganisationerna såsom ödesdiger konsekvens. Den konsekvensen har inte utskottet velat ta. Då återstod ingenting annat för utskottet än att skriva kritiskt på ett sätt som jag inte tror mig förut ha mött i ett utlåtande med tillstyrkande av en kungl. proposition. Utskottet uttalar att en sammankoppling i överenskommelsens form av så skilda frågor som ett lönespörsmål och åtgärder av pedagogisk och skolorganisatorisk art från olika synpunkter icke kan anses vara tillfredsställande.

Utskottet lägger i väsentlig mån svaret på rektorerna och skolledarna för att lärarna i 23:e lönegraden kommer att utnyttjas så att undervisningens bästa tillgodoses. Utskottet understryker ock-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

så vad departementschefen yttrade i ett interpellationssvar i andra kammaren den 8 december 1953, att därest tillgången på filosofie magistrar skulle bli större än beräknat får de s. k. 23:orna ta en del av sin tjänstgöring på enhetsskolans mellanstadium. Utskottet torde med detta uttalande ha velat säga ifrån, att det arrangemang, som här genomförs, inte bör avskräcka studerande vid universiteten från att skaffa sig föreskriven akademisk utbildning för att undervisa i högre skolformer. En sådan konsekvens vore så mycket mera beklaglig som antalet filosofie studerande den sista tiden visat en tendens att öka.

Sedan utskottets betänkande justerats har händelser inträffat, som ställt hela denna fråga i en alldeles ny belysning. Jag nämnde nyss att befodringskurserna motiverats av önskan att ge äldre lärare eller lärare utan behörighet att studera vid universiteten möjlighet att förvärva högre kompetens. Skolöverstyrelsen har anteciperat riksdagens beslut och redan för en eller annan månad sedan utannonserat befodringskurserna för hösten 1954. Anmälningssiffrorna till dem är nu kända.

Antalet sökande folkskollärare som avlagt sin lärarexamen senast år 1951 utgör 326. Årgången 1951 har 53 sökande, årgången 1950 har 52, år 1949 har 40, år 1948 har 39 och år 1947 har 27 sökande. För den sista femårsperioden är det alltså i genomsnitt drygt 42 per årgång, med större antal ju yngre årgången är. För den äldsta kategorien, 20-årsperioden 1919—1938, är det bara sammanlagt 58 sökande eller mindre än tre per årgång, och för den mellanliggande perioden, 1939—1946, är det ungefär sju per årgång. Det vill med andra ord säga att ju yngre lärarna är, desto större är anmälningssfrekvensen. Det är således 15 gånger fler sökande av yngre årgångar än av äldre. Det är tydligt att om den planerade utbildningen motiveras av önskan att ge de äldre lärarna en befodringschans, har experimentet visat sig vara förfelat. Det är de yngre lärarna som tagit hem spelet i den träffade över-

enskommelsen, medan de äldre gått miste om konfekten.

Men inte nog härmed. Ecklesiastikministern liksom utskottet har ju betonat att kurserna främst är avsedda för lärare som inte har rätt att studera vid universitet. Även på denna punkt har projektet slagit slint. Bortåt hälften av de till befodringskurserna anmälda har studentexamen eller rätt att studera vid universitet respektive rätt att delta i decentraliserade befodringskurser.

Det är väl sannolikt, att utskottets skrivning skulle ha blivit litet annorlunda för den händelse utskottet vid frågans behandling känt till dessa data. Men de kom ju fram först efteråt.

Den kungl. propositionen har föregåtts av en utredning, verkställd av två seminarierektorer efter det att ett förslag i ärendet uppgjorts inom ecklesiastikdepartementet. Att märka är emellertid, att propositionen på väsentliga punkter, framför allt i fråga om de nya tjänsternas placering, avviker från de sakkunnigas utredning. Olika remissinstanser har hörts i ärendet, och jag tror inte att jag överdriver när jag påstår att jag sällan har mött en proposition, vars innehåll varit föremål för så många och kraftiga avstyrkanden. Av de offentliga myndigheter som har yttrat sig är det endast skolöverstyrelsen som har tillstyrkt förslaget. Att märka är dock, att inom skolöverstyrelsen står en majoritet på åtta mot sju reservanter. Majoriteten består till större delen av personer, som antingen aldrig har setat i någon kateder och inte har någon som helst erfarenhet från undervisningsverksamhet eller i varje fall saknar sådan från undervisning på det stadium, varom nu är fråga, under det att minoriteten omfattar dem inom skolöverstyrelsen, som har erfarenhet från det högre skolstadiet.

Sammanfattningsvis kan man sålunda konstatera, att propositionen i sin utgestaltning varken har utredningar eller sakkunniga remissinstanser bakom sig. Vi har inom andra avdelningen därför kommit att betrakta arrangemanget som

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

en försöksverksamhet, och jag vill tillägga, att denna försöksverksamhet torde vara ofrånkomlig, beroende på lärarbristen.

I detta sammanhang skulle jag vilja citera vad som yttrats på s. 26 i propositionen, särskilt därför att yttrandet på sina håll och framför allt i pressen ansetts ha en djup och vislig innebörd. Departementschefens yttrande är följande: »Lika väl som jag icke tvekar att anse en filosofie magister regelmässigt ha tillfredsställande kompetens för att undervisa på gymnasiet, ehuru undervisning där efter strängt formella grunder borde ombesörjas av lektorer, lika väl anser jag, att en folkskollärare med viss tids fullgjord lärartjänstgöring och med två betyg i ämbetsexamen eller intyg om godkänd genomgång av ett års vidareutbildning regelmässigt bör inneha godtagbar kompetens för att undervisa på enhetsskolans högstadium eller på realskolestadiet.»

Vem har inbillat herr ecklesiastikministern detta? En filosofisk ämbetsexamen utgör i och för sig ingen garanti för att vederbörande skall vara skicklig att undervisa på gymnasiet. Flertalet filosofie magistrar undervisar inte på gymnasiet, men många gör det, dock först efter ådagalagd praktisk duglighet och lämplighet för undervisning på detta stadium. Stora skaror filosofie magistrar vill inte ha undervisning på gymnasiet, därför att de inte anser sig ha tillräckliga kunskaper härför.

Vad är det — för att övergå till den andra frågan — för formella grunder som stadgar att undervisningen på gymnasiet skall bestridas av lektorer enbart? Läroverken har bestått i detta land i mer än 300 år, och alltifrån gymnasiernas begynnelse har där funnits adjunkter, tidigare kallade gymnasieadjunkter. Förr ansågs det att omkring hälften av gymnasieundervisningen borde ombesörjas av adjunkter. För närvarande är det på grund av lärarbristen mer än hälften, kanske 60 procent. Här har i propositionen anförts två felaktiga argument för att bevisa vad man vill. Jag vill fördenskull inte dra den

slutsatsen, att herr statsrådets slutsats är felaktig. Det tror jag inte att den är.

I själva verket har jag, herr talman, ganska liten respekt för formell kompetens. Huvudsaken är att läraren har reella meriter. I det avseendet tror jag att ecklesiastikministern och jag har samma mening. Men statsmakten måste fastställa vissa bestämmelser för sina tjänster; detta bör ske med så stor marginal, att man kan vara något så när säker på att tjänst innehavaren går i land med sin uppgift.

Vad läraryrket beträffar fordrar detta att läraren har auktoritet gentemot sina elever, och auktoritet förutsätter vissa kunskaper. Detta gäller inte minst det kritiska åldersstadium som det här är fråga om. En matematiklärare bör ha så stor auktoritet, att det inte gör någonting om han spricker på att lösa ett problem. En fysik- eller kemilärare bör ha så stor auktoritet, att det inte betyder någonting om han misslyckas en eller annan gång med sina experiment. För en biologilärare blir problemet genast svårare. Han skall kunna svara på allt möjligt mellan himmel och jord. Den moderna skolan är ju inte inrättad efter gammalt mönster, där läraren satt i katedern och förberedde läxor, gav läxor och förhörde läxor, där det gällde frågor och svar och där läraren uteslutande dikterade. Den moderna undervisningen bör däremot vara inriktad på så sätt, att även eleverna skall kunna ställa frågor.

Utskottet har varit inne på denna punkt i samband med utbildningen av biologilärare, där utskottet anser att en utbildning på en termin i de båda ämnena botanik och zoologi är mindre än i minsta laget. Vi får komma ihåg, att biologiadjunkterna i regel har tre års utbildning bakom sig i biologi och att de som har gått igenom ettbetygskurserna har ett års utbildning, medan den här föreslagna utbildningen endast omfattar en termin. Det blir svårt för dessa lärare att göra sig gällande under exkursionerna i skog och mark, där de blir ställda inför elevernas många olika frågor. Jag skulle vilja rekommendera ecklesiastik-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

ministern att han funderade en smula mera på detta problem.

Kammaren har kanske fått det intrycket, att vi gått med på denna proposition uteslutande på grund av den överenskommelse som ligger bakom förslaget. Detta kan i viss mån vara sant, men å andra sidan är lärarbristen vid de högre skolorna så stor för närvarande, att det är möjligt att vi hade varit tvungna att acceptera denna utbildningsform oberoende av den i följd träffade överenskommelsen. Vad vi har reagerat mot är, att den utredning som legat bakom förslaget inte har haft den allsidighet, som man hade haft rätt att förvänta. Härvid har väl tidsfaktorn spelat in. Nu hoppas jag att dessa kurser skall få en lycklig start och att resultatet av dem kommer att bli gott till vår undervisnings bästa.

Ecklesiastikministern säger någonstans i propositionen, att kurserna måste avslutas med effektiva tentamina under betryggande kontroll, och utskottet har understrukit vad ecklesiastikministern på den punkten andragit. Jag skulle vilja tillägga, att när nu dessa kurser är så starkt utsatta för kritikens korseld, vore det klokt av ecklesiastikministern att anordna kontrollen i form av någon sorts medbedömerskap med kontrollanter från de läroanstalter som skall ta emot dessa lärare.

Med detta, herr talman, har jag velat stryka under några av de synpunkter som utskottet har haft i sitt utlåtande, och därmed vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet LINGMAN:

Herr talman! Då jag nu begärt ordet vid behandlingen av denna proposition, som närmast berör ecklesiastikministern, är det inte för att jag på något sätt vill ge mig in på en diskussion om den erforderliga utbildningen av dessa lärare och hur den skall ordnas. Jag begärde ordet närmast därför att herr Ohlon i början av sitt anförande — åtminstone de första delarna som jag hörde av anförandet — lämnade en beskrivning ifrån förhandlingarna, som jag trodde att man

skulle ha kommit ifrån efter att ha fått de uppgifter som har lämnats av såväl ecklesiastikministern som statssekreterare Edenman vid olika tillfällen. Men det är kanske mig tillåtet att ånyo gå tillbaka till dessa förhandlingar och rekapitulera vad som där skett.

Jag vet inte om jag missuppfattade herr Ohlon, men herr Ohlon nämnde, att sedan förhandlingarna med civildepartementet hade strandat, kom civildepartementet med ett bud som innebar inrättande av vissa kurser som skulle möjliggöra vidare utbildning. Fakta är emellertid följande.

Förhandlingar hade förts emellan den statliga tjänsteförteckningskommittén och lärarnas organisationer om en förändrad löneställning för lärarna, varvid man även diskuterat möjligheten att inrätta vissa befordringstjänster. Det hade då inte varit möjligt att komma fram till en uppgörelse, och när tjänsteförteckningskommittén avlämnade sitt sista betänkande, var detta en av de frågor som stod kvar. Lärarorganisationerna kom då upp till civildepartementet och ville fortsätta överläggningarna för att om möjligt finna någon lösning som de kunde acceptera. Därvid framhölls bland annat från lärarnas sida — jag talar nu om folkskollärarna — den olust de kände inför att de togs i anspråk för undervisning inom framför allt realskolan under den tid, då man hade lärarbrist, men under sådana former att de själva betraktade sig såsom »nöd-hjälpsarbetare». De undrade om det inte fanns möjligheter att få vissa fasta tjänster, därest det visade sig föreligga behov av dylika. Lärarna själva ansåg, att om det visade sig att de på tillfredsställande sätt kunde upprätthålla en viss undervisning, så var det också skäligt att de fick inneha häremot svarande tjänster.

På den punkten kunde inte jag ge annat svar än att frågan måste gå vidare till dem, som hade att bedöma vilka krav som skall ställas på lärarnas kompetens. De nämnde själva, att de förstod att krav skulle uppställas på viss vidareutbildning, och förklarade sig beredda att un-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

derkasta sig en dylik, omfattande ett akademiskt betyg. Detta finnes för övrigt angivet i en promemoria, som förbundet gav in i detta sammanhang. Samtidigt ifrågasatte de om det inte skulle vara möjligt för folkskollärarna att efter en vidareutbildning få inneha vissa tjänster även på enhetsskolans högstadium.

Bakom låg alltså hela tiden en beredvillighet från lärarnas sida att underkasta sig vidareutbildning för att göra sig mera kompetenta för undervisningen på högre stadium.

Vårt svar var emellertid, som sagt, att civildepartementet inte kunde diskutera frågan om vilken utbildning som erfordrades och huruvida det skulle vara lämpligt att anställa lärare med den utbildning, som hade ifrågasatts. Vi sade att den frågan fick prövas av fackdepartementet och av de myndigheter, som fackdepartementet har att rådgöra med.

Vi fick sedermera besked om att det kunde finnas möjligheter att inrätta tjänster för undervisning på vissa stadier i realskolan och i vissa ämnen på enhetsskolans högstadium, därest lärarna underkastade sig vidareutbildning. Då det gällde en vidareutbildning, som inte ledde fram till samma kompetens, som man kräver av läroverkslärarna, ansåg vi det skäligt med en lönesättning mellan folkskollärare och läroverkslärare.

Vi fick sedan besked om att det ansågs erforderligt med en utbildning, som inte bara ledde fram till ett akademiskt betyg utan två akademiska betyg, men därjämte skulle kunna anordnas vissa fortbildningskurser.

Vad jag nu redogjort för var det underlag, som vi hade för diskussionen med lärarna, och mot bakgrunden därav träffades överenskommelsen om tjänsternas lönegradsplacering. Jag har velat nämna detta, ty under den diskussion som framför allt i tidningspressen har förekommit sedan uppgörelsen träffades, har man velat göra gällande att det är civildepartementet som i samband med överenskommelsen föreskrev vilken utbildning lärarna skall ha. Det skulle vara önskvärt om den felaktiga beskrivning-

en upphörde. Jag kan inte tänka mig att det är någon, som varit initierad i förhållandena, som kunnat lämna så missvisande uppgifter som dem, vilka legat till grund för den allmänna diskussionen i frågan.

Herr talman! Jag har velat lämna dessa upplysningar redan i början av debatten. Jag skall inte deltaga i övrigt i diskussionen om hur lärarna skall utbildas. Vad jag här har berört är den del av frågan, som haft samband med löneöverenskommelsen, och där vill jag bestämt tillbakavisa påståendet att vi skulle ha förhandlat med lärarna om hur deras utbildning skall läggas. Sanningen är den, att lärarna fick besked om att det skulle vara möjligt för dem att erhålla befordringstjänster endast under förutsättning att vissa krav uppställdes i utbildningshänseende. Vi diskuterade inte huruvida de var skäliga eller ej, utan fastslog bara att det var dessa krav som kom att ställas. På grund av dessa krav på utbildning diskuterades sedan lönesättningen.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Jag är kanske inte närmast svarande, när det gäller det inlägg, som civilministern här gjort. Det var av mycket stort intresse att höra vad han sade. Han hävdade, såsom vi alla hörde, att initiativet icke tagits av civildepartementet, när det gäller tjänsternas organisatoriska placering. Så långt torde saken vara riktig. Men det förefaller mig ändå, som om det var diskussionerna i civildepartementet, som gav initialtändningen till inrättandet av tjänster i Ca 23, grundade på en befordringskurs. Jag tycker, att en sådan tolkning förefaller trolig med hänsyn till att åtminstone under åren 1950—1953 ecklesiastikdepartementets tankar icke har gått i den riktningen.

Jag är emellertid villig att godta den redogörelse, som statsrådet Lingman här gav. Den får för framtiden utgöra en fix punkt, när det gäller den fortsatta diskussionen i denna fråga. Det skulle nog i sammanhanget även vara av in-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

tresse att höra, hur statsrådet Persson kommenterar frågan. Det är av vikt, förefaller det mig, att det sker, ty i den allmänna diskussionen har man varit mycket intresserad för själva det tekniska tillvägagångssättet, som ju också har rätt vidsträckta konstitutionella perspektiv.

Då jag har begärt ordet på denna punkt beror det, herr talman, inte bara på att jag har mitt arbete på skolans område och alltså i första hand bör vara intresserad av dessa frågor, utan också därpå, att jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende och därvid antecknat en blank reservation. Av någon anledning har det emellertid blivit en felplacering beträffande namnen under utlåtandet.

Ett centralt faktum, när man skall diskutera de olika vägarna för utbildningen av de s. k. 23:orna, är, som jag nyss antydde, att riksdagen liksom även ecklesiastikdepartementet tidigare varit klart inställd på visserligen en utbildning av denna art, men också en viss utformning av densamma. När 1950 års riksdag diskuterade dessa frågor, hade man fullt klart för sig, att en utveckling fram mot den nya skolorganisationen skulle komma att kräva medverkan från folkskollärare, som hade kompletterande utbildning. Det framgår av särskilda utskottets utlåtande nr 4 år 1950, där man just hade dessa frågor uppe till behandling. Utskottet förklarade den gången, att de blivande mellanskolelärarna borde bygga sin utbildning på en fullständig gymnasiekurs, som det hette. »Grundas mellanskolelärareutbildningen på gymnasiets slutexamen eller på ett kunskapsmått, som i huvudsak motsvarar fullständig gymnasiekurs, bli vidare de utexaminerade lärarna i stånd att, om de så önska, fortsätta sina studier vid universitet och högskolor utan alltför stor tidsförlust», skrev utskottet och fortsatte: »Särskilt torde de mindre centralskolorna få största nytta av mellanskolelärare, som förskaffa sig kompetens att undervisa på realskolestadiet i ett eller annat ämne.»

Utskottet skrev också: »I likhet med

skolkommissionen anser utskottet, att en mellanskolelärare bör kunna förvärva adjunkskolelärarexamen lägger akademiska studier av ungefär den omfattning skolkommissionen angivit jämte viss praktisk utbildning vid lärarhögskola och att han bör kunna få behörighet för viss tjänstgöring på realskolestadiet efter en mera begränsad komplettering.»

Vad utskottet där var inne på var de tankar, som sedermera ledde till den adjunkskompetens, som fordrade folkskollärarexamen och fyra betyg, och dels också den kompetens för undervisning som ämneslärare på realskolestadiet eller enhetsskolans högstadium, som skulle kräva folkskollärarexamen och två akademiska betyg.

Det är också värt att komma ihåg i detta sammanhang, att riksdagen så sent som år 1952 godtog dessa tankar efter förslag från läroverkens krisutredning. Vid 1952 års riksdag förelåg en proposition nr 153, som beredde vidgat tillträde till universitet och högskolor för vissa kategorier av studerande och förordade anordnandet av s. k. ettbetygskurser vid universitet och högskolor. Kungörelsen, som baserades på 1952 års riksdagsbeslut, kom i september i fjol.

Man hade tidigare levat i den föreställningen, att riksdagen stod samlad bakom den uppläggning, som jag här har sökt erinra om och som alltså leder sina rötter tillbaka till särskilda utskottets utlåtande år 1950. Det var därför överraskningen blev så stor, när man i slutet av år 1953 i diskussionen fick att göra med de s. k. befodringskurserna.

Det är klart alltså, att Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare har varit inställda på att för viss tjänstgöring på realskolestadiet efter en mer begränsad komplettering borde utbildning vid universitet och högskolor vara den *normala* vägen. Det är nu med tacksamhet värt att annotera, att i årets proposition nr 149 kvarstår departementschefen på denna bas. Han säger, att den normala vägen för folkskollärare, som avlagt studentexamen, fortfarande bör vara att gå till universitet och högskolor och att

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

där ta sina två akademiska betyg. Utskottet säger, att det för sin del »med skärpa understryker vad departementschefen sålunda anför». Uttrycket »med skärpa» får väl tolkas så, att utskottet under sin skrivning varit fullt medvetet om frågans förhistoria från år 1950 och framåt.

Jag vill för min del också understryka detta och har här endast velat betona, att en dylik inställning står i samklang med vad riksdagen härom sade år 1950 och 1952 och, om man så vill, även med vad Kungl. Maj:t framhöll i kungörelsen i september i fjol.

Utskottet säger också — och jag delar den förhoppningen — att man hoppas att de s. k. befodringskurserna i huvudsak kommer att få karaktären av en övergångsarrangemang. Det var en uppfattning, som gjorde sig mycket markerat gällande inom utskottet, och det finns, tycker jag, all anledning att ansluta sig till en dylik syn på denna nyhet i propositionen.

Herr Ohlon sade nyss, att han sällan hade mött en proposition, som ifrån de sakkunniga myndigheternas sida hade bemötts med en så stor fränhet som den nu förevarande propositionen. Jag måste nog instämma i ett sådant omdöme. Universitetskanslern har som talesman för alla universitetens och högskolornas lärarkollegier betecknat den kompetens, som befodringskurserna skulle ge, som »ytterst svag» och varnat för att över huvud taget inrätta dessa kurser. Därvidlag har departementschefen en annan mening, som han har framfört i propositionen. Jag tror, att man inte kommer ifrån, vad de akademiska lärarna har sagt.

Vad nu angår den s. k. kompletterande utbildningen för folkskollärare via en befodringskurs, vill jag utöver den kritiska inställning, som även utskottet låter komma till synes, framhålla, att den risken synes uppstå — såsom också herr Ohlon i sitt anförande var inne på — att vi får tre olika slag av kompetens för placering i Ca 23. Detta är ur saklig synpunkt det mest oroväckande.

Först har vi de reguljära akademiska

kurserna för ett plus ett betyg; fordringarna kommer där att ligga inte oväsentligt högre än vid utbildningen i befodringskurserna. Utskottet säger här endast, att det är av vikt, att befodringskurserna »utformas så, att ingen större skillnad kunskapsmässigt sett uppstår mellan de folkskollärare, som genomgå befodringskurs, och dem som välja den akademiska utbildningen för två betygsenheter i filosofisk ämbetsexamen». Utskottet skrev detta, tror jag mig kunna säga, med en suck, ty det är alldeles klart att kompetensen inte kan bli densamma genom befodringskurserna och de akademiska kurserna.

Om vi t. ex. ser på ämnet matematik, så har skolöverstyrelsen i de nyligen utfärdade behörighetskraven för sökande till befodringskurserna förklarat, att studentkursen eller seminariekursen skall vara väl repeterad samt att kunskaperna i matematik skall motsvara fordringarna på reallinjen, allmän kurs. Befodringskursen pågår sedan en termin, och det har framhållits, att deltagarna därefter har en kompetens, som ungefär motsvarar specialmatematik på reallinjen. När det gäller den akademiska kursen i matematik, är inträdeskravet, att man har godkänt i specialmatematik på reallinjen. Man fortsätter därefter läningen enligt den akademiska lärokursens fordringar. Här uppkommer alltså en påtaglig kompetensskillnad.

I ämnet fysik och kemi uppstår en liknande brist på överensstämmelse mellan fordringarna i olika kurstyperna. I ämnet biologi får en studerande, som anmäler sig till den akademiska kursen, göra 631 undervisningstimmar, under det att befodringskursen omfattar 325 timmar under en termin, alltså ungefär hälften. Givetvis måste en nivåskillnad i kunskaper uppkomma.

Detta förhållande är högst olyckligt. Enligt alla mänskliga lagar måste det innebära risk för att en ström av studenter ledes över till befodringskurserna, något som icke avsetts vare sig av statsrådet, av utskottet eller av någon annan. Jag skall senare återkomma till den saken. Jag tror man kan säga, att en dy-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

lik tendens gjort sig märkbar redan i fråga om de sökande till den första befordringskursen.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att utskottet antytt sin mening i fråga om biologien och här funnit läget väl barockt. Därutöver talar utskottet om »vissa ämnen» och har därmed velat säga, att det finns anledning till tvekan också i andra fall.

Kollisioner av denna art skulle enligt mitt sätt att se ha kunnat undvikas, om villkoren gjorts lika för påbörjande av studier för ett akademiskt betyg och för tillträde till en befordringskurs. Det måste bli en fara för befordringskursernas anseende i kollegierna landet över och för den kompletterande utbildningen över huvud taget, om det visar sig, att studerande, av skäl som jag här nämnt, väljer befordringskursen för att enligt minsta motståndets lag på enklaste sätt uppnå lönegraden Ca 23.

Den tredje av de här ifrågavarande kategorierna är, såsom herr Ohlon sade, de dispenserade. För dagen finns det ingen anledning att säga något beträffande dem.

Jag ber i stället att få fästa uppmärksamheten vid ett par detaljer i propositionens skrivning, som utskottet låtit passera opåtalda. Departementschefen hävdar bl. a., att befordringskurserna inte skulle kräva docentkompetenta lärare. Sådan kompetens behövs, menar departementschefen, inte heller vid universitetens och högskolornas kurser. Det säges i propositionen, att denna undervisning vid universitet och högskolor i ganska stor utsträckning meddelas av assistenter och amanuenser, som ofta nog är filosofie licentiater eller filosofie magistrar. Formellt verkar det ju som om departementschefens påpekande vore riktigt.

Men herr departementschefen har glömt en utomordentligt viktig sak, som gör den lilla skillnaden så stor mellan departementschefens uppfattning och min uppfattning. Vid de akademiska lärosätena har professorn och docenten ledningen och ansvaret för undervisningen. De kontrollerar undervisningen ge-

nom tentamina. Det är detta, som gör, att departementschefens resonemang i detta sammanhang är ohållbart. Jag har inte kunnat underlåta att ta upp denna detalj. Den bör enligt min mening inte stå oemotsagd, när man diskuterar dessa ting.

Av propositionen framgår det däremot inte klart, vad departementschefen avser med sina formuleringar om »betryggande kunskapskontroll» och »effektiva tentamina» vid befordringskurserna. Vi visste inom utskottet inte riktigt, vad som menades med detta uttryck, men vi lät det passera. Jag skulle vara tacksam, om departementschefen ville förklara för oss, hur själva prövningen vid dessa kurser skall ske. Man skulle kunna tänka sig antingen en akademisk kontroll, utövad av professor eller docent i ämnet, eller att censorsinstitutionen finge en ny uppgift.

Såsom befordringskurserna skisserats i departementschefens uppläggning synes elevernas kunskapsnivå vid examinationen komma att ligga något över studentexamens. Den förra utvägen, alltså med professorer och docenter såsom kontrollanter, förefaller mig vara användbar, om man eftersträvar *full* likvärdighet mellan ett akademiskt betyg och en befordringskurs på en termin. Den senare utvägen, alltså med inkopplande av censorsinstitutionen, skulle man kunna använda, om man godtog en befordringskurs med en lägre kunskapsstandard. Det förefaller mig mest lämpligt, att man, sedan erfarenheterna från det första året inhämtats, i så hög grad som möjligt gör befordringskursen likvärdig med de akademiska ettbetygskurserna, på det att icke befordringskursen får sig påtryckt en stämpel av mindre värde. Det är detta jag uppriktigt fruktar, ty det skulle ur saklig synpunkt inte vara på ringaste sätt önskvärt.

Herr Ohlon talade i sitt anförande nyss om de siffror, som man har möjlighet att studera i samband med de ansökningar, som ingått till skolöverstyrelsen till den första befordringskursen. Ansökningarnas antal, vilket jag tror att herr Ohlon också nämnde, är

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

332. Av de sökande har inte mindre än 150 studentexamen. Den senare siffran kan med hänsyn till både Kungl. Maj:ts och utskottets uttalanden sägas vara betänklig. Det förefaller mig möjligt, att det i framtiden t. o. m. skall visa sig nödvändigt att utfärda förbud för studenter att söka till dessa kurser. Statsrådet har själv sagt, att dessa kurser icke avsetts för dem, som avlagt studentexamen eller har däremot svarande kompetens. Jag finner det visserligen, som jag redan sagt, mänskligt, att studenterna söker sig till befodringskurserna, men jag finner det långt ifrån önskvärt. De akademiska ettbetygskurserna ställer större fordringar och kommer av de studerande att bedömas såsom svårare och kräva mer än befodringskurserna. Det är ett fel, som man dock har möjlighet att i tid rätta till. Att tendensen redan nu kan sägas inge oro beror — såsom herr Ohlön också antydde i sitt anförande — på att 211, eller 63,6 procent, av de 332 avlagt sina folkskolläraryr-examina under den senaste femårsperioden, från 1947 till 1951. Befodringskursen var väl emellertid av departementschefen närmast avsedd att uppfånga de äldre folkskollärarna. Det visar sig, att summa 20, eller 6 procent, av de sökande avlagt folkskolläraryr-examen under tioårsperioden 1919—1928. Av de som examinerats under nästa tioårsperiod, mellan 1929 och 1938, är motsvarande siffra 38, eller något över 11 procent. När man kommer till dem som examinerades mellan åren 1939 och 1946 ökade antalet, ty då möter vi ungdom igen — antalet var 57, representerande ungefär 17 procent. Det konstitutiva, när man gått igenom siffrorna, är emellertid att över 63 procent av de sökande avlagt examen under de senaste fem åren och bara 37 procent utgöres av äldre folkskollärare, som alltså avlagt sina examina från år 1946 tillbaka i tiden till år 1919.

Detta är emellertid inga fläckar, som i evighet behöver misspyda bilden. Jag finner dock diskussionen om siffrorna vara av intresse, och statsrådet, som har i sin hand att verkställa de smärre kor-

rigeringar, som här är av nöden, bör kanske ta sig en tankeställare på dessa problem. Jag hoppas, att han därvid skall komma till ungefär samma resultat, som jag här försökt att antyda.

I övrigt är, herr talman, om propositionen nr 149 endast att säga, att det är med tillfredsställelse man i propositionen och i utskottsutlåtandet finner den skrivning, som går tillbaka på statsrådets uttalande i andra kammaren den 8 december 1953 i interpellationssvaret till herr Håstad. Jag finner det betydelsefullt, att statsrådet fortfarande står för denna skrivning. Tyvärr har det nu uppstått en del missförstånd i den allmänna diskussionen beträffande dessa ting. Jag tycker, att herr statsrådet tidigare kunde ha tagit till orda i denna fråga och icke överlämnat »tolkningen» till utskottet. Men det är en sak för sig. Utskottet har för sin del »velat understrika vad departementschefen sålunda anført», som det heter, och då får man väl lugn i stugan genom ett sådant uttalande för överskådlig tid och från de håll, som känner sig närmast berörda av dessa angelägenheter.

Av det sagda framgår, att det i dag visserligen synes vara möjligt att godta propositionen nr 149 med den kommentar, som utskottet har formulerat i sitt utlåtande, men också, att den fortsatta utvecklingen på området bör följas med uppmärksamhet. Jag vill för min del inte ha in de folkskollärare, som har rätt att vid universiteten bedriva fortsatta studier, i befodringskursernas återvändsgränd. Detta har inte varit statsrådets avsikt, men tyvärr ser det ut att gå den vägen. Vi har nämligen varaktig användning för dessa folkskollärare på försöksskolans och realskolans högstadium under närmast framförhållande år.

Det föreligger inga som helst delade meningar om behovet av en ny lärarkategori av ungefär den typ, som proposition nr 149 redovisar och diskuterar. Jag delar emellertid den kritik, som utskottet framfört i en del avseenden, och har här bara velat för min del markera den ytterligare. När det gäller

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

förarbetet till denna proposition skulle man i kanten vilja notera, att det finns mycket, som där inte kommit fram. De utredningar, som alltså föregripit beslutet, förefaller inte vara uttömmande. Bland annat har det inte undersökts, vilka möjligheter som föreligger att genom lämpliga åtgärder stimulera utbildningen vid universitet och högskolor av lärare på enhetsskolans högstadium och i realskolor. De påpekanden, som gjorts under den tid propositionen legat på riksdagens bord, har givit en antydning om att problemet kan tänkas ligga åtminstone något annorlunda till än vad departementschefen synes ta för givet. Det förefaller, som om de utredningar, vilka är utförda inom departementet och som vi har haft möjlighet att ta del av, skulle kunna tänkas vara i behov av en komplettering.

Det har för mig varit angeläget att knyta dessa reflexioner till utskottsutlåtandet, när de för mig ter sig som centrala problem- och frågeställningar, som vi alldeles säkert får tillfälle att återkomma till, då vi samlat erfarenheter från det första eller det andra verksamhetsåret, särskilt när det gäller befodringskurserna. Läget är sådant — jag upprepar det — att vi behöver dessa lärare i 23 lönegraden. Men inte vilka sådana lärare som helst!

Herr talman! Jag ber med detta att få tillstyrka bifall till utskottets föreliggande utlåtande nr 139.

Häri instämde herr *Herlitz* (h).

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Det är givetvis med stor tillfredsställelse jag har konstaterat, att utskottet biträder propositionen till alla delar. Jag kan vidare konstatera att de invändningar, som nu här gjorts från ledamöter inom utskottet, som har avgivit en blank reservation, inte alls går i samma stil som pressdiskussionen under ett tidigare stadium. De verkligt kritiska tongångar, som har kommit fram på detta tidigare stadium, har alltså inte kunnat vidhållas då man verkligen har stått inför nödvändigheten att vid-

ta de åtgärder, som är erforderliga för att på detta område göra det bästa möjliga av en inte alltför gynnsam situation. Det är nämligen alldeles klart att lärarbristen måste vi råda bot på så långt det över huvud taget är oss möjligt. Mot denna bakgrund har vi bedömt de olika förslag, som har framlagts och trätt fram i bilden när ecklesiastikdepartementet hjälpt till att utforma den löneöverenskommelse, som det hela formellt haft till utgångspunkt.

Det har här sagts, att man skulle ha kunnat göra grundligare undersökningar, men att man förmodligen inte haft tid därtill. Ja, nog skulle man väl ha kunnat göra grundligare undersökningar. Men å andra sidan har vi mycket länge haft klart för oss, att vi måste utnyttja de partiella adjunktskompetenser — om jag så får uttrycka saken — som över huvud taget är möjliga att få. Jag vill erinra om att man redan i skolkommissionen hade uppe till diskussion frågan om en hel rad av sådana partiellkompetenslinjer och bland dessa också en, som inte så mycket skiljer sig från den nu mest kritiserade, nämligen befodringskurserna på ett år i skolöverstyrelsens regi.

Det är också klart, att det för lång tid framåt blir omöjligt att göra långsiktiga prognoser av sådan exakthet, att prognoserna skulle ha något större värde. Men vi vet dock, att för en ganska lång tid framåt kommer vi att ha behov av lärare med partiell kompetens på vårt realskolestadium. Det är klart att vi önskar så hög partiell kompetens som möjligt hos dessa lärare.

När vi därför i propositionen gått in för tvenne utbildningslinjer, har det varit av den anledningen att vi ansett behov föreligga av båda dessa linjer. Att ett sådant behov föreligger har de bägge föregående talarna också vitsordat.

Den linje, som utgöres av akademiska ettbetygskurser, är ju inte ny, men den har inte varit i gång så länge att vi ännu riktigt kan bedöma, hur många lärare vi kan få fram den vägen. Jag har också i propositionen understrukit, att jag anser att denna akademiska linje bör

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

vara den normala för sådana folkskollärare, som har rätt att studera vid universitet och högskolor.

Den andra linjen — befodringskurser i skolöverstyrelsens regi — är vi alla överens om behöves vid sidan av de akademiska kurserna. När man här försöker göra gällande, att det blir en stor skillnad på befodringskurserna och de andra, så beror det väl delvis på underbyggnaden hos dem, som går in på denna linje. Jag har också någonstans i propositionen pekat på att denna linje inte får bli den återvändsgränd, som många av kritikerna på ett tidigt stadium trott att den skulle bli. Jag tror i stället att de, som har genomgått befodringskurs och vill fortsätta med akademiska studier, har möjlighet att göra det åtskilligt lättare efter en befodringskurs.

För övrigt kan det väl knappast vara riktigt att säga, att det redan på grund av tidsmomentet måste bli en stor skillnad. Både herr Ohlon, herr Arrhén och jag är väl överens om att den nya stadgan för filosofiska examina bör möjliggöra för den studerande att förvärva ett akademiskt betyg per termin. Jag inser väl, att det inte kommer att lyckas i samtliga fall, men det innebär inte att jag inte tror att rätt många kommer att lyckas med det. Vid de akademiska ettbetygskurserna skulle således eleverna kunna få två akademiska betyg på ett år, eller samma tid som befodringskurserna skall omfatta.

I fråga om befodringskurserna har jag pekat på att det gäller att göra dem så goda som möjligt, och jag vet att skolöverstyrelsen är mycket angelägen om att särskilt i tre olika avseenden göra allt som kan göras i den riktningen.

Man har till en början uppställt bestämda inträdesfordringar. Det skall vara väl inhämtade förberedande kurser och i vissa fall repetitioner.

Vidare har man klart för sig — jag har också understrukt det i propositionen — att det skall vara en ordentlig kontroll genom tentamina vid slutet av dessa kurser. Även om jag inte här kan tala om för herr Arrhén, hur det i de-

talj skall gå till vid dessa tentamina, är jag fullt övertygad om att skolöverstyrelsen kommer att se till att de fordringar, som kommer att uppställas, också upprätthålles. Sedan är det en annan sak, att själva kursplanerna till en början kommer att fastställas mera på försök och först efter hand kan få sin slutliga utformning. De båda föregående talarna var ju också helt och hållet inne på samma linje.

Den tredje omständigheten, som skolöverstyrelsen kommer att fästa stort avseende vid, är att det blir fullgoda lärare vid befodringskurserna. Det är på den punkten som kritiken kanske varit allra starkast. Skolöverstyrelsen kommer såvitt jag kan förstå att förlägga kurserna endast till sådana seminarier, där man har tillgång till goda lärare, i regel docenter eller docentkompetenta lektorer, i de ämnen som skall studeras i befodringskurserna vid läroanstalten. Under sådana förhållanden kan jag inte förstå att det skulle vara så mycket att invända härvidlag.

Man har tidigare i diskussionen — liksom i dag även herr Arrhén — gjort en invändning mot ett uttalande på s. 30 i propositionen, där jag erinrar om att kursundervisningen vid de akademiska ettbetygskurser, som här är alternativet, i flertalet fall kommer att omhänderhas av biträdande lärare och assistenter. Det borde kanske där ha tillagts några ord — men det ansåg jag vara fullkomligt självklart — om att kurserna i sin helhet ju står under ledning av professorer, vilka också förrättar tentamina — i några fall förrättas visst tentamina även av docenter. Hade jag inte avsett detta, utan förbisett denna sak, som herrar kritiker vill påstå, skulle jag inte ha skrivit »kursundervisningen», utan då hade jag skrivit »undervisningen» eller »kurserna» eller något sådant.

Jag hoppas alltså, att det här inte skall behöva kvarstå något missförstånd om vad vi i departementet har menat. Vi är tydligen i alla fall överens på den punkten.

När man nu säger, att dessa befodringskurser, som kan antas bli i viss

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

mån lättare än den akademiska linjen, helst bör vara ett provisorium, så vill jag invända, att med de förutsättningar för befodringskurserna, som jag här relaterat, så räknar jag med, såsom jag skrivit i propositionen, att kurserna skall ge en godtagbar kompetens. Jag förutsätter därvidlag, att det skall bli ett gott urval ur folkskollärarkåren till dessa kurser, d. v. s. att det blir pedagoger över medeltalet som går igenom dem. Jag anser därför, att en något lägre kunskapsnivå inte skall behöva innebära någon allvarlig sänkning av kompetensen.

Jag är för min del av den meningen, att frågan om hur många som under årens lopp skall gå i befodringskurserna i förhållande till antalet deltagare på den akademiska linjen, och frågan om hur länge den förra linjen skall bestå, får avgöras på grundval av det värde, som deltagarna i dessa kurser visar sig få som undervisare i de skolformer och på de skolstadier, där de skall tjänstgöra. I konsekvens härmed bör spekulationerna om deras tjänstgöring i dagens läge inte heller drivas för långt. Jag tror för min del att vi på detta sätt kommer att få fram så många goda lärare, att de skall visa sig vara en värdefull tillgång för de olika skolor, där de skall undervisa.

Det har i detta sammanhang spekulerats en del över vad jag kunnat mena med mitt yttrande i propositionen, att jag räknar med att åstadkomma en jämn fördelning av tjänsterna över hela landet. Utskottet säger, att jag velat betona, att 23-gradstjänster bör inrättas även på sådana orter, där tillgången på akademiskt utbildad lärarkraft är av den omfattningen att 23-gradstjänster inte behövs för att täcka lärarbehovet på orten.

Ja, det är just så jag har menat! Jag anser, att vi utnyttjar landets lärarkrafter bäst på det sättet och att vi därmed i viss utsträckning — om också inte helt — även ger bristorterna möjlighet att få väl kompetenta lärare. Jag vill erinra om det förslag som finns i en annan proposition, nämligen att 29-gradstjänster i konsekvens härmed bör spridas ut på de mindre realskolorna och försöks-

skolorna. Det gäller ju här också ett fördelningsproblem.

Skolöverstyrelsen har som bekant redan ledigannonserat befodringskurserna med förbehåll av riksdagens beslut, och vi har nu fått fram en lista över anmälningarna till dessa kurser. Man gör ett visst nummer av dels att yngre lärare har uppträtt som sökande i stor mängd, dels att studenter har anmält sig i ganska stor utsträckning — de är dock ingalunda i majoritet, glädjande nog.

Jag tycker ju, att man inte efter bara ett års anmälningar skall dra några för långtgående slutsatser av denna lista. I detta sammanhang vill jag peka på en sak som jag tycker är glädjande, nämligen att ett inte så obetydligt antal relativt gamla lärare har anmält sig. Jag tycker det är riktigt, att vi på det sättet får med en del äldre, säkert pedagogiskt mycket livaktiga lärare.

Vad beträffar fördelningen av de anmälda lärarna på olika hemorter skulle jag vilja peka på något som jag också tycker är mycket glädjande, nämligen att många har anmält sig från övre Norrland. Av tabellen framgår att Norrning, närmast följer Västerbottens län botten län ligger främst med 59 anmälda 44 och Västernorrlands med 24. Sedan kommer Värmlands län med 21 anmälningar enligt en lista som jag har fått. Jag tycker det är glädjande att övre Norrlands lärare, i vilkas hemorter bristen uppenbarligen är störst, är så beredvilliga att delta i dessa kurser.

En annan sak som faller i ögonen i detta sammanhang är att av de 59 norrbottenslärarna inte mindre än 46 anmält sig till den kurs som skall anordnas i Luleå; av Västerbottens 44 har 25 anmält sig till den kurs som anordnas i Umeå, och av Värmlands 21 har 15 anmält sig till den kurs som skall äga rum i Karlstad. Visar inte detta att många lärare anser det vara svårt att bege sig långt ifrån hemorten för att delta i sådana kurser? Jag skulle tro att orsaken till att så många har anmält sig från olika orter, är att vi kunnat sprida ut kurserna på det sätt som vi gjort. Både herr Ohlon och herr Arrhén får väl i alla

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

fall erkänna att det skulle kosta mera för lärarna att bege sig till en långt från deras hemort belägen universitets- eller högskolestad än att resa till en stad relativt nära hemmet. Jag har inga uppgifter härom, men jag skulle tro att den geografiska spridningen av kurserna med den betydelse denna har när det gäller kostnaderna för de enskilda lärarna, är en av orsakerna till att så många studenter har anmält sig till befördringskurserna. Det kan, som jag tidigare sade, också bero på att studenterna nu till en början är litet osäkra om sina möjligheter men likväl hoppas kunna bygga på sina kunskaper så att de senare kan få akademiska betyg.

Herr Ohlon sökte göra sig lustig över en skrivning i propositionen, där det talas om ett som jag trodde allmänt erkänt faktum, nämligen att vi vill ha så mycket lektorer som möjligt på gymnasiet och att vi i varje fall har avsett att lektorerna skulle undervisa på gymnasiet. Vi har alltid utnyttjat en hel del adjunkter på gymnasiet, men nog har man ursprungligen räknat med att adjunktskompetensen tar sikte på realskolan och endast delvis på gymnasiet. När åtskilliga, som kritiserar de förhållanden som uppkommit genom lärarbristen, vill framhålla att svårigheter existerar inte bara vid realskolan utan även på gymnasiet så brukar de ju, när de skall uttrycka sig riktigt drastiskt, säga att de inte på länge har sett till en lektor vid sitt gymnasium. Nog måste väl ändå herr Ohlon erkänna att det i stort sett förhåller sig så som jag här har sagt, även om det kanske inte är alldeles adekvat uttryckt. Jag gläder mig emellertid åt att herr Ohlon och jag i slutklämmen av detta resonemang kommer till samma resultat. Jag hade både lektorer och adjunkter i gymnasiet när jag gick i skolan, herr Ohlon. Det är visserligen länge sedan nu, men jag tror inte att vare sig den formella eller den reella kompetensen har förskjutits så mycket sedan dess, och den erfarenhet jag då gjorde bekräftar helt och hållet den slutsats som herr Ohlon kom fram till i sitt resonemang.

Jag skulle kanske till sist säga ett par ord också om att herrar kritiker närmast tycks vara besvikna över att propositionen har avlägsnat sig något ifrån skolöverstyrelsens sakkunniga när det gällde att bestämma, i vilka ämnen man skulle börja sådana här kurser och hur man i övrigt skulle lägga upp det hela. Jag tycker, att herrar Ohlon och Arrhén borde ha varit tillfreds med att departementet har gjort dessa ändringar, som ni tydligen ändå anser vara förbättringar, och jag skall å min sida lova att noga överväga de förslag till ytterligare ändringar som utskottet här har kommit med.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr statsrådet bemötte min anmärkning mot departementets skrivning längst ned på s. 30 i proposition 149 rörande hur det enligt departementets mening är ordnat vid universitet och högskolor i samband med undervisningen, sade han, att han borde ha lagt till vad jag hade sagt om professorer och docenter. Ja, om herr statsrådet hade gjort det, hade mitt inlägg härom aldrig kommit. Men förutsättningen för att vi därvidlag skall stå på samma linje är, att just denna formulering hade fått ingå i departementets skrivning. Denna fråga har dock mindre betydelse i detta sammanhang.

Sedan gjorde departementschefen en jämförelse mellan de akademiska ettbygtskurserna och befördringskurserna och konstaterade, att de *i tiden* var överensstämmande. Men min jämförelse gällde icke tiden utan kunskapsstandarden, alltså kursernas kvalitet. Där ligger skillnaden. Herr statsrådet erkände också, att den genom befördringskurserna vunna kompetensen kommer att bli något lägre. I så fall uppträder eventuellt de strömningar, som jag fruktar för och som jag tycker, att vi alla borde bemöda oss att undvika: på grund av det minsta motståndets lag kommer studenterna att söka sig till den mindre krävande utbildningen vid befördringskurserna. Då uppstår alltså en situation,

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

som herr statsrådet icke avsett. Mot bakgrunden av vad utskottet skrivit tycker jag, att vi borde vara eniga angående denna sak. Den är ingalunda oviktig.

Sedan vill jag med största tillfredsställelse hälsa, att herr statsrådet markerade, att vi tills vidare får uppfatta arbetet vid befodringskurserna såsom en försöksverksamhet och göra de ruckningar som kan befinnas nödiga. Det tycker jag är en klok och förnuftig inställning, och den hoppas jag att herr statsrådet håller fast vid.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag sade nog inte, att befodringskurserna ger något lägre kompetens, men jag sade att de ger något lägre kunskaper. Jag menar nog, att man här skall få ett gott urval på det rent pedagogiska området, och med vederbörandes goda pedagogiska underbyggnad skall man inte behöva tala om lägre kompetens.

På samma gång vill jag också säga, att jag visserligen yttrade, att vi får bedöma dessa lärares verkliga värde sedan de tjänstgjort någon tid, men jag tillade, att jag för min del är övertygad om att kurserna kommer att bli mycket värdefulla. Jag har däremot inte sagt, att det bara är fråga om försöksverksamhet.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig igen, men efter ecklesiastikministerns senaste uttalande kan jag inte hålla mig tyst längre. Ecklesiastikministern säger, att de som går igenom befodringskurserna inte kommer att ha lägre kompetens men att de kommer att ha lägre kunskaper. Det är väl ett något underligt resonemang. Jag har en viss, ehuru begränsad erfarenhet från lärarutbildning. Jag har tillhört lärarutbildningsanstalter som lärare i 35 år, härav som föreståndare för lärarutbildning i 20 år. Jag har åhört ett par tre tusen lektioner, och jag kan säga, att om en lärare lyckas, beror det ej minst på att han har tillräckliga kunskaper, och om han miss-

lyckas, beror det framför allt på att hans kunskaper är bristfälliga, herr ecklesiastikminister!

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Men vi var, herr Ohlon, för några minuter sedan överens om att en lektor inte alltid har reell kompetens, som överträffar en adjunkt, ehuru det väl nästan alltid är så att en lektor har högre examina än en adjunkt och därmed väl också större kunskaper.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! I ecklesiastikministerns senaste, mera nyanserade uttalande kan jag till fullo instämma.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Sedan nu såväl statsrådet Lingman som statsrådet Persson lämnat en rad detaljupplysningar här och reservanterna inte har gjort annat än yrkat bifall till utskottets förslag, kan jag fatta mig mycket kort.

Herr Ohlon började med att citera, vad den gamle reformatorn Luther vid något tillfälle inte hade sagt. Jag väntade att han också skulle anföra något av vad den gamle Luther hade sagt, men det kom inte. Trots detta vilade över hans ord något av »Vad är det?». Nå, »vad är det» i detta sammanhang? Det är behovet av lärare på dessa områden. Vid flera tillfällen har riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t och anhållit att Kungl. Maj:t skulle vidtaga snabba åtgärder på det här området. Nu har så skett, och dessa förslag har framlagts. Då gäller det att värdera dem och att, om man anser att de inte är fullgoda, försöka att komma med bättre förslag. Varken i utskottsavdelningen eller här har jag uppfattat att man har kommit med något bättre förslag.

Herr Ohlon uppdelade detta drama i flera akter. Han talade först om första akten, det var universitetskurserna, och sedan om andra akten, det var befodringskurserna. Jag skulle kunna komma

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

med en tredje akt, som i så fall består av den blanka reservationen. I ett politiskt skådespel behövs det ju även sådana saker.

På en punkt kunde jag inte gilla vad vännen Ohlon anförde. Han berättade att när denna fråga behandlades i skolöverstyrelsen, avgavs där åtta röster mot sju. Jag utgår från att detta är riktigt. Sedan gav herr Ohlon sig in på en värdering av de olika rösterna och menade att de där sju väge betydligt tyngre än de åtta. Jag hoppas, herr talman, att vi i riksdagen inte skall komma att i regel gå in på sådana uppdelningar. Jag förmodar att det skulle bli mycket svårt att över huvud taget arbeta i fortsättningen, om vi vid behandling av remissyttrandet först måste ta reda på hur många som röstade på den ena och på den andra sidan och sedan vilka som hörde hit och vilka dit. Jag tror inte att man bör göra på det sättet.

Det väsentliga här är behovet av lärare. Vi har diskuterat om två olika utbildningsvägar. Den senare, befodringskurserna, innebär ju en nyhet. Den är så ny, att när skolöverstyrelsen nu har utannonserat dessa kurser, har den måste ta med de där sedvanliga »under förutläggning av riksdagens godkännande». Trots detta har det kommit in 332 anmälningar, och man kan ta emot ungefär 180. Detta visar ändå, att man här har relativt stora möjligheter till urval bland de anmälda. Jag tror för min del att man skall kunna komma fram till så goda resultat, att kanske till och med reservanterna kan bli nöjda.

Att ett stort antal studenter har anmält sig här är väl inte heller någonting att säga om. Det visar att det finns intresse för dessa befodringskurser även på det hållet. Vi hade kanske trott att de flesta av studenterna skulle gå på universitetskurserna, men så visar sig ju inte vara fallet.

När man nu skall avgöra vilka man skall ta in, bör enligt utskottets mening behovet vara det bestämmande. Likaså anser vi vad gäller tjänsternas utplacering, att det i allmänhet är rektorerna som skall framhålla, vilka lärare de behöver

vid sin skola, och på det sättet få möjlighet att avhjälpa den brist som vi nu har haft under många år.

Vad gäller själva saken är jag glad över att vi såväl i avdelningen som i utskottet lyckats samla enighet om huvudfrågan. Jag förstår mycket väl att man beträffande vissa mindre detaljer kan ha önskedrömmar, men det har ännu inte kommit fram något annat förslag än det som utskottet presenterar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Eftersom jag tillhör folkskollärarkåren och därför kanske kan anses vara part i målet, hade jag inte tänkt uppträda i denna debatt. Den nedvärdering av de s. k. befodringskurserna som de båda ärade kollegerna här i kammaren, bägge läroverkslärare, har gjort — och som man den senaste tiden också sett denna värdering i pressen — förmår mig emellertid att ta tiden i anspråk en liten stund.

Jag tycker att man borde göra klart för sig vad det är för begrepp man diskuterar. Vad menas med enhetsskolans högstadium? Det förefaller ju ofta både i pressen och vid samtal som om därmed bara avsågs de teoretiskt inriktade eleverna i enhetsskolan, men på högstadiet kommer det ju att finnas en heterogen samling av elever, där det inte är så många som man kan jämföra med dem som nu endast studerar i realskolan. Både i pressen och vid samtal blir det gärna bortglömt att enhetsskolan på högstadiet omfattar såväl realskolan som den nuvarande folkskolans sjunde och högre klasser, fortsättnings-skolan och yrkesskolan. Det är ju bara en liten del av detta elevmaterial som skall komma fram till ett studiemål vilket liknar den nuvarande realskolans. Det måste väl därför också fordras lärare med högst olikartad utbildning, vilket också har framhållits i dagens debatt.

De folkskollärare som önskar förvärva kompetens för tjänstgöring på högsta-

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

diet har som framhållits två vägar att välja: antingen två akademiska betyg vid universitet eller en ettårig specialutbildning i högst två ämnen, d. v. s. en s. k. befodringskurs. Av propositionen tycker jag man får den uppfattningen, att dessa befodringskurser läggs upp helt med tanke på skolan. De kommer att ledas av lärare som har praktisk erfarenhet av såväl lärarutbildning som av undervisning av elever i skolåldern. Jag är inte riktigt säker på att de akademiska kurserna kommer att läggas upp på samma sätt med särskild hänsyn till de krav, som jag här nyss nämnde.

Under en resa hade jag ett samtal med en rektor vid ett folkskoleseminarium. Jag vet inte om han kommer att vara med bland dem som skall leda en befodringskurs; men han var i alla fall docentkompetent med mångårig erfarenhet av undervisning vid universitet, och vi kom att resonera om dessa kurser. Han påpekade det egendomliga i att om han vid seminariet ledde en dylik befodringskurs, betraktades den som mycket sämre än om undervisningen förlades till universitetet. Vid seminarierna finns ju också lektorer som har kompetens att undervisa vid universitet.

Herr Arrhén var mycket bekymrad för hur dessa kurser skulle utfalla, och han ville ha en ordentlig kontroll. Men om nu flera av de ordinarie lektorerna vid seminariet också är docenter vid universitet, tycker jag att de skulle vara så pass kompetenta, att man inte behövde ha något bekymmer för att deras undervisning inte skulle vara fullvärdig.

Det är också egendomligt, att man nu uppvärderar de akademiska kurserna på det sätt som har skett. Jag såg i pressen ett citat av vad Läroverkslärarnas riksförbund i skrivelse till Konungen den 6 oktober 1944 anförde, där man karakteriserade de akademiska studierna. Det heter i skrivelsen, att läroverkslärarnas »akademiska studier ägnas åt sådant som endast i mycket ringa mån har samband med läroverksundervisningen, ja, understundom åt vetenskapliga specialiteter, vilka måste anses vara självändamål.

Samtidigt finner läroverkslärarna att de i vissa avseenden står ganska handfallna inför de krav som läroverksundervisningen ställer på dem».

Nu finner alltså plötsligt företrädarna för läroverkslärarna, att dessa akademiska studier utgör den enda fullgoda utbildningsvägen för högstadiets samtliga lärare, medan kurser, som göres upp speciellt med tanke på undervisningskraven, karakteriseras som undermåliga.

Herr Arrhén sade, att vi behöver 23-orna men att vi inte vill ha vilka 23-or som helst, och det tyder väl på att herr Arrhén därmed vill underkänna de s. k. befodringskurserna.

Jag tror, herr talman, att det på enhetsskolans högstadium kommer att finnas arbetsuppgifter för lärare både med den traditionella universitetsutbildningen och med folkskollärarexamen jämte ettårig akademisk kurs eller befodringskurs. Jag tror inte att någon lärarkategori av ängsligt kårpolitiska eller kår-egoistiska intressen behöver ställa sig avvisande till det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget om befodringskurser för folkskollärare.

Jag vill till sist, herr talman, konstatera att företrädarna för läroverkslärarna visserligen inte här ställt sig avvisande mot utskotts-förslaget, men att det inte kan hjälpas att de ändå har velat nedvärdera befodringskurserna och ansett att de akademiska studierna är de enda som håller måttet när det gäller utbildning till att undervisa på enhetsskolans högstadium.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ARRHÉN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Sunne med anledning av hans anförande säga, att åtminstone min avsikt aldrig varit att nedvärdera befodringskurserna. Jag vill tvärtom uppvärdera dem för att få dem i nivå med de akademiska kurserna, så att inte de, som gått igenom befodringskurserna, kommer att få en prägel av mindre värde tryckt på sig. Det är ett viktigt villkor, anser jag, att

Ang. folkskollärares tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

dessa olika kurser göres ur saklig synpunkt lika, eftersom de skall berättiga till samma avlöning, till samma placering i Ca 23. Vi har visserligen kritiserat befordringskurserna, men endast i syfte att få dem förstärkta. Vår kritik ligger i linje med all den kritik, som kommit fram på detta område under det senaste halvåret och som, åtminstone delvis, finns redovisad i Kungl. Maj:ts proposition.

Man skulle bl. a. kunna åberopa universitetskanslerns bistra omdöme. Han säger nämligen, att som det här är tänkt och upplagt i Kungl. Maj:ts förslag kommer befordringskurserna att ge en »ytterst svag kompetens». Därför menar vi att det är av vikt att skärpa kunskapskravet. Jag utvecklade detta i mitt första anförande.

Det är verkligen sant som Esaias Tegnér sade — jag vill inte påstå att mina tankar leddes till honom just därför att herr Sunne talade här, utan det berodde på anknytningen till den trakt varifrån herr Sunne kommer — att »det finns många metoder att säga vad man rätt vet, men ingen metodik i världen kan uppväga vad man icke vet eller vet till hälften». Denna biskopliga sanning har vi anledning att begrunda i detta sammanhang.

Fru LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottets skrivning är en skrivning som jag är måttligt förtjust i, herr talman, men av rakt motsatta skäl än dem som herr Ohlon anförde. Jag tycker nämligen att skrivningen är för stram, för fjär, har för mycket av ett »ja» med armbågen och av »härtill är vi nödda och tvungna», som herr Ohlon uttryckte det. Jag hade för min del tyckt att skrivningen borde vara mera positiv till det förslag, som här framlagts, i syfte att göra folkskollärarna kunskapsmässigt bättre skickade att omhänderta undervisningen i de klasser, varmed folkskolan förlänges vid införandet av en nioårig enhetsskola. Jag betonar medvetet ordet »kunskapsmässigt» — pedagogiskt och metodiskt

menar jag nämligen att folkskollärarna redan har ett försteg framom de läroverkslärare, som blir deras kolleger på samma klasstadiet i enhetsskolan. Seminarieutbildningen och klasslärarskapet har båda givit folkskollärarna en pedagogisk övning och kringssyn, som provårsutbildningen och den specialiserade ämnesundervisningen mera sällan ger läroverkslärarna. Jag vet att herr Ohlon har en annan mening, och han har uttryckt den här i dag, men jag kan inte acceptera herr Ohlons värderingar av vad som gör en lärare till en bra pedagog och till motsatsen. Han menar att de många kunskaperna är A och O för en lärare och att kunskapsmeddelandet mer eller mindre kommer av sig självt som en frukt efter vetandets blomning i den akademiska örtagården. Jag har en annan uppfattning. Förmågan att lära ut är helt skild från förmågan att lära in. Den akademiker, som har lärt sig allt om Karl XII:s dödssätt eller det medeltida kyrkodramat, blir därigenom inte en bra historie- respektive modersmålslärare. En bra lärare är den, som har förmågan att berätta fängslande, att tänka intressets gnista hos sina elever och inte minst lämna åtskilligt osagt, som eleverna själva får ta reda på under självständigt sökande i bredvidläsningslitteraturen. Konsten att träka ut är att berätta allt, har någon sagt, och jag tror att det är stor risk för en ambitiös facklärare att söka berätta allt, att försöka få eleverna att sätta hans ämne i centrum och att minnas allt, både stort och smått, i detta ämne.

Den nutida arbetsskolemetodiken har hittills haft sin mesta och bästa tillämpning inom folkskolan, och det är inte minst erfarenheterna därifrån, som försöksundervisningen i enhetsskolan skall byggas på. Vad jag har reagerat emot hos dem, som betraktar denna fortbildning av folkskollärarna för enhetsskolans högstadium som en nödfallsutväg, ett surrogat för de adjunktskompetenta lärarna, är den ofantliga övervärderingen av det akademiska lärostoffet i lärarens yrkesbagage. För min del tror jag, att en rätt upplagd befordringskurs kan

vara väl så värdefull för lärarens gärning som ett eröivat akademiskt tvåbetyg eller till och med en filosofisk magisterexamen.

I befordringskursen kan urvalet av lärostoffet anpassas till skolans behov, det väsentliga i skolkurserna kan få fylligare behandling och belysning, skolbibliotekens resurser kan medvetet kopplas in i denna preparandundervisning o. s. v. Mot detta kan man sätta filosofie licentiaten-läroverksläraren, vars sista akademiska studier vanligen har varit koncentrerade på forskning kring en enskild litterär eller historisk figur eller en djupborrnig i en liten detalj i ett händelseförlopp. Ingenting säger att dessa specialister och facklärare är eller blir bättre lärare i en enhets-skoleklass än folkskollärare, som genomgått en förnuftigt upplagd befordringskurs.

Sammanfattningsvis skulle jag väl säga, att den gamla lärdomsskolans syn på undervisningens målsättning — den 300-åriga lärdomsskolan, som herr Ohlön yttrade sig så värnadsfullt om — har alltför mycket färgat diskussionen om 23-gradstjänsterna. Den har gjort det på ett sätt, som inte har något gemensamt med den syn på enhetsskolans målsättning, som genomsyrade skolkommissionen, 1950 års skolutskott och 1950 års riksdagsbeslut om en reformering av skolan. Den målsättning som vi då hade menar jag att vi inte bör släppa ur sikte.

I detta anförande instämde fru *Sjöström-Bengtsson* (s).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 172 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten proposition, nr 137, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt förslag rörande inrättande av ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herrar *Bergvall* och *Carl Albert Anderson* väckt motion (I: 479),

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Andersson* (I: 491) och den andra inom andra kammaren av herr *Widén* m. fl. (II: 618), i vilka hemställts, att ordinarie lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium och extra ordinarie dylika tjänster i Ce 29 för försöksdistrikt med särskilt utpräglad lärarbrist skulle tillsättas av skolöverstyrelsen, att övriga extra ordinarie tjänster skulle tillsättas på samma sätt som för närvarande vid de kommunala realskolorna samt att vid ledigförklarande yttranden och upprättande av förslag

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. till berörda tjänster skulle förfaras på sätt i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 förordade grunder beträffande inrättande av ordinarie tjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium och av extra ordinarie dylika tjänster för försöksdistrikt med särskilt utpräglad lärarbrist;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 491 och II: 618 godkänna av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på nämnda stadium;

c) godkänna av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder beträffande förflyttningsskyldighet för ordinarie lärare i kunskapsämnen på samma stadium;

II. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att jämväl för budgetåret 1954/55 provisoriskt reglera vissa av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 angivna, med verksamheten i försöksskolans klass 9 y sammanhängande frågor rörande statsbidrag m. m.;

III. att riksdagen måtte

a) medgiva, att ur det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Intagningsnämnder vid vissa allmänna läroverk m. fl. läroanstalter finge i enlighet med de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelade, bestridas statens andel för budgetåret 1954/55 i kostnaderna för den gemensamma intagningsnämndens i Stockholm verksamhet;

b) medgiva inrättande från och med budgetåret 1955/56 av ordinarie tjänster i läroämnen vid den teoretiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm och vid övriga i folkskolan inbyggda realskollinjer;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 479 godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1954 förordade grunder beträffande statsbidrag från och med budgetåret 1954/55 till avlöning åt lärare i läroämnen på nu angivna linjer;

IV. att riksdagen måtte till Skolöverstyrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Utskottet har ingen erinran mot att ordinarie adjunktstjänster i Ca 29 på försöksskolans högstadium under provisorietiden tillsattes av skolöverstyrelsen efter förslag av skolstyrelsen.

Vad gäller övriga ordinarie tjänster på högstadiet delar utskottet för sin del departementschefens uppfattning att tillräckliga skäl ej föreligger att göra något avsteg från den för de kommunala skolformerna gällande principen, att dylika tjänster skall tillsättas av skolstyrelsen. Utskottet tillstyrker, att det provisoriska förfarandet vid tillsättning av ifrågavarande tjänster utformas på sätt departementschefen förordat. Vad departementschefen föreslagit beträffande förordnande av icke-ordinarie lärare på högstadiet föranleder ingen erinran från utskottets sida. Utskottet har således icke funnit sig böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 491 och II: 618 framställda yrkandet.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ohlon* och *Arrhén*, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Vad gäller» och slutade med orden »framställda yrkandet», bort ha följande lydelse:

»Vad gäller utformningen av det provisoriska förfarandet för tillsättning av övriga ordinarie lärartjänster på högstadiet har utskottet för sin del ansett

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

sig böra biträda det i motionerna framlagda förslaget, att även dessa tjänster skall tillsättas av skolöverstyrelsen. Såsom motionärerna anfört torde överstyrelsen därigenom få större möjligheter att följa lärartillsättningen i försöksdistrikten och medverka till att de skilda försöksskolorna får sitt behov av olika slags lärarkrafter tillgodosett. Jämväl beträffande förordnande av icke-ordinarie lärare på högstadiet har utskottet funnit sig böra ansluta sig till motionärernas förslag. Utskottet biträder således det i motionerna I: 491 och II: 618 framställda yrkandet samt avstyrker förty bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande avseende.»

samt att utskottet bort under I b hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 491 och II: 618, godkänna av utskottet förordnade grunder beträffande provisoriskt förfarande vid tillsättning av lärartjänster i kunskapsämnen på försöksskolans högstadium;

2) beträffande elevintagningen i de högre skolorna i Stor-Stockholm av, utom annan, herr *Arrhén*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *ARRHEN* (h):

Herr talman! Det är beklagligt med hänsyn till arbetsförhållandena här i riksdagen, att detta ämne, där jag måste framföra en del synpunkter, nu kommer upp i uppbrottsbrådskan. Det får emellertid inte bli så, att talardramat här i riksdagen urartar till en parodi, där man går förbi ärendena bara därför, att ledamöterna av förklarliga skäl inte orkar höra på allt.

Propositionen nr 137, som behandlas i statsutskottets föreliggande utlåtande nr 141, innehåller både det ena och det andra. Den börjar med en redovisning för vad som hänt på försöksverksamhetens område under den senaste tiden. Denna verksamhet är vi väl alla intresserade av. I fjol skrev utskottet i anledning av motsvarande rapport bl. a. följande: »Redan när det gäller den grundläggande målsättningen är skiljelinjen uppen-

bar. Enhetsskolans syftar till ett kunskapsinnehåll, som icke är identiskt med den gamla skolans. Vid bedömandet av försöksverksamhet med nioårig enhetsskola måste därför hänsyn tas icke endast till den formella kunskapsredovisningen utan också till de *andra värden* som är grundläggande för enhetsskolan.»

Det är de synpunkterna, som konstituerar skillnaden i diskussionen. Det anförande, som fru Lindström nyss höll, ligger också i linje med det resonemang. Vi, som befinner oss på andra sidan kritstrecket, frågar oss emellertid, vad man menar med detta talesätt. Vad händer om kunskapsredovisningen icke blir tillfredsställande? Begär man då — därför att man samtidigt bibehåller fordringarna i gymnasiet — att kunskaperna skall kompletteras innan man får fortsätta skolgången, *eller*, om man sänker fordringarna på gymnasiet, begär man då komplettering, när eleverna efter gymnasiet skall in vid fackhögskolor eller universitet? Det är frågor som jag gör här år efter år. De tillhör de centrala frågeställningarna i mötet mellan den nya skolan, enhetsskolan, och den gamla skolan. Det är en fråga, som kräver ett svar. Föräldrarna vill ha detta svar, ty de är ängsliga för följderna av en skolpolitik, som alltför mycket negligerar dylika synpunkter.

Det sades i fjol, att realskolans organisation måste anpassas efter enhetsskolans. Utskottet erinrade också om sin skrivning 1952, att alltför intensiva försök inte längre borde göras med den femåriga realskolan, som i stället borde sättas på avskrivning. Den skrivningen låg i linje med vad utskottet också sagt 1951. Statsrådet Persson sade i fjol i debatten — rätt irriterat efter vad jag kan minnas — att man inte har anledning att tro, att kunskapsresultatet blir så mycket sämre i enhetsskolan än i den nuvarande realskolan. Ja, man får ta sådana uttalanden för vad de är värda — och det gjorde jag den gången.

Nu har vi kommit fram till år 1954. Rapporten angående försöksverksamheten talar nu om, att av 19 överlärare vill

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. 16 ha differentiering från klass 7. Av 19 överlärare begär — och detta ber jag att få understryka — 15 överlärare i försöksdistrikten kvalificerade betyg av dem, som valt till tyska i klass 7 med inriktning på 9 a eller 9 g.

Sedan måste jag med några ord beröra den uppmärksammade jämförelsen mellan undervisningsresultatet i enhetsskolans klass 8 och realskolans klass 4⁵. Man tog ut en grupp lärjungar, bestående av 56 pojkar och 71 flickor från olika skolor i landet. Av de 17 läroverk, som omfattades av undersökningen, var 8 belägna i Norrland med de dåliga lärresurser, som man där har. Resultatet blev likväldigt, att realskolegruppen genomgående visade sig överlägsen. Skillnaden var så gott som överallt så stor, att den kunde statistiskt säkerställas. Störst var skillnaden i engelska, tyska och matematik.

Departementschefen har på ett hederligt sätt redovisat undersökningens resultat i propositionen. Han fann att »jämförelseresultatet påkallar uppmärksamhet och eftertanke». Departementschefen frågar sig emellertid sedan, vad anledningen kan vara till att undervisningsresultatet blir till enhetsskolans nackdel. Han gör då det påpekandet, vilket väl måste vara i stort sett riktigt, att lärarkapaciteten — vi kommer nu tillbaka till lärarna — har varit så mycket lägre inom enhetsskolan än inom realskolan. Vid de av dessa prov berörda skolorna har man haft 46,8 procent lärare med filosofie magister- eller filosofie kandidatexamen, 39,1 procent folkskollärare, 5,4 procent folkskollärare med akademiskt betyg och 8,7 procent med »annan utbildning».

Skolöverstyrelsen har för sin del ansett, att denna omständighet har verkat hämmande på enhetsskolans utveckling. Sö ansåg, att jämförelseresultatet talade för en ökad differentiering på enhetsskolans högstadium. Dessa differentieringsförsök, sade man, måste för framtiden bli försöksverksamhetens viktigaste uppgift.

Jag har, herr talman, tillåtit mig att

accentuera denna uppfattning, som alltså hyses av skolöverstyrelsen och dess försöksavdelning samt av så där omkring 90 procent av överlärarna i försöksdistrikten. De anser, att det bästa bote-medlet mot de svårigheter, som här påvisats, måste vara en fortsatt differentiering.

Men här möter man till sin förvåning departementschefen i en attityd, som man inte alls hade väntat sig. Om man är insatt också i den internationella diskussionen på detta område, vet man att även den går fram på differentieringslinjen. Departementschefen gör emellertid i propositionen en i mitt tycke högst egendomlig reflexion. Den differentiering, som skolöverstyrelsen och överlärarna i försöksdistrikten rekommenderar, står »naturligtvis i full överensstämmelse med 1950 års riksdagsbeslut», säger statsrådet. Men så fortsätter han: »Jag vill blott erinra om att överstyrelsen ännu icke har lämnat någon sammanfattande redogörelse för de försök med undervisning utan egentlig klassdifferentiering, som också torde höra med i en allsidig försöksverksamhet rörande enhetsskolans högstadium.»

Detta uttalande är chockerande mot bakgrunden av den uppfattning, som framförts från skolöverstyrelsen och överlärarna i försöksdistrikten. När jag läste statsrådets uttalande, trodde jag till en början, att det måste vara en tillfällig lapsus, ty även Homeros slumrar ju ibland. Men av fortsättningen framgår, att departementschefen envist återkommer till samma tema. Han förklarar sålunda längre fram i propositionen: »Så länge skolöverstyrelsen icke närmare redogjort för sina planer, kan jag inte uttala någon bestämd mening om utsikterna att förbättra resultaten av enhetsskolans arbete genom ökad differentiering på högstadiet. Jag är i varje fall icke övertygad om att en jämförelse av det slag överstyrelsen anställt skulle ha utfallit mycket annorlunda, om enhetsskolans högstadium i dag varit starkare differentierat.»

Däremot har herr statsrådet av någon

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

anledning blivit alarmerad av lärarkårens sammansättning, »då det», som statsrådet uttrycker sig, »gäller en skolform, där omfattande pedagogiska försök skall bedrivas». Ja, där har vi faktiskt en märklig punkt. Vi har alltid uppmanats att med vördnadsfulla ögon se upp mot den areopag, där försöksverksamheten bedrivs. Men i denna proposition avslöjas nu, hur denna försöksverksamhet ser ut inuti. Den har en läraruppsättning, vars sammansättning herr statsrådet själv finner högst oroväckande. Det torde i framtiden bli svårare att efter detta avslöjande ha kvar distansen till försöksverksamheten och de lärare, som där är verksamma.

Jag finner det för min del nödvändigt, att departementschefen avger en förklaring över sin syn på differentieringsfrågan. Bakom skolöverstyrelsens reflexion står, som jag nyss sade, försöksavdelningen inom skolöverstyrelsen och försöksverksamhetens män över huvud taget, alltså de som nu är ute på fältet. Det är åt det hållet som departementschefen snäst genom sitt skrivsätt. Han tror *inte*, att ökad differentiering kan ge det bättre resultat, som skolöverstyrelsen och försöksdistriktens överlärare tror. Han vill ha försök med en *odifferentierad* enhetsskola i stället!

Jag ifrågasätter lämpligheten av att dylika råd eller ens riktlinjer av rent skolorganisatorisk eller kanske rättare sagt pedagogisk art utdelas från ekle-siastikdepartementet. Impulser av denna grad skall inte utgå från detta forum. Det måste väl vara skolöverstyrelsen, som därvidlag skall vara den riktning-givande parten, såvitt jag kan förstå. Med sådana deklarationer och ståndpunktstaganen under en pågående försöksverksamhet åstadkommer man mera skada än nytta. Inte vinner man föräldrarna söder om Söder med dylika formuleringar! De har för sin del redan upprört krävt differentiering. Om jag inte minns fel, har borgarrådet Tomson här i Stockholm för att lugna en uppjagad opinion ställt en dylik differentiering i utsikt inte bara från klass 7 utan från klass 5. Det vore, som sagt, nog skäl i

att statsrådet här gäve en kommentar, som vore något mindre ensidig än den som gives i propositionen.

Å ena sidan proklameraras vidare i proposition nr 137, att ingen skolreform kan forceras fram snabbare än tillgången på kvalificerade lärare medger. »En genomgripande skolreform», står det, »kan endast genomföras av lärare, som väl behärskar sitt yrke och dess skiftande metoder och som kan överblicka de vägar, som leder till ett utstakat mål.» Detta är mycket sanna ord. Å andra sidan — men det står på samma sida i propositionen nr 137 — hävdar departementschefen, att försöken med enhetsskola skall bedrivas i ökad omfattning. Departementschefen hoppas, att försöken med enhetsskola skall kunna bedrivas i ökad utsträckning under de närmaste åren. Vi har, som vi alla vet, lärarbrist, och särskilt försöksskolan har, såsom departementschefen själv konstaterat, låg kompetens på sina lärare. Jag vill bara fråga: Är det då inte riskabelt att ytterligare vedervåga enhetsskolans prestige genom att på ort efter ort ge den en *dålig* start? Jag tycker, att man för enhetsskolans egen skull härvidlag bör gå fram med en viss försiktighet. Annars riskerar man, att enhetsskolan på ett kanske orättvist sätt kommer i gluggen inför allmänheten. Den skall ha sin chans, men man vill inte, att det skall ske efter dylika mer eller mindre sinkadumässiga metoder.

Den föreliggande propositionen innehåller, såsom jag sade, litet av varje. Den föreslår bland annat också tillsättande av ordinarie lärare på enhetsskolans högstadium. Den tanken är givetvis riktig. Ja, den är berömvärd. Det var synd att statsrådet i fjol hade en motsatt uppfattning, ty då skrevs det i propositionen, att statsrådet tog avstånd från denna tanke. Det är från min sida inget klander, som jag därmed vill uttala. Utredningarna var då ännu inte färdiga.

I år är i samband med dessa tjänster *tillsättningsförfarandet* aktuellt. Ett provisorium föreslås, som under förhandenvarande omständigheter i huvudsak

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

kan accepteras från min sida. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra statsrådet om statsrådet Weijnes uttalande år 1950 i proposition nr 133. Han sade där: »Jag vill redan här framhålla, att enhetsskolans kommunalisering icke i och för sig med nödvändighet synes behöva medföra en lärartillsättning i kommunal regi.» Inom skolkommissionen och dess expertråd gjordes ungefär vid den tiden vägande liknande erinringar. Man skrev därvid på följande sätt: »Termen 'skolans behov' har ibland fått tjäna som täckmantel för ovidkommande hänsyn, religiösa, politiska, nykterhetspolitiska, privatbetonade.» Departementschefen Weijne skrev vidare 1950: »Det kan här påpekas, att flera rent kommunala befattningar för närvarande tillsätts av statliga myndigheter. Det kommunala inflytandet torde kunna få tillräckligt utrymme även om inte själva tillsättningsåtgärden förlägges till kommunal myndighet, t. ex. genom att kommunal myndighet får avge ett förslag eller förord.» »Begreppet enhetsskola», underströk statsrådet Weijne, »får givetvis inte drivas så hårt, att inte olika tillsättningsförfaranden för dessa lärarkategorier skulle kunna medgivas därest starka skäl tala därför.»

Det var dessa modesta formuleringar i proposition nr 133/1950, som föranledde de skrivningar, som återfinns i särskilda utskottets utlåtande nr 4 vid 1950 års riksdag. Där stod det, att utskottet ville betona, att »det sätt varpå denna fråga löses är av väsentlig betydelse för att enhetsskolan skall komma att omfattas med förtroende». Vidare sades det, att krav på objektivitet därför är grundläggande, vilket »inbegriper tillbörlig hänsyn till förtjänst och skicklighet och utesluter ovidkommande och godtyckliga befordringsgrunder».

Jag har med dessa citat, som jag önskat få antecknade till protokollet, velat understryka, att man bör ha dessa förnuftiga synpunkter i minnet. Statsrådet Weijne var själv en skolans man, och han hade kommit till denna slutsats, när han gjort sina överväganden. Jag ty-

ker det finns anledning att komma ihåg det för framtiden.

I övrigt vill jag endast säga, att jag i stort sett accepterar utskottets lösning av det föreslagna provisoriet, så när som på möjligen någon detalj.

Sedan kommer vi till det sista russinet i propositionen, nämligen frågan om skolorganisationen här i Stockholm. Det förefaller mig nödvändigt att någonting sägs om den saken även från riksdags-håll och inte bara från departementschefens sida, eftersom opinionen av förklarliga skäl reagerat på ett ganska kraftigt sätt.

När denna debatt i tidningarna och publicitet i övrigt förekom — jag deltog inte själv i diskussionen — drog jag mig till minnes § 23 i Förenta Nationernas allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna, där det står: »Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.» Från min verksamhet på det internationellt politiska planet erinrade jag mig också, att man både i Tyskland och i Frankrike mött mycket livliga uttryck för striden om vad tyskarna kallar das Elternrecht — föräldrarätten. Men där är naturligtvis bakgrunden en helt annan.

Vi har här i landet tidigare inte haft anledning att begrunda sådana problem, men under de senaste åren har de på sitt sätt blivit aktuella också hos oss genom den lösning man sökt finna på skolproblemen här i Stockholm. Man kan beklaga, att utvecklingen i Stockholm gått i den riktning, som vi nu kan skönja. Departementschefen gör det, och jag vill också göra det. Allt detta innebär, säger departementschefen, »en begränsning i den frihet föräldrarna såväl i Stockholm som i dess grannkommuner hittills haft att placera sina barn i önskad skolform».

Jag skall inte gå in på motiven för den linje, man valt att följa här i Stockholm, utan vill kort och gott säga, att jag under föreliggande förutsättningar finner den ofrånkomlig, närmast beroende på att man inte tidigare förberett någon an-

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

nan lösning. För att kunna undvika den ordning, man nu kommer att tillämpa, hade man under de närmaste två åren behövt bygga sex å åtta nya läroverk, som kunde ge barnen söder om Söder samma utbildningsmöjligheter som övriga barn i Stockholm. En sådan utbyggnad av läroverksorganisationen är naturligtvis otänkbar. I stället har man för området söder om Söder valt en utbildning via 1947 års skolor, respektive en försöksverksamhet i 1949 års skolor. Detta försök kan under vissa förutsättningar slå väl ut, men ett stort ansvar åvilar här vederbörande myndigheter, inte bara för deras egen del och med tanke på barnen söder om Söder, utan också för enhetsskolan som sådan. Man har här plötsligt bestämt sig för att utnyttja enhetsskolan i ett stort och betydelsefullt nytt sammanhang. Tanken innehåller utan tvivel mycket av värde, men om inte enhetsskolan skall förlora i prestige, måste den vinna slaget. Jag återkommer här till vad jag tidigare framhållit: det kan vara farligt att engagera enhetsskolan i situationer, där den riskerar att göra prestigeförluster.

Departementschefen överdriver nog härvidlag möjligheterna att, som han skriver i propositionen, få bukt med »betygshetsen». Jag erinrar återigen om att överlärarna i försöksdistriktet kräver kvalificerade betyg för inträde i klass 7 med två främmande språk. Här skymtar på nytt denna sällning, som ter sig så obehaglig — och den får här tas vid en senare ålder, i pubertetsåren. — Men jag skall inte fördjupa mig i dessa frågor.

Av vikt blir, att grannkommunerna i detta sammanhang behandlas varsamt och att uppskovsmöjligheterna för deras del tillmätas frikostigt.

Man har också talat om »en bildningsgräns vid Hammarbyleden». Departementschefen säger för sin del: »Såsom föredragande borgarrådet anfört, kan ett dylikt påstående få något sakligt fog för sig endast om förslaget genomförande skulle för det södra området medföra en sämre utbildning på realskolestadiet än den som meddelas i det norra området.

Något dylikt är uppenbarligen icke avsett.» Nej, vem har trots något sådant? Men här måste man tänka på jämförelsen mellan klass 4⁵ och enhetsskolans klass 8, och risken är också påtaglig, om man erinrar sig de dåliga undervisningsresultaten i skolor av 1947 års modell här i Stockholm. Detta stämmer till eftertanke — ordet är departementschefens eget — och alla klutar måste därför här sättas till för att stärka de nya skolformer, som man nu tänker sätta i funktion.

Till sist ber jag endast, herr talman, att få göra det lilla sakliga påpekandet, att i vissa delar av Stor-Stockholm den situationen ganska snart synes inträda i samband med den planerade försöksverksamheten, att elever, som arbetar för samma studiemål, kommer i olika ekonomisk ställning, på grund av bostadsorten, kommunikationsförhållandena och andra omständigheter av samma art. En del av eleverna blir placerade i läroverk med relativt höga terminsavgifter, andra åter i inbyggda realskolor eller enhetsskolor utan avgifter. Samtliga dessa skolor avslutar sin utbildning med realexamen. Jag anser därför, att det för statsmakterna inte torde vara möjligt att i längden låta dessa ekonomiska olikheter kvarstå. En nära liggande följd av de i Stockholm vidtagna åtgärderna måste bli, att terminsavgifterna, i varje fall vid realskolor eller skolor med liknande studiemål över hela riket, så snart som möjligt blir avskaffade.

Herr talman! Med dessa randanmärkingar till statsutskottets utlåtande nr 141 ber jag att få avsluta mitt anförande. Jag kan inte direkt yrka bifall till utskottets hemställan, eftersom jag tillhör dem, som avgivit en reservation vid detta utlåtande, men i övrigt är jag beredd att tillstyrka utskottets skrivning.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord i anledning av de frågor, som herr Arrhén här tagit upp.

Om jag inte missuppfattade herr Arrhén, var han liksom jag och skolöverstyrelsen inte benägen att tillmäta den

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. jämförelse, som i fråga om kunskapsnivån beträffande vissa ämnen är gjord mellan ett litet antal lärjungar i enhetsskolan och i realskolan, någon särskilt avgörande betydelse. Jag måste väl ändå säga, att en så obetydlig grupp inte kan få fälla utslag för någon längre tid eller för några större områden. Vi måste här, så som vi resonerade härom dagen i andra kammaren i samband med besvarandet av en interpellation, fortsätta försöken och göra alla de jämförelser som är möjliga utan att dra några förhastade slutsatser. Jag antar, att herr Arrhén, som i andra sammanhang är benägen att tillmäta den formella lärar-kompetensen så stor vikt, inte har någon annan mening än vi, när vi anser att en av orsakerna till att jämförelserna har utfallit till enhetsskoleelevernas nackdel, måste vara den sämre utbildning som lärarna i denna skola i stort sett har.

Den viktigaste fråga som herr Arrhén tog upp gäller differentieringen. Herr Arrhén menade att jag i departementschefsansförandet hade givit skolöverstyrelsen direktiv, som inte var riktiga. Herr Arrhén citerade åtskilligt av vad jag och statsutskottet tidigare sagt. Jag har tyvärr inte haft möjlighet att plocka fram dessa uttalanden, varför jag inte kan fullständiga några dylika citat, men herr Arrhén kommer säkerligen i alla fall ihåg, att statsutskottet ett par gånger har framhållit angelägenheten av att skolan enligt skolkommissionens ursprungliga planritning skulle bli föremål för mer omfattande försöksverksamhet än utskottet tyckte hade varit fallet. Jag har därvidlag erinrat om att man i redogörelsen inte har kommit underfund med hur pass omfattande differentieringen inom klassens ram har varit och vilka slutsatser man har kunnat dra därav. Att det skulle bli en del klassdifferentiering från och med sjunde klassen har jag inte på något sätt opponerat mig emot, och jag har inte alls sagt att proportionen i fråga om differentieringen mellan dessa olika huvudlinjer bör vara den eller den. Jag menar sålunda att skolöverstyrelsen har lika stor frihet

som förut att på olika håll beträffande de olika linjerna pröva, huruvida klassdifferentiering eller differentiering inom klassens ram bör förekomma, dock att inte någondera av linjerna glömmas bort.

Jag kan inte hjälpa att det, när man talar om differentiering, råder en viss oklarhet. Många anser att med differentiering egentligen menas klassdifferentiering. Jag har inte kunnat tillägna mig denna mening, utan jag anser att ämnesdifferentiering också är en form av differentiering, och jag har full förståelse för att det behövs många variationer på enhetsskolans högstadium. Men då är jag också på det klara med att vi inte kan driva klassdifferentieringen så långt som antalet varianter kräver. Av den anledningen måste det i viss utsträckning bli en differentiering inom klassens ram.

Jag vet inte om herr Arrhén är tillfreds med detta klargörande av min syn på saken, som han efterlyste, men jag ser i alla fall saken på detta sätt. Vi måste pröva differentiering på alla tänkbara sätt och bör gärna göra många varianter. Jag har inte tänkt att därvidlag uppställa något som helst hinder. Även herr Arrhén får väl lov att hålla med mig om att om vi skall kunna pröva många olika ting, måste vi ha rätt många försöksdistrikt, och jag tycker därför att man inte borde kritisera oss för att vi har låtit försöksverksamheten undan för undan växa ut. Om jag erinrar mig rätt, var just statsutskottet för något år sedan också inne på den linjen, att försöksverksamheten skulle utbyggas.

Om jag även skall säga ett par ord om de ordinarie tjänsterna inom försöksverksamheten, kan det väl inte finnas någon anledning att påstå, att jag eller regeringen har ändrat mening därför att det i följd inte rådde tillräcklig klarhet om hur de ordinarie tjänsterna i försöksdistrikten borde tillsättas och sådan tillsättning därför inte kunde börja redan då. När nu utredningsarbetet har bedrivits så långt att riktlinjerna för tillsättningen har klarnat, har vi — märk väl — med klart understrykande

Ang. tillsättningen av lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.

av att det måste bli ett provisorium fastställt dessa riktlinjer och framlagt vårt förslag. Det måste vara till båtnad för försöksverksamheten att ju förr dess hellre få ordinarie lärare. Det är en sak som vi inte under flera år haft delade meningar om.

En annan sak är att vi kan ha delade meningar om huruvida de föreslagna riktlinjerna för tillsättning av dessa ordinarie tjänster är lämpliga. Därvidlag intar herr Arrhén en annan ståndpunkt än jag. Jag vill säga att utgångspunkten för mig har varit att söka förena de olika ståndpunkterna så långt det har varit möjligt och att inte frånta kommunerna deras inflytande mera än som varit nödvändigt för ett beaktande av att ämneslärarna-magistrarna alltid har varit vana vid ett annat tillsättningsförfarande än folkskollärare-klasslärare. Jag för min del har ansett, att de riktlinjer, inför vilka jag har stannat och som nära ansluter sig till de för de kommunala realskolorna tillämpade, skulle vara acceptabla för alla, och det förefaller mig som om det skulle råda en relativt stor enighet om det.

Jag tror sålunda att det skall bli möjligt att nu ge försöksverksamheten en icke ringa uppsättning ordinarie lärare. Att det kommer att bli till fördel för denna skolform, är det som sagt ingen tvekan om.

Herr Arrhéns kritik av vad som nu föreslås beträffande skolformerna söder om Söder i Stockholm föranleder mig inte att ingå på några detaljer, ty min mening i den frågan tycker jag är ganska klart uttryckt i propositionen. Jag vill bara erinra om att jag i det stora hela har följt Stockholms vederbörande myndigheter och skolöverstyrelsen. Jag har därför ansett mig stå på rätt fast mark. Det är ju här en våldsamt ansvarig av barnkullarna i de åldrar, som just har börjat eller skall börja i realskolan. Här i Stockholm har denna ökning varit ännu kraftigare än kanske på något annat håll, och den har framtvingat denna lösning. Som jag har klaggjort i propositionen anser jag inte att det är en nödlösning, utan jag håller före att

det är en lösning som har möjligheter att ge fullt acceptabla resultat.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Då jag har på känn, att statsutskottets andra avdelning har träkat ut kammaren mer än vanligt, tror jag att det är nödvändigt att jag fattar mig mycket kort.

Här har det bland annat talats om hur den idealiske läraren skulle vara beskaffad. Han skall ha goda kunskaper och förmåga att meddela sig med eleverna. Det är vi alla överens om. Men jag skulle vilja tillägga en tredje egenskap, och det är att han skall ha ett goft omdöme.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Får jag till herr Näsströms karakteristik av en god ledamot av denna kammare även tillfoga, att han också bör vara hövlig.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Här föreligger en reservation beträffande frågan om tillsättandet av lärartjänster på enhetsskolans högstadium. Den går ut på att dessa tjänster skall tillsättas av skolöverstyrelsen. Reservationen ansluter sig i alla avseenden till skolöverstyrelsens förslag, och såväl majoriteten inom statsutskottets andra avdelning som herr statsrådet torde alltså finna, att reservationen har en vederhäftig bakgrund.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 310 000 kronor.

Enligt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget skulle understöd för utbildning av lärling utgå med 900 kronor och utanordnas med 400 kronor efter första utbildningsåret, 200 kronor efter andra utbildningsåret och 300 kronor efter utbildningens slut.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Magnusson* m. fl. (I: 185) och den andra inom andra kammaren av herr *Nygren* m. fl. (II: 194), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om lärlingsbidragets storlek måtte föreläggas 1955 års riksdag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlön* m. fl. (I: 308) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlön* m. fl. (II: 486), i vilka, såvitt här var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte besluta att vidta sådan ändring i bestämmelserna om bidrag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare, att understödsbeloppen höjdes till 1 500 kronor att utanordnas med 600 kronor efter första utbildningsåret, 400 kronor efter andra året och 500 kronor efter utbildningens avslutande;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlön* m. fl. (I: 309) och den andra inom andra kammaren av herr

Ohlön m. fl. (II: 487), i vilka — med hänvisning till motiveringen i motionerna I: 308 och II: 486 — framställts samma yrkande som, såvitt nu var i fråga, i sistnämnda motioner.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 310 000 kronor;

b) att motionerna I: 308 och II: 486 samt I: 309 och II: 487, förstnämnda båda motioner såvitt här vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

c) att motionerna I: 185 och II: 194 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ohlön*, *Sundelin*, *Boman* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* samt fröken *Vinge* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort i mom. b hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 308 och II: 486 samt I: 309 och II: 487, förstnämnda båda motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av reservanterna förordade ändrade grunder för statsunderstöd till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. a.

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b.

Herr *OHLÖN* (fp):

Herr talman! Detta ärende gäller bidrag till lärlingsutbildningen hos hantverksmästare. Bidraget utgår numera med ett belopp av 900 kronor per individ. En utredning, som syftar till att höja bidraget, är i gång. Enligt vad som uppgivits för utskottet, kommer utred-

Anslag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare.

ningen snart att bli färdig med sitt utlåtande, men när detta utlåtande blir verklighet vet vi ingenting om. Därför yrkar reservanterna, att riksdagen i förbitidan på en förbättring enligt utredningens förslag måtte höja lärlingsbidraget från 900 till 1 500 kronor per elev, att utanordnas med 600 kronor efter första utbildningsåret, 400 kronor efter andra och 500 kronor efter utbildningens avslutande.

Jag vill i förbigående anmärka, att denna form av yrkesutbildning är den billigaste som samhället ger, och även med de höjda bidragen kommer denna utbildning att bli billigare än någon annan.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **MAGNUSSON** (h):

Herr talman! Det har ju alltid varit tradition här i landet att framställa kvalitetsvaror. Med tanke på denna väckte jag och några kamrater vid detta års riksdag en motion om att frågan beträffande det aktuella lärlingsbidraget skulle tas upp till övervägande här i riksdagen. Vi yrkade, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära, att denna fråga skulle utbrytas ur det arbete, som för närvarande bedrivs av 1952 års yrkesutbildningssakkunniga.

Det är gott och väl med den reservation, som här föreligger från folkpartihåll, men jag tror inte att man genom reservationen tjänar denna sak. Det säges också i reservationen, att det är en provisorisk lösning, som vi här ger oss in på. Jag skulle därför tro, att vi lättare kommer fram till ett resultat, om vi i stället enligt motionens yrkande kunde ena oss om en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att vid föredragningen av moment c) få återkomma och yrka bifall till min motion.

Herr **NÄSTRÖM** (s):

Herr talman! De första dagarna i juni kommer de sakkunniga att avlämna ett förslag till Kungl. Maj:t beträffande bl. a. den föreliggande frågan. Då utskottet

hade kännedom därom, ansåg utskottet det vara lämpligt att man avvaktar detta förslag, innan man företar några ändringar i de nuvarande bestämmelserna.

Utskottet har inhämtat att de sakkunniga kommer att föreslå rätt betydande ändringar i detta avsnitt, och jag kan försäkra kammaren att de sakkunniga har ett mycket stort intresse just för denna form av yrkesutbildning. Det är sant, som herr Ohlon här har sagt att i regel en god utbildning med denna metod kan meddelas på ett för samhället billigt och bekvämt sätt, och det är därför inte märkvärdigt att det finns stort intresse härför. Det enda man kan beklaga är att utbildningen inte kan bedrivas i någon större skala. Detta beror på flera omständigheter, bland annat på att många av hantverksmästarna inte kan bibringa eleverna de nödvändiga teoretiska kunskaperna. Men de sakkunniga kommer även med ett förslag om hur den bristen skall kunna avhjälpas. Om Kungl. Maj:t framlägger ett förslag med anledning av de sakkunnigas framställning, tror jag att denna form av yrkesutbildning i framtiden kommer att bli en mycket anlita utbildningsväg.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 142 mom. b, röstar

Anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 28.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Mom. c.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 142 mom. c, röstar

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Magnusson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 25.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad, punktvis skedd fördragning av statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt angående psykologiskt försvar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkterna 1 och 2 av elfte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för inrikesdepartementet, vilka föreslagits av departementschefen, dels godkänna av

Anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar m. m.

departementschefen förordad avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55, dels ock till Inrikesdepartementet: Avlöningar och Omkostnader för nämnda budgetår såsom förslagsanslag anvisa 790 000 respektive 70 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten proposition, nr 162, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de grunder för organisationen av det psykologiska försvaret, som departementschefen angivit;

dels ock — med ändring av vad därtinnan föreslagits i årets statsverksproposition, elfte huvudtiteln, punkterna 1 och 2 —

a) godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

b) till Inrikesdepartementet: Avlöningar under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 875 000 kronor;

c) till Inrikesdepartementet: Omkostnader under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

d) till Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar under elfte huvudtiteln för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

I: 493 av herr *Ollén* m. fl.;

II: 645 av herr *Håstad* m. fl.; samt

II: 644 av herrarna *Helén* och *Boija*.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att motionerna I: 493 och II: 645, i vad de avsåge en fristående ställning för beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen måtte

I. godkänna de grunder för organisationen av det psykologiska försvaret, som angivits av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954, dock med rätt för Kungl. Maj:t att däri vidtaga de jämkningar, som Kungl. Maj:t efter prövning av utskottets i utlåtandet framlagda förslag kunde finna påkallade;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 644 ävensom motionerna I: 493 och II: 645, sistnämnda bägge motioner till den del de icke behandlats under A,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för inrikesdepartementet, vilka angivits av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1954;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1954/55;

c) till Inrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 875 000 kronor;

d) till Inrikesdepartementet: Omkostnader för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

e) till Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar för budgetåret 1954/55 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 35 000 kronor.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Det ärende som kammaren nu har att taga ställning till innefattar ett utomordentligt betydelsefullt problem, men tiden medger inte att jag närmare går in på detta. Jag vill endast framhålla några synpunkter.

På grundval av ett betänkande, avgett av kommittén för utredning om det psykologiska försvaret, har Kungl. Maj:t framlagt förslag om organisation och verksamhet för ett svenskt psykologiskt

Anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar m. m.

försvar. Under krig avses att frågor angående det psykologiska försvaret skall handläggas av en statens upplysningscentral. För de förberedande åtgärder, som bör vidtagas på detta område redan i fred, föreslås att en särskild beredskapsnämnd för det psykologiska försvaret anknutes till inrikesdepartementet.

Kommittén har föreslagit, att i beredskapsnämndens kansli skulle ingå följande befattningshavare: en kanslichef i lönegrad 14 i löneplan 2, två ledande tjänstemän i lönegrad 33, två assistenter i lönegrad 27 samt för rutingörsmål en kansliskrivare, ett kanslibitråde och två kontorsbiträden. Kommittén framhöll i betänkandet, att den föreslagna personalorganisationen hade tillmätts mycket knappt med hänsyn till att det gällde en ny, i vårt land hittills oprövad verksamhet. Kommittén ville hellre föreslå en för liten ram, som vid behov kunde vidgas, än en för stor, som kanske snart finge sköras ned. I flera remissyttrandena från såväl ämbetsverk som enskilda organisationer har det kommit till uttryck, att den av kommittén föreslagna organisationen vore alltför knappt tillmätt. Överbefälhavaren uttalade, att den av kommittén föreslagna fredsorganisationen syntes utgöra ett absolut minimum, och han underströk vikten av att ge beredskapsnämnden tillräckliga personella och ekonomiska resurser för dess tidsödande, hittills i stor utsträckning obearbetade uppgifter. Kommittén hade vidare framhållit, att lönesättningen för högre tjänstemän vid beredskapsnämnden måste bli relativt hög med hänsyn till att det här gäller speciella och krävande arbetsuppgifter.

I propositionen upptas blott sammanlagda belopp för avlöning till icke ordinarie personal och rörligt tillägg. Det framgår av propositionen, att dessa belopp är avsedda dels för avlöning på extra stat av tre kvalificerade tjänstemän samt av ett kanslibitråde och ett biträde i reglerad befordringsgång, dels med 5 000 kronor för avlöningar till tillfällig personal. I motioner i denna kammare av herr Ollén m. fl. och i andra kammaren av herr Håstad m. fl. föreslås en viss

utökning av beredskapsnämndens personal i enlighet med kommitténs förslag.

Beredskapsnämnden erhåller en i svensk statsförvaltning ganska egenartad ställning. Det är ju tradition, att våra ämbetsverk intar en självständig ställning gentemot Kungl. Maj:t. Nu föreslår emellertid Kungl. Maj:t, att beredskapsnämnden skall ingå i inrikesdepartementet. Jag förstår mycket väl, att bakom detta förslag kan ligga tanken att man vill undvika att skapa ett nytt ämbetsverk. Men det torde väl knappast vara omöjligt att förena beredskapsnämnden med exempelvis nämnden för ekonomisk försvarsberedskap. I de motioner som jag nyss nämnde har också förordats, att beredskapsnämnden för psykologiskt försvar gives en alltigenom fristående ställning och att därför i nämndens avlöningsstat upptas samtliga erforderliga belopp dels för avlöning av befattningshavare, dels — med 15 000 kronor — för avlöning av extra personal.

Såsom ärendet nu ligger till vill jag inte framställa något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ett annat år, därest så skulle visa sig erforderligt, tillser att nämnden erhåller tillräcklig och kvalificerad personal. Jag hoppas också, att departementschefen tar nämndens ställning under förnyat övervägande, så att nämnden får en med svensk tradition inom statsförvaltningen överensstämmande ställning.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Herr Lundgren framställde ju inget yrkande, men jag föranledes ändå att säga ett par ord, ty det skulle annars möjligen kunna hända att herr Lundgrens anförande till protokollet kunde vålla en viss snedbelastning i bedömningen av denna organisation som herr Lundgren har i tankarna.

Såsom utskottet redovisar, är denna fråga mycket svårbedömd. Vi rör oss här på ett alldeles nytt område. Men på en punkt har utskottet varit enigt, nämligen om att det psykologiska försvaret mera måste vara ett tillstånd eller ett förhål-

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

lande som man med vissa mindre, organisatoriska medel bör förstärka till både djup och bredd, medan detta psykologiska försvar icke bör vara en organiserad fjärde försvarsgren med psykolog-generaler och -korpraler och allt som finns däremellan av titlar och lönegrader. Det är detta som vi har i tankarna, då vi manar till försiktighet i utbyggandet av organisationen. Utskottet vill vara med om att skapa en liten organisation, knuten direkt till departementet.

Jag har bara velat stryka under dessa utskottets synpunkter för att det liksom skulle väga jämnt när inrikesministern bedömer denna sak.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen och överskridande av viss anslagspost; samt

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 149, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående anläggning av ett ångkraftverk på västkusten jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 185, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 19 mars 1954, föreslagit riksdagen besluta, att i enlighet med ett av vattenfallsstyrelsen framlagt förslag ett ångkraftverk skulle anläggas i Stenungsund i Bohuslän.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* m. fl. (I: 524) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafson* i Göteborg och *Netzén* (II: 673), i vilka hemställts, att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsamt utredning beträffande möjligheterna att förlägga ett ångkraftverk till Bolsten i Bohuslän.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 524 och II: 673, besluta att i enlighet med vattenfallsstyrelsens förslag en ångkraftstation skulle anläggas i Stenungsund i Bohuslän.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Ohlon*, *Ragnar Persson* och *Bergman*, fröken *Elmén* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 524 och II: 673, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts.

I reservationen hade uttalats, bland annat, att då flera för förlägningsfrågan bedömning betydelsefulla omständigheter ännu icke blivit tillräckligt klarlagda, enligt utskottets mening en närmare utredning av bolstensalternativet i en av Göteborgs hamnstyrelse före-

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

slagen utformning borde verkställas, innan definitivt beslut i frågan fattades, samt att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att på grundval av det resultat, vartill den fortsatta utredningen kunde leda, avgöra frågan om den nya ångkraftstationens förläggning.

Herr PERSSON, RAGNAR, (s):

Herr talman! Den reservation som är fogad till detta utlåtande koncentrerar sig på lokaliseringen av det planerade ångkraftverket. Jag skall inte trötta kamraren med någon orientering om kraftbalansens utveckling här i landet och om vattenfallsstyrelsens andel i det årliga tillskottet för att lösa kraftförsörjningsproblemen. Inledningsvis vill jag emellertid säga, att redan när kommunikationsministern framlade sina äskanden till årets kapitalbudget, visade han en viss tveksamhet då han skulle avväga vattenfallsstyrelsens investeringsbehov. Denna tveksamhet har jag ansett välgrundad, och jag har fattat det så att med ledning av de riktlinjer som gavs i finansplanen ville kommunikationsministern medverka i finansministerns strävan att åstadkomma jämvikt på investeringsområdet, inte bara mellan den statliga och den privata sektorn utan också mellan de statliga verken inhördes, när vattenfallsstyrelsen utan tvekan haft en förmånsställning. Finansministern sade bland annat i finansplanen: »I fråga om de statliga investeringarna har utvecklingen nu nått en punkt, då ökad återhållsamhet bör iakttagas.» När kommunikationsministern behandlade vattenfallsstyrelsens äskanden om investeringar, varvid bland annat styrelsen framställer krav på påbörjande av en kraftstation i Järkvissle och på ångkraftverket i Stenungsund, sade han att han med hänsyn till nödvändigheten att iaktta återhållsamhet menade att ett uppskov i vad gällde Järkvissle och Stenungsund skulle vara försvarbart. Det är ingen tvekan om att det behov som här föreligger är dokumenterat. Vi behöver framöver reservkällor i någon form, och det som är påtänkt i detta fall är ett ångkraftverk.

När man tar del av vattenfallsstyrelsens tidigare krav och ser efter, hur de har tillgodosetts kan man utan att överdriva påstå, att vattenfallsstyrelsen är gullgossen i den statliga familjen, och det kan inte undgå att märkas att detta också sätter sin prägel på den attityd som verket demonstrerar emot oliktänkande. Förhållandet mellan producent och konsument även på detta område kan väl näppeligen skadas av att samarbets- och förhandlingsvilja visas redan på det förberedande stadiet. Jag säger detta närmast med anledning av de kommentarer som vattenfallsstyrelsen har gjort till ett alternativ, som inte finns redovisat i propositionen men som i varje fall på sistone har fått allt större aktualitet.

Jag vill föra Göteborg in i bilden såsom den stora konsumenten i detta fall. Göteborg har med sina olika instanser fått detta ärende på remiss, och man kan sålunda säga att Göteborgs ingrepp här inte har kommit opåkallat. Man har gjort en ganska utförlig utredning och en granskning av vattenfallsstyrelsens förslag. När jag ser de två förslagen vid sidan om varandra och läser de promemrior som kommit från vattenfallsstyrelsen med anledning av detta göteborgsalternativ, kan jag inte undgå att finna vattenfallsstyrelsens förslag ensidigt. Det är uppgjort inom verket, och det har, såvitt jag kan förstå, inte rönt någon påverkan av sakkunskap utifrån. Det må vara att vattenfallsstyrelsen är sakkunnig beträffande anläggningar av kraftverk och dylikt, men när det gäller hamnanläggningar och transportfrågor — som i det här fallet gäller olja och kol — borde man kunna tänka sig att det finns sakkunskap även inom andra områden.

Göteborgs stad har åstadkommit ett alternativ som i något sammanhang har kallats för den fjärde varianten. Detta förslag, som Göteborgs hamnstyrelse väl egentligen är upphov till, innebär att koltransporterna skall ske på Göta älv till en hamn som tänkes anlagd vid Ellesbo. Därifrån skulle leda en fem kilometer lång linbana för koltransport till

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

Bolstenverket. Man tänker sig att oljan skulle landas i Göteborgs oljehamn i stället för i den tidigare påtänkta, fem kilometer avlägsna Hästevikshamnen, och meningen är i detta alternativ att oljan skall pumpas från Göteborg till verket med en pipe-line.

Kostnaden för detta nya arrangemang enligt de beräkningar som Göteborgs hamnstyrelse senast har gjort, stannar vid en summa av 9,89 miljoner kronor. Denna kostnad skall jämföras med vattenfallsstyrelsens i propositionen angivna beräkningar, som finns redovisade i den fjärde kolumnen i propositionen och som alltså rubriceras som kostnader för hamnar inklusive farled, kranar och transportanläggningar vid Bolsten och Hästevik samt linbana och oljeledning från uthamn. Enligt vattenfallsstyrelsens beräkningar uppgår dessa kostnader till 18,6 miljoner kronor. Differensen uppgår alltså till den respektabla summan av 8,71 miljoner kronor. Det är denna betydande kostnadsskillnad som har föranlett reservanterna att begära en ytterligare omprövning av verkets förläggning.

De anläggningskostnader, som här kommer i förgrunden och som naturligtvis spelar en avgörande roll, bör i detta fall jämföras med vattenfallsstyrelsens beräkningar av anläggningskostnaderna vid Stenungsund, 226,9 miljoner. Anläggningskostnaderna blir enligt göteborgsalternativet vad det gäller hamnar och transportanordningar 9,89 miljoner kronor, kraftverk och kraftledningar 214,51 miljoner kronor, d. v. s. sammanlagt 224,4 miljoner och alltså ett par miljoner billigare än stenungsundsalternativet. Naturligtvis kan inte jag gå i god för att dessa beräkningar av Göteborgs hamnstyrelse är i alla delar hållbara.

Man har ju först i efterhand fått ta del av vattenfallsstyrelsens kalkyl. Det är klart att det kan finnas marginaler som kunde behöva en viss grad av kritisk granskning. Men till dessa kostnadsvariationer kommer andra som inte är framräknade i någon form vare sig i vattenfallsstyrelsens petita eller i pro-

positionen, och där tillkommer ytterligare synpunkter som måste tala till bolstensalternativets fördel. Markkostnaderna är, som vattenfallsstyrelsen själv säger, inte kalkylerade. Man vet därför inte vad de kan belöpa sig på. Eventuella skadeståndskrav, som kan komma i fråga vid Stenungsund, är inte heller kostnadsberäknade — och de måste i det här fallet bli ganska avsevärda. Man behöver bara se på taxeringsvärdena inom de jämförbara räjongerna i Bolsten och Stenungsund för att komma underfund med att det här måste bli en betydande skillnad mellan stenungsunds- och bolstensalternativen. Vattenfallsstyrelsen anger vidare själv att bergets kvalitet är bättre i Bolsten. I Stenungsund krävs en successiv betongförstärkning under utsprängningen av bergsrummet. Inte heller denna skillnad är kostadsberäknad. I Stenungsund måste saltvatten användas som kylvatten. Det påstås att detta blir dyrare. Men vad fördyringen uppgår till anges inte. Vad beträffar kraftöverföringen blir enligt vattenfallsstyrelsens egna beräkningar de fasta kostnaderna för kraftöverföringsförluster större i Stenungsund än i Bolsten. De belöper sig i detta fall till drygt en halv miljon kronor.

Det har i olika sammanhang hänvisats till arbetsmarknadssynpunkter. I den mån man kan fästa någon vikt vid sådana är det givet att det i Stenungsund förefinnes, som i så många andra delar av vårt land, ett folkminskningsområde som en följd av utflyttningen från landsbygden till tätorterna. Jag har tidigare under behandlingen av detta ärende nämnt, att likartade förhållanden föreligger i minst hundra kommuner i detta land utan att därför några statliga tillskott i form av investeringar och förbättrade försörjningsmöjligheter kan påräknas. Men även om detta argument får gälla för vad det kan, visar den tillgängliga officiella statistiken att antalet arbetslösa är avgjort större i Kungälv än i Stenungsund.

Beredskapssynpunkten har också skymtat fram i detta sammahang, och naturligtvis bör man fästa en avgörande

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

vikt vid hur bedömningen härvidlag utfaller. Men man bör inte överdriva den och göra den till det allena saliggörande i detta fall, ty här rör det sig endast om hypoteser. När utskottsmajoriteten och även vattenfallsstyrelsen menar, att man med Göteborgs oljehamn som den verkliga importhamnen för kraftverkets behov av olja inte kan räkna med samma säkerhetsgrad som i fråga om hamnanläggningen i Stenungsund med direkt furnerande av olja till verkets cisterner, är Göteborgs hamnstyrelse beredd att redovisa vilka resurser som hamnstyrelsen har. Dessa bör inte redovisas i en offentlig debatt som denna, men uppgifter härom kan ju under hand tillhandahållas dem som är intresserade av vilka möjligheter som här föreligger.

Min och reservanternas mening är att om vid en förnyad beräkning av de olika, såväl fasta som rörliga kostnaderna skillnaden blir obetydlig, kanske rent av till Bolstens förmån, bör en annan omständighet vara av avgörande betydelse, nämligen hänsynen till Stenungsund som rekreationsort för ett betydande samhälle. Om kraftverket förlägges till Bolsten, kommer dessa värden att bevaras, varför alla skäl även ur denna synpunkt talar för att ångkraftverket förlägges till Bolsten. Vi, som ju har varit med om att som komplement till lagen om treveckorssemester anta strandlagen för att ge det arbetande folket möjligheter att njuta av de korta somardagar som deras utökade semester-möjligheter medger, bör tänka på att slå vakt om de naturvärden som står på spel i stenungsundsområdet. Även om inte dessa synpunkter bör skjutas alltför mycket i förgrunden, är de ändå så pass välmotiverade, att de bör få komma in i bilden och att man från statens sida tar vederbörlig hänsyn till dessa berättigade intressen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Det är enligt min mening förvånande att Kungl. Maj:t kunnat

föreslå och att statsutskottet kunnat tillstyrka en så stor investering, som det här är fråga om, efter en så ofullständig och man kan säga ensidig utredning som den vattenfallsstyrelsen har förebragt.

Även om man skulle utgå från de siffror, som utredningen har framlagt, är kostnadsskillnaden i procent räknat så liten, att den inte bör tillmätas särskilt stor betydelse. Jag vill erinra om att kostnaderna för stenungsundsalternativet har beräknats till 227 miljoner kronor och för det ursprungliga bolstensalternativet till 234 miljoner kronor. Skillnaden mellan dessa två belopp är blott något mer än 3 procent.

För att komma fram till ett förord för stenungsundsalternativet har man i utredningen nedvärderat alla de skäl som talar för Bolsten. Man har sålunda, såsom nyss framhölls av herr Persson, inte medräknat kostnader för markförvärv, skadestånd och administration. Taxeringsvärdena i stenungsundstrakten är, såsom reservanternas påpekat, betydligt högre än i bolstenstrakten. Utskottet medger också, att kostnaderna för markförvärv kommer att ställa sig betydligt högre för stenungsundsalternativet än för bolstensalternativet.

I fråga om bolstensalternativet med pipe-line från Göteborgs oljehamn vid Skarvik gör vattenfallsstyrelsen gällande, att de preliminära beräkningar, som vattenfallsstyrelsen gjort, visar att detta alternativ blir dyrare än stenungsundsalternativet, fastän skillnaden reducerats till 1,5 miljoner kronor, d. v. s. omkring 0,5 procent av den totala kostnaden.

Anmärkningsvärt är att man för detta alternativ har räknat med att oljan skulle behöva lagras i cisterner i Göteborgs oljehamn, vilket, som utskottet framhåller, helt naturligt skulle medföra större risker vid ett eventuellt krig än vid lagring i berg. Emellertid förhåller det sig så, att det finns mycket stora möjligheter att lagra i berg även vid Göteborgs oljehamn. De möjligheterna är lika stora som kanske på någon annan plats. Arbetet med utbyggnaden av dessa lag-

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

ringsrum kommer också att igångsättas redan i år. Därigenom öppnas, som hamndirektören i Göteborg har framhållit, möjligheten att transportera olja i klen pipeline från Skarvik till Bolsten. Den av vattenfallsstyrelsen förebragta preliminära utredningen rörande detta alternativ kan inte sägas vara tillfredsställande. Den hade behövt ske med anlitande av sakkunskap även på andra områden än dem som vattenfallsstyrelsen representerar.

Beträffande kostnaderna för oljefrakter har det från många håll framhållits, att frakterna skulle bli lägre till Göteborg än till Stenungsund. Från annat håll har detta bestritts. Ser man till de motiv som anförts måste man komma till den slutsatsen, att man har all anledning inte bara att ej befara — som utskottet säger — utan att med visshet räkna med att frakterna blir högre till Stenungsund än till Göteborg.

För att ytterligare stärka stenungsundsalternativet söker man nedvärdera Göteborg som hamnstad. Infartsförhållandena till Göteborg, säger man, är inte lika bra som vid Stenungsund. Men man bortser då alldeles från de betydande arbeten som för närvarande är i gång för att göra inseglingsförhållandena till Göteborgs hamn bättre än vad de redan är.

Utskottet framhåller som en nackdel för Göteborg, att där tillkommer hamnavgifter, som icke har någon motsvarighet i Stenungsund. Men man bortser då från de många fördelar som en väl utrustad hamn erbjuder, såsom tillgång till varv, dockning, sjömanshus, skeppsfournerare, bogserbåtar m. m. Jag tror att det är riktigt att utgå från att många fartyg som skulle gå till Stenungsund också skulle bli nödsakade att anlöpa Göteborg för det ena eller andra ändamålet.

Utskottet nedvärderar också, liksom tidigare vattenfallsstyrelsen och Kungl. Maj:t, olägenheterna av en ångkraftanläggning vid Stenungsund, som ju är ett viktigt rekreationsområde. Utskottet skriver att man förutsätter, att tillbörlig hänsyn tages till naturskydds- och

rekreationssynpunkterna. Tyvärr måste man säga, att utskottet härvidlag hängr sig åt femma önsksningar. Man torde inte kunna räkna med att Stenungsund kommer att bevara sitt värde som rekreationsplats, om ångkraftverket skulle bli förlagt dit. Vi har nyligen stiftat en strandlag för att skydda våra stränder. Men så går man villigt med på att beröva människorna möjligheterna att utnyttja ett av de bästa strandområdena vid hela västkusten.

Jag nämnde inledningsvis att den utredning, som gjorts av vattenfallsstyrelsen, är ofullständig. Då man ser, hur vattenfallsstyrelsens hela utredningsarbete går ut på att få fram resultat, som stöder den uppfattning, som styrelsen en gång fastnat för, måste man enligt min mening kräva en betydligt allsidigare utredning ur alla de synpunkter som måste beaktas, såväl ekonomiska som andra. Därvidlag måste även sakkunskap utanför vattenfallsstyrelsen tas i anspråk. En sådan utredning synes desto mera angelägen som vattenfallsstyrelsen inte tycks vara alldeles på det klara med vilka uppgifter ångkraftverket vid västkusten skulle få. För ett par dagar sedan höll en av vattenfallsstyrelsens ingenjörer ett föredrag i Göteborg om ångkraftverket. Han meddelade då att omkring år 1960, då kraftverket kan beräknas vara färdigt, kommer utbyggnaden av vattenkraften i de norrländska älvarna att ha framskridit så långt, att ett energiöverskott kan beräknas föreligga. Ångkraftverket vid västkusten skulle då inte behöva vara i gång mer än ungefär 700 timmar en gång vart femte år — man räknar vart femte år som ett torkår — och ångkraftverket skulle då behöva tas i anspråk för att fylla ut det underskott som uppstår i fråga om vattenkraften.

Man kan då fråga sig, hur det går med verkets betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt. Departementschefen säger härom i propositionen: »Vid mitt ställningstagande har jag vidare räknat med de avgjorda fördelar ur arbetsmarknadssynpunkt, som en förläggning till Stenungsund erbjuder framför bolstensalternativet.» Men om det nu är såsom helt ny-

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

ligen meddelats av en representant för vattenfallsstyrelsen, att ångkraftverket vid den tidpunkt, då det kan föreligga färdigt, inte kommer att behöva vara i gång mer än relativt korta tider, har man all anledning att fråga sig vilken betydelse dessa arbetsmarknadssynpunkter kan tillmätas. Det förefaller mig därför, som om departementschefen hade all anledning att, efter de upplysningar som nu lämnats, se till att denna fråga blir ytterligare och grundligt utredd.

Utskottet säger bland annat att motionärernas förslag »ter sig mindre framsynt». För egen del anser jag att det tvärtom är vattenfallsstyrelsens utredning som är mindre framsynt. Då man vet hur svårigheterna för kolproduktionen ökar för varje år som går, kan det verkligen inte sägas vara framsynt att räkna med kol som energikälla för ett kraftverk, vilket kan tas i bruk först år 1960.

Det förefaller mig också egendomligt att man nu gör en utredning utan att ta hänsyn till den sjudande utveckling, som för närvarande är i gång i fråga om den civila användningen av atomenergi. Det byggs redan nu stora ångkraftverk för atomenergien i England, Holland, Förenta staterna och Kanada. Det hade helt visst inte varit omöjligt att få upplysningar om de ekonomiska förutsättningarna för en dylik användning av atomenergi. Att under sådana förhållanden inte ens utreda vilka möjligheter vi har att använda atomenergi som reservkraft för vattenkraften synes mig i hög grad anmärkningsvärt. Det är detta, menar jag, som bevisar, att den utredning som gjorts icke är framsynt. Visserligen är det sant att atomenergi ännu så länge är dyrare än exempelvis den kraft, som kan utvinnas med olja som bränsle, men förhållandena kan i det avseendet mycket snart komma att ändras. Därtill kommer den inte minst viktiga beredskapssynpunkten. Råvara för atomenergi har vi inom landet i hart när obegränsade mängder och kan därför bli oberoende av importen av fossila bränslen.

Denna fråga kan alltså ingalunda sä-

gas ha blivit utredd på ett sådant sätt, som man har anledning att kräva då det gäller en investering av så stora proportioner. Det är viktigt, menar jag, att frågan blir grundligare utredd och att vid en sådan överarbetning även sakkunskap utanför vattenfallsstyrelsen anlitas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ohlson m. fl. vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Herr Osvald anmärkte att vattenfallsstyrelsens utredning, som föregått förslaget om anläggande av ett ångkraftverk på västkusten, var ofullständig och dåligt grundad. Inom statsutskottet har vi nog fått den uppfattningen, att förslaget har varit föremål för en mycket grundlig utredning. Redan år 1947 tillsattes en utredning, som hade till uppgift att undersöka möjligheterna att anlägga ett kraftverk i närheten av Göteborg. Denna utredning framlade ett förslag om att ett sådant kraftverk borde förläggas i Göteborgs omedelbara närhet, närmare bestämt vid Arendal. Utredningen underlät emellertid inte att undersöka, huruvida kraftverket kunde förläggas även till annan plats. Den undersökte mycket grundligt möjligheterna längs kusten från Uddevalla i norr och till Varberg i söder. Undersökningen utfördes med utgångspunkt från de synpunkter, som för vattenfallsstyrelsens del kunde vara lämpliga. År 1949 tillsatte vattenfallsstyrelsen inom verket en kommitté med uppdrag att fullfölja den tidigare gjorda utredningen och att därutöver undersöka möjligheterna att förlägga ett sådant kraftverk bergskyddat. Den första utredningen hade ju endast haft att utreda frågan om förläggning av verket ovan mark. Nu skulle alltså även möjligheterna att få ett bombsäkert kraftverk undersökas.

Denna kommitté, som också undersökte en mängd berg längs kusten, framlade två alternativa lösningar, båda med utgångspunkt från att anläggningen skulle vara bergskyddad. Det ena alternativet var Stenungsund och det andra Bolsten vid Kungälv. Några fler alterna-

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

tiv finns inte att välja på, om man skall utgå från att anläggningen skall vara bergskyddad och man i övrigt skall ta hänsyn till geografiska förhållanden och läget med avseende på möjligheten att erhålla drivmedel. Några andra förslag har ur dessa synpunkter inte varit att tänka på. Här finns alltså endast två alternativ.

Vid behandlingen av detta förslag prövade vi i första hand, om vi skulle kunna tillstyrka att kraftverket utfördes bergskyddat. Inom fjärde avdelningen stannade vi enhälligt för denna möjlighet, oaktat att kostnaderna för en anläggning i berg skulle ställa sig väsentligt dyrare. Kostnadsskillnaden hade av vattenfallsstyrelsen beräknats till omkring 32 miljoner kronor. En avgörande synpunkt var härvidlag att våra kraftstationer, även inne i landet, under senare år allmänt har sprängts ned i berg. Det är fallet med den nya kraftstationen i Trollhättan och likaså den nya transformatorstationen för högspänningsledningen vid Stenkullen. Då dessutom ett ångkraftverk vid västkusten ju måste anses utgöra en mycket ömtålig och sårbar punkt, ansåg sig utskottet inte gärna kunna rekommendera att förlägga ett så stort reservkraftverk på öppen mark, alltså oskyddat, när våra kraftverk i övrigt nära nog hundra procentigt sprängts in i berg. Följaktligen gick utskottet in för att tillstyrka bergalternativet. Därmed var en del andra förslag avkopplade.

Vid en jämförelse mellan de båda alternativena förslagen — alltså Stenungsund och Bolsten — är att märka att transportförhållandena, i första hand transporten av drivmedel, spelar en oerhört stor roll. För ett ångkraftverk betyder ju drivmedlen, olja och kol, detsamma som vattnet för ett vanligt vattenkraftverk. Vilket värde skulle ett vattenkraftverk ha utan tillgång till vatten? Ingen funderar väl på det hela taget på att bygga ett vattenkraftverk utan vatten. På samma sätt förhåller det sig med ett ångkraftverk. Om inte ett sådant verk kan få drivmedel — och i detta fall är det ju att observera, att det är fråga om importerade drivmedel — är verket fullständigt

värdelöst. Om transportfrågorna i detta fall skall lösas likvärdigt, måste man beakta, att ett kraftverk i Bolsten måste få sina drivmedel på samma sätt som ett kraftverk i Stenungsund, nämligen direkt med båt utifrån. För den sakens skull fordras en uppmuddring av Nordre älv upp till Bolsten. Om vi räknar med samma tonnage, som utan uppmuddring kan gå till Stenungsund, ställer sig bolstensalternativet 21 miljoner kronor dyrare i fråga om anläggningskostnader än stenungsundsalternativet.

Man har också framfört den tanken, att Nordre älv skulle uppmuddras endast till sex meters djup för att tillåta trafik med fartyg på 2 500 ton. Det skulle då bli omlastning i någon uthamn, antingen i Göteborgs hamn eller omedelbart utanför, men därmed blir bolstensalternativet inte längre likvärdigt med stenungsundsalternativet. I Stenungsund kan man utan större svårigheter få upp de största tankbåtar direkt till kraftverket.

Även om Nordre älv muddras upp för fartyg till 35 000 ton, alltså det alternativ jag först nämnde, blir denna farled aldrig jämförbar med farleden till Stenungsund. Nordre älv blir trångare och svårare att navigera i. Dessutom skiljer sig inloppet till Nordre älv betydligt från inloppet till stenungsundsleden.

Avståndet sjövägen till Stenungsund från öppna havet är ungefär detsamma som till Göteborgs hamn; fartygen går in på Hakefjorden längre norrut vid kusten och behöver således inte gå omvägen förbi Vinga. På det sättet blir avstånden ungefär desamma och följligen även fraktkostnaderna. För övrigt betyder ett tjugotal sjömil mer eller mindre ingenting för fraktkostnaderna; det väsentliga och avgörande är att lasten snabbt kan lossas och fartyget fort kan komma ut.

Herr Osvald anmärkte att många förhållanden i Stenungsund ställer sig ogynnsammare, även om vattenfallsstyrelsen där inte behöver betala några hamnavgifter. Bland annat pekade han på att fartygen måste ha tillgång till en viss service vid ett närbeläget varv

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

och att de därför kunde bli tvingade att besöka Göteborgs hamn, även om de lossat sin last i Stenungsund. Emellertid ligger Stenungsund betydligt närmare ett varv i Uddevalla; avståndet från Stenungsund till Uddevalla är inte mer än drygt tre mil, under det att sträckan Stenungsund—Göteborg är cirka sex mil. Ur den synpunkten är det således närmast en fördel att ha hamnen i Stenungsund. Och när det gäller bogserbåtar torde möjligheterna att få hjälp vara till och med större i Uddevalla än i Göteborgs hamn.

Alla dessa herr Osvalds anmärkningar faller således utan vidare till marken.

Frågan om var arbetskraften möjligen finns kan inte bli avgörande för verkets förläggning. Det avgörande är först och främst, om det finns berg på platsen, därest verket skall vara bergskyddat, och vidare måste transportmöjligheterna vara goda, så att verket kan förses med drivmedel. Båda dessa förutsättningar finns i Stenungsund. Vad beträffar berget har i varje fall vattenfallsstyrelsen ansett, att Stenungsund och Bolsten kan anses likvärdiga. Hur berget är beskaffat inuti, det kan nog ingen ännu säga något om, och jag tror att inte heller herr Osvald kan göra gällande att det ena alternativet ur den synpunkten skulle vara bättre eller sämre än det andra; det kan avgöras först i sammanhang med utsprängningen. I varje fall räknar vattenfallsstyrelsen efter gjorda undersökningar med att berggrunden på båda hållen skall vara tillfredsställande.

Herr Persson anförde en del synpunkter, som enligt hans och reservanternas mening skulle motivera deras yrkande om att man skall skjuta på saken. De förordar ju en förnyad utredning och vill överlämna åt Kungl. Maj:t att därefter ta ställning. Nu är emellertid förhållandet det, att vattenfallsstyrelsen har gjort en utredning, att Kungl. Maj:t har prövat denna och att Kungl. Maj:t har förelagt riksdagen ett förslag och bett riksdagen att ta ställning till det. Jag måste säga att det skulle se ganska underligt ut, om inte riksdagen nu på grundval av de utredningar och förslag som föreligger

skulle ta ställning utan i stället bara skjuta över saken på Kungl. Maj:t.

Enligt herr Perssons mening talade för reservanternas förslag bland annat, att Göteborgs hamnstyrelse genom sitt yttrande skulle i någon mån ha förryckt kostnadskalkylerna och att därför hamnstyrelsens alternativ skulle ställa sig fördelaktigt. Vattenfallsstyrelsen har i en till utskottet överlämnad promemoria förklarat, att vattenfallsstyrelsen inte kan godta hamnstyrelsens yttrande. När hamnstyrelsen i sitt yttrande gjort gällande, att Göteborgs hamn skulle vara fördelaktigare för importen av drivmedel ur navigationssynpunkt, har vattenfallsstyrelsen vänt sig till lotsstyrelsen, som har betygat, att hamnstyrelsens uppfattning är felaktig och att tvärtom farleden till Stenungsund ur sjöfartssynpunkt är avgjort överlägsen infarten till Göteborgs hamn.

När det sedan gäller kostnaderna, får vi komma ihåg, att Göteborgs hamn givetvis vill ha litet inkomster på denna affär. Man vill inte göra sina tjänster alldeles gratis. Det är hamnavgifter, och de belöper sig till mellan 5 000 och 6 000 kronor för ett fartyg på 20 000 ton. Vidare är det väl ingen som tror, om Göteborgs stad i hamnen skulle spränga ut lagringsrum för den olja, som kraftverket behöver, att staden skulle upplåta lagringsutrymmet alldeles gratis. För övrigt måste det vara en olägenhet, att den olja eller det kol, som är så viktigt för ett ångkraftverk, skall upplagras i Göteborgs hamn för att sedan överföras till kraftverket i luftledning. Det kan inte vara tillrådligt, när kraftverket kan få dessa drivmedel direkt till egna förvaringsrum på platsen.

Det har sagts, att markkostnaderna inte har medtagits. Det är riktigt, och det beror på att de inte är klara. Det har ju inte träffats några köpeavtal. Ingen vet vad marken kommer att kosta i det ena eller andra fallet, men vattenfallsstyrelsen har räknat med att markkostnaderna i Stenungsund ligger omkring 250 000 kronor högre än i Bolsten, beroende på att marken är dyrare på den förra platsen.

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

När det gäller naturskyddssynpunkterna skall jag gärna medge, att de såsom även utskottet framhållit har en stor betydelse och att de talar emot stenungsundsalternativet. Den saken skall jag inte bestrida. Ur naturskyddssynpunkt vore det givetvis önskvärt, om stenungsundsområdet kunde skyddas, varemot bolstensområdet inte har något större värde ur dessa synpunkter. Men även här måste vi säga, att naturskyddssynpunkterna inte får vara avgörande. Det är i huvudsak göteborgarna som trycker på dessa synpunkter och vill ha Stenungsund för sina sommarnöjen. Vi skall då komma ihåg, att Göteborgs stad har tillgång till mycket stora områden både söderut, österut och norrut, och dessutom har man hela den stora skärgården utanför Göteborg. Med hänsyn härtill borde väl Göteborgs stads befolkning kunna låta sig nöja, även om det skulle bli en industrianläggning i Stenungsund. Stenungsund ligger så pass långt borta från Göteborg, att man kan ifrågasätta om staden verkligen kan ha rätt att göra anspråk på så stora arealer för en så speciell sak som att ha det till sommartillflykt.

Det är uppenbart att Stenungsunds kommun och den bofasta befolkningen där måste anlägga andra synpunkter. De är ju glada för att göteborgarna kommer om sommaren — även om de kanske också är glada när de reser om hösten! Det senare vet jag ju inte, men det är möjligt. Men dessa människor är aldrig skatteskrivna i kommunen, och de lämnar inte kommunen några som helst inkomster annat än i form av fastighetsskatt för sina sommarstugor. En kommun måste däremot alltid bygga på ett ekonomiskt underlag. Då är det ju ganska naturligt, om kommunen strävar efter att få en industri och med denna en bofast befolkning, så att kommunen få ett inkomstunderlag som gör det möjligt för den att leva — även vintertid.

Ungefär så ser människorna där nere på saken. Dessutom har i varje fall från vattenfallsstyrelsens sida bestämt hävdats, att någon större överkan på naturen och några större skador på bad-

stränder och andra härligheter inte behöver befaras. Det finns numera möjligheter att avhjälpa dessa svårigheter, och utskottet har starkt betonat att så också bör ske.

Jag har ju ingen speciell anledning att tala för en viss plats, och jag har sagt tidigare att jag gärna kan diskutera de olika alternativen — de båda platser det här gäller ligger ju båda i länet, och båda kommunerna vill ha kraftverket. Jag har ingen anledning att företräda det ena eller andra intresset i detta fall. Men vad vi här måste ha i tankarna är platsens lämplighet med hänsyn till drifts- och anläggningskostnaderna för kraftverket. Därför har statsutskottet kommit till samma resultat som Kungl. Maj:t och vattenfallsstyrelsen tidigare gjort, nämligen att de starkaste skälen talar för att Stenungsund är den lämpligaste platsen för detta kraftverk.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Utskottets ärade talesman framhöll med stor skärpa, att drivmedel är nödvändiga för en kraftstation. Jag kan ge honom alldeles rätt på den punkten. Däröfver har heller aldrig rätt någon som helst meningsskiljaktighet. Men så säger han, att eftersom det förhåller sig på det sättet, måste dessa drivmedel transporteras direkt med båt utifrån. Härvidlag måste jag säga, att det inte finns någon som helst anledning att ställa detta krav. Det går precis lika bra att göra på det sätt som föreslagits beträffande bolstensalternativet, nämligen att ta oljan i en pipeline de 19 kilometer som det här är fråga om. Det finns ingen anledning att ställa krav på att hamnen skall ligga alldeles intill, utan det går precis lika bra att pumpa oljan — det kan förresten också vara betydligt säkrare.

Det framhölls också att det är nödvändigt att ha en bergförläggning. Inte heller på denna punkt råder någon som helst meningsskiljaktighet. Både reser-

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

vanterna och utskottets majoritet räknar ju med alternativ, som kräver bergförläggning. Detta gäller alltså både stenungsundsalternativet och bolstensalternativet, och båda är i fråga om bergets kvalitet enligt de undersökningar, som enligt vad utskottet meddelar är gjorda, jämbördiga. I dessa avseenden föreligger det alltså inte någon menings skilljaktighet mellan den uppfattning, som kommer till synes i propositionen, och den, som kommit till uttryck i motionerna.

Däremot menar jag att det är viktigt att hålla fast vid att det inte är nödvändigt att fördyra bolstensalternativet med en hamnanläggning. Det går precis lika bra att ha hamnen för olja i Skarvik, alltså Göteborgs oljehamn.

Vidare säges, att Stenungsund erbjuder den fördelen, att man inte behöver betala några hamnavgifter, och om man skulle behöva anlita hamn — något som enligt vad jag sade fartyg ibland måste göra — ligger Uddevalla närmare till. Det är alldeles riktigt. Men även i Uddevalla måste hamnavgifter betalas. Dessutom måste sägas, att Uddevalla inte har att erbjuda samma möjligheter som Göteborg. Även om Uddevalla för all del har mycket på detta område som det kan vara värt att ta fasta på, anser jag att om man skall få samma service där som i Göteborg, så kostar detta också pengar.

Om det nu säges att det inte blir några skillnader i fråga om frakter — ett påstående, som jag för min del inte tror på — blir det i alla fall besvärligare för fartygen, just därför att det inte finns någon ordentlig utrustning i den blivande hamnen Stenungsund.

Det säges vidare, att det är en grundlig utredning som har gjorts. Den började år 1947 och har hållit på mycket länge, och utredningsmännen har besökt en hel mängd platser. Jag har inte bestritt att denna utredning hållit på länge och undersökt en hel mängd olika alternativ. Men när jag säger, att denna utredning är ofullständig och ensidig, så är det därför att det enbart är vattenfallsstyrelsens synpunkter som lagts på frågan, d. v. s. utslutande synpunkter

rörande kraftproduktionen. Men allt det andra: förläggningsplatsen och dess inverkan på fritidsområden och semesterplatser, hela frågan om hamnen och hamnanläggningar, frakter o. s. v. — allt detta är vattenfallsstyrelsen icke kompetent att bedöma. Det är därför jag menar, att det skulle ha behövts en grundligare utredning än den som gjorts.

Nu säger utskottet, att det inte är någon tvekan om att det kommer att bli skadeverkningar ur naturskyddssynpunkt och att man därför får förutsätta, att vattenfallsstyrelsen också vidtager sådana anordningar att dessa skadeverkningar icke blir alltför störande. Jag tror att vi lugnt kan utgå ifrån att vattenfallsstyrelsen i det avseendet inte kan avge några som helst bindande försäkringar. Det vet vi från andra håll, där liknande försäkringar gjorts; man kan helt enkelt inte skydda omgivningen omkring ett så stort ångkraftverk, som det här är fråga om, från mycket stora skadeverkningar. Vi skall komma ihåg, att det här inte endast bor privata sommargäster, utan att många industrier har sina semesterhem utanför Stenungsund, och dessa kommer att bli lidande på ångkraftverkets förläggning hit.

Då jag sade, att utredningen är ofullständig och ensidig, tänkte jag också på den omständighet, som jag framhöll sist, nämligen att hela frågan om utvecklingen beträffande kol och olja tydligt går i riktning mot att olja kommer att bli det dominerande bränslet under lång tid framåt. Det råder dessutom inte någon som helst tvekan om att atomenergien kommer att bli av mycket stor betydelse, och gör man i dessa dagar en utredning utan att ta hänsyn till den fantastiska utveckling som ägt rum i fråga om atomkraftens användning för civilt bruk, så blir den inte fullständig.

Det är med hänsyn till dessa omständigheter, frågan om möjligheten att bygga ut bolstensalternativet för transport av olja med pipeline från Skarvik till Bolsten och angelägenheten av att åtminstone försöka få någon uppfattning om hur det skulle ställa sig med användning av atomenergi, som jag menar,

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

att det är ytterst angeläget, att denna fråga blir grundligt utredd och att man även får ta del av synpunkter från annan sakkunskap än vattenfallsstyrelsen, som inte är kompetent att bedöma dessa frågor.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med något långt anförande, men det är naturligt att jag bemöter ett par av de synpunkter, som herr Osvald tagit upp.

Jag kan förstå, att man på västkusten kan vara oenig om var ångkraftverket skall ligga. Jag medger att jag, när jag första gången fick förslaget från vattenfallsstyrelsen, var mycket tveksam, och jag bröt också ut frågan ur statsverkspropositionen. Den framlades i en särskild proposition först sedan vi inom departementet hade gjort vissa undersökningar och kontroller och dessutom låtit en rad statliga myndigheter pröva framför allt förlägningsfrågan.

För att säga några ord beträffande förläggningen, har det ju framgått, att kostnadsolikheterna inte är så stora att man med hänsyn till dem behöver utdöma bolstensalternativet. Jag har i varje fall inte låtit kostnadssynpunkterna vara avgörande. Vattenfallsstyrelsen säger, att stenungsundsalternativet är något billigare, framför allt när det gäller driften. Det har ju sin betydelse, men skillnaderna är, som framgått av diskussionen, inte så stora.

Såväl byggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, fiskeristyrelsen som länsstyrelsen har ställt sig bakom vattenfallsstyrelsen och rekommenderas stenungsundsalternativet. Byggnadsstyrelsen, som är vår högsta planmyndighet och som har att ta hänsyn till var våra rekreationsorter skall ligga, har sagt, att ångkraftverket i Stenungsund inte kommer att äventyra platsen såsom rekreations- och badort.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att Stenungsund är en mycket lämplig placeringsort ur arbetsmarknadssynpunkt. I det avseendet vill jag till herr

Ragnar Persson säga, att det är möjligt, att Kungälv har större arbetslöshet vintertid än Stenungsund. Men när man talar om Stenungsund skall man ta hänsyn till att det också är en centralort för de båda öarna utanför — Orust och Tjörn — och kammaren vet, att båda dessa öar, men framför allt Orust, har det besvärligt med utflyttningen. Det är den saken arbetsmarknadsstyrelsen tänkt på när den rekommenderat stenungsundsalternativet.

Vidare ha vi en annan icke oväsentlig synpunkt att ta hänsyn till; den har i varje fall varit mycket väsentlig vid min bedömning av frågan om detta ångkraftverks förläggning. Vi lägger kraftverket av beredskapsskäl i berg, och detta medför en fördyring mellan 30 och 35 miljoner kronor. Vi gör detta för att vara så säkra som möjligt i händelse av ofred. Men om vi äro beredda att lägga ur så mycket pengar för att få denna säkerhet, måste vi tänka på att vi även i fråga om transportererna av drivmedel skaffar oss största möjliga säkerhet. Det är jag rädd för att vi inte gör, om vi låter dem gå via Göteborgs hamn eller med öppen pipeline på en sträcka av några mil. Beredskapssynpunkten är för mig oerhört viktig. Till Stenungsund kommer man fram direkt på öppet vatten, något som mycket underlättar transportererna. Det är lätt att få in både kol och olja i berget. Detta är för mig ganska avgörande.

Herr Osvald kräver nu att vi skall företa nya utredningar. För min del anser jag att en utredning, som pågått i olika etapper från år 1947 ända fram till år 1953, varvid alla tänkbara kontroller har gjorts och en rad statliga myndigheter har fått yttra sig, måste vara till fyllest. Jag tror inte att vi kan komma längre.

Då drar herr Osvald fram frågan om atomkraften och frågan, om vi bör använda kol eller olja. Ja, herr Osvald, vad frågan om kol eller olja beträffar så kan man ju tveka i valet. Vi vet att de kända koltillgångarna i världen räcker i flera hundra år. När det gäller de kända oljetillgångarna — det är möjligt

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

att det finns mycket mer olja än man nu vet om — kan man bara räkna i decennierna. Jag tror det vore mycket oklokt att i detta fall begränsa sig till bara den ena energikällan. Ångkraftverket skall ju drivas med kol och olja alternativt, och vi lägger ju stor vikt vid att det skall kunna drivas även med olja.

Vad sedan atomkraften beträffar kan jag försäkra herr Osvald att vi också har övervägt den frågan tillsammans med landets främsta atomexperter. Det vore oförsvarligt av oss att underlåta att trygga vår kraftförsörjning genom anläggande av kraftverk av detta slag för att vänta på att vi skulle kunna utnyttja atomkraften för detta ändamål. Jag skall inte här redovisa de resultat vi kommit till vid dessa överväganden, men ett faktum är att vi inte hunnit så långt när det gäller våra möjligheter att utnyttja atomkraften att vi nu kan uppskjuta byggandet av ifrågavarande kraftverk.

Med anledning av att man har åberopat ett uttalande av driftsdirektör Petri i ett tal, som han höll i Göteborg för några dagar sedan, vill jag tala om, att han enligt vad han själv uppger har blivit felaktigt refererad i tidningarna genom att en liten bit ur ett långt tal har ryckts ut, så att det givit en felaktig bild av vad han i verkligheten sade. Han har inte sagt att ångkraftverket skall köras bara vart femte år, som det stått i tidningarna. Vad han sagt är att, såsom vattenfallsstyrelsen hela tiden har hävdat, erfarenheten visar att vi ungefär vart femte år får ett torrår, då vår vattenkraft inte räcker till. Det är då vi måste sätta i gång produktionen av ångkraftsenergi med full kapacitet. Vi räknar därför med att högst vart femte år köra verket för fullt, d. v. s. maximalt 3 000 timmar om året. Men under normalår beräknas verket komma att drivas endast 700 à 800 timmar per år.

Till saken hör också att det inte är meningen att driva ångkraftverket på sommaren. Det är framför allt vintertid som det skall vara i gång, och detta gör att jag för min del inte tror att rekreativlivet i stenungsundstrakten på något sätt kommer att störas av ångkraftver-

ket, ty under den tid vi göteborgare ligger där och badar, är kraftverket inte i gång. Vi får inget obehag av det.

Jag tror, herr talman, att jag kan inskränka mig till dessa påpekanden.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Herr Osvald tog upp frågan om atomkraften, och detta föranleder mig att säga några ord.

Det är riktigt att man i England påbörjat utbyggandet av ett atomkraftverk för framställning av elektrisk energi. Men där föreligger ju litet andra förhållanden än i vårt land, eftersom England inte är något vattenkraftland. Ett atomkraftverk blir oerhört dyrt i anläggning och i drift. De råvaror, som herr Osvald talade om, kan nämligen inte utnyttjas annat än efter mycket omständliga och dyrbara processer. Vad en anläggning för framställning av uran kommer att kosta och vilka möjligheter vi har i fråga om uranproduktion får ju framtiden utvisa. Skulle vi i Sverige komma dithän att vi kan bygga atomkraftverk för framställning av elektrisk energi så måste det på grund av de stora kostnaderna i varje fall bli fråga om bottenkraftverk som kan utnyttjas året runt. Men vid sådana ställer sig vattenkraften avsevärt billigare. Man beräknar i dag att vi i vårt land har utbyggnadsvärd vattenkraft motsvarande en årsproduktion av upp till cirka 80 miljarder kilowattimmar.

När det utbyggnadsprogram man nu har påbörjat eller planerat blir färdigt i slutet av detta decennium, har man ändå inte utnyttjat stort mer än tredjedelen av den utbyggnadsbara vattenkraften. Först då blir det aktuellt med stora atomkraftverk i vårt land. Men här är det ju inte fråga om en bottenkraftanläggning som skall vara i drift året om under dygnets alla timmar, utan om ett toppkraftverk som, såsom herr statsrådet nyss påpekade, skall vara i drift endast under kortare tider och främst under torrår. Då blir ett ångkraftverk för olja eller kol det mest ekonomiska.

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

Jag anser därför att herr Osvalds argument för ett uppskov och ytterligare utredning om atomkraftens utnyttjande inte kan påverka denna fråga. Det är en sak på lång sikt, men här är det ju aktuellt att få till stånd en utbyggnad som är klar omkring år 1960. Då räknar man med att detta tillskott i toppkraft blir oundgängligen nödvändigt.

I övrigt kan jag understryka vad herr Karl Andersson anfört, och jag kan även instämma i de synpunkter som herr statsrådet anlagt på denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i ärendet.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord med anledning av vad herr statsrådet yttrade.

Det finns en industri i Stenungsund som för närvarande inte har kunnat få enbart svensk arbetskraft, utan som har måst anställa 20 procent utlänningar.

Jag vill vidare säga, att jämförelsen mellan att forsla oljan direkt till verket i Stenungsund och att transportera den i pipeline till Bolsten inte kan sägas utfalla till nackdel för bolstensalternativet. I båda fallen föreligger ju samma risker ur försvarssynpunkt. Därför har ju också vederbörande myndigheter framhållit, att båda alternativen är likvärdiga ur denna synpunkt.

Jag vill också påpeka, att de av statsrådet nämnda myndigheter, som har yttrat sig i denna fråga, icke har yttrat sig om det senast föreliggande alternativet, som har utarbetats av hamnstyrelsen i Göteborg.

I fråga om förråden av kol och olja nämnde statsrådet, att oljan skulle ta slut mycket tidigare än kolet. Emellertid förhåller det sig precis tvärtom. Man räknar med att kolet kommer att ta slut före oljan. Vad slutligen beträffar atomkraften vill jag säga till herr Hesselbom, att det visserligen är sant, att atomenergi blir dyrare än vattenkraftsenergi, men att det ju här gäller att jämföra atomenergi med energi som man genererar från antingen olja eller kol. Jag har

här en skrift, utgiven av Ministry of Supply i England. Den heter »Britain's Atomic Factories». Där uttalas bl. a., att efter mycket ingående studier vid Harwell och Risley bör det vara möjligt att genom atomkraften få ett icke oväsentligt tillskott av elektrisk kraft för landet till en kostnad, som är jämförbar med den kostnad som av kol erhållen kraft betingar. Det är alltså, efter de resultat, som man redan har nått i England, ingen tvekan om att även frågan om atomenergiens användning här bör tas upp till undersökning.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Min uppgift om kol- och oljetillgångarna har jag från mina experter, som säger att beträffande *kända* tillgångar på kol och olja förhåller det sig så, att de förra är mycket större än de senare. Men jag tillade, att det ju är möjligt att det finns mer olja än kol, fastän det inte är känt. Därför lever man ändå här i en viss osäkerhet för framtiden.

Vidare måste jag säga, att om det förhåller sig så som herr Osvald — men inte de svenska experterna på atomkraft — säger så behöver vi inte bygga ångkraftverk vare sig i Bolsten eller i Stenungsund. Om vi skall bygga ett atomkraftverk måste vi ju arbeta med svenska resurser av uran. Vi känner väl dessa våra tillgångar, de redovisades av statsministern häromdagen. Men vi känner också konstnaderna att få fram denna energi ur skiffern, och därför är vi ännu mera övertygade om att detta ångkraftverk, och tyvärr kanske ännu flera, får komma till stånd innan vi är färdiga att också ta atomkraften i användning.

Herr PERSSON, RAGNAR, (s):

Herr talman! Jag blev uppkallad när man här talade om att frågan om vilka drivmedel som skall användas till detta kraftverk spelar en avgörande roll. Jag har ingen anledning att bestrida det resonemang som förts härvidlag, men när herr statsrådet Andersson sammanställer

Ang. anläggning av ett ångkraftverk på västkusten.

frågan om transporten av drivmedlen och frågan om verkets förläggning ur beredskapssynpunkt måste jag säga att jag inte längre kan följa med. Vattenfallsstyrelsen och väl även departementet har hela tiden utgått från att transport av olja skall ske med 45 000-tons fartyg. Jag kan förstå det resonemanget när det gäller fredliga förhållanden. Men finns det någon som förutsätter att redare och importörer skulle under ofred äventyra en så pass stor last? Nej, då är man vanligtvis hänvisad till betydligt mindre tonnage för att smyga sig in där det lämpligen kan passa. Jag kan inte tänka mig att inte Göteborgs hamn skulle ha lika stora resurser därvidlag som Stenungsunds.

Beträffande herr statsrådets tvivel på mina uppgifter om arbetslöshetsstatistiken från de här jämförda områdena, Stenungsund och Kungälv, vill jag säga att min statistik baserar sig på dessa områden, alltså inte bara de båda punkterna utan även den omgivande trakten.

Till slut vill jag säga, att även om atomdiskussionen här kan ha ett visst intresse och saken kunde bli föremål för en utredning, så hade jag funnit det ännu naturligare om man hade gjort en utredning om vilka möjligheter vi har att importera kraft från det land med vilket vi dock för förhandlingar, nämligen Norge.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag vill bara upplysa om att de uppgifter jag har beträffande tillgången på kol och olja är hämtade från en publikation som utkommit i år. Den av mig förut omtalade publikationen från Ministry of Supply är också utkommen i år. Det är i den man konstaterar, att det går att producera elektrisk kraft ur atomenergi till en kostnad som är jämförbar med den för ett kol-kraftverk.

Därför förefaller det mig vara all anledning att undersöka den saken. Jag tror inte alls att vi skall behöva vänta så många år, innan det finns åtskilliga atomkraftverk i världen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 149, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Osvald* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 15.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 150, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition beträffande vissa ändringar i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att bankoutskottets utlåtanden nr 27, 28, 30 och 32 skulle i nu angiven ordning sättas sist på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Korea;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till sinnesslövärdar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., i vad propositionen avser principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55 jämte i ämnet väckta motioner m. m.; och

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/

55 till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m.

Anmälades och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nykterhetsvård m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående uppskov med behandlingen av vissa motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 151, i anledning av väckta motioner om vissa anslag för en rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning;

nr 152, angående väckta motioner om anställande vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna av socialassistenter m. m. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1954/55 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 154, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 57, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1954/55, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåten-skapsskatt; och

nr 59, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet;

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret; och

nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden;

första lagutskottets memorial nr 30, angående uppskov med behandlingen av väckt motion om visst tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 39, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till debitering och uppbörd av sjukförsäkringsavgifter, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring; och

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för återregistrering av bil i vissa fall;

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fiskeristadga m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen;

nr 29, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 11 § lagen om rätt till fiske;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i stadgan den 30 juni 1943 (nr 437) angående behandlingen av vissa vägrågor; och

nr 31, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lantbruksnämnderna, till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk, till Kostnader för utbetalande av producentbidrag samt till Bidrag till jordbrukets rationalisering jämte i ämnena väckta motioner;

nr 34, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Hushållningssällskapen samt till Bidrag till särskilda utbildningskurser jämte i ämnena väckta motioner;

nr 35, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Nötboskapsavelsns befrämjande: Understöd åt kontrollför-eningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 36, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 37, med anledning av väckt motion

om ersättning till filosofie licentiaten H. Lindstedt för viss kursförlust i samband med avvecklingen av internationella lantbruksinstitutet; och

nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Näsgård* för tiden från och med den 24 innevarande månad till vårsessionens slut för deltagande i Europarådets rådgivande församlings sammanträde i Strasbourg.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 17.01, att ajournera sina förhandlingar till kl. 17.15.

Då förhandlingarna kl. 17.15 återupptogs, anmäldes och bordlades

särskilda utskottets memorial nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om visst anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 17.16.

In fidem

G. H. Berggren.